

Şahan
16.03.2008
Can - İstiklal

Can Yayınları: 1696
Türk Edebiyatı: 496

© Osman Şahin, 2007
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2007

1. basım: Aralık 2007

Yayına Hazırlayan: Faruk Duman

Kapak Tasarımı: Erkal Yavi
Kapak Düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Gülay Yıldız
Düzelti: Nurten Sönmezcan

Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı ve Cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-0875-6

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

<http://www.canyayinlari.com>

e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Osman Şahin
AĞIZ İÇİNDE DİL GİBİ
ACI DUMAN
BÜTÜN ÖYKÜLERİ 2

ÖYKÜ

CAN YAYINLARI

**OSMAN ŞAHİN'İN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
ÖTEKİ KİTAPLARI**

GENİŞ BİR NEHRİN AKIŞI: YAŞAR KEMAL / *deneme*
MAHŞER / 1998 Yunus Nadi Öykü Ödülü
ÖLÜM OYUNLARI / 2003 Yunus Nadi Öykü Ödülü
KIRMIZI YEL - ACENTA MİRZA / *öykü*
SONUNCU İZ / *öykü*

Osman Şahin, 1940'ta Mersin'in Aslanköy ilçesinde doğdu. Dicle Köy Enstitüsü'nü, Gazi Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi Bölümü'nü bitirdi. Doğu, Güneydoğu, Malatya, İzmit, İstanbul liselerinde spor öğretmenliği yaptı. 12 Eylül 1980'den sonra sürgün edilerek res'en emekli edildi. Bir eleştiri yazısı yüzünden bir buçuk yıl hapis yattı. *Kırmızı Yel* ile TRT 1970 Öykü Büyük Ödülü'nü, *Ağzı İçinde Dil Gibi* ile 1980 Nevzat Üstün Öykü Ödülü'nü, *Selam Ateşleri* ile 1992 Ömer Seyfettin Öykü Ödülü'nü, ve 1993 yılı Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, *Mahşer* ile 1998, *Ölüm Oyunları* ile 2003 Yunus Nadi Öykü Ödülleri'ni kazandı. 1979 9. Uluslararası Ankara Film Festivali'nde, sinemamıza yaptığı katkılardan ötürü Aziz Nesin Emek Ödülü ile, 1999 36. Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde Yaşam Boyu Altın Portakal Onur Ödülü ile onurlandırıldı. 1999 yılında Truva Kültür ve Folklor Derneği'nce Anadolu folklorünü yapıtlarında ustaca işlediği için yılın edebiyat ödülü ile onurlandırıldı. *Kırmızı Yel*, *Den Rode Vinden* (1984) adıyla İsveç'te, birçok öyküsü Polonya, Macar, Alman, Fransız, Hollanda dillerine çevrilerek yayınlandı. Yazarın on üç öyküsü *Tales From Taurus* adıyla İngilizce yayınlandı. *Kayalarla Vurmuş Suretin* öyküsü Mersin Devlet Opera ve Balesi'nce Kraliçe Aba adıyla baleye uyarlandı. Yazarın bu güne dek yirmi iki öyküsü filme alındı, bu filmlerin bazılarının senaryolarını kendisi yazdı. Filmler yurtiçi ve yurtdışı film festivallerinde sinemamıza otuzdan fazla ödül kazandırdı.

İÇİNDEKİLER

AĞIZ İÇİNDE DİL GİBİ

Ağzıkörler	11
Obruk Bekçisi	19
• Tomruk	26
• Irgat Erleri	37
Namus Eri	56
Özlü Hamurlar	64
Hemşeri	69
Ağız İçinde Dil Gibi	73
• Gömlek	76
İzmir Bekir	94

ACI DUMAN

Ocağına Düşmek	103
Ustahmet Çeliği	113
Makam Taşları	124
Acı Duman	139
Yörük Ana	151
Kanın Masalı	158
Kör Gülüşan	174
Kanlı Garo	185
Zaman Suçlusu	193
Sarı Sessizlik	198
Beyaz Öküz	205

AĞIZ İÇİNDE DİL GİBİ

Ağzıkörler

Derin sel yatağından yukarı ağır adımlarla çıktılar. İkisi de kısa boyluydu. İkisi de acı bir anıya batmışlar gibi kederli başlarını öne eğmişlerdi.

Kadın olanı önden gidiyordu. Bir kazma ile kürek atmıştı omzuna. Peşi sıra gelen çocuk, kıvrıcık kara saçlı, iri parlak gözlüydü. Koltuğunun altına katlanıp dürülmüş, renkli, yepyeni bir kıl çuval almıştı. Anasının ardı sıra yürüyordu.

İkisi de yorgundu. İkisinin de göğüsleri solukluydu, ağızları büyümüştü.

Kuru, çok kuru, yakıcı bir de sıcak vardı havada. Yukarıda ne bir bulut, ne de bir rüzgâr vardı üstlerine azıcık olsun serinlik dökecek. Koyak tabanını boydan boya kaplayan ak çakıl taşlarının üstüne vuran güneş, güçlenmişçesine daha bir parlıyor, insanın gözünü alıyordu. Ancak, ana ile oğlun ne sığağa, ne de yorgunluğa aldırıldıkları vardı. Birbirlerinden habersiz iki yolcudan farksızlarmış gibi hiç konuşmadan, kendi hallerinde dalgın, sessiz yürüyorlardı.

Elleri yüzleri biraz temizceydi. Giysileri yeniydi. Kazmayla kürekleri, bir de dürülüp katlanmış kilim nakışlı kıl çuvalları olmasa, onların bir düğüne ya da davete gittiğini sanabilirdi insan. Oysa değildi. Sıcağı da aşan derin bir keder vardı ikisinin de yüzünde. Kadının kömür karası kıvrıcık saçları, beyaz

başörtüsünün altından kalçasına kadar sarkmıştı. Kadın, gözlerini kısıyordu bazen. O kısışta dudakları kıpırdıyor, yanakları titreyip seğriyordu. Ağladı ağlayacak bir hali vardı. Terli yüzünü arada bir siliyor, hep uzayan, kısılmayan, ince bir inilti, ince bir ağıt gibi yürüyordu.

Sel yatağı gerilerde kaldı. Çam ormanlarıyla kaplı, sık gölgeli bir yola girdiler. Orman serindi, uğulduyordu. İri dallı gövdeleriyle gökleri tutan iri, dev çam ağaçlarının dipleri sakız ve reçine kokuyordu.

İleride, yola dirsek vermiş iri bir kayalık vardı. O kayalığın dibine varınca durdu kadın. Omuzlarını ağrıtan kazmayla kürek yükünü yere indirdi. Yüzü, omuzbaşları bol terliydi. Başörtüsünün ucuyla önce oğlunun, sonra da kendi yüzünün terini sildi.

— Yoruldun mu oğul, dedi, kısık, kederli bir sesle. Yoruldun mu Memedimin andacı? Anan bülüğünü yesin senin...

Çocuk, yorgun olduğu halde şişindi.

— Hiç yorulur muyum Ana? Bu yol ne ki? Daha bir bu kadar yol giderim.

Oğlunun şişinmesi, ananın hoşuna gitmişti. Başörtüsünün ucuyla oğlunun yüzünü tekrar yelleyiverdi.

— Sık dişini biraz, dedi. Babana varmamıza az kaldı. Sık dişini...

Çocuk yanıt vermedi. Isdar tezgâhında yeni dokunmuş kilim renkli kıl çuvalı yere atıp üstüne oturdu. Ayağından karalastık pabuçlarını çıkardı. Pabuç içlerine toz toprak dolmuştu. Tozu toprağı silkelemeye koyuldu.

Ana, her zamanki o dalgın, sessiz haline dönmüştü gene. İkide bir çevresine, ormana, karşıdaki iri dağ katlarına bakıyordu. Her bakışının ardından,

uzun bir anlatıma geçecekmiş gibi soluklanıyor, derin derin iç geçiriyordu.

Havada kuşlar dönüyordu. Anı kuşları, kırlangıçlar, atmacalar, doğanlar... Çok ilerideki dağların üstüne masmavi, cam gibi parlak bir gökyüzü oturmuştu. Karşıda, tepesi ormanlarla kaplı bir dağın yüzü irili ufaklı sayısız mağaralarla peteklenmişti. Ve dağın önü, sipsivri uçurumlu kayalıklara bakıyordu.

Ana çevresine, uzaklara bir süre daha baktıktan sonra genişçe bir soluk koyverdi önüne.

— Hey gidi günler, hey gidi! dedi kendi kendine. Kim derdi ki bugünleri de göreceğiz... Vaktiyle buradan geçerdik oğul. Babanla şu ormana, işte işte, şu yürüdüğümüz yoldan yürür, kaçak oduna giderdik. Sen küçüktün, sen sırtımdaydın o zamanlar. Hep ağlardın. Ah şu ormanın, yolun ağzı dili olsa da söylese, kim bilir kaç çocukluk sesini duydu senin, kaaç?..

Ana sustu. Bir süre daha derince soluklanıp iç geçirdikten sonra kazmayla küreği omzuna aldı.

— Fazla oyalanmayalım yavrum, dedi. Gün öğren oldu. Bu gidişin bir de dönüşü var. Babanı bekletmeyelim fazla...

Çocuk, pabuçlarını giydi. Kilim renkli kıl çuvalını koltuklayıp doğruldu. Kayalıktan ayrıldılar.

Ormanı çıktıktan sonra iki yanı bolca ota, çalıya kesmiş toprak bir yola girdiler. Ortalık delice yaban otu ve sıcak kokuyordu. Kır çayı, kekik, yavşan, kör yonca kokuyordu. İri dallı kanaklar, otlar baldırlarını dövüyor, kanak uçlarından incecik pamukçuklar uçuyordu. İleride bir karamık çalısının tepesine bir takcik kuşu tünemiş, hiç kımıldamadan duruyordu. O çalıya çokça kuş konuyor olmalıydı. Tepe dalları

apak, akıtma kireçlenmiş kuş pislikleriyle doluydu çünkü. Yukarıda hava tutuşmuş yanıyordu. Ağaçlara ağmış gitmiş sarmaşıklar, susuzluktan yorgun düşmüş kollar örneği, cansızdılar. Yaprakları birer ikişer dürülüp ufalmıştı. Yaz ortaları olmasına karşın, gerilerde gökyüzü ile ağız ağıza gelmiş, dumanlı başları henüz kar yükünden kurtulamamış iri Bolkar Dağları görünüyordu. Ve dağların sivrilikleri oralarda mavi göğün ufkunu daha da yukarılara itmiş gibiydi.

Ana, gene önden yürüyordu. Dalgındı. Her sokukta bir başka dünyayı yaşıyor, algılıyor gibiydi. Her an içinden geçen bir anı kıpırtısını, bir düşüncüyü yakalamak istermiş gibi duyarlı bir gözle iki yana bakıyordu. Bakışları bazen dalgınlaşıyor, bazen de diline vuruyor, konuşuyordu.

— Şimdiye ayan olmuştur babana geleceğimiz oğul, ayan olmuştur mutlaka... Dün gecedan beri dimdik ayaktadır o şimdi. Ah Memedim, ah kocam!.. Nasıl da şaşıracaksın oğlunu görünce kim bilir, nasıl da?.. Bak bak, kara oğlum, kara Mustafam büyümüş, adam olmuş da, beni almaya gelmiş diyecek. Oğlum, diyecek, Mustafam diyecek. Diyecek... Sabret Memedim, az daha sabret!.. Sana varıp, kavuşmamıza az kaldı. Sabret...

Mustafa çocuk, anasının konuşmalarından habersiz, gerilerde kalmıştı. Önünde ardında uçan kırmızı kanatlı, boz benekli çekirgelere bakıyor, kuş taşıyor, kovalıyordu. Yolculuğu bir tür oyun etmişti kendine. Sonra da gerilerde kaldığını fark edince hızlanıyor, körpe sıpalar örneği, başını sağına soluna çevirip döndürerek, bir koşuda anasına yetişiyordu.

Ana, anılarla doluydu. Dalgın, kederli bir dünya da sessiz adımlarla yürüyor, kendi kendine, az sonra

varacağı kocasıyla konuşuyordu.

— Yürümek, adım almak nasıl da yakışırda sana? Nasıl da?.. Oturmak sana yakışırdı. Herbir şeyin yönü-yakışıydın sen. Tuttuğun baltaların sapına, değme erkeğin avucu yetişmezdi. O çakmaktaşı kavların, bileği taşların hâlâ sandığının dibinde durur. Sırtına aldığı ağır odun yükleriyle nasıl da karanlıkları yüze yüze çıkar gelirdin Memedim? Nasıl da? Kendi ellerimle elini ayağını yıkar yurdum. Terin erkek erkek, alaçamlı bir hoş kokardı. Tütün tabakanı önüne açışın daha bir hoştu... Hey gidi yokluk, hey gidi... Bir tırnak geçim uğruna insana bin bir türlü takla attıran yokluk, adın batsın...

Kadın, anılarına daha fazla batmaktan çekinirmiş gibi gene sustu. Derince soludu. Dilinin ucuna geliveren sözcükleri dertli dertli ah çekişlerin solusunda koyverdi.

Çocuk gerilerde kalmıştı. Renkli kıl çuvalını başının üstüne şemsiye örneği açmıştı. Baştan başa renk ve nakış yüküydü kıl çuval. Güneşte morlu, sarılı, kırmızılı, pembeli, yeşilli renkleriyle tutuşmuş yanıyordu.

Kadın, kazmayla küreğini sağ omzundan sol omzuna aldı. Hem yürüdü, hem kocasıyla konuşmasını sürdürdü:

Kaç yıl oldu birbirimizi görmeyeli koca? Söyle kaç yıl oldu? Tam sekiz yıl değil mi? Dile kolay, sekiz yıl... Tam sekiz yıldır uğramadım yurduna. Ama şu yüreğimin çanı, göğsümün gürültüsü hep senden yana vurdu, hep seni diye öttü. Bunca yıldır derdini tuttum senin Memed, bunca yıldır...

Yürüyor, duruyor, sonra gene yürüyordu. Çevresine bakıyor, sonra tekrar duruyordu. Süzgün, kederli bakışlarla ormanı, havayı dinliyordu. Sanki or-

mandan kulağına bir ses çalmıştı da, o sesin geldiği yönü arıyor gibiydi. Yürüdüğü yolda, baldırlarına çarpan yaban otlarında, omuzlarına değen iri kozalaklı çamların dalında, uçan arıların sesinde, geçmiş gitmiş ayların, yılların değişik kokularını, bin bir anının ayrıntılarını görüyordu. Ormandan gelen uğultu, çam pürlerine değen hafif yelin hışırtısı âdeta yarı kaybolmuş bir dille sesleniyordu ona. Anılar sarıyordu içini, anılar... Yüreği yanıyor, düşlerle, yitmiş gitmiş gölgelerle doluyordu aklı. Geçmiş yılların ağırlığı bazen adımlarına vuruyor, bir yavaşlatıp bir hızlandırıyordu onu.

Ağlamaya başladı.

— Tümü bir kucak odun için, dedi. Tümü, olduğu, olacağı bir kucak odun için. O odunlar sebebimiz oldu bizim. Bir tırnaklık geçim sebebimiz oldu, Memedim. Sırtının yüküyle, sırtının odunuyla vurdu seni. Gördüm, bilirim, orman kolcuları vurdu seni. Taşıdığın odunları al kanına boyadılar. Şimdi o odunlar kimin ocaklarında yanar kim bilir? Ben ise genç yaşımda göğsüm emizikli dul kaldım. Dul kaldım dilsiz bir ana sabrıyla. Nereye baksam, dul gölgame erkek nefsi aşerer. Fakiriz, soframız kuru, ağzımız ekmek görmez diye adımız “Ağzıkörler”e çıkmıştı zaten. Şimdi sen öleli soframız daha da örümceklendi. Kimse bizi hukukuna almadı. Adamlığına almadı. Kimseler arayıp sormadı hey Memedim. Nere gittiysek, hangi taş başımızı çaldıysak, hayatın kolayına geldik. Candarmanın, hükümetin kolayına geldik. Altan geçtik, üstten geçtik de, neticede dağlarda kaldı mezarın, dağlarda...

Hafif yokuşu çıkınca yüzüne azıcık yel değdi, durup soluklandı biraz kadın. Havayı içinden geçircesine soluklandı. Sonra ileride, yıkılacakmışça-

sına yan yatmış duran, kara gövdeli, yaşlı, çok yaşlı bir çam ağacına doğru hızlandı. Kederli bir coşku, kederli bir garip heyecan sarmıştı yüzünü şimdi. Koşmaya başladı birden. O koşuda omuzlarını döven kazmayla küreğin takırtıları duyuldu. Ama kadinın sesi, o takırtıları da bastırdı.

— Geldik Memedim, diye bağırdı. Kalk! Kalk seni götürmeye geldik! Yeter artık, mezarının Yörük sürülerinin ayağının altında kaldığı, yeter. Köy mezarlığında sana göre yer gördüm, yer beğendim. Mezarını kazdırdım. Yeter artık mezarının yazının, yabanın yüzünde kaldığı. Yeter bunca yıldır otun, çalının arasında yattığın, yeter... Kalk da bak, seni oğlun Mustafa’yla almaya geldik, kalk!..

Eğri, iri, yaşlı çamın dibine varır varmaz omzundaki kazmayla küreğini yere attı. Çamın dibine yakın, üzeri kurumuş yaban otlarıyla kaplı uzunca bir toprak tümseğin üstüne attı kendini. “Kalk,” dedi, “Kalk!..” Sessizce hıçkırıyor, omuz başları o hıçkırışta kocasının gömüt toprağını dövüyordu.

Çocuk, az sonra çuvalı başının üstünde şemsiye örneği tutmuş, ağır ağır çıkıp geldi. Bir anasına, bir de eğri çama baktı. Eğri çam çok büyüktü. Yaşlı dalları genişçe bir alanı kaplamıştı. Çocuk, başının üstünde tuttuğu renkli kıl çuvalı eğri çamın dallarından birine attı. Sırtını çam ağacına vererek bir süre bekledi. Hiç görmediği, sesini bile duymadığı, anımsayamadığı babasının gömütünün başındaydı şimdi. Uzun uzun anasına, anasının kapandığı gömüt toprağına baktı.

Ana ise, oğlunun geldiğinden habersizdi sanki. Hiç kalkmayacakmış gibi düşüp yapışmıştı otlarla kaplı gömüt toprağına.

Çocuk, neden sonra sırtını çam ağacından aldı.

Ne yapacağını bilen yetişkin bir insan gibi iki avucuna tükürdü. Kazmayı eline aldı.

— Çekil Ana!

Kadının omuzlarının sarsıntısı durmuştu. Ağlamıyordu. Yüzü, gözü kızarmıştı, mosmordu. Ağır ağır doğrulduğunda, terli yüzüne, alnına, avuçlarına gömüt toprağının kurumuş, moloz olmuş tozlu otları yapışmıştı.

Çocuk kazmayı vurunca, ana, eliyle gömüt toprağının üstünü usulca okşadı.

— Babanın ayakucu şurasıydı oğlum, dedi. İster sen önce ayakucundan başla. Başucu ise şurası... Yavaş vur kazmayı, yavaş vur da incinmesin babacığının toprağı...

Çocuk gerildi. Bir bir daha vurdu; az sonra renkli kıl çuvala doldurup da sırtında, geri köyüne taşıyacağı babasının kemiklerine ulaşmak için.

Vurdu.

Obruk Bekçisi

“Belki akıllarına gelir benim burda olduğum. Gelir de, bu karın, tipinin ağzından kurtarırlar beni. Kurtarmaları gerek... Yoksa bu soğğun ucunda bir insan, bir can var donacak. Bilmezler mi bu kışta kıyamette obrukta kalanın sağ çıkmayacağını? Bilirler bilmesine ya gene de bu kışta değil obruğa gelmeyi, adımlarını bile atmazlar dışarı. Ben olsam ben de atmam... İçinde soluk taşıyan hangi canlı kalkar da şu zamanda adım verir tipiye. Adım şanı bekçi de olsa köküm Yörük. Ölsem de kime gam. Dünyadan bir Yörük kökü daha eksilir...”

Canı sıkılıyor bunları düşündükçe. Donmakta olan ellerini kalın kıl kuşağının içine sokarak sancı tutmuş hasta gibi öne doğru büzülüyor. Yukarda obruğun ağzında kar tipi boran olmuş oyuklarda ötüyor.

“Vay be!” diyor. “Vay imansız kör soğuk, ulan bir durmadın be! Yorulup da bir yüzünü göstermedin gökyüzü!..”

Obruğun içinde dolanıyor. Ayak parmakları şimdiden duyarlılığını yitirmiş gibi. Paçalarını, omuz başlarını telaşlı telaşlı ovuyor. Dolakbağını sımsıkı sararak soğuğa karşı sağlamlamaya çalışıyor kendini. Sonra da, yukarı doğru daralan obruğun ağzın-

dan, gökyüzüne bakıyor. Dışarda fırtına esiyor. Buzlu kar tozları süpürülürcesine doluyor obruğun içine. Korkusu daha bir yüzüne vuruyor Yusufoglu'nun. Obruğun kar tutmayan, fırtına soluğunun en az değdiği yerlere çekiliyor. Her yan buz gibi. Obruğun ağzından sızan sular donmuş, camı buzlarla sırlanmış kayaların yüzü.

"Yok," diyor. "Köylüden umut yok. Aşiretten, obadan, kimseden umut yok. Niye olsun ki? Yaşım yetmiş, işim bitmiş. Artık dört keçenin bir ucunu bırakırım; vadem yakın..."

Ah ne aptallık etmişti de, fırtına başlayınca kalkıp köye gideceğine iple kendini aşağı sarkıtıp obrukta kalmıştı. Tek başına da çekemezdi kendini yukarı şimdi. Canlı canlı gömülüp kalmıştı obruğun içine.

Obruk, ağzı küçük, tabanı geniş, huni biçiminde bir yeraltı mağarasıydı. Kış yaz soğuk olur, içinden kar buz eksik olmazdı. Doğal bir buz deposuydu. Yörük aşiretleri içlerine peynir basılmış derileri getirirler, iple adam sarkıtarak obruğun su damlayan kuytu yerlerine dizerlerdi. Obruk, peyniri, tuzlu kavurmayı bozmazdı hiç. Her aşiretin, obanın ayrı bir yeri olurdu obrukta. Birbirlerine karışmamaları için özel işaretler koyarlardı peynir derilerinin üstüne; kartal kemiği, oğlak boynuzu, çatal ağaç gibi...

Obruk peyniri has peynirdi. Tulum peyniri derilerdi kentte. Şimdikiler buzhan peyniriydi. Buzhane soğuğu, peyniri içinin suyu ile birlikte dondurduğu için tüccarın işine gelir, tartıda ağır çekerti. Oysa obruk peynirinin deri gövdesi çuvaldızla delinirdi. Obruğun soğuğu peynirin suyunu azar azar bu deliklerden süzer alırdı dışarı. Obruktan çıkarılan derilerin kenarı akan peynir suyundan pas tutar, apak pamuklanırdı.

Yusufoğlu, peynir derilerini yan yana, üst üste koyarak kendine bir oyuk yapmayı düşündü. Ama derileri yerinden oynatması olası değildi. Hepsisi de buzdan birer kalıptı sanki. Taş gibi. Deri deliklerinden akan sular donmuştu, paslıydı.

Üşüyen ellerini ağzına götürerek derin derin hofladı.

"Bu kış erkenci Yusufoğlum," dedi kendi kendine. "Bu kış imansız, acemi. Acemininse yaptığı işten korkulur... Bu kar fırtınası can almadan düşmez insanın yakasından..."

Dışarda görülmemiş Toros fırtınası kuzeyden güneye hışım gibi esiyordu. Kara bulutlar, soğuk yeller akıyordu. Bu yelin, bu bulutun ne getireceğini biliyordu Yusufoğlu. Bu nedenle korkusu yüzüne vuruyor, içine düştüğü biçare, umutsuz duruma üzülüyor, kahroluyordu.

"Ulan soğuk, ulan ayı kaldıran rüzgârı! Sen böyle dayılanmazdın ya, neyse. Sahipsiz buldun beni. Yoksa gençliğimde nice poyrazına karşı durur işerdim. Şendim, şakraktım o zamanlar; kapı gıcirtısına bile oynardım... Şimdi nerde kaldı o taşına toprağına tekme attığım yollar?..."

Koyun ağılında doğmuştu. Deve yününden bir örtüye sarmışlardı. Gözü kara, yiğit olsun diye gözüne kartal tüyüyle kara sürme çekmişlerdi. Yusufoğlu'nun babası çobandı, babasının babası da... Daha bileği kulları yetişkin insan teri kokmadan çok önce usta bir çobandı Yusufoğlu. Üstü başı, elindeki çobanlık esasına varıncaya dek, teke siyeği kokardı. Bu koku etine, derisine, kanına geçmişti onun. Kaç dağın, kışın, mevsimin huyunu suyunu bilirdi. Keçinin aksırıp tıksırmasından, yatarken çıkardığı iniltiden, tozan toprağın kokusundan, esen rüzgârın ta-

dından bilirdi havanın değişip değişmeyeceğini. Ama bu kışın ne denli bastıracağını bilememişti. İlk kez tanık oluyordu böylesine. İki gün önce başlayan kar yağışını, kesilir diye önemsememiş, dönmemişti köyüne. Oysa kar yağışı azalacağını artmış, sonra da kar fırtınasına çevirmişti önünü. Dondurucu belalı soğuk almış başını gidiyordu.

... Yaşı ya on altıydı ya on yedi. Çobanlık yaşamının en kötü olayı geçmişti başından. Öyle ki hatırlanması bile akla fikre zarardı... Güz günüydü. Sürüyü almış, Katrankuyusu'ndan Hacıyörük'e, oradan da Boğazağzı'na doğru sürmüştü. Hava bulutluydu. Beklenmedik bir kar soğuğu esmeye başlamıştı kuzeyden. Sürü yerinde duramıyor, karın yağacağını, fırtınanın çıkacağını geviş kırarak, devinir gibi inilti çıkararak belli ediyordu. Sürü sürekli ses istiyor, çan dövüyordu. Yenilmeyecek otları, molozları yiyor, sürünün en topalı, hastası bile öndekini geçmek istiyordu. Derken Boğazağzı'ndan kar fırtınası tozuttu. Göz gözü görmez etti. Koskoca sürünün önünü bir çukurda çevirdi. Üç yüze yakın hayvan girdi birbirine, bir kara küren oluverdi. Öyle ki aralarına yumruğunu soksan girmezdi. Ayakta kalıp donup ölmektense, sürünün bacakları arasına girip uzanmak en akılcıca işti. Ne de olsa sürünün sıcağı korurdu insanı. Birbirine girmiş sıkışmış, geviş kıran, inleyen, işeyen hayvanlar... Kar fırtınası başladığı sabah gibi, ertesi sabaha bitip de gün yaşına erdiğinde Yusufolu'yla sekiz-on koyun, bir de çoban köpeği sağ çıkabilmişti donan koyunların arasından. Bir avuç kepeğe kanıp bağlanmış, hayvanların en sadığı çoban köpeğiyle.

Çenesi durmuyor. Dişleri takırdıyor Yusufolu'nun. Ağzında dili soğuyor. Yerden taş alıp atmayı is-

tiyor bir. Ses duymak istiyor canı, ses... Duyacağı sesle yaşayıp yaşamadığına inandırmak istiyor kendini. Taşlar donup perçinlenmiş yeryüzüne, kalkmıyor. Başı dönüyor, gözleri kararıyor. İki gündür aç uykusuz, güç kaybediyor.

Damarlarından kan değil soğuk akıyor sanki. Obruğun ortasındaki kar göbeğinin çevresinde koşmaya çalışıyor. Ama o denli halsiz bitkin ki, ucu bucağı belirsiz bir dik yokuşta yürür gibi.

"Ah," çekerek söz veriyor kendi kendine. "Eğer şu obruktan sağ salım çıkarsam değil obruk bekçiliği, adımımı bile atmam Toroslar'a... Tövbeler olsun atmam. Elin aşiretinin kurtlu peynirinden bana ne..."

Obruğun köşesindeki kesme katran dalları cıllanmış gibi buzlu çakıldaklarla kaplı. Yukarda Bolkarlar'dan Dümbelekduzü'ne, oradan geri beri Boğazağzı'na doğru azdıkça azan diri bir kar fırtınası almış başını gidiyor. Top patlar gibi derinden derine bir uğultu, bir kar tozu cirit atıyor obruğun içinde. Dışarda vakit gece mi, gündüz mü belirsiz. Bilinen, bu kar fırtınasının bir-iki gün daha süreceği. Yusufolu biliyor bunu. Biliyor da "işim bitik... Bu fırtına, bu kar, insanda can komaz. Söker alır sıcağını..."

Huyu daralıyor, kötüleşmelerle doluyor içi. Peynir derilerinden birinin üstüne oturuyor. Kocaman bir teke derisi bu. Tartıya vurulsa seksen okkadan fazla çeker. Derinin sahibi teke vaktiyle kaç katım görmüş, kaç sürüye kocalık etmişti kim bilir? şu yanındaki gömgök oğlak derileri ona benziyor. Benziyor değil, tümü onun dölünden dökme...

Yukardan derin çatırtılar geliyor, iniltiler duyuluyordu. Hiç bilinmeyen sesler tutmuş evreni. Kayalar, derin koyaklar vahşi çığlıklar atıyordu. Dağlarla

ağaçlarla hesaplaşan amansız soğuk, şimdi gelmiş yetmişlik Yusuf Dede'nin canına yâr olmuş, onu istiyordu. Fırtına, yeryüzünde sıcaklık taşıyan ne varsa, nerede bir atan damar, atan soluk varsa istiyordu. Soğuk denilen canavarın önünde yenile yenile, çekile çekile bir tutamcık sıcak kalmıştı göğsünde Yusufoglu'nun. O da uçmak üzereydi. Şimdi fırtına ona da göz koymuş, ver onu, ver onu diyordu boyuna.

Elini ağzına alıp tekrar tekrar hofladıysa da eli sıcağı duymadı. Bu kez parmaklarını ağzına götürüp kanatırcasına gevdi. Duysun, hislensin diye canı. Ama boşuna... Donmuş parmakları buyruk almıyordu.

Fırtına bir gün öncesinden de azgın, oburdu şimdi. Dışarda her yeri somuruyordu. Koyakların yüzünde patlayan, inim inim inleyen, çatırdayan, kopan, haykıran, deli deli ısıklar çalarak öten, uzun, kesik binlerce ses... Ta gerilerden, Bolkarlar'dan Dümbeleküzü'ne, oradan her yana soğuk boşaltan delice bir kar fırtınası bu.

"Geçmiyor zaman, dinmiyor fırtına.... Varmıyor yüreğim yerine... Hey Allahım! Tek bir gün daha yaşat canımı, tek bir gün... Bitsin, kes artık şu fırtınayı... Ama çare yok, ecelim belli bu soğuktan olacak. Kader işte, kötü kaderim. Yoksulum, geçkinim, kimsesizim diye besbelli tartım ağır geldi dünyaya. Yoksa mutlaka çıkar gelirlerdi. Bir yoklar sorarlardı beni. Yazık, çok yazık... Ben de ölürüm gayrı. Ölürüm de şu peynir derileri gibi donar kalırım. Utansın insanoğlu..."

Boynuz saplı iri bıçağını çıkardı. Son bir gayretle peynir derilerine saplamaya çalıştı.

"Al!" dedi, "Keşefli Mehmet Ağa!.. Al bakalım Bolacalı Aşireti!.. Al bu da senin ünü büyük Sarı Ali'm... Sizin olsun obruğunuz da, peyniriniz de..."

Çoğu derilere bıçak geçmiyordu. Donmuştu. Vura vura geldi. Sıra köşedeki ufacık mor oğlak derisine gelince durdu birden. Anımsadı, Yoksul İsmail'in derisiydi bu, dokunmadı.

Bıçağı attı yere. Canı gevsemeye başladı. Gide rek uyuştı. Biliyordu, hayırlı bir uyuşma değildi bu. Oturdu. Uzun süre oturdu. Oturmanın, hareketsiz kalmanın kara soğuğa yenilmek demek olduğunu biliyordu. Son bir güç sarf etti. Kendi kendine kalkmak istediye de başaramadı. Sanki iki koca dağ binmişti sırtına. Çoktandır peşini bırakmayan uyku, sinsi sinsi yürümeye başlamıştı içine. Tatlı, dayanılmaz bir hoş, bir ağır yorgan gibi örtüyordu üstünü. Bacaklarını karnına doğru çekip büzüldü. Tıpkı ilk yaratılış günündeki, ana rahmindeki gibi. Uyumak istiyordu canı, uyumak... Ağır ağır gözlerini kapadı. Eti giderek buzlaşıyordu. Ölüm denilen ağır yasa, ipince bir duman gibi akmaya başlıyordu içine.

* * *

Kulağına sesler gelmeye başladı. Hayal miydi, gerçek miydi bilemiyordu. Bildiği, insanın donarken hayal üstüne hayaller gördüğüydü. Ama bu sesler donmuş anının sesleri değildi. Köpek havlamaları, silah sesleri geliyordu. Bin yıllık bir uykudan uyanırmış gibi açmaya çalıştı gözlerini. Baktı obruğun ağzına. Ve, birikmiş karaltılar ilişti gözüne. Karaltılardan biri gittikçe büyüdü, sarkan ipin ucundan kendisine doğru akarken, Yusufoglu, donmuş, büzülmüş yaşlı ellerini kaldırmış, gelen karaltıya doğru ağır ağır sallamaya, yerini haber vermeye çalışıyordu.

Tomruk

Yüzü, yanacağı kadar yanmış, giysileri eskiyeceği kadar eskimişti güneşte. Elleri el olmaktan çıkmıştı, kabuk tutmuş kaskatıydı. Sürtse karalastiğe, törpüler cinsinden... Gönder denilen uzun ince ağaç sıraya yapışmıştı, tedirgindi tomruktan salın üstünde. Gönderini nehrin derinliklerine batırıp yükleniyor, nehrin akışına göre yönlendirmeye çalışıyordu salını. Yüzü sakallı, yorgun, bilekleri sargılıydı. Balta artığı keskin yonga izleri avuçlarını yırtmış, yaraydı. Kısa saplı keskin baltasını kalın don bağının arasına sokmuştu. Günlerdir nehrin yüzünde, tomruklardan yapılmış salının üstündeydi. Günlerdir insandan, dünyadan uzakta, altı su, üstü dağla, havayla kaplıydı teknil. İleriye, nehrin akışına doğru bakıyordu hep. Gözleri kanlıydı. Kılı geniş yüzünde belirli bir endişe vardı. Bahar sularıyla kabarmış Göksu Nehri'nin neresinde neler gizli, neresinde kaç çağlayan, akıntı, burgaç vardı bilmiyordu.

Metrelerce uzayan, akan tomruk kümeleriyle doluydu nehrin yüzü. Bedenlerindeki iri yonga izleri onları susturan baltaların birer nakışıydı sanki. Kabukları alınmış, derin, suskun, ıslak parlıyorlardı güneşte. Göksu Nehri onca tomruğu hızına katıp gö-

türdüğünden habersiz, mavi bir atlas gibi kabara kabara akıyordu.

Nehrin yamaçları sık ormanlarla kaplıydı. Hafif yelde orman denizi hissediyor, bir şehvetli yeşilliktir esniyordu yamaçların yüzünde. Orman aşağıya nehrin kıyısına dek iniyordu. Birbirine girmiş, dolaşmış iri gür dallar örtmüştü havayı. Ağaç uçları dalların örttüğü bu zırhı delerek, yukarılara, güneşin sınırsız şavkına ulaşmak için daha da boy atmış gibiydi. Kesim vardı ormanda. Balta sesleri ormanın boşluğunu dövüyordu. Yılların karına, fırtınasına karşın ayakta kalmayı başarmış o asırlık ağaçlar, şimdi gövdelerine inen her baltada birkaç yılını birden vererek, ağır, yaş köpüklü yongalar ödeyerek birbiri ardına devrilip gidiyordu.

Gıravga Çayı'na yaklaştığı zaman, güneş ortalamıştı göğü çoktan. Kızgın güneş insafsızca yakıyordu çıplak sırtını. Saçsız başı kızarmıştı. Omuz başları yer yer su toplamış, cılk yara içindeydi. İri at sinekleri dolanıyordu üstünde.

Sular ilerde, nehir düzlüğünün yaygınlaştığı yerlerde çatallaşıyor, ikiye üçe ayrılarak, yan kollar halinde akıyordu. Hangi kol nereye kadar akar, nerede birleşir belirsizdi, görünmüyordu. Nehrin ortalarına rastlayan tomruklar kayarcasına, hızla akıyor, kıyılara yakın tomruklar ise yavaşlıyor, kuma çakıla sürtme yapıp kalıyordu.

Gönderini suya batırıp virindi Nedim. Ağırlaşan tomrukları, kıyıya doğru yüzdürdü. Sıgık yerde salını ipe kıyı köklerine bağladıktan sonra, yarı çıplak girdi sulara. Kuma oturan tomrukların sayısı belki otuzdan fazlaydı. Kimini eliyle, kimini gönderiyle iterek suların hızına katmaya çalıştı. İş zordu, bir saatten fazla sürdü. Tomrukları da kurtarmayı ba-

şardı ama. İpini çözüp salın üstüne çıktığında paçalarından sular akıyordu.

Önünde ucu bucağı belirsiz akıntılara kapılmış tomruklar, kabaran suların üstünde bazen yavaş, bazen hızlı, yarı yarıya sulara gömülü akıyordu.

Acıkmıştı. Heybesinden biraz çökelekle ekmek çıkardı yemeye başladı. İvedisinden lokmaları çiğ-nemeden yutuyordu sanki. Boyun damarları uzuyor, kıllı avurtları şişiyordu.

Nehir tabanı daralmaya başladı. Bir süre sonra keskin büklerin, uçurumlu dağların arasından ak-maya başladı nehir. Derin sular oymuştu kayaların altını. Kovuklar, mağaralar haline getirmişti. Sular önünde dönüyor, alaçamurlu, coşkun, kaynayarak akıyordu. Tomruklardan sekiz-on kadarı oyuklara girmiş, takılıp kalmıştı. Gönderiyle tomrukları dürtüp yerlerinden oynatmaya çalıştıysa da başaramadı. Balyozla çakılmışlardı kayaların arasına sanki. Suya atlama olasılığı da yoktu, derindi sular. İki adam boyundaki gönderini bile yutuyordu. Canı gitti tomruklar orada kaldı diye. Ermenek'ten beri bu kaçınıcı tomruk kaybedişiydi?

Hırsla gönderledi suyu tekrar. Akmaya devam etti. Ota, çalıya takılmış birkaç tomruğu kurtarıp akışa verdi. Bir süre sonra da ikinci olmaya başladı Göksu'da. Yamaçlar ağır ağır güneşinden boşandı, karanlık gökten değil de, ormandan gelirmiş gibi birdenbire çöküverdi ortalığa.

Uzun süre çalışarak tomrukları bir gölette topladı. Salını kıyı köklerine bağladıktan sonra çıktı kıyıya. O denli yorgun, bitkindi ki hemen yatıp uyumak istiyordu canı. Ama açlığı uykusundan da baskın geldi. Öğleyin yediği bir-iki lokma ekmek çökelekle duruyordu karnı. Çalı çırpı topladı. Çakmak çaktı, kav tuttu. Üfleyerek büyüttü ateşi. Ufacık kara ten-

ceresini nehir suyu ile doldurup koydu ateşe.

Biraz un, yağ, tuz, biber atıp karıştırdıktan sonra içti çorba niyetine.

Ortalık supüreni, nane, yarpız kokuyordu. Heybesini kumluğa serdi, savanını üstüne çeker çekmez uyudu. Tek, nehrin gürültüsüyle hafif hafif kımıldanan tomruklar kaldı gecede.

Sabaha kalktığında göz gözü görmüyordu. Yoğun bir sis basmıştı ortalığı. Sırtı, giysileri pusa batmış, nemliydi. Sis in açılmasını beklemedi. Çözdü salın ipini. Tomrukları dürtteledi. Gönder vurmaya başladı sulara. Nehrin yüzü, akışın rüzgârıyla olsa gerek pek sis tutmuyordu. Koyu yeşil yamaçlar gerilerde zorlukla seçiliyordu. İri çınarlar, kütükleşmiş söğütler kıyılarda top toptu.

Kuşluğa doğru yamaçlardaki sis kalktı. Gökyüzü mavi cam örneği açıldı. Coşan, köpüren suların akışında parlayan tomruklar sahipsiz ölülerden farksızdı. Kimi yerlerde ters akıntılara uğrayıp dönüyorlar, ne akana uyuyorlar, ne de gelen tomruklara yol veriyorlardı. Kıyıda bahar sellerinden kalma ağaç, çalı, ot köklerine takılarak tıkıyorlardı nehrin yüzünü. Nedim, takılan tomrukları kurtarmaya çalışırken, bu kez de öbür tomruklar alıp başını gidiyordu. Zordu, bela işti Göksu'da dökme tomruk taşımacılığı...

Öğleye yakın dibi bucağı belirsiz, derin karanlıklarla dolu kayalık dağların arasından akmaya başladı. Ünlü sal ustalarının bile korkulu yeriydi oralar. Yüzleri yer yer burç çalısı, otlar, yosunla çaplanmış, heybetli kayalıkların önünde gök kartalları dolanıyordu. İlerde, nehrin ortasında dev karaltılar görünüyordu. Yaklaştıkça bunların birer ev büyüklüğünde iki yerli kaya olduğunu gördü. Orada

nehriñ ağız daralıyor, tıkanacak denli dar bir boğaz haline geliyordu. Sular boğulurcasına kaynarak akıyordu. Kayaların ensesine vuruyor, yer yer kabarıyor, rüzgâra tutulmuş atkı gibi köpürüyordu.

Tedirginliği arttı Nedim'in. İlk kez derin bir korkuya kapıldı. Tomruklar birer ikişer o kayaların arasından akıyorlardı. Sekiz-on tomruktan oluşan dev salını nasıl geçirecekti oradan? Salı çözmeye, düşünmeye bile zamanı yoktu. Kayalıklara gelmişti. Çarpmamak için aceleyle gönderini kayalığa doğru uzattı. Geç kalmıştı. Sular o denli zorluydu ki vuruşunu bozdu Nedim'in. Dev salı enlemesine döndürdü. O hızla bindirdi kayalara. Salla kayalık arasında kalan ağaç gönder bir an çelik bir yay gibi gerilerek Nedim'i geri itti. Nedim düştü. Gönder elinden boşandı. Coşan, köpüren suların yüzünde ufacık çöp misali akıp gitti. Hemen ardından boğuk bir çatırtı oldu. Hızla kayalığa çarpan sal kara bir dürüm oluverdi. İplerinden kurtulan tomruk uçları iri top namluları gibi bir süre havaya dikildikten sonra arkası arkasına derin sulara gömüldüler.

Yiyecek heybesi, savan, şapka her şey suların üstündeydi. Kâğıt parçasından farksız akıp gidiyorlardı. Nedim ortalıkta yoktu, sayısız tomruk ölüleriydi örtülmüştü suların yüzü. Sular az sonra kurbanını gösterdi. Ezilmiş, lapaya dönmüş gövdesiyle yarı baygın göründü Nedim. Saçsız, çıplak başı ağarmıştı. Ağır acılar, sancılar içindeydi yüzü. Akan tomruklardan birine son bir çare sarıldı. Tomruk döndüyse de bırakmadı. Yapıştı sımsıkı. Akıntının da yardımıyla kıyı köklerine tutunarak zorlukla çekti kendini kıyıya. Bir baltası kalmıştı kalın don bağının arasında.

Bir yanının üstüne dürülerek kaskatı oldu. Sık sık soluk alıp veriyordu.

— Vay be, diye inledi. Vay be!.. Bir solukta vardım geldim öte dünyaya, bir solukta... demek ki görülecek günüm, yenilecek ekmeğim varmış daha...

Ağrılar girmişti beline. Sancılar girmişti. Bolca da su yutmuştu, öksürüyordu durmadan. Kalçasını, omuz başlarını tomruklar ezip gevmiş, mosmor morartmıştı.

— Bu gidişle kötürüm olmam yakın, dedi kendi kendine. Her şeyi bir yana bırakıp gitmeyi düşündü bir an. Ama alacağı parayı, kooperatife olan borcunu, kereste tüccarı Mahmut Bey'i gözlerinin önüne getirince vazgeçti.

— Zaten çektim çekeceğim kadar... Az kaldı Silifke'ye...

Boğazını tuta tuta öksürdü. Sonra balta elde doğruldu. Topallıyordu da. Çevresine bakındı. Her yan orman, yeşil burç çalısı ve çınarlarla kaplıydı. Burç çalılarından gönderlik bir ağaç kesip budadı. Bir elinde gönderi, öbür elinde baltası, nehir boyunca uz uz yürüdü. Akıp gitmişti tomruklar. Elinde gönderi, sürüsünü yitirmiş bir çobandan farksızdı Nedim şimdi.

Yürüdü. Nehir kıyısında su dikenleri, ısırganlar, yarpızlar boy boydu. Yukarı ormanın ayaklarına doğru marul gibi enli, yeşil yaprakların arasında sarı ak menekşeler açmıştı. Pınarlar kaynıyordu taşların çalılarının dibinden. Dağın taşın gözü su ile doluydu sanki.

Eski bir su bendine girip kalmış birkaç tomruk gördü. Elleriyle ite kaka akmalarını sağladı. Karşı kıyılarda kalan tomruklara ise salsız ulaşamazdı. Yürüdü.

Çok sonra, hayli aşağıda geniş bir gölekte tomruklara rastladı. Hemen tümü toplanmış, suyun bur-

gacında ağır ağır dönüyorlardı. İpinden, demir çan-gallarından boşanmış sal tomrukları iplerinden çe-kerek yan yana kamış dizimi bağladı. Demir çan-gallarını çaktı. Kalın kendir ipler suda donmuştu, öküz kuyruğu gibi düğüme gelmiyordu. Kendisini taşıya-bilecek bir sal yapabildi gene de.

Zaman uzamış, dağ dipleri gölge tutar olmuştu; karnı aç, sırtı da çıplaktı. Uzun kirli iç donu, toza toprağa batmış çamurluydu. Aksi gibi tek bir canlı yoktu, görünmüyordu çevrede. Uzaklarda, ormanlık bir dağın yamacından çan sesleri geliyordu yalnızca.

Akşam çökmeye, karanlıklar yığılmaya başladı Göksu'ya. Beli ağrıyor, canı acıyordu. Nehir kenarı da üşütücüydü çok. Salını güç bela çekti kıyıya. Ya-rı aç yarı çıplak yürümeye başladı. Geçireceği kos-koca bir gece vardı önünde. Nehir boyunca tek tük bahçeler gördü. İnsansızdı ama. Yürümesine devam etti. Yarı çıplak gövdesi ve elindeki baltasıyla vahşi bir görünümü vardı. Çok sonra uzaklarda gözüne ça-lan bir ışık onu çekti götürdü. Tekmil taşlık, çalılık-tı nehir boyu; gelene düşman, gidene düşman...

Işık bir değirmenden geliyordu. Sevindi. Açtı kollarını.

— Hey kurban olduğum yaratan, dedi. Darda ka-lanın yardımcısı yaratan...

Hızlandı. Taşı çalıyı dinlemeden bin bir umutla girdi içeri. Ancak girmesiyle çıkması bir oldu. Ağzı-nı burnunu tuta tuta öksürmeye başladı.

— Hey Allah, şansa bak!.. Biber değirmeniymiş meğer orası...

Gözlerinden yaşlar aka aka, zifiri gecede bir sü-re daha yürüdü. Değirmenin, öğütülen acı biberin tuzu, kokusu tenine sinmiş zehir gibi yakıyordu. Ne-den sonra rastladığı bir köylüden azıcık ekmekle tü-

tün aldı. Gözüne kestirdiği eski bir bağ çardağına girdi. Kuru ot burmalarının arasına girer girmez uyudu.

Onuncu gündü, tomruklarıyla Silifke'ye ulaş-a-bildi Nedim. Bir hafta-on gün öncesinin güçlü kuv-vetli insan değildi o. Erimiş bitmişti. Enli yüzü kiraz değneği gibi kurumuş, yanmıştı, karaydı. Gevremiş avuçları pütürlü sertti. Dağların gerisinden değil de, aşılmaz denizlerin, derin okyanusları ötesinden çık-mış gelmiş gibiydi. Sakalları daha da uzamış, kalın etli dudakları çatlamış yalama olmuştu.

Getirdiği tomrukların bir teki bile kendisinin değildi. Kereste tüccarı Mahmut Bey'indi. Mahmut Bey'in kereste fabrikası Göksu Nehri'nin denize ka-rıştığı noktada, nehir düzlüğünün kıyısında yükse-len, uzunca, ahşap bir binaydı. Fabrikanın önü ardı sakızı akmış dikme tahtalar, yağma ceviz kütükleri, bol talaş ve kerestelerle doluydu. Kalın örme halat ağlarla kasmış bağlamışlardı nehrin ağzını. Nedim'in ta Ermenek'ten bu yana önüne kata kata getirdi-ği tomruklar, halat ağların gerisinde toplanmış, ıslak suskun parlıyorlardı güneşte.

Mahmut Bey uzun boylu, zayıf, kara saçlıydı. Ya-radılıştan yüzü asık, asabi görünümlüydü. Tomruk-ların sayımı bitince yüzü daha da asıldı. Çizgileri ka-lınlaştı. Üç yüze yakın tomruktan kırk kadarı eksik-ti çünkü.

— Ne bu yahu, diye çıkıştı Nedim'e. Ne bu? Ner-de tomrukların yarısı? Yıllar yılı tomruk çektirir, ge-tirtirim. Bu kadar tomruk kaybetmedim ben!

Nedim, bacağına kirden çamurdan çürümüş, yarı yırtık iç donu ve çıplak gövdesiyle bir tuhaftı. Eskimiş, bir insan hurdasına dönmüştü. Şaşırdı. Mahmut Bey'in on gün önce sırtını pepeleye pepele-

ye uğurlayışını gözünün önüne getirdi bir an, bir de şimdi azarlayışını... On gün içinde başından ne dalga-denizler aşmıştı oysa. Ve bunları Mahmut Bey'in bilmemesine imkân yoktu.

Sesi çok zayıf çıktı. Günlerdir konuşmaya konuşmaya sesi kısılmış gitmişti.

— Buna da şükredin Mahmut Bey, dedi. Sağ salim gelebildiğime şükredin, yani...

Mahmut Bey için tomruklardı önemli olan. Nedim'in sözlerini duymadı bile. Başıyla saçlarını geri atarak, burnunu havaya verdi. Sonra cebinden çıkardığı parayı fırlatır gibi uzattı Nedim'e.

— Al şunu! Al şunu da savuş git gözümün önünden... Sözleşmemiz üç bindi. Binini kestim, iki bin...

Nedim, canına bıçak değmiş gibi oldu. Bir Mahmut Bey'e, bir de uzatılan paraya baktı.

— Ne iki bini, Mahmut Bey, diye sordu. Kesme mağdurun hakkını. Kesme! Zaten canımdan bezmişim....

Mahmut Bey sesini daha da kaldırdı.

— Mağdurun hakkı mağdura verilir. Mağdur olacak olan kendisine emanet edilen işe sahip çıkar. Şuna bak! Beş değil, on değil, tam kırk üç tomruk. Çekiye vursan kaç ton, yüke vursan en az iki kamyon. Hani nerde? Ne yaptın onca tomruğu? Ne malum senin onları yitirdiğin? Ne malum Göksu köylülerine satmadığın, ya da ota kuma gömüp de saklamadığın? Ha?.. Hadi hadi, al şunu da, kısa lafı uzun etme!..

Bu suçlama Nedim'in ağızına gitti. Ağzı yarı açık donakaldı.

— Vay be! dedi kendi kendine. Vay be!.. Boşuna dilin kemiği yok dememişler. Sonra birden sesini kaldırdı. Yani şu senin tomruklarının sayısı hesap

içi oluyor da, benim canımınki hesap dışı oluyor, öyle mi Mahmut Bey? Senin malına kefil var, benim canıma yok?.. Şu halime bak bir. Kaç kez girdaplara girdim çıktım, kaç kez ölümlerden ölüm beğendim, biliyor musun?

Sanki bu sözler dağa taşta söylenmişti. Mahmut Bey aldırmadı bile. Konuştukça yüzü daha da karıştı.

— Kimseyi kolundan zorla tutup tomruğa göndermedim ben, diye bağırdı. Sen kendin, ayağınla gelmedin mi? İşine talibim Ağam, diye yalvarmadın mı? Hadi hadi, ötüp durma! Kendi düşen ağlamaz...

Nedim, Mahmut Bey'e doğru iki adım attı. Ayakları yalındı. Tabanları günlerce su içinde kalmaktan kabarmıştı, beyazdı.

— Bana yalan söyledin Mahmut Bey, diye sertçe yanıt verdi. Evet, yalan söyledin, hem de iki gözümün içine baka baka... Kandırdın beni. Ben çiftçi bir adamım. Ne anlarım dökme tomruk taşımacılığın. Ama sen tuttun, kolay dedin, çok kolay. Ermenek'ten dökersen suya. Kendi başlarına aka aka gelirler. Dinine imanına öyle demedin mi? Ben de kandım. Ne yapayım? Borcum vardı vadesinde ödenecek. Mecburdum. Yoksa canımı ateşe atar mıydım, üç bin lira için?..

Mahmut Bey elini havaya kaldırarak tokat atacakmış gibi yaptı.

— Keees, diye bağırdı. Kes!.. Şu parayı alıyor musu, almıyor musun? Sen onu söyle?

Nedim ayağını inatla vurdu yere.

— Paramın tamamını isterim Mahmut Bey. Hakımı isterim.

Mahmut Bey parasını cebine koyup güldü.

— Şuna bak, dedi. Hakkıymış. Dümbüğe bak!.. Keyfin bilir. Daha tomruk, daha nehir. Götür gerisin

geri tomruklarımı yerine. Ama bir şartla, eksiksiz... O zaman gel, veririm hakkını, diyerek fabrikaya doğru yürüdü gitti.

Nedim, bakakaldı ardından. Kısa bir an ne yapacağını, ne diyeceğini bilemedi. Sonra aklına gelmiş gibi birden baltasını sıyırdı. Tomruklara doğru koştu. Nehrin ağzını tutan kalın, gergin örme halatlara indirmeye başladı baltayı. Şimşek gibiydi.

— Mahmut Beeey! diye bağırmaya başladı bir yandan. Mahmut Bey, al, al da duy sırtının acısını... Madem öyle, bu da böyle... Bunca tomruğu ta dağlardan getirdim. Şimdi sen var git, denizlerden topla önünü... Toplaaa...

Vurdu vurdu...

Kesilen, kopan halatların üstünden yüzlerce tomruk önce yavaş, sonra birbiri ardına sel hızında boşandı. Akdeniz'in duru mavi sularına doğru kayıp gitti.

Irgat Erleri

Her yıl gelirlerdi. Açlığın, işsizliğin taşırdığı seller gibi gelirlerdi. Her yıl bir uçları Siverek'te, Kâhta'da, Gerger'de, Nizip'te... bir uçları Çukurova'da, terde, sıtmada, sıcakta... Yüzlerinde bilinmeyen dağların, uzakların garipliği, göçmen kuşlar örneği tarlalara, su boylarına konarlardı. Onların gelmesiyle ovada dert başlardı, kahır başlardı. İçme suyunu nehirden alırlardı; pis kirli, yağlı, ilaçlı sular... Bu sulardan içenler, bu sularda ellerini yüzlerini yıkarlardı. Göz ağrıları, ishaller, zehirlenmeler başlardı. Gereksinimleri için açıklığa, karaltı yerlere gider çökerlerdi. Dışkılarına sinekler çokardı bu kez; boz, kara, yeşil sinekler. Ve Çukurova yerlileri bu sineklerin çoğalmasından anırlardı Çukurova'ya pamuk ırgatının geldiğini.

Süzgün gözlü, yorgun, kederli kadınlar... Uzun boylu, bıyıklı, öfkeli, sevinçli, sert, gülen... Sırtlarında kıştan kalma kalın abalarla kızgın ova sıcaklığında gezinen, kalın kaşlı ırgatlar ordusu...

...Ver elini Çukurova, rezillik, çile, ölüm... Ver elini yıl on iki ay çekilen korku, ağa, çapa, pamuk tutsaklığı.

* * *

Bir bölük ırgat şafaktan beri pamuk otu dövüyorlardı kızgın ovanın yüzünde. Kadınli erkekli, yan yana kamış dizimi sıralanmışlardı. Çapa ağızları toprağa girip çıkmaktan kalaylanmışçasına parlıyordu güneşte. Erkeklerin sakalları sararmıştı, süzme toza ve tere kesmişti. Renkli neçekleriyle ağızlarını, yüzlerini örtmüşlerdi kadınlar. İri siyah gözleri açıktaydı yalnızca. Kırmızı, yeşilli, morlu, sarılı giysileriyle renklenip dallanmıştı toprağın yüzü. Kimi kadınlar eğilip kalkmakta güçlük çekiyorlardı. Enleriyle boyları iyice denkleşmiş, karınları yüklüydü. Çukurova toprağının verime olan gücü, bereketi onlara da geçmiş gibiydi.

Koyu yeşil pamuk tarlaları önlerinde binlerce dönümdü. Bir uçtan diğer uca uzanıp giden bu sonsuz topraklara bakmaya göz yetmezdi. Bu tarlaların tümü, adım adım, kök kök çapalanacak, soluklarının altından geçecekti. Çapaları da kurşun gibi ağırdı. Her biri birer demir yüküydü. Ağalar bu çapaları mahsus ağır yaptırırlardı, ırgat çocukları ellerine alıp da çalışmasın diye. Irgat çocukları çapa yapacak olurlarsa, kazara birkaç kök pamuk fidesini kesip zedeleyebilirdi. Çapa işi çocuk işi değil iri adam işiydi. Ondan, ağır çapalar ırgatın kollarını, omuzlarını yorup ağrıtıyor, akşama doğru adeta açılmaz kilit ediyordu. Kısacık molalarda bile hiçbir ırgat kırkelli adım ötedeki gölgeliğe gitmeyi göze alamıyor, çapanın sapına dayanıp kalıyordu. Toprağa yatıp uzanmak isteseler olmazdı. Toprak kızgındı, toprak harlı kül gibiydi; o yorgunlukla yatan ırgata ağırlık, uyku verirdi.

Çadırları uzaktaydı. Ova sıcaklığının titreyen ufkunda çalı üstlerine atılmış kirli bezlere benziyordu.

Çocukları gün boyu o çadırlarda kalırdı. O cehennemî sıcakta, çoluk çocuk kim bilir ne haldeydiler? Aç mıydılar, susuzlar mı? Anızlar mı batardı körpe tenlerine, yoksa ağlarlar mıydı? Ağlasalar da seslerini kim duyacaktı ki? Uçsuz bucaksız firez tarlalarının ortasında sıcaktan korkmuş, koyun koyuna girmiş, bedenleri birbirine dolaşmış, yapayalnız ırgat çocukları... Kimi açıklıkta uyuyup kalmış, yüzleri gözleri kir pislik içinde. Kimi çocuklarsa bir bakır tencerenin dibindeki son yemek kırıntılarını kazımada. Çevrelerinde dolanan sineklerse hepsinden çok...

Hava dehşetli sıcaktı, güneş semirmiş bir kordan farksız, çökmüştü ovanın yüzüne. Ağır sıcak çekemeyen toprak, hırsından çatlamış, basanın ayağını yakıyordu. Arada bir esen hafif yelde kanal boyundaki kamışlıklar sallanıyordu ya, kızgın, buharlı bir yeldi bu; serinlik getirmiyordu. Arılar peteklerine sıvanmış kalmışlardı. Kanatları terden domurda nıp ıslanmış ufacık tarlakuşları, havada dökülürcesine uçuyorlardı.

O gün firez yangını tarlaların ufkunu sardığında gün öğleni geçmişti. Her yan tutuşmuş, her yanı ma vi, sarı, boz bir duman kaplamıştı. Çukurova'da buğday hasadından sonra tarlaların yüzü yabancı ottan, tohumdan temizlensin diye firezleri ateşe vermek âdeti. Mal sahibi her yıl yaptırırdı bu yakma işini. Az zamanda büyüyen firez yangını, hafif yeli de arkasına alarak istahlanıp kabardı. Çatır çatır sarmaya başladı yerin, göğün ağzını. Ova sıcaklığının tadından kupkuru olmuş ekin sapları, anızlar, otlar zaten kandan farksızdı. Ufacık bir kibrite, kıvılcıma, çingıya bakardı.

Irgatlar, bu dümdüz, bu uzağı yakını belirsiz ova da çıkan yangını fark ettiklerinde, görülmemiş bir

telaş ve kaynaşma başladı. Kimi ırgatlar çapasıyla, kimi çapasız, yerlerinden fırlayıp koştular. Kadınların ağızlarında ise bir uğultu, bir çığlıktır başladı. Yalımlar bu ara sündükçe sünüyor, uzuyor, çadırların bulunduğu alanlara doğru hızla yayılıyordu. Bazı çadırlar yangın alanının ortasında kalmıştı bile. Yangın, kanal boyundaki kamışlıklara kadar uzanmış, kimi kamış yaprakları ütölüp göynümeye durmuştu şimdiden.

O kavurucu sıcakta, nereden geldikleri belirsiz olan bir sürü de kuş çıkmıştı ortaya. Atmacalar, şahinler, kargalar, irili ufaklı tarlakuşları yanan ateşin göğünde tıpkı akan bir su gibi çığlık çığlığa dönerek uçmaya başladılar. Kimi kuşlar, firez yangınının ağzında kalan yumurta ve yuvalarının derdindeydi, kimi kuşlarsa alevlerin tarlalardan sürüp çıkardığı yılan, kertenkele, çekirge gibi "ganimet" yiyeceklerin peşindeydi.

Ne yana bakılsa bir kopuştur, bir hayu-huydur başlamıştı kızgın ovanın yüzünde. Irgatlar, son hızlarındaydılar. Canlarını dişlerine takmışlar yıkılırca-sına koşuyorlardı. Erkekler öndeydi. İri damarlı elleri, kollarıyla çapalarını yangına doğru uzatmışlar, deliler gibi bağırıyorlardı öfkeden.

— Ula kimdir? Ula imansızlar! Ula gâvur olan, dinsiz olan yapmaz bunu!..

— Ula Remoo! Yavrum Hasan! Ula durmayın tez! Bak, afat üstünüze geliy!..

— Aman Allahım! Dedem... Ya dedeme ne olmuştur! Ayakları felçli, gözleri de görmezdi!..

Eşber, koşan ırgatların en önündeydi. Karısı Mahse de peşinde. İkisinin de telaştan büyümüşü gözleri. İkisi de düştü düşecek, bayıldı bayılacaklardı korkudan. Hem koşuyorlar, hem de ellerini ağız-

larına götürerek, "Şirooo!" diye bağırıyorlardı, kalan, savrulan dumanların içine.

— Ula Şiroo!.. Ula yavru! Durma, kaç!..

O kıyamette Şiro çocuk nere kaçsın, nasıl kaçsındı? Kanal suyuna düşmesin, çadırından uzaklaşmasın diye Şiro çocuğu ayağından iple çadırın kazığına bağlamış gitmişlerdi işe. Şiro çocuğu her gün böyle bağlar, ondan sonra işe giderlerdi. O yangında, kıyamette, ayağı bağlı Şiro çocuk nere gitsin, nasıl kaçsındı?

Eşber, yangının sınırına varır varmaz yangınla kavgaya girermiş gibi kalın abasını bir kapışta soyup çıkardı. Gözü kapalı daldı dumanların içine. Yüzüne gözüne dumanlar doluyordu, aldırmadı. Çoğu yerde alevler dizlerine vuruyordu, aldırmadı. İki eliyle tuttuğu kalın abasını alevlere çarpa çarpa, bir yandan da, "Şirooo!.." diye bağıra çağıra yoğun dumanların arasında kayboldu. Karısı Mahse de, süzülen bir kanattan farksızdı peşinde.

Her yan yanıyordu. Her yan toz duman, çığlık içinde kalmıştı. Ortalık mahşeri andırıyordu. Kimsenin kimseye dönüp baktığı, "Yahu halin nedir?" diyeceği zaman yoktu. Can havliyle koşanlar, acele acele çadırlarını sökenler, çadır iplerini bıçakla kesenler, çocuklarını bir kapışta kapıp kaçırانlar, yorgan, yatak, kapkacak, savan, hasır, eşya adına elleri-ne ne geçerse taşıyanlar... Bazı naylon kaplar, naylon leğenler yangında çıra gibi tutuşmuş, kalın, simsiyah bir yağlı iste yanıyordu. Ana-babaların kucakları, koltuk altları, sırtları, yarı çıplak çocuklarla doluydu. Kimi çocukların elleri, ayakları, yüzleri yer yer yanmış, ütölmüştü. Çocukların tümü korkudan, telaştan ağılıyordu. Çocuk çığlıklarına havada uçuşan kuşlarla, yanan firezlerin çâtırtılı sesleri karışı-yordu.

Az sonra Mahse'nin çığlığı duyuldu. Çığlığın ardından kocası Eşber'le birlikte dumanların arasından çıkıp geldiler. İkisi de çıldırmışlardı sanki. İkisi de kararmış birer gölgeden farksızdılar. Eşber, kalın abasına sardığı Şiro çocuğunun ölüsünü göğsüne sıkıca bastırmış, deliler gibi koşuyordu tarlaların yüzünde. Hangi yöne gitmek istiyor, ne yapmak istiyor, belirsizdi. Oradan oraya, aşağılı yukarılı, rasgele...

Mahse ise koşmuyor, koşamıyordu. Toza duma batmış, başından köfüsü düşmüş, saçları boşanmış, dökülmüş bir halde yerden yere atıyor, vuruyordu kendini.

— Uy ben ölem uy!.. Uy ben kahrımdan ölem Şirooo!.. A, iki gözümün mercanı... Zülüm elinde zalim ateşiyile yanan yavru! Uy ben ölem! Artık yaşamışam ne çare...

Bu çığlığı duyabilen ırgatlar Mahse'nin yanına doğru yürüdüler. Eşber'se, kucağında yavrusu, sanki bir gizli ayindeymiş gibi, döne döne koşuyordu koca ovanın yüzünde. Birkaç ırgat gidip önünü aldılar onun. Mahse ile ikisini yangın alanının dışına, yığma kanal toprağının gerisine götürdüler. Sağda solda yanmış çadır kazıkları ucun ucun tütüyordu. Kavrulmuş taze otlar, yanmış sap ve saman kokuları almıştı ortalığı.

Az sonra yangın alanında kimse kalmadı. Herkes, çocuğunu, kurtarabildiği eşyasını, yığma kanal toprağının ötesine geçirdi. Sağa sola atılan eşyalar birbirine karışmış, dağılmış, ortalık tam bir döküm saçımdı. Irgatların halleri eşyalardan da beterdi. Yüzleri terden, acıdan, isten, dumandan, telaş ve yorgunluktan bitmişti. Çoğunun çadırı yanmıştı. Çoluk çocuk açıktaydılar. Onca rezilliğin ortasında bir de çadırsız, çulsuz kalmak vardı Çukurova sica-

ğının altında. Bu ne biçim iş, bu ne biçim fîrez yakmaydı? Çukurova'nın yabancısı değillerdi ki. Çukurova'ya her yıl gelirlerdi. On yıldır, yirmi yıldır gelirlerdi. Öyle ki, içlerinde Çukurova yollarında doğanlar vardı. Gençliği, damatlığı, babalığı, Çukurova yollarında, ırgatlıkta geçenler vardı. Bu yıllar içinde nice kaza-bela görmüş geçirmişlerdi. Traktör devrilmiş, bir römork dolusu insan ölmüş, yaralanmıştı, bunu görmüşlerdi. Sıcaktan öleni, burnundan, ağzından kan geleni görmüşlerdi. Ama fîrez yakacağımız diyerek ırgat çadırlarının ateşe verildiğini hiç görmemişlerdi. Bu durum ilk kez başlarına geliyordu.

Öfkeden yüzleri kaskatıydı çoğunun. Avurtları birbirine geçmişti. Huysuzdular, sinirliydiler, rüzgâra tutulmuş atlar örneği...

Uzun boylu, iri kemikli olanı elini hızla alına vurdu.

— Hayf be, dedi. Hayf be!.. koca Çukurova'da da kem göze, nazara geldik, kocca Çukurova'da da...

— Geldik, hem de kuyusuna geldik!

— Ne nazarından söz ediyorsun babam? Ne nazarı? Ne gözü? Görmisen mi ki bu apaçık kasıtlı insan işidir?

— Nasıl yani?

— Öyledir elbet. Basbayağı yeminli düşman işidir bu. Biz fîrez yangınını ilk kez görmüyoruz. Bunu bile bile yaptılar. Bizim adamlığımızı adamlıklarına almadılar. Yoksa haber verirlerdi, fîrez ateşe veriyoruz, dikkatli olun diye.

— Vayy!..

— Vallahi ahı-vahı böyle bu işin. Düşünsene ki Çukurova'ya gelince ağalar, çadırlarımızı niye çiftlik binalarına yakın kurdurmazlar? Niye? Çünkü çocuklarımız pistir, çıplaktır, gözlerinin keyfi kaçacak-

tır. Belki çocuğumuz bir-iki yumurtalarını alıp çalacaktır. Oysa ki yaptığımız iş, kendi işleridir. O yüz-dendir bizden çadır kirası, yer kirası istemeleri o yüzden. Biz de çadır kirası, yer kirası vermeyelim diye tuttuk bu Allahın belası firez tarlalarının ortasına kurduk. İşte sonuçta bu işler başımıza gelmiş bizim.

— Doğrudur. Böledir.

— Hayf be! Gâvur olan, Müslüm olan yapmaz bunu.

— Niye yapsın?

— Düşünmediler ki, bu yanacak firezin ucunda mal var, can var?

— Niye düşünsünler? Umurlarındaydık sanki.

— Ula derim ki, gelin biz de üsüyet edek, anlaşak.

— Nasıl?

— Biz de buraların tarlalarında çalışmayak. Çapasıysa çapası, otuysa otunu döğmeyek.

— Döğmeyek anasını satayım. Şu Çukurova'nın düzünde, son aç, son susuz da kalsak, böylesi yangın kahpeliğine gücümüzü satmayak.

— Tamam, satmayak. Dönen namerttir. Otun-çapanın kökü kesilmedi ya koca ovanın yüzünde. Gider bir başkasının çiftliğinde çalışırık, olur biter.

Yaşlılardan Şihali, kollarını çaresizce iki yanına açtı.

— Adamları mahkemeye vermeye kalksak, şimdi kimi dava edeceksin? Kimi avukat tutacaksın? Arzuhalciye gitsek de, derdimizi şu kâğıda bir iyice döküver desek, adamın makinesine kâğıdı takıp çevirmesi yüz lira. Bunun ucunda avukatı var, candarması var, raporu için doktoru, sağlıkçısı var. Var oğlu var... Bunların tümü paradır oğul, para...

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Şihali Amca konuşmasına devam etti:

— Şimdik bunlardan vazgeçsek de, geri yurdu-muza çekip gitsek, neyle gideceksin? Hangi parayla kamyon tutacaksın? Şurada tabanımızı yarsalar beş kuruş para çıkmaz. Başka tarlalarda, çiftliklerde çalışsak, olmaz. Çünkü daha kıştan mühür-mukavele etmişler önümüzü bizim. Bir çiftlikten çıkan ırgatı, diğer çiftlik almaz. Bir iyice düşünssek derim, yani...

Kimseden ses çıkmadı. Sessizlik sürdü. Neden sonra:

— Dert dediğin bir değil, iki değil, anasını sattığının, dedi biri. Nere baksak bize yabancı, nere baksak bize dilsiz, sağır olmuş...

Az ötede kadınlar bir başka âlemdeydiler. Mahse kadını aralarına almışlar, apayrı bir ağıt düzeni kurmuşlardı. Yaşlı kadınlar bu tür olaylara alışmış, kederli, suskun bir yüzdeydiler. Mahse ise durmadan ağlıyor, yel önünde otlar gibi öne geri sallanıyordu. Şiro çocuğun ölüsünü, kenarları pullu beyaz yaşmağının arasına sarmış, dizlerinin üstüne yatırmıştı. Ağlıyordu. Gurbet, keder, yangın, Çukurova, yoksulluk, yaşama dair ne varsa ağıta dönüşüyordu. Mahse'nin dilinde.

— Keşke bu yıl gelmeyeydik oy!.. Hesapsız kuşlar gibi yanılaydık oy!.. Varsın dağlarda kalaydık, zozanlarda kalaydık. Elini elime verelerdi, oy!.. Varsın, aç-susuz kalaydık. Çöp deşer, tane toplar, kuşlar gibi avucumda yedirirdim, oy!.. Olmadı, sütlü kengerlerle besler doyururdum ağzını, Şiro... Ah mihrabım! Bize kötülük hiçbir zaman kardan kıştan gelmedi. Bize kötülük, topraktan taştan da gelmedi; insandan geldi oy!.. Onlardır, o ağa denilen insan cinsidir gece-gündüz bizleri horlayanlar, aç boğazı taşılayanlar oy!.. Şeytanın yedi çirasını kapıp da arkamızdan koşanlar oy!.. Ah ölem Şirooo, ölem!.. Hey Allahım!

Nere gitsek karanlık üstümüze üstümüze gelir de, adımımıza yer vermez. Dünya gelir hesabını bizden sorar. Her gün on lokmamıza on külfet yüklenir. Ula zulmün adamları, ula çatal yüzlüler!.. Ula gurbetin sahipleri, tümünüz kahrolun...

Eşber, suskun görünüyordu, derdini içine almıştı. Oysa içten içe, derinden derine uğulduyordu yüreği. Kulakları çın çın ötüyordu. Arkadaşları çevresini almışlardı. Onlar da az konuşuyorlar, bu gibi durumlarda ne diyeceklerini bilemiyorlardı. Acılı bir yüzde, bitmiş tükenmiş bir seste, Eşber'e üzülmemesini söylüyorlardı gene de.

— İrgat eri demek, seferi adam demektir kardaş. İrgat erliğinde her bir şey başa gelir. Biliysen başa gelen çekilir. Ne yaparsın, gökyüzünün çatısı her yerde bir değildir. Fazla elden ne gelir? Akıl sebep bulunmaz buna. Üzülme kardaş, üzülme!.. Hem daha dur bakalım yahu. Mahse ile ikinizin yaşı kaç ki? İkinizin de beli yaşı; inşallah daha nice nice çocuklara kavuşur önünüz, daha nice nice...

Çiftlik sahibi Boran Ağa, neden sonra cipiyle çıkip geldi. Şişmanca, siyah, gür saçlı, orta boylu, pantolonlu bir adamdı. Üstüne beyaz bir gömlek giymişti. Temiz dallı saçları, yürüdükçe sallanıyordu.

Cipinden iner inmez, "vah vah vah!" diyerek ellerini iri iri iki yanına açtı. Yüzden yüze acılı, üzgün görünmeye çalışıyordu. Bu telaşlı, üzgün görünmeye çalışmasının ardında ırgat çadırlarının yanması ya da bir çocuğun ölmesi değil, ırgatların işi bırakacağı telaşı yatıyordu.

— Vah vah vah!.. Fukaralarım! Nasipsizlerim! Olanları duydum. Çok üzüldüm. Vallahi hepinize büyük geçmişler ola, hepinize... Gene iri iri açıp kapamaya başladı kollarını. Vah vah ki ne vah!.. Hani,

ölen yavru nerede? Gene de şansınız varmış derim. Şansınız varmış ki, gece vakti çıkmamış yangın. Yoksa haliniz ne olurdu? Değil mi efendim? Allah hepinizi kazadan beladan korusun. İnsan kısmı, değil firez tarlasında, çölde de olsa, dikkatli olmalı değil mi efendim. Müslümanlığın şartlarından biri de tedbirdir, diye.

Kollarını açıp kapamaya devam etti Boran Ağa. Birdenbire yanındaki çiftlik adamlarına kızıp bağırdı:

— Ulan, hangi pezevenktir, dedi. Hangi, hangi namussuzdur o firezi böyle habersiz ateşe yeren? Ha? Söyleyin hanginiz yaptı bunu? Ulan firez böyle mi yakılır? Haa? Çabuk, o firezi yakanın adını isterim. Bacağına basıp ayıracağım şurada onun... Neyse, biz şimdi işimize bakalım.

İrgatlara döndü.

İrgatlar, çadırlarını söküp çiftlik binalarının önündeki düzlüğe kurabilirlerdi. Kimse, Boran Ağa'nın ırgatından çadır kirası, yer kirası alamazdı. Alacak olanın alnını karışlardı. Çadırı olmayan ırgatlar gidip Boran Ağa'nın kamışlığından istedikleri kadar kamışı kesip çadır yerine gölgelik talfar kurabilirlerdi kendilerine. Ova sıcaktı, ova silme ateşti. Bu ateşte değil canlı, körpe bir ölü hiç duramaz, derhal bozulurdu. Şi-ro çocuğun mevtası saat bekletilmeden gömülmeliydi. Defini gerekti hemen. Köy mezarlığı da uzaktaydı. Tozlu Köyü'nün altındaydı. Bu sıcakta oraya yayan mevta gitmez, kokar, bozulurdu. Şi-ro çocuk ırgatların olduğu kadar kendisinin de ölüsü sayılırdı. Hatta ölüden de öte şehidi sayılırdı. Madem Boran Ağa'nın topraklarında ölmüştü. O zaman Boran Ağa'nın şehidi sayılırdı. Bu yüzden elin bilinmedik mezarlıklarında, elin kart ölülerinin arasında yatacağına, Şi-ro çocuk, şurada, kendi toprağında yatsın uyusundu.

Boran Ağa, konuşmaktan yorulmuş gibi, mendi-liyle elini, yüzünü sildi.

— Hadi, hadi, dedi. Durulacak zaman değil. Ha-va sıcak. Bu sıcakta mevtamızı bekletmeyelim. Di-riyken gün görmedi fukara, bari ölüsü olmasın rezil. Şöyle tarlanın uygun, ayakaltı olmayan bir yerine götürün, gömün yavruyu. Nasıl olsa her yıl geliyor-sunuz buralara. Hem gözünüz arkanızda kalmaz, hem de her gelişinizde çocuğunuzun mezarını gö-rüp ziyaret etmek nasip olur sizlere. Hem siz hiç me-rak etmeyin çocuğumuzun ölüsü buralarda yalnız kalacak diye. Yarın siz gidince, ben duasını yaptırır, mevlütünü bile okuturum. Hatta kabrini ağaçlar, iki yanına kavak bile diktiririm. Hiç hiç merak etme-yin. Ölünüz yalnız kalmaz... Hadi daha fazla beklet-meyin mevtamı...

Tatlı dilli, konuşkan bir adamdı Boran Ağa. Tuttu, Eşber'le Mahse'yi yanına çağırdı. Onları bir kenara çekerek ortalarına çömeldi. Elini omuzlarına koydu. "Başınız sağ olsun!" dedi. Mahse'ye, "Kızım, geli-nim!", Eşber'e, "Oğlum, yeğenim, aslanım!.." dedi. Çıkardı avuçlarına bir miktar da para koyverdi. "Hel-va için lazım olur," dedi. Sonra cipine atladı, gitti.

Boran Ağa'nın hali, tavrı, konuşması, ırgatların yüzüne azıcık bir serinlik getirmişe benziyordu. Ya-vaş yavaş kanları yumuşadı. Boran Ağa'nın ölülerine sahip çıkar görünmesi, ondan "şehidim, mevtam," diye söz etmesi hoşlarına gitmişti. Doğulu in-sanlar için söz önemliydi. Söz tapuydu, senetti. He-le hele, Boran Ağa'nın, "Siz gidince, ben mevlütünü okutur, mezarına ağacını bile diktiririm," demesi kanlarını geri yerine getirmişti çoğu ırgatların.

Güneş eğilmişti. Güneş gidiyordu. Güneş bat-madan Şiro çocuğun ölüsünün gömülmesi gereki-

yordu. Birkaç ırgat, çiftlikten kazma ile kürek ala-rak, Eşber'le birlikte düzlükte yer görüp yer beğen-diler. Düzlüğün ortasında yaşlı, iri bir alıç ağacı var-dı. Huni biçiminde, boz bir keçe gibi çökmüştü top-rağın yüzüne. İşte o boz alıç ağacına yakın bayıra ufacık bir çukur kazdılar. Şiro çocuğu naylon legen-de yıkadılar. Gün batmadan da is ve yanık kokuları içinde gömdüler yavruyu.

Firez tarlalarındaki yangın durmuş değildi bu ara. Bütün gün bir uçtan diğer uca tüttü durdu ova. Gökyüzü dumana kesti, toprağın yüzü zift akıtılmış gibi göründü. Arada bir esen yelin çevriminde, deli deli dönen kamazlarda siyah küller havaya savrul-du. Yerle göğün rengi değişti ovada.

Gece gündüz sesler kesilmedi ovada. Cansız, cı-lız, ölez ölez çocuk sesleri iğneledi geceyi. Yanan yerleri her kıpırdanıpta acıdı. Ağlaştılar. Fazla ilaçla-rı, merhemleri de yoktu sürmeye. Şişe diplerindeki son birkaç damla zeytinyağı da bitince, çare olarak yanmış motor ve mazot yağı sürdüler morarmış yanık yerlerine. Körpecik çocukların elleri, yüzleri simsiyah yanmış motor yağıyla parıldadı güneşte.

* * *

Çukurova sıcakı gün gün, hafta hafta bütünyle üstlerinden geçti. Yüzleri burçak burçak damladı tuzlu tere doydu ırgatın. Çukurova'nın ağalarını, beylerini Toros'un serin dağlarına, Namrun ve Tekir yaylalarına kaçırtan korkunç sıcak, çapa ve pamuk ırgatlarının yaylağı oldu. Çoğu ırgatın dudakları ta-sadan, susuzluktan pul pul gevredi, yarıldı, uçukla-dı. O dudaklar, yüzler alınlar, yaz içinde kuru ayazı yaşadı. Geceleri sivrisinek bulutu çöktü üstlerine

yedi bitirdi onları. Elleri cılk yara, kızarmış sivilce oldu. Olsa, merhemler yetişmezdi sürmeye.

Pamuğun, karpuzun çapası bitti. Tarlaların bir uçtan öte uca otları tek tek dövüldü. Ama ovanın işi bitmedi. Çapa işinin ardından kavunlar karpuzlar oldu. Bu kez de, kavun karpuz toplama işine geçildi. Tarlaların yüzünden tonlarca kavun karpuz toplanarak kamyonlara taşındı. Karpuz yüklü kamyon üstleri yağlı, kirli branda bezleriyle sıkıca örtüldü. Çift tekerli, çift dingilli ağır kamyonlar gece gündüz Anadolu'nun yollarını tuttu. Ağustos sonlarına doğru da kozalar oldu pamuk çıktı. Tarlaların yüzleri apak, çiçek açmışçasına kozaya, pamuğa kesti. Kımıl kımıl binlerce, on binlerce pamuk ırgatının tertiyle, soluğuyla dolup taşı Çukurova'nın yüzü. Bez bükme, bez dokuma hararları, çuvallar pamuğuna doydu. Harar ve çuval ağızları basılan pamuktan adeta boğuldu, soluk alamaz oldu. Yüzlerce, binlerce kez eğilip kalkmaktan çoğu ırgatın belleri ağrıdı. Yüzleri zorlandı. Kemikleri kocadı. Tuzlu terden yanan gözler kıpkırmızı birer kan çanağına döndü. Pamuk uğruna, geçim uğruna nice güzel kızların, delikanlıların, gelinlerin gözleri asıl rengini yitirdi. Gündüzü böyle olan ırgatın gecesi nasıl olurdu ki? Yorgunluk yıkıp altına aldı onları. Beli kırılmış yılan örneği kıvrılıp kaldılar ovanın yüzünde. Bu kez de sabaha erken kalkabilmenin hasretini çeker oldular.

Geldiklerinde mevsim yazdı. Sonra günler önünü çevirdi güne. Yukarısı bulutlandı. Ovada gölgeden güneşe geçilir oldu. Sabah otları nem tutmaya, geceler soğuk getirmeye başladı. Öksürenler, bin bir türlü hastalığı içine alanlar... Sabahları çadır önlerinde kurumuş koza çalılıyla ateşler yakıldı. Tencereler konuldu. Kaynar suya azıcık biberle, biraz

un çalıp içtiler, acı çorba niyetine.

Ekim ayı sonlarına doğru Çukurova ırgatına yol göründü. Çadırlar birer ikişer söküldü; tarla tarla, çiftlik çiftlik Çukurova pamuğundan, pamuk ırgatından boşaldı. Kamyonlar, traktör römorkları ağızlarına değin ırgat yüküyle dolup taşı. On binlerce ırgat, ne umutla, hevesle gelmişlerse hepsi bir bir ellerinden çıktı. Koskoca Çukurova yazının, Çukurova sıcağının, kahrın, pislüğün, horlanmanın, adam hesabına alınmamanın fırtınasında kala kala, her gün biraz daha eskimiş, her gün biraz daha yaşlanmış olarak, eğilmiş yüzleri, zorlanmış, kırık dökük bakışlarıyla geri yurtlarına döndüler.

Çukurova'dan ayrılıp da geri yurtlarına dönmek çoğu ırgatı sevindirirken, bu ayrılık Eşber'le, Mahse'ye zor geldi. Nasıl gelmesindi ki? Bir çocukla geldikleri Çukurova'dan şimdi çocuksuz döneceklerdi. Şiro çocuğun gömütünü bırakıp gitmek beter dokundu onlara. Elllerinden gelse, kar yağınca, kar soğuk onları kovuncaya kadar kalmak istiyorlardı ovada. Ama başlarını sokacakları iki parmaklık bir ev bile yoktu. Nerede kalacaklardı? Dahası yağmur göğün ağzındaydı, her an indim ineceğim diyordu. Kendi dertlerini yüklenip de gitmekten başka ellerinden ne gelirdi? Zaten ırgat dediğin ıssız çölün kuyuydu. Bugün buradaysa, yarın oradaysı. İnsanın toprağı olmazsa, tutacak, çalışacak işi de olmazdı. İş olmayınca ekmek de olmaz, geçim de olmazdı. Ve böyle binlerce, on binlerce ırgat gibi, yıl on iki ay çalışacak iş arar, nerde iş-ekmek varsa onun peşine düşerdi. Topraksızlıktı, yedi iklim, dört bucak onları koşturan, top-rak-sız-lık...

Son geceydi. Eşber'le, Mahse, Şiro çocuğun gömütü başına büyükçe bir ateş yaktılar. Eşber, her za-

manki gibi dalgındı, suskundu, yüzünde hiçbir şey tütmez görünüyordu ya, aslında içi öyle değildi. İçi, yanan ağır bir kordan farksızdı. Gözlerini kısmıştı, karanlığın ortasına ortasına, ta bilinmezlere, anlam-sız, boş bir gözle bakıyordu. Mahse ise ufacık gömüt toprağına alnını usulca dayamış, için için konuşuyor, giderek ağıta dönüşüyordu sesi.

— Hiç gönlüm razı değil seni bırakıp gitmeye, ya ne yapayım? Hangi ana yavrusunun ölüsünü gurbet elde bırakır da gider hey yavru? Hangi yürek dayanır buna? Dayanmaz ama ne yapayım? Yüzük taşım, çağam, yüreğimin ağır mekânı Şiro!.. Seni el toprağında ıpıssız bırakıp gittik diye ardımızdan söylenme yavru! Yönünü eğme, küsme bize! Hiç ana olurum da, yanan ana yüreğinin acısını bilmez miyim? Ama elimden ne gelir? Nere gitsek tuttuğumuz işin adı el işi. El işi demek, zulüm işi demektir. Fukaralıktır her bir şeyin başı yavrum. Topraksızlıktır. Daha biz doğarken gözümüze kara sürme çekilmiş. Daha biz doğarken belimize yokluk kemeri bağlanmış. Odur bize emanet...

Mahse kadın daha çok konuştu. Bazen sesli, bazen sessiz; tüten dumanlar gibi.

Sabah bulutları daha yeni toplanıyordu, yerlerinden kalktılar: Eşber, yükünü sırtına vurdu. Mahse kadınsa, bütün yaz kullandıkları toprak testiyi son kez ağzına dikti. Birkaç yudum aldıktan sonra testiyi ağzından çekti. Testinin ağzını taşa vurup kırarak, genişletip büyüttü. İçi yarı yarıya su ile dolu kırık testiyi tuttu, usulca Şiro çocuğun gömütünün ayakucuna koydu. Sesi de fısıldar gibiydi:

— Hayratın ola yavrum, dedi. Ziyaratın ola!.. Gelip geçen garip kuşlar mezarına konalar da ziyaret suyundan içeler. İçeler de geçmişleri ruhuna, ca-

nına dege, canına... Yüreğimin hürmeti, yavrum, Şiro...

Eşber ağlamamak için, sırtını yüküyle yönünü ötelere vermişti. Karısı Mahse'nin gömütten ayrılmasını bekliyordu. Mahse az sonra kocasının yanındaydı. İkisi birlikte usulca yürüdüler. Otlar çiyli, yerler nemli ıslaktı. Yürüdüler... Adana-Ceyhan karayoluna çıktıklarında boz alıç ağacının hemen yanı başındaki düzlükte yaktıkları ateşin gecedan kalma son dumanları tütüyordu.

* * *

Bataklıklardaki son leylek sürüleri de havalanınca, Çukurova ıssızladı. Çukurova baştan sona suyu çekilmiş değirmene döndü. Soğuk, tatsız güz rüzgârları tozu toprağı tepmeye, havalandırmaya başladı. Kamış kümeleri, gevrek kuru yaprakları, mor püsküllü başlarıyla rüzgârda hışırdadı. Düşen iri yağmur damlalarının ilk sesini o kurumuş, gevrek kamış yaprakları verdi. Çukurova yağmurları başladı. Çukurova toprağının aslı eski bataklık toprağı, eski gömük toprağıdır. Batak toprağı, yağmur suyunu görünce azdı, aslına çekti. Yaz sıcakında kısalmış tezekerler gevşeyip dağıldı. Topraklar uzadı, şişti. Ağzıklaralar, çatlaklar, tamtakır kanallar su ile doldu. Şişen toprak rahim örneği gerindi; öyle ki tohum dilinin ucunda...

Kasım sonlarına doğru renk renk, boy boy traktörlerin beşi, onu, yirmisi birden girdi tarlalara. Arkalarında tohum yüklü mibzerler, pulluklar, kötenlerle gece-gündüz sallarcasına sürüp karartmaya başladılar ovayı. Geniş ağızlı keskin pulluklar, gerilerinde tepsi tepsi kalkmış, devrilmiş toprak tezeker-

ler bıraktılar. O tezeklerin sırtları cilalanmışçasına güz güneşinde parladı. Yılda iki-üç ürün veren, verdiği ürünü tam veren, doğuran, yaratan o tarlalar degildi sanki. Hiç sürülmemişçesine bakir, hiç el değmemişçesine dinçti ova toprağı. Traktör tekerlerinin basmadığı, pulluk ağızlarının uğramadığı, kesmediğı tarla, bayır, gen kalmadı Çukurova'nın yüzünde. Ovanın yüzü günlerce acımsı toprak, bataklık, çürümüş kök, ilaçlı tohum ve en çok da yanmış, taze mazot dumanı koktu. Ve haftasına kalmadı çillendi tohum: Toprak yeşilini vurdu yüzüne. Tarlaların yüzü ılmık ılmık yeşerip dallandı.

* * *

Ah varsam da bir baksam aynına.

Acep topraklar doldu mu körpe, garip koynuna...

Kış geçti. Badem dalları çiçeklendi, dağlar mosmor menevişlendi. Her yan taptaze bahar kokmaya başladı. Bütün kış, Çukurova toprağına gömütünü bıraktıkları Şiro çocuğı düşünen Eşber'le, Mahse için gün yaklaştı. Çukurova'ya değil ırgatlardan önce, bahar leyleklerinden önce çıkıp vardılar. Yavrularını el toprağında bırakmanın verdiği tedirginlikten bir an önce kurtulmak istediler böylece. Gömüt tutkusu onları erkenden çekip getirdi. Boran Ağa'nın çiftliğine indiklerinde, canları yenilenmişçesine bir garip duyguda, hüzünde ve sevinçteydiler.

Mahse kadın durduğu yerde bir daha duramıyor, yavrusun gömütünü bir an önce gidip görmek, onu ziyaret etmek için sabırsızlanıyordu. Bu yüzden, çiftliğe geldikleri gecenin şafağını zor etti Mahse. Hemen kalkıp giyindi. Başına köfüsünü geçirdi. Ve dışarıya çıkar çıkmaz sabırsızcasına yürüdü, daldı,

titreşen ekin denizinin içine. Ova toprağının bereketiyle boylanmış, teknil kamışa kesmiş ekinler derindi önünde. Çoğı yerde insanı koltukluyor, kılçıkları insanın ağızına, yüzüne gözüne geliyordu... Mahse bu yüzden başını sürekli yukarda tutuyordu. Yeşil, çiğit renginde, ince ışıltılı başak kılçıkları, enli siyah yapraklarıyla yemyeşil bir buğday denizi ağır ağır esniyor, sallanıyordu ovanın yüzünde.

Kamışlığı geçen Mahse, az sonra ilerideki yaşlı, iri, boz alıç ağacını gördü. Alıç ağacının görünmesi heyecanlandırdı onu. İşte, oğlunun toprağı oradaydı. Alıç ağacını dengine alarak, alıç ağacını adımlarına yön tutarak hızlı hızlı yürüdü Mahse. Koşacaktı ama gür ekinler eline, ayağına dolaşıyordu. Bir de, nedenini bir türlü açıklayamadığı, dilinin varamadığı bir iğneleme, bir ince kuşku ve sancı vardı içinde. Yürüdükçe yüreğinin bu kuşkusunu artırıyordu. Bu kuşkusunu yenmek istercesine yürüdü. Yer yer esen sabah yellerrinin önünde yatmış, ağır başaklarını tireyememiş, birbirinin üstüne devrilmiş, dolaşmış, boy boy ekinleri eliyle, diziyle, gövdesiyle yara yara, aralaya aralaya vardı gömüt yerine. Soluk soluğa kalmıştı ya, soluğunu tuttu, şaşırmıştı çünkü. Oğlunun gömütünün yeri tanınmaz olmuştu. Yanlış mı geldim, diye düşündü. Döne döne çevresine bakındı. Yok, hayır, yanlış gelmiş olamazdı. İşte boz alıç ağacı önündeydi. Önündeydi ama, çevresinde değil gömüt yeri, şöyle bir mendil serecek, elini koyacak boş yer yoktu. Tarlalar göz alabildiğine ekilmiş, hışırdıyordu. Her yan su gibi serin, su gibi derin bir buğday deniziyle örtülmüştü.

Ve, ekinler daha bir boylu, daha bir yeşil gürdü önünde, yavrusunun gömütünün üstünde...

Namus Eri

Helof'un ıssız dağ köylerinden Bermanili Piro, bir sağılır inekle dört keçi vererek aldığı karısı Zalha'yı beş ay sonra boşadı. Damına telli duvaklı gelin edip getirdiği Zalha'yı, daha elinin kınası kurumadan eski bir çul parçasına sararak babasının kapısına bırakıverdi.

"Bundan böyle yönün bana haram," dedi. "Bundan böyle senin çadırın değilim..."

Dal gündüz, köylülerin gözleri önünde oldu bu.

Oysa Zalha'nın ne kötü bir hali görülmüştü, ne de kocasına karşı bir saygısızlığı olmuştu. Olsa bile törelere göre erkek kısmı karısını boşamazdı, boşayamazdı gene de. Ya döver, ya da çeker vururdu. Kadın, erkeğinin sofrasıydı çünkü. Sofra ise sokağa atılmazdı.

Boşama nedeni Zalha değildi aslında. Zalha'nın bacıları için duyulan birkaç söylentiydi. Onlar saçlarını yanından ayırıp yararlar, açıkta güneşe karşı tararlardı. Kimi erkeklere göz takıp bakarlardı. Kâhta Çayı'nda çırlıçiplak çimerlerken görülmüşler, ayna tutanlar bile olmuştu üstlerine. Belli ki bu soyun kanı azgın, şeytanı gürdü. Bu soydan kız alanın evi ilerde erkek gölgesi çekerdı. Yolu yakinken dönme-li, sıvayı yaşken sökmeliydi Piro.

Boşanma olayı söylentileri azaltacağına azdırdı. Zalhalar içinse tam bir yıkım oldu. Nasıl olmasındı ki? Bacılarını isteyenler vardı. Birinin sözü kesilmiş, öbürünün düğünü yakındı. Ama ablalarının kapılarına getirilivermesi her şeyin üstüne tuz biber ekti. Dünürçüler geri çekildi. Böylece evlenmeleri de suya düştü. Bu da umudunu, kızlarının satışından gelecek birkaç kuruş başlık parasına bağlayan babaları Topal Şemo için ölümünden beter oldu. Lanetlenmişlerdi artık. Ne yana dönseler kapılarından gelin çıkmazdı. Kısmetleri kesikti.

Kimseye bir şey diyemedi, konuşamadı Topal Şemo. Aştan, öyünden kesildi. Susup sineye çekmeyle her şeyin unutulup gideceğini sandı belki de. Oysa tersi oldu. Susmaları kötüye yorumlandı. Suça bindi. Bir gece kapıları taşlandı. Yanan ateşlerine bacadan avuçla tuz atıldı. Bir başka gün de kalkıp baktıklarında kapılarına asılmış bir yılan ölüsü gördüler. Yılan uğursuzluğa işaret etti.

Topal Şemo öfkesinden ne yapacağını, kime ne diyeceğini bilemedi. Kapıyı bacayı kilitleyip evini ateşe vermeyi bile düşündü. Kapılarını, pencerelerini örtük tuttular. Günlerce ne bacaları tüttü, ne de sesleri duyuldu. Öldüler mi, kaldılar mı bilinmez oldular.

Günler sonra köylüler gidip baktıklarında evi boş buldular. Zalhalar kilit çekme çıkıp gitmişlerdi Çukurova'ya; arkalarına bin lafı da alarak...

Bir ay sonra da Bermanililer Çukurova'nın yolunu tuttular. Yıllar yılı geçimleri çapa pamuk ırgatlığı üstüneydi. İşten işe, tarladan tarlaya savruldular ovada. Ne Zalhalara rastlayabildiler, ne de adlarını seslerini duyabildiler. Güz sonu pamuk bitip de herkes geri köyüne döndüğü halde Zalhalar dönmedi.

Gitti gelmez, uçu konmaz olup çıktılar. Bir adları kaldı yadigar...

İkinci yıl Bermanililer güz günü bir kara haberle döndüler ovadan. Zalhaların izi bulunmuştu, Mersin'deydiler. Topal Şemo kahrından ölmüş, yaban elerde kalmıştı mezarı. Zalha ise yoldan çıkmış, kötü kadın olmuştu. Adını sanını duyup bilmeyen kalmamıştı ovada. "Kürdün Gelini" diye nam salmıştı Mersin'de. Ağızlar onu söyler, diller onun adını okşardı. Eli de içkiye, kadehe gider olmuştu. Sabah akşam aynanın karşısından ayrılmaz, yağlanır boyanır, kısa donlar giyerdi. Gözünün önünü bile camlatmış gözlük takar olmuştu. Ağzında Halep sakızı, akşam çıkar sabah gelirdi evine. Bir kahpe oynatma, bir delikgeçmeydi Zalha.

Herkes gözüyle görmüş, eliyle tutmuş gibi konuşuyor, ağızlarda bir kara alkıştır gidiyordu. Bermani'de bilinen duyulan Zalha'ydı şimdi.

"Bir yanda otuz iki çalgı, davul-dümbelek, öte yanda şehir uşağı... Oturak âlemlerinde gerdan kırar köçekler gibi oynarmış Zalha. İşi davul çengi üstüneymiş. Doğma üryan soyunur, 'Üşüyorum, üstümü örtecek yiğit yok mu?' diye bağırınca, paradan puldan görünmez olurmuş bedeni... Nere gitse, nere baksa, el alkışı temaşa: Oyna Kürdün gelini, oynaaa!..."

"Kahr elinden lûtfе uğramak diye buna derler işte. Kulakları küpeden, kolları bilezikten görünmezmiş haspanın..."

"Nimetini el uçkuruna bağlayanın kaderi, akşam çıkıp sabah gelmek olur evine..."

"Zaten başından belliydi Zalha'nın böyle olacağı... Bacıları gibi o da saçını yandan yarar, kaşını yele tutardı. Bak, yedi ahret bacım olsun güzeldi de. Nesi var, cep elması gibi kadındı. Sonunda öteceği dalı seçti orospu."

"Kabahatin aslı Piro'da. Boşayacağına kaldırıp kör kuyuya atacaktı."

"Kancık kısmı doğuştan günahlı olur zaten. Yoksa durup dururken Âdem babamız cennetten kovulmazdı."

"Namuslu kadın ona derim ki, kırk yıl evli de kalsa, kocasına sidiginin sesini duyurmaz. Yoksa şeytanı azar da, ar damarı bir çatlarsa, işte böyle Zalha gibi serdiği döşşegi bilmez olur. Atalar doğru demiş: Bacağını kaldıran avrat bir daha indirmez..."

Helof yöresinde şimdiye değin bir kadının kocasına kızarak aylarca yıkanmadığı, terden pislikten koktuğu, elde silah adam vurup adam kovaladığı görülmüş, duyulmuştu, ama daha bir kadının adının orospuya çıktığı duyulmamıştı. Bu durum köy için kötünün de kötüsüydü. Bundan böyle Bermani'de kadınlar kısır çıkar, toprak da yeşilini unutursa şaşmamalıydı hiç. Bu gidişle köyün adı Zalhalı'ya çıkardı. Tez elden çare bulunmalıydı buna. Nasıl ki kuş tüneğiyle uçarsa, er kısmı da namusuyla yaşardı.

Biri gidip, biri geliyordu sözlerin. Ağızlar arı kovanından farksızdı. Her Allahın günü bir söz kanatlanıyor, geliyor Piro'nun ateşine odun taşıyordu. Her söz, her bakış bin yıllık bir küfür gibi gelip gelip can evinden vuruyordu onu. Tam dağ başında kalmışların, derin ormanlara düşmüşlerin yalnızlığı vardı Piro'da.

Birkaç gün damından dışarı çıkmadı Piro. Yemedi içmedi, güneşsiz kurudu. Söylenenlere inansa mıydı, onu da bilmiyordu pek. Sabah akşam eline peşkir tutan, ayaklarını yıkayan Zalha, boyanmayı, kadeh tutup cilve yapmayı ne bilirdi? Aklının ucundan dahi geçiremediği düşünceler doğup kaynamaya başlamıştı içinde. Yoksa Zalha'yı hiç tanıyama-

miş miydi? İşte o noktada Zalha üstüne o güne kadar hiç kafa yormadığını, düşünme gereğini bile duymadığını anlar gibi oldu. Zalha neydi? Geceleri döllandığı, gündüzleri işe koştuğu bir tür maldı o. Başka türlü de olamazdı zaten. Öyle gelmiş öyle görmüştü. Zalha'ya kızmaya, kıskanmaya, giderek bir amansız oç duygusunda yanıp tutuşmaya başladı. Güzel, alımlı, buğday tenliydi Zalha. Gözleri haktan sürmeli, saçları su elinde kalmış yosunlar gibi akıtma gürdü. Kalçasına doğru sarkardı. Beli de yılan kıvrığı ince, göğüsleri öne selliydi. Bu denli güzel, dul bir kadın, hele hele kursağına bir de yabancı ekmeği düşmüşse, ne diye nefisini bozmasındı.

Düşündükçe kıskanmaya, için için bir isteklenmeye kadar varan duygular duydu. Dağ taş başının üstünde dönmeye başladı Piro'nun. Kalktı, tükürdü yere.

"Ula Zalha! Ula canımın hayini!.. O memelerini yılan eme senin... Eğer bunu da senin yanına kor-sam aha başımın saçı senin belinin kılı ola!.."

Kapı açıldı bu ara. Baktı, gelen amcasıydı. Küçükten beri kendisini büyüten, yetiştiren amcası. Koştı, bir kuş gibi süzüldü amcasının eline. Ancak sinirliydi adam. Geri itti Piro'nun elini. Sonra da ağır ağır, iri bir gölge gibi daldı içeri. Çok yaşlıydı, yaşı belki de sekseni geçkindi. Gençliğinde eşkiyalık yaptığı, adam vurduğu için öcünün alınacağı korkusuyla hâlâ belinde çıplak tabanca taşırdı.

Piro korkusundan küçüldü. Tostoparлак çoküp kaldı duvarın dibinde.

Ak sakallı, iri gevrek boyuyla esrarlı bir garipti amcası. Çok eski bir türkünün, bir efsanenin, masalın içinden çıkmış gelmiş gibiydi. Gözleri belirsizliğe doğru bakıyordu. Uzun süre sessiz kaldı. Sonra

ağır, tane tane konuşmaya başladı. Sesi kurtlanmış, yaşlıydı.

"Vay dünyayı bilmeyen Piro vay!" dedi. "Vay ölmeden kendi kendini öldüren Piro!.. Yol tarif ettirmek ayıp değil, şaşmak ayıp derler oğul. Bak köyde herkesin lafa kulağı uzadı. Sen ise hâlâ kapılarda boy göstermedesin. Eğer er dediğin namus işinde de susar, altta kalırsa bil ki ölü demektir oğul. Ölümü görmeden bayılmaya razı olmuş demektir. Nedir? Yoksa gözünü korkutan mapusluk mudur? Bak Piro, mapusa girenin çıktığı görülmüştür de mezara girenin çıktığı görülmemiştir. Sen ki evveli böyle değildin, kavgalarda sesin herkesten üstte çıkar, elin havadan inmezdi. Şimdi nedir böyle ölü toprağı değmiş gibi sessizsin? Bir şey başlamışsa bitmeli oğul. Ama tatlı, ama acı bitmeli. Nasıl ki o kahpe, şerefini el ağzına dümbül-düdük ettirdi. O zaman sana da can borcu var demektir. Ama sende o canı alacak göt nerde? Geriden gören de gökkeçiyi içi dolu yağ sanırmış. Boyun posun hoştur, eyidir ama anlamışam ki sende eksik olanı yürektir oğul. Nedeyim o boyunu posunu, nedeyim o bıyıklarını, bir kadını yaralamadıktan sonra. Olmadı ört başına namazlık tülbentini de, otur oturduğun yerde eşekoğli..."

Piro kesilip kalmıştı. Taşta ses var onda yoktu. Sırtını dayadığı duvar donmuş, Piro da buza kesmişti sanki.

"Senin artık bu diyarlardan alacağın saygılar tükendi oğul. Sana bu mekânda laf ettirmezler. Ağzından bir çift söz çıksa dilini ardına büklerler. Bak, dağ taş dillendi. El ağzı bu, işitmese de yakıştırır, körün attığı taş misali. Nasıl ki demirin orospusu paraysa, etin orospusu da dildir oğul. Bundan hesap biç de kalk haydi! Karşımda çömelip de yaşlı yüreğimi sı-

cak etme benim. Git, ara, bul onu da bir an önce bindir gitsin tabuta...”

Piro dizlerini karnına değin çekmiş, daha da ufalmıştı. Ölü canı gibi ne terliyor, ne soluyordu.

“Aslında üzüntüm niyedir bilir misin oğul? Nasıl oldu da mahremimizden böylesi biri çıktı onadır ha! Kim bilir belki de vaktiyle nikâhınızda bir yıldız kaydı, ya bir düğüm atıldı ya da bir kuyunun ağzı örtüldü. Her neyse ne de bu işin yönü yakışığı sensin oğul. Boşamış da olsan Zalha senin eski avradın, eski gölgen sayılır. Şu zamanda kim gölgesinin üstüne başka gölge çektirir? Yoksa parlağa, yavşağa çıkar adın...”

“Kalk oğul, kalk yiğidim! Varsın bu iş Kâbe’ye yayan gidip gelmek kadar zor olsun. Darendeli çerçinin en topalı bile yürüye yürüye Hindistan’ı aşmış derler. Kalk haydi. Kalk da ara bul onu. Namus eri oldun sen artık. Kalk, üstünü başını tütüle. Kuran gezdir üstünde de abdestsiz basma yere. Kalk, kalk da bir an önce söndür şu üstümüze uzanan dilleri...”

* * *

Kısa, kalın, küt boylu, çopur çalı yüzlüydü Piro. Koyu yeşil gözleri kanlanmış bulanıktı. Vaktiyle Zalha’nın ördüğü nakışlı, dizleme çorabını çekmişti karakıllı şalvarının üstüne. Şapkasının altından yağlı uzun saçları sarkmış alnını örtüyordu. Gür kara bıyıkları ise çopur yüzüne hayli büyük düşüyordu.

Gözünü kırpmadı. Sabaha kadar uyumadı. Zalha’yı, gideceği yerleri düşündü hep. Kim bilir oraların insanı, suyu, havası nasıldı? Güneşi nereden doğar, nereye batardı bilmiyordu. Zalha o Mersin denen yerin kim bilir hangi yerinde, hangi damın deli-

ğindeydi bilmiyordu. Zaten kör bir kuş nereyi bilir ki?

Sabah kuşları yeni ötüyordu. Yerinden doğruldu. Dağsıl bir hamalık, dağsıl bir şaşkınlık vardı yüzünde. Bir eli de cebindeydi; ağır öldürücü bir sır gibi sakladığı silahlı cebinde. Çıktı gitti. Ne bir el sallayanı, ne de bir uğurlayanı vardı gerisinde...

Hak etmemişti ki...

Özlü Hamurlar

Zifiri gecede gölgesi yerli bir kayaya benziyordu. Dizleri çenesinin altındaydı. Suskunluğu, görülen, duyulan doğaya eşti şimdi.

Seni, çağırıyorum Ana. Sana geldim. Nice orman boylarını gezdim. Nice dağ güneşleri yaktı yüzümü. Ayaklarımın tozu yorgun. Duyuyor musun, alıyor musun sesimi?

Güçlkle soluk alıp veriyordu. Sırtına binen karanlık değil, görünmez bir ağırlık zinciriydi sanki.

Bilir misin senden sonra neler oldu? Nereden bileceksin, nasıl bileceksin? Aylar oldu birbirimizi görmeyeli, aylar... Ne okulumu bitirebildim, ne de önüm düze çıkıp rahata erebildim. Ama böylesi rahat edememek öylesine doğru, öylesine güzel ki...

Kuşkulu, dar bir hali vardı. Arada bir-iki yanına bakıyordu. Huzursuzluğu gecedenden değil, görünmek-tendi.

Bilmem ki sana nasıl anlatsam içimi, neresinden başlasam, dile çeksem bunca olanların nedenini, niçinini? Öylesine zor günler gelip geçti ki, daha da geçeceğinden başka...

Dar sürede solukladı göğsünü. Çenesini dizlerine iyice dayadı. Yerin gözü olsaydı alnını görebilirdi.

Aylardır yolumuz kurşun altı Ana. Bakarsın seker aşağı, bakarsın seke yukarı. Bir savaştır bu, kurallı önceden yazılmış. Geçtiğin yerden bir daha geçemez olursun. Sen geçemezsin, ama senden sonrakilere izin kalır.

Gerilerde dağlar doyumsuz bir mürekkep karanlığına bürünmüştü. Serpme bulutlar salınıyordu üstünde.

Varsın aylardır peşimizde sürekle avı kurulsun. Biz yaştakilere ölüm iyice bollaşsın. Ölüm denilen gelecek yolumuzun yarısı, ona çoktan bağrımızı açmışız biz. Ama kırlarında sığır güttüğüm, baharında otlarını yediğim, sıcağında kararıp soğukunda üşüdüğüm şu yurdumun dağlarında saklanmak ne güçmüş meğer. Gündüz, gözüyle dikeli de karıncanın ocağına dahi bakamamak var ya, gücümüze giden asıl budur işte, Ana...

Cigarasını yaktı. Görünmesinden çekinerek parkasının yakasıyla boynu arasında büyüttü ateşi. Şavkından az da olsa seçilir olmuştu yüzü; bıyıklıydı, kıllarla örtülüydü yanakları.

Haksızlığadır zulmedir öfkemiz Ana, odur yüreğimizin dışa vuran ışığı... Bir bahçe düşün ki susuzluktan kurum kurum kavrulur. Yanı başındaki ağaçların dibinde ise kurbağalar öter. Bir toprak düşün ki bir ucundan öbür ucunu görmeye göz yetmez. Ekilip biçilse özlü hamur örneği, sofraların tümüne yeter. Ama adım atamazsın tapu senet hatırı. Bizimse dumanımız geniş getirmez. Ve dişlerimiz ağzımızda birer açlık çakılı... Sen olsan ne yaparsın, ne dersin Ana?

Cigarasından bir soluk daha aldı. Bu ara karanlık kadar rüzgâr da artırmaya durmuştu hızını. Yukarda gökyüzü karışıyordu. Rüzgâr top top olmuş

bulutları önüne katmış dağlara dağlara sürüyordu.

Kar yağdı soğuk oldu, sebebi bizi buldu. Yaz oldu, kurak vurdu, sebebi bizi buldu. Karakol, nezaret bizden geçti. Gözyaşı, zulüm beşiğimiz oldu. Kaçak bizde arandı. Tüfek bizde arandı. Ateşi yakanlar başkası, dumanı bizden soruldu. Ağaya, beye nefret doluyum. Şiha nefret doluyum. Onlardır künyemize zulmün adını yazanlar.

Cigarasını söndürdü. İki yanına bakmaz olmuştu. Dalgındı, tüm dünyaya sırt çevirmiş örneği.

Hiç insan insan olur da konuştuğu dil, yediği ekmek, içtiği su yüzünden aşağılanır, dövülür mü Ana? Dövülür mü? Giydiği giysiler, uyduğu töreler ki, o tokatın sahiplerinden de eski, sahiplerinden de yerli... Onlar elde ettiklerini korumanın telaşına düşmüşler. Bizlerse elde edebileceklerimizi henüz hayalimize bağladık. Hayalimizden bile korkuyorlar Ana.

Rüzgâr vuruyor, boy vermiş kavak ağaçları köpürürcesine bir inip bir kalkıyordu. Yağmur damlaları düşmeye başlamıştı usuldan. Korunmak için parkasının yakasını çekerek kulaklarına değin kaldırdı.

Lâç Deresi'ni bilirsin değil mi Ana? Bilirsin ulu mağaraların dibini. Bir de ağacımız vardı, cinsi çam. İşte o ağacın dibinde vurmuşlardı babamı. Küçüktüm, yeni düğüm atar olmuştum şalvarımın bağına. Ama o çığlığını unutabilmem mümkün mü? Ya beni sırtına alıp çayır çayır koşuşunu... Çamın dibine vardığında tam başınla omzunun arasından görmüş-tüm babamı. Yerde yatıyordu. Kesme dallarla örtmüşlerdi üstünü. Dallarını alıp atışını, sonra da gövdeni bir örtü gibi kapatışını babamın üstüne, unutamam Ana. "Allah!" diye bağıırıyordun. "Allah!.. Kop-

tu mu belimizin ipliği?" Namaz kılarcasına her eğilip kalkışında babamın üstüne, bir uzaklaşıp, bir yakınlaşıyordu yüzüm babamın yüzüne. Korkumdan kaç kez gömmeye çalıştıysam da ensene yüzümü, gene de bakışlarımı kurtaramıyordum bir türlü. Rendelenmiş gibi kan revan içindeydi yüzü babamın çünkü. Sonra seni babamın üstünden alarak beni kucağına verdiler. Ağlıyordun. Ağıtlardan ulu bir poyraz kurmuştun ortalığa. Köylülerle birlikte elleşip çevirdiniz ölüyü. O ara kadınlardan biri beni eteğinin altına sakladı. "Görme yavru!" dedi. "Görme, rüyana girer sonra!.." Kimbilir, belki de merakımdı korkumu yenen. Dayanamadım. Başımı çıkarıp baktığımda eteğinin altından, senin kendi ellerinle so-yuşunu görmüştüm babamı. Donmuştu kolları, kazık gibiydi. Bir de tam bir avuç kanlı saçma toplamıştın babamın kara kıllı göğsünden. O saçmaları götürdün götürdün de hükümet merkezi Kalan'a, gene de ispatlayamamıştın babamı vuranların orman kolcuları olduğunu...

Hızlanmıştı yağmur. Arklar çukurlar su ile doluyor, şimşekler çakıyordu. Gürleyen gökyüzü değil de geleceğin büyük davuluydu dağlarda öten sanki.

Anılar sarıyor içimi Ana, anılar.. Düşündükçe bir ağır feryat oluyor, dönüp deşiniyor içimde... kar yağıyordu, balgam gibi sulu ağır... kızamık da nasıl salgın; yövmiye hiç düşmezdi üçten beşten aşağı ölen çocukların sayısı. Komşumuz olurdu, adı Sanem'di. İki çocuğunu işte o kızamık yılı yitirmişti Sanem. Ölüm bizim de kapımızdaydı. Ölümün ağır devesi kapımıza çöktü çökecekti... Çare olarak boynuma dek gübreye gömmüştün beni. Bugün gibi anımsıyorum. Tespihböcekleri dolardı koynuma. Nedeni neydi? Neden hiç kimseden bir yardım eli gelmez-

di? Bilmezdim. Sanırdım ki yeryüzünde yaşayan tek canlı bizleriz. Sanırdım ki o zamanlar doğru olanlar eğri, dar olanlar geniştir. Ve dünyada ne gibi şeyler bizlerden gizlidir bilmezdim. Ama o kıyamık yılı bir uçak çarpıp düşünce yamacımızdaki dağlara, kar kış demeyip başka başka diyarlardan hiç tanımadığımız insanlar çıkmış gelmişti, onları kurtarmaya. İşte o zaman anlamıştım dünyada yalnız olmadığımızı. O yılları unutabilmem mümkün değildi, Ana. Tek tek derimin üstüne yazılmışlar sanki... Zaman o günleri yiyip götürse de o gerçekler günümüzde yaşıyor. Ve ödenmesi gereken bir borcun çağırısı gibi yürüyor içime...

Kibritini çaktı tekrardan. Eğilerek anasının yüzüne doğru taşıdı ateşi. Ve gözleriyle son kez okudu gömütaşına yazılmış künyeyi:

"Aşiretten olur Halil kızı Fado'nun ruhuna el fatiha..."

Hemşeri

Ey gezenin, bilenin adamı! Ey adamlar adamı! Merhaba!.. Gören gözüm, sıkın elim tanımış sevmiş seni. Hani bir kuş çalıya konarmış da çalı onu korurmuş derler. İşte bu hesaptan çıktım geldim huzura. İşsizim gardaş. İşsizlik bir lokma ekmek oldu da aylardır onu ararım. Duydum ki hemşeriyik. Duydum ki aynı memleketten oluruz. Yokluk hayrına boyun kırıp geldim kapına. Gölgene al, hanenden say, koru beni. Günlerdir insandan, komşudan uzak, sefil yabani olmuşam. Ne olur bir iş, bir iyilik dokundur: Vallahi çok kara soğuğa yenildim. Çok açlığa susuzluğa yenildim. İşte halim görmelik. Üstüm başım yama-çaput, türbe ağacı misali dökülür.

Yaman daraldım babo, yaman... Ne geceyi, ne gündüzü bilirem. Nice yollar beller aştım, rezilliklere battım da gene de kendi gücümle köle duracak iş yoktur. Ne yana gittiysem yoksulluk bitmez tükenmez sermayem oldu, harca harca bitmiyor. Yol bilmez, dil bilmezsın. Gariplik, adam tanımazlık divan durur karşına. Canın sıkılır, kanına ateş doğranmış gibi olur. Yine de habbe olsun iş yoktur. Her defasında dayan, dedim kendi keñdime. Sabrettim. Dayanulan Kürtoğlu! Elbet bu yolun bir sonu, bir çıkışı bu-

lunur. Ve de adı üstünde gurbet ekmeği büyük olur. Düş hadi, varılmaz sanılan yollar tekrar senin... Karının kursağına bitişmiş. Ağzın yek ekmeğe muhtaç. Açlığın, susuzluğun kartalı döner deşinir üstünde. Yüzüne bakan olmaz. Bir Allahın kulu çıkıp da sormaz. "Hey arkadaş! Kalkıp oturman ne yandadır? Hele gel derdini bize ver! Böyle yerinden, yurdundan uzak düşmene sebep ne?" Gözün bassa da birine, merhaba diye yüzlensen, adam yönünü alır, sen de yüzünün azarlandığıyla kalırsın. Kimsenin hesabında yoksun çünkü. Sahibin yok senin. İşte o zaman gurbetlik, yalnızlık büyür önünde, bir karanlık su olur da dibini göstermez sana.

Kimse yüzümüze karşı konuşma yapmıyor. Garibiz diye yüzümüze susulur. Kapılar örtük, yüzler bize yabancı, seninse derdini çözmeye dilin lâl, bilgi lisanımız Kürtçe'dir çünkü. Kürtçe konuşsan anlamazlar, dertli dilini illaki Türkçe çözeceksin. Fukaralığın Türkçesi olurmuş da Kürtçesi olmazmış gibi. Hökümet çare bulmuyor, bize toprak vermiyor. Aç olana aş, çıplak olana aba, işsiz olana iş bulmuyor. O zaman bu hükümet necidir? Kimin neyi, nesidir? Yoksa zalimin, ağanın, beyin hısımlı yoldaşı mıdır? Eğer öyledirse parmak basıp yedi düvele ilanet versin, desin ki, "Evet, ben senin hükümetin değilim. Benim arkadaşlarım ağalarla beylerdir. Aha yolun, aha yönün, nere gidersen git. Herkesin canı herkeşe!.." desin. Biz de o zaman başımızın çaresine bakalım babam. Yükümüzü alalım, başka başka hüdütlara muhaceret edelim.

Benim memleketimde sekiz tane çağam vardır. Git var bak, sekizi de açtır, çıplaktır. Sekizinin de sabah akşam iftarları olmaz. Beş yaşında bir kızım vardır. Daha beşinde ya, görsen sanırsın ki ihtiyar-

dır. Buruşmuş, küçülmüş. Gözünde canın ferri yok. Oyun oynamaz, koşmaz, gülmez. Bir eli anasının eteğinde, gözü yerden kalkmaz. Sabahtan akşama kadar öylecene durur. İşte ben bu çocuğun babasıyım kurban. Heye vallahi. Utancımın yerin dibine batışım geliyor. Sabah akşam babalığıma hanel geliyor. Hele bir ortancası vardır. Oğlan. Damdan düşmüş topaldır. Söyle gardaş, ne yapam? Çarığımı sıkıp da suyunu mu içem? Yoksa hırsızlığa mı uzatam elimi? Bilirsin bizde âdettir, karı kısmını çalıştırmazlar. Vazgeçtim, iş olsun avradımı da sokacağım iş yükünün altına. Ama hani işin aslı nerde? Vallahi çok utançlar geçti başımdan. Yüzüm kızarıp nasırlandı. Nasır ise acımaz... Açlık aman dinlemez, açlığın hükmü kesin. Bir gün yönümü bozup kötü bir iş yapacağım gardaş. Aç köpek fırın deler demişler çünkü.

Bu ne hal, bu ne felakettir ki ahiret soyumun yedi eri de aç gelmiş, aç gider. İşsizlik yüreğimin kurdu olmuş, yer bitirir. Doğup büyüdüğüm kendi öz yurduma küstürür beni. Yine de iş yoktur. Bir kere sinde buldum iş. Adana'da verdim sırtımı pamuk hararlarının altına. Dilim ağzımda iki karış. Derken altımızdaki ince kalas kırıldı. Yükle birlik düştük, üç adam boyu çukura. Bacağım yandı, kanadım. Arkadaşımsa sizlere ömür. Kalasın sivri ucu batmış böğrüne. Ağrı'nın Doğutepe Köyü'nden olurdu. Yeni düğün etmişti. Patron, "Bir gün çalışmış," dedi vermedi parasını. Üç aylık çalışmışlığı vardı oysa. Aramızda para toplayarak mevtasını memleketi Ağrı'ya yolladık. Benimse sekiz dikiş atmış doktor bacağıma. "Borcun," dedi, "sekiz yüz." "Param yok doktor can. Bunca param olsaydı canımı verir miydim yüz kiloluk yükün altına..." dedimse de tutmadı. Bil-

mem belki o gün keyfi yerinde değildi, belki benden hoşlanmadı. Her ne halse hal de, yarı topal yarı sarıgılı hastaneden attılar beni. Duvar diplerinde, ağaç altlarında günlerce aç susuz, hayat ayağımın altından çekildi, seyirlik insanlar gibi kaldım ortalarda. Korktum. İnan köpekler görse siyer üstüme. İşte o gün, bugündür topalım babam. Adım atmaya bacaklarım dermansızlık çekiyor.

Kapına gelmişem. Bahtına düşmüşem. Hısım akraba bilmişem seni. Göster insaniyetliğini. Elbet bu devran böyle gitmez. Bakarsın yarın bunun tersi de olur. Yurduma yuvama yağın küller dağılır da, ödeşiriz kurban.

İş veeer, çare buul, bir iyilik dokundur...

Ağız İçinde Dil Gibi

Kuruda yeşili, dilde sözü yaratan sensin. Damlayı buluttan çeken, göle yollayan gene sen. Çekirdeğin gözü yoktur, senden öğrenir güneşe yönelmeyi. Arılar sana konar, kuşlar sana yakın uçarlar. Yanlışın bilinmez, sözün dinlenir, hükmün tutulur. Her zaman elin bol, elin cömert olur. Dilinden duymadım, suların söyler bunu.

Uçurumlar korkutmadı beni, buzlar soğuklar korkutmadı. Gün soğuk, hava karlı, giysilerim ıslak olduğunda ilk seni ısıtıp sardılar belime. Ağrılarım sende derman buldu, canım sende gürleştii. Yorulunca seni konak bildim, yatıp gerindim üstünde, bahara çıkmış kertenkeleler örneği. Zaman geldi ayağım kaydı düştüm de, çamurunda çırpınarak tek başıma doğruldum. Hasta kalktım, hasta yürüdüm, aç ayağımın üstünde. Düğün yerimin ilk ateşi sende yakıldı, bilirim.

Mevsimler gelir, mevsimler gider, hünerlerin tümü sende toplanır. Yaprığın sarısı, meyvenin kırmızısı, yeşilin özü, çiçeği sende. İlk düşen yağmurunu bilirim, ilk düşen karını da. İkisi de avucumda aha gökten yeni teslim... Ey ermişler ermişi, ey rençberin dergâhı! Kimsenin mezar taşına aklıktan öldüğü

yazılmadı. Ama sen bilirsin bağrında yatanın neden öldüğünü. Bilirsin yenilen ekmeğin dibindeki soluk kimin? Ey gönül haneme yazdığım türkü! Söylese-ne biz olmasak kim kadrini bilirdi? Kim otlu yüzünü okşar okşar da sana buğday dili övgüler düzerdi. Ah, bilmem ki hangi yanlarına kurban olayım; baharında sevnîç veren sularının akışına mı, kışında karlarının yağışına mı, yoksa yazında kırlangıçlarının uçuşuna mı? Zaman oldu rüzgârında otlar gibi sallandım. Zaman oldu yalım oldum üstünde, çam dalı gibi dumanım göğe yükseldi. Hal böyleyken gene de sensiz öksüz, sensiz solgun köleyim ey toprak! Sensiz ucum boş, sensiz gövdem kemiksiz, sensiz yaşama dulum ben. Harmanını kimler açar, kimler tadar bilirim.

Sularına ağız verdim. Açlıktan serçeler gibi yemliklerde tünedim. Uğruna kaçağa çıktım, adım dağlarda arandı. Bir gün olsun bir sevinç, bir kucaklaşma günüm olmadı. Yıllar yılı üstündeyim, korkum sana karıştı da gene de yolunu yitirmiş çocuklar gibi seni ararım. Kurudum bittim. Artık kırılan dalın çaresizliğindeyim. Ağacına nasıl balta, taşına nasıl balyoz vurulur bilirim.

Ey eskilerin eskisi! Benim olsaydın benim, çok değil kırk beş-elli dönüm... Varsın dibin kurak, yüzün taşlık çalılık olsun. İnan sevincimden yatar öldürdüm üstünde. Şarkılar gelirdi dilime, türküler gelirdi. Göğsüm dolu dolu söyler, sesim sana geçerdi. Çalışır çabalardım. Varsın gecemle gündüzüm sende karışaydı birbirine. Kuyular vururdum dibine. Canımı salardım içine de sularını gün yüzüne çıkarırdım. Çalılarını söker hopur eder, taşlarını tek tek götürür dizerdim kenarlarına eğri gerdanlık örneği. Güz aylarında sana tohum verirken görürdün

elimi. Kışın karlarını tozlardım. Sana olan sevgimi, muhabbetimi görürdün. Bir yanına yeşil yonca, bir yanına arpa nohut, bir yanına da yulaf ekerdim. Haf-tasına varmadan yüzün dallanır çoğalırdı, yeşile. Arpa ilkyazdan sararır. Yeşil, boz, sarı derken baharda yamalı Yörük yorganına dönerdi yüzün. Hasat vakti eğri tırpanlar sürer bilirdim kösüre taşına. Şelekler sırtlar taşırdım çiftte harman yerine. Burnumda saman tozun, göğsümde taze buğday kokusu... Varsın ciğerlerim küflensin, gövdem yaşlı zeytin ağacına dönseydi. Gene de sevincimden kelebek olur, yeşil yapraklar gibi seke seke uçardım üstünde.

Benim olsaydın ey toprak, benim... Bir gün olsun gölgemi eksik etmezdim üstünden, inan bir gün olsun... Giysilerim sırtımda terden çürüse, üstüm başım çaputtan türbe ağacına dönseydi. Çalışır, çabalar sabahları bereketinle yur yıkardım yüzümü. Sıra sıra çukurlar açardım üstüne. Fidanlar sokardım dibine. Sakan olur teneke teneke sular taşır, döker büyüttürdüm. Koskoca ağaç ederdim de, ak mendiller dolardım ilk meyveye duran dalına.

Ey yeryüzünün kudretli hamuru! Buluta sınır, dağa çit, güneşe cetvel çekenı bilirsin. Çifte kanatlı kapılardan girip çıkanı bilirsin. Ak elleri seni görse tanımaz. Sana ağıt, sana türkü, sana destan düzmezler. Harman sonu bereketine secde edip, toprağını öpmezler. Onlar gökte, bizler yerde; yıl on iki ay göğün sefasını süren atmaca senin kıymetini ne bilir ey toprak!

Tıpkı ağız içinde dil gibisin. Nasıl ki dilsiz insan olmazsa, topraksız da olunmaz. Ey ömrümü yedirdiğim dağlar! Ey yeryüzünün karakızı, taşlısı, çakıllısı!.. Sana geldim; sana verdim adımlı, senin olsun.

Bin yıllık kavganın, hasretin ateşini bilirim...

Gömlek

Soğuk bir güz sabahı tarlalara girdiler. Tohum ekip çift koştular. Yoksul, topraksız, marabaydılar hepsi de. Arva'da her ev bir maraba evi, her kadın bir maraba karısı, her çocuk bir maraba çocuğuydu zaten. Sevinçliydim. Hepsini de görünmez bir el sımsıkı tutmuş bir araya getirmişti sanki. Coşkulu, kararlı, heyecanlıydılar. Avuçları ilk kez bir toprağın tadını duyuyordu sanki.

Çifte koştukları öküzleri bile allayıp süslemişlerdi. Boynuzlarını yağlamışlar, alınlarına nazar boncukları takmışlar, sırtlarını renkli kilimlerle örtmüşlerdi.

El koydukları tarlalar Şiho Ağalarının da değildi. Hazine'nindi. Şiho Ağa yıllar yılı bu toprakları kendi mülküymüş gibi ekip biçiyor, kimse de bir şey demiyordu. Tarlalara marabalar girince durum değişti. Haftasında her yan yer götürmez askerlerle doldu. Candarmalar köylüleri tarlalardan çıkararak Şiho Ağa'ya teslim ettiler. Şiho Ağa çift koştı. Köylülerin henüz çimlenmiş ekini üstüne arpa ektirdi.

Arvalılar bu haksızlığa dayanamadılar. Toprağa, işe, ekmeğe olan hasretleri candarma-ağa korkusuna baskın çıktı. Taşlarla sopalarla saldırdılar. Kıyası-

ya dövüş oldu. Hava da yağışlıydı, tere çamura batılar. Şiho Ağa cipiyle marabaların arasına girdi. Birini ezdi, yürüyemez topal etti. Diğerini de kovalarken Mustafa adındaki bir ırgat, Şiho Ağa'yı cipinin içinde vurdu. Ortalık daha bir karıştı. Askerler süngü takıp havaya ateş açtılar. Sonra da suçlu gördükleri birkaç köylüyü yanlarına alarak geç zaman kente geri döndüler.

Candarmalar gittikten sonra Arvalılar tekrar tarlalara girdiler. Bir kısmı elde silah, kıpırdamaz karaçalı nöbetine dururken, öbürleri çift koşup. öküz döndürerek, Şiho Ağa'nın arpası üstüne kara çavdar ektiler. Kara çavdar boylu olur, kısa arpayı boğardı.

Arvalıların Şiho Ağa ile kavgası yörede tüm dağ köylerinde duyuldu. Ağalar telaşa kapılır korkarlarken, marabalar yüreklendi. Herkes Arvalılarla Şiho Ağa'yı vuran Mustafa'dan söz etmeye başladı. Mustafa adı ağızlarda büyüdü. Yer gök alkış tuttu. Bir destan yiğidi olup çıktı dillerde "Arvalı Mustafa" diye.

Arva olayı en çok Pulan Ağası Behram'ı etkiledi. Şiho Ağa ile köy köye, mal mala komşuydu Behram Ağa. Şiho Ağa'nın bir marabası tarafından vurulması çok derinden sarstı onu. Arvalıların ağalarına karşı isyanı bir karabasan gibi çöktü yüreğinin üstüne. Feryadı büyüdü içinde.

— Ey ağalık! Ey dünyanın çarkını döndüren sel, diye söylendi. Artık dünya devir daim oldu. Oynamaz sanılan ağır taşlar da oynar oldu yerinden. Ağalığın zor vakti gelip çattı. Ağanın azapla kavgası başladı...

Şaşkındı. Hiç düşünmemiş, hiç aklına getirmemişti ırgat gölgesinin bir gün yoluna karaltı olacağını. Kim arkalar kim kollardı bunları? Dünün aç ayaklısı dikilmeyi, cesareti ne bilirdi? Akıllı bir türlü

almıyordu bunu.

Şiho Ağa gibi kendisi de binlerce dönüm Hazine toprağına sahipti. Sefa sürüyordu üstünde yıllardır. Bir telaşı buna ise, öbür telaşı da Arvalıların kavgasına kendi marabalarının da katılmış olmasıydı. Haberler kötüydü. Çevre köyler kaynıyor, herkes ağaların azapla kavgasından söz ediyordu, kaynayan kazan kapak tutmazdı. Bela yakınım, bela geliyorum, diyordu.

Daha önce bir başka yerde, Mezra Köyü'nde de buna benzer olaylar olmuş, Mezralılar sokmamışlardı ağalarını harmana. Helof yöresindeki bir köyde ise köyünü satmaya kalkan ağaya köylüler karşı çıkmış, "Sen kimin toprağını satıyorsun? Bu topraklar senin de olsa, aslı zilliyeti bizimdir. Yıllardır biz eker biçeriz!" diyerek sattırmamışlardı ağaya. Ortalık karışkındı. Dünya nimet şaşırmış, artık döl dökmeye başlamıştı kötülük. Ne yana dönülse bir dertten bin ölüm sağırdı.

İçi yanmaya, kendi derdine kapanmaya başladı Behram Ağa. Bilinmeyen bir ormanın bir siyahlığın içindeydi sanki. Ağır, korkulu günler geçirmeye başladı.

— Maraba deyip de geçmemeli... Ağacı tek, ormanı ıssız sanmamalı, dedi içinden, maraba da olsa insani insan. Ne yapacakları belli olmaz. Hayvanın alası dışında, insanın alası içinde...

Yılın on iki ayından on birini kentlerde geçiren, Kâhta'dan, Adıyaman'dan beri gelmeyen Behram Ağa köyünden ayrılmaz oldu. Yüzü düştü. Kuşkulanmaya başladı herkesten. Kulağı delik adamlar soktu marabalarının içine. Gizlide saklıda ne var, kim kiminle konuşuyor, nereye gidiyor merakı oldu. Marabaların rüyasını bile izletip yorumlatmaya başladı.

— Nerede ne yapacakları bilinmez. Dışındaki dona değil içindeki cana bak demiş atalar.

Hey gidi günler hey gidi... Ulan yoksa her şey değişti de bir ben mi kaldım değişmedik? Şurası çok değil, iki-üç yıl öncesine kadar, ulan keyfim değil misin, dön arkanı bineceğim desem üçü-dördü birden koşardı deyyüslerin. Karınlarına bıçak tak-sam seslerini çıkarmazlardı. Belli ki şimdi canları kanlandı. Gözbağları açıldı. Daha yumurtadan çıkmadan gagalarıyla toprak deşer oldular. Dünya değişiyor. Artık o eski atların meydanı meydan değil şimdi.

Huzursuzluğu günbegün arttı Behram Ağa'nın. Pulan Köyü'nü satmayı bile düşündü bir ara. Satar mı satardı. Mal onun, can onundu. Satar da gider yerleşirdi ünü büyük kentlere. Han kurar, apartman işletir, bunca yoksulun ağız kokusunu da çekmezdi. Ama gel gör ki şu zamanda kepir kıraç toprağı alıcı bulmak kolay olmazdı. Su basmaz, tohum durmaz, yarlı yamaçlı tarlalar. Tam kaplumbağanın bile yumurta yapmadığı yerlerdi. Oysa mülk dediğin şöyle düz ovalık yerlerde olacaktı ki, at üstünde gezerken bile rahat kahvesini içmeliydi insan. Ne yaparsın? Pulan dediğin mir-i toprağı, ağa-ata toprağıydı. Öyle yazılmıştı ağalık künyesine Behram Ağa'nın.

Ağalığı beyliği bırakıp şeyhlere, ululara mı karışsa gitseydi yoksa? Türbe mescit köşelerine postu serip bir merdi garip mi olsaydı?

Gülmeye başladı kendi kendine.

— Ulan çarkın kırıla devran, diye söylendi. Çarkın kırıla da bir daha yapışma. Neler düşünür ettin bizleri? Yalnız koydun ağalığı. Artık tadı tuzu kalmadı dünyanın. Kimsede saygı görenek kalmadı. Ak töre, ak insanlık kalmadı. Eskidenmiş meğer o

gölgemizden çıkılmadığı, ağa sözünün ayağına basılmadığı. Oymuş ağalığın sırrı, oymuş güçlü olmanın kozası. Artık şimdi doğru yollar eğrildi. Şuradan attığımız taş gene önümüze düşer oldu. Yıllar yılı ayağımın tozunu öpen deyyuslar adam oldular da, şimdi gökteki uçan kuşun bile töresine karışır oldular. Kuş var et yer, kuş var eti yenirdi eskiden. Öyle denilirdi. Ama bunların sözüne kulak verirken herkes et yemeli, sofralar bir ayar bir düzen olmalı. Yahü nedir? Güneş mi çekildi aradan, yoksa yer mi yarıldı ikiye de, ağalık denilen yedi pehlivanın sırtı gelir oldu yere?

Marabalarından gelen haberlere yüzü kararıyor, içi daha bir kötüleşmelerle doluyordu. Arvalılar gibi kendi marabaları da bir toplanma, kaynaşma içindeydi. Yüzleri sevinçten, yürekleri umuttan büyümüşü sanki. Ocak başlarında, ağaç, taş, çalı diplerinde bir araya geliyorlar, çömelip hemen bir meclis kuruyorlardı. İç içe, kafa kafaya bir baş bir külâh olup Arva olayını konuşuyorlardı hep. Geceleri birbirlerine gidip geliyorlar, "Gelin, kötü yanlarımızı içeri bükelim, iyi yanlarımızı dışarı verelim!" diyerek herkesi birlik olmaya çağırıyorlar, Arva'dan, Arvalı Mustafa'dan övgüyle söz ediyorlardı. Kimi zaman Azap Safo'nun, kimi zaman Mürsel Dayı'nın, en çok da Eno'nun koyun ağılından bozma yer damında toplanıyorlardı geceleri.

— Kılıç keser kın öğünür arkadaşlar. Tavşanı tazi tutar, çalımı avcı satar. İşte bizimkisi de o hesap... Aylardır tarlalarda çalışır, bataklara gireriz, yorgunluktan çatal çıkar soluğumuz. Ama sonunda kırk harmanın kanına giren ağalardır. İnsana tepeden bakan, Allahın bir kuru selamını bile burnunun ucuyla veren gene ağa... Artık zulmün kılıcından ka-

ça kaç a arkamızda gidecek yerimiz kaldı mı? Artık çare şu ki, el, üstüne gelen keskin kılıcı tutmaya başladı.

Yemekten içmekten kesildi Behram Ağa. Yüzü inceldi. Konağının önünde ardında silahlar patlıyor, insanlar ölüyormuş gibi korku dolu günler yaşamaya başladı...

Eno adını duyunca çok sinirlendi.

— Ulan heybe bacaklı, diye söylendi. Ulan senin deden ki vaktiyle dedeme, baban babama hizmette kusur etmedi. Sen ocağımda büyüdün. Ete kana sarıydın da kendini şimdi adamdan sandın değil mi? Sana kaldı atadan kalma töreyi bozmak değil mi? Ulan sen kiim, marabaya akıldanelik etmek kim, daha ayağımın ucunda bile değilsin. Ulan hiç büyüksüz düzen olur mu? Ormansız aslan, gök kartalsız olur mu? Yoksa Arvalı Mustafa olmak mıdır meramın? Vay babam vay!.. Ula ne ben Şiho Ağa'yım, ne de sen Arvalı Mustafa. Her yıldız kendi burcunda kayar itoğlu. Ama gene de meraklanma sen, meraklanma. Mantar da çabuk büyür ama o derece çabuk kurtlanır. Ve de erken kanatlanmış karıncanın zevahı herdayım yakın olur.

Ne günlere kaldık yarabbi!.. Nerde o eski günler?.. Ulan ulam kapıma gelirlerdi. Az mı at sürerdim üstünüze? Az mı dayaklardım sırtınızı, az mı? Sopayı görünce nasıl da kanadı indirirdiniz sekiye? Sizi gidi kirmancolar sizi... Artık şimdi adımlar rahat değil. Her karış fakla tuzakla dolu dünyanın...

Ne yapmalı, diye düşünmeye başladı Behram Ağa. Durmamalı, bir şeyler yapmalı da kısa zamanda şu belanın üstesinden gelmeliydi. Evet, ağalık dediğin bir koca dağdı. Koca dağın başı duman- dan çıkmazdı. Korkmamalıydı. Köpek kısmı başını

denize sokmayla deniz munda olmazdı. Topu topu bir kişiydi. Bir Eno'dan çekinmemeli, ama akıllı olmalıydı. Arva olayını örnek almalı, ona göre davranmalıydı. Doğrusu o ki, Şiho Ağa iyi etmemişti askerle cebirle köylünün üstüne gitmekle. Öfkeyle, telaş her zaman işi halletmezdi. Cebir, şiddet bazen bastıracağına azdırırdı insanı. Sonunda da Arvalılar gibi ağayla, candarmayla yüz yüze gele gide, kavganın dövüşün tiryakisi olur çıkarlardı. İşte asıl o zaman ağalık biterdi. Oysa ağalık dediğin her zaman bas-kıyla, korku vermeyle olmazdı. Suyun gözüne basmakla suyun akışının durmadığı gibi...

O halde ne yapmalıydı?

Maraba diye, ırgat diye Eno'yu ve Eno gibilerini küçümsememeliydi. Zal kahraman bile oğlu Rüstem'e, "Düşmanını önemsiz aciz sanma! Küçük kaynağın suyu azar çoğalırsa, deveyi yüküyle götürür," dememiş miydi vaktiyle? Bu hesaba göre iyilikle yaşanmalı, sırtını tersine sıvazlayıp da huylandırma-malıydı kediye. Ama öyle bir ders vermeliydi ki şu baldırı çıplak Eno ile köylüye, ünü tüm köyleri tutmalıydı.

Dövse, itip kaksa olmazdı. Eno'nun canı yaştı. Kanı da çıralı. Bakarsın dikleniverirdi de herkesin içinde ağzına tükürmekten beter ederdi insanı. Köyünden kovsa, sürse çıkarsa, gene olmazdı. Eno bir Eno değildi. Beş kardeşiler tam. Beşi de düğüm gibi sağlamdı. Gözleri kara, elleri işe yığitti. Doğrusu o ki şu zamanda böylesi maraba az bulunurdu. Bulunurdu bulunmasına ya bir şeyler yapmalıydı gene de. Bir şeyler yapmalıydı şu maraba sürüsünün önüne düşenin boynuzuna bastonunu takıp çekmeliydi.

Nasıl yapacaktı bunu? İşte günlerce hep bunu düşündü Behram Ağa. Günlerce konağından çıkma-

dı. Kimseyle konuşmadı. Kimseye görünmedi. Kimi geceler yatağına bile girmede. Koltukladığı bir yastığın üstünde sabahı etti. Sahipsiz bir boşluktaymış gibi arşınladı durdu konağının içini.

Bir sabah erken kalktı. Tıraş oldu. Hoş kokular süründü. Yeni giysiler giyindi. Uzun körüklü çizmesini dizlerine değin çekti. Önemli anlarda hep böyle çizmelerini giyerdi. Bilirdi çizmenin yalınayak maraba milleti üstündeki etkisini. Zıbınını omzuna atıp bindi atına. Gözlerinin içi gülüyordu. Bir karara varmışların parıltısı var gibiydi yüzünde.

Köyün gömütlüğüne giderek herkesin göreceği şekilde diz çöktü. Uzunca bir namaza durdu. Sonra gene atına atlayarak bir baştan öte başa gezmeye başladı köyünü. Sanki çok uzaklardan, Kâbe'den, Hac'dan dönermiş gibiydi. Herkese yüz sürüyor, herkese selam verip hal hatır ediyordu. Maraba çocukları bile bu sevgiden nasiplerini aldılar. Ağa, köyün önündeki taş dibeklerin içinin ağzına kadar kuru üzüm, leblebiyle doldurulmasını buyurdu; çocukların yemeleri için...

Günlerdir ortalarda görünmeyen Behram Ağa'nın bu şen haline, yakınlığına köyde herkes şaşırdı. Nedenini bilemediler ama. Ağa kısmının sırrına sır ermezdi zaten. Kilitli sandık olup zorla açılsalar da, bu kez içlerinde ne var, ne yok göstermezlerdi gene de.

Bu ara ağanın konağında görülmemiş hazırlıklar başladı. Birkaç kurban kesildi. Ateş üstüne ateşler yakıldı. Her yanda düğün aşısı gibi yemekler pişirilmeye başlandı. Kimi kadınlar kazan karıştırır, kazan başlarında terlerken, kimi kadınlar da evlerde ne kadar savan, hasır, keçe kilim varsa çıkarıp dam başlarına, konağın avlusuna sermeye başladılar.

Tüm bu hazırlıkların yanı sıra Eno da konaktan

çağrıldı. Aptes alıp namaz kılması söylendi Eno'ya.

Marabalar, dam başlarına küme küme birikmişler, yüzlerinde bir garip merakla yapılan bu hazırlıkları izliyorlardı. Ağalarına, kentten önemli konukların geleceğini sananlar çoğunlukta idi bu ara.

Öğlen oldu. Sofralar hazırlandığı halde konuk adına gelen giden olmadı. Behram Ağa'nın kâhyası İmo, pencerenin kafesini yukarı kaldırarak başını uzattı. Gülüyor, ağzı kulaklarına varıyordu.

— Ula muhannetler, diye söylendi. Açık sofraya bekletilmez, günahtr. Oturup yiyip içsenize! Ağamızın bu daveti sizedir da...

Marabalardaki şaşkınlık daha da arttı. Oldum olası cimri-kısmık bir adam olan ağalarının durup dururken bu yemeği verişine bir anlam veremediler. Bir süre birbirlerinin yüzüne baktıktan sonra sofraların başına çöktüler. Meydan tepsileri, bakır siniler tepeleme pilavla doluydu. Ağaları da acıkmıştı. Yemeye koyuldular.

Yemeğin ortasına doğru Behram Ağa göründü. Kara tespih gözlerinin içine bir rahatlık gelip oturmuştu, kendinden emin, ağır, bastırıcı bir yüzdeydi. Eno ise hemen bir adım gerisinde, arkadaşları gibi suskun, şaşkın bir haldeydi.

Behram Ağa öne çıktı.

— Cümlenize afiyet ola, dedikten sonra yemek sesleri kesildi. Ardından Behram Ağa uzun uzun bakmaya başladı marabalarına.

Bir ayağını yuvaktaşına dayadı.

— Size bir uğurum var, diye başladı söze. Bir hayırlı adağım... Dün gece ulu Şih Kavs Hazretleri'ni gördüm rüyamda. Yeşil harmaniyesi üstündeydi. Elimden tuttu. Tek tek, hane hane, isim isim sizleri sordu. Dedi, din demek birbirini dinlemek demek-

tir. İman demek birbirine inanmak demektir. On sekiz bin âlemden sorumlu aziz Allah bilumum canlıyı aynı ana babadan hak etti. Etleri kemikleri ayrı da olsa aynı dünya canı sayılırlar.

Marabalarını bir süre daha izledikten sonra bakışlarını indirdi, Behram Ağa.

— Şih Kavs Hazretleri buyurdular ki, dünyanın ahvali iyi değildir. Kullarıma selam et, başlarının tasına eyi sahip olalar. Şeytana kanıp da zinhar yanlış toprağa basmayalar. Yoksa yarın ahiret elinde kör mahkûm olurlar. Herdayım ağalarını kendilerine şans akraba bilsinler. Unutmasınlar ki ağasını saymayan bir mekânda nimet ölür. Beysiz arı, ağasız maraba olmaz. Oldum olası dünya nimet kanunudur bu.

Behram Ağa ayağını taştan alıp sustu. Sözü ettiği Şih Kavs, yörede çok etkili bir tarikat şeyhinin adıydı. İki yıl önce öldüğünde gömüt törenine ta Irak'tan, Suriye'den, Van'dan, Nizip'ten müritleri gelmişti.

— Ulu Şihimin bir de vasiyeti geldi üstüme, diye devam etti konuşmasına. Buyurdu ki maraba kullarının gönüllerini al. Açlarını doyur. İçlerinden birini oğul-evlat edin kendine. Emanetine al, sahiplen... Sonra kaybolup gitti. Ter içinde uyandım. Hayırdır, dedim kendi kendime. Kalktım iki rekat namaza durdum. Dedim, bugünden tezi yok, şu üstüme farz olan vasiyeti yerine getirem de onca açın yoksulun karnını doyuram. Bilirsiniz, yoksulun sevabına girmek on harmanın emeğinden üsttedir.

Sözleri bitince Kâhya İmo'nun elindeki yeşil bohçadan bir gömlek çıkardı. Üzerinde irili ufaklı muskalar, renkli nazar boncukları asılı, çok uzun, yakasız kolsuz, kefene benzer bir gömlekti bu. Gömleği kaldırarak başından aşağı çuval örneği geçirip

giydi Behram Ağa. Sonra Eno'ya dönerek onun da gömleğin içine girmesini söyledi. Herkes Eno'ya bakıyordu. Eno ise daha bir şaşkın, ne yapacağını bilmez bir haldeydi. Kısa bir kararsızlıktan sonra eğildi. Gömleğin eteklerini toplayıp altına girdikten sonra önce başını, sonra da gövdesini sokup doğruldu. Bol, kolsuz gömleğin içinde ağasıyla ikiz kardeşler gibi yüz yüze, beden bedene geldi Eno.

Kadın erkek çoğu marabalar ayağa kalkmış, bu garip törene bakıyorlardı. Kimi coşkundu, kimi ağzındaki lokmasını dahi unutmuş şaşkın, kimi de hayretten donmuş bir yüzdeydi. Yaşlılar bilirdi. Bu gömlek giyme töreni çok eski bir töreydi. Ağalara, aşiret beylerine özgü soylu bir töreydi. Oğul evlat edinmelerde, kan davası güden oba ve aşiret barışmalarında buna benzer törenler düzenlenir, ulu şihlarca gömlek giydirilir, gömlek değiştirilirdi.

— Görün işitin, diye sesini yükseltti Behram Ağa. Görün işitin!.. Ak kan, kara kan şahidim olsun ki bundan böyle Eno benim yedi ahiret soyumdur. Eno benim evlatlığım, hanemdir. Onu bundan böyle bastığı yerden koruyacak, ona kol kanat gereceğim. Ona hane, ona bahçe açacağım...

Eno'ya elini üç kez öptürdükten sonra eğilerek gömleğin içinden çıktı doğruldu Ağa. Renkli nazar boncukları, muskalar, ayetlerle süslü "ağalık gömleği" Eno'nun üstünde kaldı. Eno, esmer uzun boyuyla kart bir sünnet çocuğuna benziyordu uzun beyaz gömleğin içinde.

Gömlek töreninden sonra marabaları bir derin düşüncedir aldı. Şaşkın şaşkın bir süre birbirlerinin yüzüne baktılar, sonra da konuşmaya başladılar. Arkadaşları Eno'nun gömlek giymesine, ağa evlatlığı olmasına sevinseler miydi, üzülseler miydi, henüz

kararsızdılar. Sebepler üstüne sebepler düşünüp söyledilerse de biri diğerini tutmadı. Konuştukça kafaları karıştı. Yiyip içtikleri yemeğin, ayranın tadını unutup gittiler.

İçlerinde Azap Safo, Mürsel Dayı, Kör Durmuş gibi güngörmüş, deney sahibi yaşlı ırgatlar vardı. Herkes bir düşünce, bir yardım beklermiş gibi onların çevresinde dönüyor, ağızlarının içine bakıyordu. Onlarsa suskundular. Ne diyeceklerini bilemez bir haldeydiler. Çünkü bir marabayı oğul-evlat edinen ağayı ömürlerinde ilk kez görüyorlardı. Bir başka örneği yoktu ki bunun. Şaşkındılar. Hiç kurtla kuzunun, ağa ile azabın kardeş olduğu, baba oğul gibi devran sürdüğü nerede görülmüştü? Görülmüş de olsa, hangi kitapta yazardı, hangi rahlede böyle bir sayfa açılmıştı?

Behram Ağa istediği kadar rüya görsün, Şih Kavs'la konuşsundu. O kendisinin bileceği bir işti. Önemli olan şuydu: Onca marabanın içinde ağa niçin Eno'yu seçmiş, kendine oğul evlat edinmişti? Ağa bilmez miydi Eno'nun kendi gölgesine kurşun sıkıldığını? Bilmez miydi, Eno'nun Arvalı Mustafa'nın arkadaşı olduğunu? Bilirdi bilmesine ya gene de seçmişti işte. Peki yarın ağa ile aralarında bir anlaşmazlık, bir kapışma çıkarsa Eno kimden yana olacak, kimi düşman belleyecekti? Bu durumda belli ki ağadan yana olacaktı. Ağadan yana olunca kardeşleri de onun safını tutacak, böylece hepsi de ağanın sıkılmış birer yumruğu olacaktı.

Bu gömlek işinin altını destikçe ucu çatala çıkıyordu. Hem de üç, dört, beş çatala. Canları sıkıldı. Bu ağalık, bu gömlek işi ne biçim bir oyalayıcı, bahane işti ki, bir kap yemeğe şaşırtmıştı onları.

Öte yandan Eno'nun halinin köylüden kalır yanı

yoktu. Yönünü Mekke'den almış şaşırılmış gibi perişandı, dağınıktı Eno. Yüzü, düşüncesi donmuş bir boşluktaıdı. Ağasının kendisini oğul evlat edinmesine üzölse miydi, o da bir karara varmış değildi henüz. Düşündükçe içi dolaşıyordu. Hileyi, kurnazlığı bilmez, yüreğı yüzünde bir saf oğlandı Eno. Güçlü ve yigitti de. Yürüse yeline yetişilmez, kötölük nedir bilmezdi.

Ne garipti şu dünya. Dün neredeydi bugün nerede? Daha dünedeğin şu felekle görölcek işimiz var, diye kavgaya dövüşe hazırlanırken, bugün o felek gelmiş kendisine iyilik ediyordu. Dünün ekmek yetimi Eno, bugün Pulan Ağasının oğulluğı olmuştı. Demek bundan böyle elini sıcak sudan soğuk suya sokmayacak, sabah akşam ağasıyla diz dize aynı mindere oturacaktı. Yanında sakız bile çiğneyemediğı ağasıyla şimdi birlikte yemek yiyecekti. Su hakkı ağanınısa, ekmek hakkı da onun olacaktı. Ağa yaşlıydı, köseydi üstelik. Çocuğı olmaz, dölü tutmazdı. Yarın ağanın vadesi gelir ölürse, belli ki geride kalan bohçasını açmak Eno'ya düşecekti. Koskoca ağalık kürkü de böylece kendisine kalacaktı. Ondan sonrası kolaydı, getir yiyeyim, getir giyeyim...

Kendi kendine bunları düşünüyor, hayal atına biniyor bir solukta dünyayı dolaşıp geliyordu Eno. Bu aynanın bir yüzüydü. Aynanın diğeryüzü ise derin kuşkuyla doluydu. Yoksa bunlar yalan mıydı? Köhne feleğın bir oyunu muydu kendine? Ağa, dünyaya âlem marifet oyun görsün diye yapmış olamaz mıydı bunu ona? İyi ama koskoca ağa, salt bir oyun uğruna onca kurbanlar kestirmez, köylünün önüne han sofraları döşetmezdi. Dahası, herkesin gözü önünde koskoca ulu Şih Kavs'ın adı üstüne yemin billah etmezdi.

Şaşkındı Eno. Ne yapsa, ne düşünse önü çözüme varamıyordu. Ne yapmalı, kime ne demeliydi şimdi? Düneye değin arkasından atıp tuttuğı, emeğinin yeminli düşmanı bellediğı ağa hanesinde işi neydi şimdi? Gömlek uğruna yanılan, şerefini bir pula getiren kendisi miydi yoksa? Ne yapsaydı? Bunca ekmeğı, nimeti tepip geri damına mı dönseydi? Maraba arkadaşlarından ayrılınca, yarın dünya âlem kendine düşman olmaz mıydı?

Hayalden düşe, düşten hayale bir batıp bir çıkıyordu Eno. Nice geceler uyuyamadı. Başı önde hep bunları düşündü.

Marabalar arasındaki tartışmalar sürer, Eno da bu denli kendi içiyle oynar uğraşırken öte yandan Behram Ağa rahattı, memnundu yaşamından. Yüzünün çırası tutuşmuş gülüyor, şapkasını arkalamış, eli gümüş kakmalı kırbacının sapında, bazen konağının damında, bazen de atının üstünde ağır çalımılı gezintiler yapıyordu.

Eno'yu bir gün olsun yanından ayırmıyor, maraba arkadaşları ile görüştürmüyordu. Yeni giysiler almıştı ona. Her şeyin bir ayarı sırası vardı kendince. Aradan zaman geçmeli, Eno yüzden yüze biraz törpü-terbiye görmeliydi. Öyle diyordu. Bu nedenle Eno'nun yemek yiyişinden oturuşuna, konuşuşundan kalkışına dek her şeyine karışıyor, aklınca ona usul-erkân öğretiliyordu.

— Ağa gömleğı giymek kolay değil. Mesuliyetli iş. Ağa gömleğı giyenin üstünden ağırlık akmalı, Eno. Ağırlık paşalık akmalı... Kökün ırgat da olsa artık dalın ayrıldı. Yüz göz olma onlarla. Aralı tut kendini. Vara yoğa gülme, dişini gösterme. Kusur işleme. Çünkü ırgat milletin gözü ağa kusuruna yaman olur. Akıllı ol... Arpayı yiyen atır ama yükünü eşekler çekmeli. Unutma ağalığın töresini Eno...

Günler geçti. Behram Ağa'nın marabaya, Eno'ya gösterdiği güleç yüzü, tatlı dili uçtu gitti. Olura olma-za sinirlenen o eski Behram Ağa geri geldi. Her defasında Eno'yu görgüsüz, eksik bulmaya, azarlamaya başladı. Kimi zaman da ensesine şaplağı çekiyordu. Çokluk herkesin göreceği yerde yapıyordu bunu. Eno gözünü belertip de azıcık diklenecek olsa:

— Ne o? Yoksa ağana-atana karşı mı geliysen, diye çıkışıyordu. Ağa terbiyesi görmeyenin bir ayağı zincirde olur, unutma!..

Zaman içinde Eno sesini çıkarmaz, başını yerden almaz oldu. Sabıra, saygıya kesti tümüyle. Doğrusu o ki Eno sanıldığından da fazla yumuşak huylu çıkmıştı. İnsanı şaşırtacak denli uysal, bir denileni iki etmeyen, ağasının sözünden çıkmayan bir uşak haline gelmişti.

Eno, Behram Ağa'nın elinde sağlam bir değnek- ti artık. İsteddiği zaman istediği yere sokar çekerti değneği.

* * *

Günler geçti. Marabalardaki şaşkınlık, tartışma daha da büyüdü. Her kafadan bir ses çıkmaya, kimse kimseyi dinlememeye başladı. Kimi marabalar içten içe Eno'yu kıskanıp onun yerinde olmaya can atarlarken, dıştan dışa da Eno'yu kötülemeye çalışıyorlar, "Ağa aşından kursağına üç-beş lokma düştü diye, bir gömleğe uyuşup gitti. Sattı bizi!.." diyorlardı. Kimi marabalarsa buna karşı çıkıyorlar, Eno' nun kardeşleriyle birlik olup Eno üstüne en ufak bir söz düşsün istemiyorlardı. Ama hepsinin de ortak olduğu, şaşırdığı bir tek nokta vardı. O da Eno'nun kararsız, sessiz haliydi. Ne olmuştu Eno'ya. Dünün ele

avuca sığmaz Eno'suna ne olmuştu da, elde peşkir, sabah akşam ağanın eline ibrikle su döker olmuştu? Daha aradan bir ay bile geçmeden, bir insan bir gömleğe bu denli değışsin, doğrusu inanılacak gibi değildi. Kim bilir belki de ağa okunup üflenmiş şih gömleği giydirmişti Eno'ya. Belki de ona tılsım, büyü yapmıştı. Ne yapılırsa yapılsın belli olan oydu ki Eno'ya ağalık gömleği değil, kıyamet gömleği biçilmişti kısaca.

Arva olayından sonra kendilerine gelen güveni de yitirmek üzereydiler şimdi. Yaşlı marabalar üzgündü. Ezilmenin, horlanmanın her türlüşünü görmüşlerdi. Şu günlere gelip şu güven duygusuna sahip olmak az şey midir? Kıymetini bilmek korumak gerekti.

Mürsel Dayı ile Azap Safo, Eno'yu kollayarak bir gün bir kuytuluğa çektiler.

— Ula gel hele oğul, gel hele, diye söze başladı Mürsel Dayı. Şu senin gömlek işin çikalı, gelen geceyle giden gündüzü bilmez tanımaz olduk. Gömlek işin hepimizi boğdu atıverdi oğul. Akıl fikir fukaralığına uğrattı.bizi. Bu ne iştir? Seninse ağa gömleği giyeli yüzüne hasret kaldık. Ağa sofrasına yakın düşeli, besbelli kursağın kamaşmış senin. Ula, hani güz gelince Arvalılar gibi biz de tarlalara girecektik? Hani ölümü bile göze almıştık? Hani senin cehenne- me bile eyvahnın yoktu? Ne oldu Eno? Yıllar yılı to- zun toprağın içinde kendi emeğimizin dilencesi değil miydik? Başımıza şu gömlek belası çikalı efkârımız kırk batmanı geçti oğul. Gözümüze ham uyku- lar girmez oldu. Yitirdi ruhumuz tadını. Gece mille- ti olup çıktık vesselâm...

Mürsel Dayı, soluklanınca Azap Safo aldı sözü.

— Vay kendini kendinden yiğit sanan Eno, vay!..

Ula hepimiz aynı kavim kardeşi değil miydik? Mayamız aynı fukara sidiğinden dökülmedi mi? Tepe-mizi bir yakmadılar mı bizim? Neden arayıp bir sormazsın bizleri? Nedir, neden susarsın? Bin yeminle mi bağladılar ağzını?..

Gel kendi ahaline dön Eno. Kendi yoksuluna dön. Bırak kalaylı tepsilerde kendi yüzünü seyretmeyi. Vallahi bizlerden ayrı kaldığın her gün, her gece bir ayrı günahdır oğul. Hem bize, hem sana. Öte yandan yan gelip dirsek keyfi yapansa ağıdır. Aramıza bir gömlek atıverdi, sonra da geriden geriye seyre daldı. Ula bir kere senin ağa ahalisinde işin ne? Bilmez misin ki ağanın gayesi biz yoksulları şıştırıp üzmeştir? Zaten yıllar yılı karanlıkta kalmış soframız. Şimdi bir de sen karaltı olma üstümüze.

Çıt yoku. Eno upuzun, çatal ağaç gibi bacaklarını uzatmış dinliyordu. Dilsiz, sağırdı sanki. Eno'nun bu haline Mürsel Dayı sinirlenmeye başlamıştı. Ayağa kalktı. Sesi azarlayıcıydı.

— Ula ağa sana gömlek giydirse bile ağalık senin neyine puştoglu? Ha, söyle neyine? Ha olmuştur Behram Ağa, ha olmuştur Eno Ağa. Yani nedir dünyanın tartışında değişen? Hangi ayette-muskada yazılıdır fukara demirinden ağa kılıcı çıktığı?.. Aklını başına topla biraz. Namuskâr ol... Bir gömleğe esir kul olma. Ağa sözü demir köprü de olsa basıp geçme demiş atalar. Ağa ekmeği her kursağa yaramaz. Haram mal teper seni. Nasıl ki köpek kısmı sahibinin peşinden gitmeyle insan şerefi kazanmazsa, gömlek giymeyle de ağa olunmaz, ağalık sana gelmez... Bunu böyle bilesin Eno.

* * *

Bir hafta on gün sonraydı. Vakit geceydi. Yerin

gögün ağzı uyku doluydu. Mürsel Dayı'nın kapısı çalındı. Mürsel Dayı, "Hayırdır!" diyerek kalkıp uykulu açtı kapıyı. Upuzun beyaz "ağalık gömleği"yle Eno karşısındaydı. Şaşırdı Mürsel Dayı. Eno'yu içeri çağırdıysa da Eno girmedi. Bir tuhaf haldeydi. Bir kavgadan çıkmış gibi bir deli öfkedeydi yüzü. Ağzını açıp da bir tek sözcük söylemeden Azap Safo'nun kapısına doğru yürüdü. Mürsel Dayı da peşinden...

Pırl pırl da bir ay ışığı vardı gecede.

Eno, Azap Safo'nun da kapısını dövdükten sonra gene tek bir sözcük söylemeden öbür kapılara yöneldi. Kapısı dövülen, uyanan herkes şaşkın şaşkın Eno'ya bakıyor, sonra da peşi sıra yürüyordu.

Kısa sürede Eno'nun uğramadığı dam, çalmadığı kapı, uyandırmadığı insan kalmadı. Kadın erkek, çocuk, genç tüm köylü Eno'nun peşine düştü. Eno sekiz-on adım önden gidiyordu. Zayıflamıştı. Ağalık gömleğinin içinde enli gövdesi incelmış, kemikli yüzü avuca gelir olmuştu. Ay ışığında yere uzunca basıyor, ayet muska ve renkli nazar boncuklarının süslediği gömleği yerlerde sürünüyordu.

Herkes suskun, şaşkın bir merakla Eno'nun ardı sıra yürüyordu.

Eno en son ağanın konağına doğru yürüdü. Taş merdivenleri çıkınca sarsarcasına dövdü kapıyı. Konağın kapısı kapı olalı bu denli dövülmemişti. Uykusundan uyanan Behram Ağa, şaşkın ama sinirli açtı kapıyı. Açmasıyla yüzüne gömlek tomarını yemesi bir oldu. Gömlek tomarı bir an sıvanıp kaldı yüzüne. Sonra düştü yere. Neye uğradığını şaşırان ağanın gözleri büyüdü. Ve hayretle baktı dışarı. Dışarda eğri uzun boyuyla yarı çıplak Eno'yu maraba kalabalığının arasına ağır ağır karışırken gördü.

İzmir Bekir

Tevellüdü bin üç yüz ikiydi. Üç ferman gördü. Üç padişah eskitti. Sultan Hamit'i, Sultan Reşat'ı bilirdi. Yirmisinde kışlalara alındı. Ayağında çarık, bacağına tepme keçeden şalvar vardı. Çok talim gördü, yer çiğnedi. Nice orman boylarını gezdi. Ülke-den ülkeye, iklimden iklime savruldu. Buz çiğnedi, soğuk yedi. Cephelerde savaştı. Adana köprüsünde müfreze, Halep'te örfiye, Kozan Dağı'nda çete durdu. Ağalar beyler horoz sesiyle uyanırken o, Yemen'de borazan sesiyle uyandı. Tam on yedi yıl askerliğin içinde döndürdü ömrünü. On yedi yıl üstünden kurşun esti, ölüm ağzında bulundu. Sukabağından matara, savandan yatak yaptı. Cephanesi tükendi, bir mermiye bir kilim verdi. Nice güneşler yaktı yüzünü. Sina Çölü'nde terledi, Kafkaslar'da dondu dondu da ölmedi. Sarıkamış'ta Enver'i, Afyon önlerinde Mustafa Kemal'i bilirdi.

Balkan Harbi'nden sağ döndü. Adana'da üçüncü fırkaya verildi. Misis'ten Devrendi'ye, oradan Halep üstüne geçildi. Yayan, tozlu, ham yollarda yorgunluktan canları daraldı. Ekmek, aş, tayın, su yoktu. Açlıktan gırtlaklarını dövdüler. Halep mahşer, Halep asker doluydu. Katar katar trenlere bindiler. Trenleri

ağırdı, odun gücüyle giderdi. Nice geceler bitti de yollar-çöller bitmedi. Bir sabah Lût Gölü'nde çadır kurdular. O zamanlar cumaları tatildi, pazar yerine geçerdi. "Büyük Cemal," derlerdi, Cemal Paşa'yı Yahudi kızlarıyla Kudüs sokaklarında kol kola gezerken gördü.

Gazze'de düşmanla kurşun kurşuna geldiler. Akabe'de Dürzü harbi yaptılar. Çöl kumları topuklarını aşırıyordu. Kum dağlarının yüzüne nice ölüm kurşunları sıktılar. Denizden topa tuttu İngiliz. İlk şehitler orada düştü toprağa. Kumluk teknil kana battı. Nice canlar çöl yüzünde su damlası gibi eridi. Bir hemşerisi vardı, adı Bayram Ali'ydi. Çok âlem, çok yiğit bir kişiydi. Herkesin sözüne işaretine göz kulak tutardı. Dostlukları kandan da öte... Bayram Ali'yi hurmalık bir çukurda vurdular. Çenesini elle-riyle bağladı. Ağaç yok, taş yoktu gömütüne koyacak. Kasaturasını başucuna soktu da geldi.

Hicaz'da namaz kıldı. Medine dışında Ebucehil' in taşını gördü selamladı. Tih Çölü'nde yaya cengine girdiler. Üç yerinden vuruldu. Kör kurşunlardan biri sol baldırını götürdü. Baldırsız "gazi" oldu. Hastane, hekim yoktu. Mağaralara taşındı. Yarasına kara merhemler sürdüler. Sarıp tahta bacak ettiler. Üç ay yattı. Üç ay güneş içinde güneş yüzü görmedi.

Büyük Arabistan bozgununda İngiliz'e tutsak düştü. Mısır'a, Seydi Beşir Kampı'na götürüldü. Düşman eli köle zoru derler. Çok eziyet işkence gördü. Ayağa kalktıysa dövdüler, oturduysa gene öyle... Yaraları sıcaktan azdı kurtlandı. Yürümek adım almak zor oldu. Canında bir tek ayık yer kalmadı. Öldü ölecek, gitti gidecek; her nefeste Azrail onunla... Gençti kuvvetliydi ama. Beline kuşak, boynuna kucak yetişmezdi. Ölüm ondan çekindi. Yaraları ilaçsız geçti.

“Kıyamet alameti,” dedi ne bulduysa yedi. Açlıktan dudağı düştü, at bokundan arpa seçti. Kemik buldu kavurdu da toz edip avucunda yaladı. Ve bir gece, “Yiğitliğin yarısı fırsattır!..” diyerek altı arkadaşı kamptan kaçtılar. Üçünü fellahlar vurdu. Dördüncüsünü çöller aldı. İki garip, bir el bir saf yürek oldu, insandan yardımdan uzak, günlerce çöl yüzünde yürüdü. Filistin, Suriye dağlarını yayan aştılar. Tatmadıkları acı, katlanmadıkları durum kalmadı. Kimi geceler ağladı. Issızlarda bastı çığlığın gözüne:

*Yedi yıldır uğramadım yurduma
Kula değil yüreğime sor beni...*

Memleketi Maraş’a sağ salım dönünce sevincinden duramadı. Artık her şey bitti, başından kör dumanlar kalktı sandı. Oysa savaş, seferberlik bin kollu bir dev gibi sarmıştı dört yanı. Açlık evleri delmiş, dağlar tepeler kaçağa, ovalar tarlalar çayıra kesmişti. Savaştan kaçabilenlerse paranın, malın, avradın iyisine kavuşmuştu. Evler boş, köyler kentler gömütlük gibi sessiz kalmıştı. Doğup büyüdüğü öz yurdunda gece malı, gurbet malı olmak dokundu ona. Kahroldu. Yedi cepheye tanıdığı düşman sonunda Maraş’a geldi. Maraş işgal, Maraş zulüm görüdü. Bunalmışın eli tetikte olur, derler. Meydan alıp meydanlarda kalma günüydü. At bindi, kılıç kuşandı. Çeteci Muharrem Bey’in müfrezesine katıldı. Haçin’de Ermeni’yle çarpıştı. Adana-Antep yolunda, köprüde dört kişiyi kurşuna dizdi. Koca Hüsnü, Aslan Onbaşı, Kör Kerim, Bayram Çavuş yarânı, yoldaşları olurdu. Kozanlı Mustafa Naili Bey’le Yenice’de “Talip Harbi”nde bulundu. Mustafa Bey’in Tarsus bağlarında vuruluşunu bilirdi.

Pozanti’yı, Ulukışla’yı at sırtında geçti. Konya Akşehir üstünden Garp Cephesi’ne “duhul” oldu. İstihkâm kazdı dizinde, gümüşlü tüfek gözünde. Afyon Dağları’nın ayazı ayaz, kışı buzdan buz olur, öyle ki poyrazları ata kuyruk sallatmaz... Siperleri mesken tuttu. Sırtta kaput, başta çadır artığı boz kalpakla nöbetten nöbete taşındı. Büyük Taarruz’da süvariye. Bacakları atının karnını sıkıca sarıp tutsun diye keçe basmıştı baldırsız çizmesinin içine. Deliler gibiydiler. Ahır Dağları’nı gece geçtiler. Dumlu önlerinde çevirdiler düşmanı. Kılıç kılıca, boğaz boğaza geldiler. Nice atların özengisi boşaldı. Ölüm en çok orada tanıdı insanı. Düşman kaçıyor. Peşine düştüler. Bir bir yanmış yıkılmış harabe köylerden geçtiler. İzmir’de deniz, denize bakan konaklar yanıyordu. Kuyular, çukurlar, hendekler yatan ölümlerle doluydu. Bir kalpağa bir tüfek, bir kalpağa bir tüfek İzmir’in içinden geçtiler. İnsanlar birer çılgık, birer harabeye dönmüşlerdi. Nice yaşlı ninenin kollarını atkı gibi boynuna dolayıp da sevinçten ağlayışını bilirdi.

Bu savaşların hiçbirinde çavuşluk rütbe ummadı. Bağa bahçeye hazır konmadı. Terk-i silah olduğunda yaşı kırka yakındı. Gören onu ağarmış saçlarıyla yaşlılarının babası sanırdı. O yıl İzmir’de evlendi. “Kırkımdan sonra şehzade oldum!..” dedi sevinde. Sonra karısıyla birlikte memleketi Maraş’a döndü. Her yan yanmış yıkılmış, altüst olmuştu. Çekirdek gibi başa dönmüştü yaşam. Taş dövdü, kerpici kesti. Başını sokacağı bir ev kurdu. Ağır ağır yurdu yuvası şenlendi. İzmir’e ilk giren süvarilerden olduğu, İzmir’den evlendiği için de namı arkadaşları arasında İZMİR BEKİR kaldı.

Demirciydi. Bu uğraş atalarından kalmaydı ona,

kolları sıvadı, geçti örsün başına. İyi demir döverdi. “Çekici eline aldığı zaman demir ondan korkar,” sözü İzmir Bekir için söylenirdi. Çok çalıştı. Canını terle kuşandı. Sayısız kazma kürek, balta orak, saban demiri yaptı. Zaman geldi nal kesti at nalladı. Kurutmadı sofrasını.

On yıla kalmadı onun da dalı yeşerdi. Beli güneşlere doğruldu. Tam dört çocuğun babası oldu. Dört oğluna şehit arkadaşlarının adını verdi: “Onlar öldü, adları kalsın yadigâr!..”

Maraş’ın düşman işgalinden kurtuluş günleri İzmir Bekir’siz olmazdı. Ayağında körüklü çizme, topuklarına değin sarkan eğri uzun kılıcıyla, göğsü tokalı atının üstünde görene heybet saçardı. Kuvay-ı Milliye’ci arkadaşlarıyla doğrudan Maraş Kalesi’ne çıkarlar, çoğu zaman bayrağı göndere o çekerti. Hoşgörülü, iyi yürekliydi. Övünmez, eğriyi yalanı çevresine bastırmazdı. “Yiğit övünmesin baht övünsün,” derdi.

Yıllar geçti. Büyük oğlunu everdi, bir yıl sonra da dede oldu. Dedelik ona yakıştı. Torununun sünnetinde sırtı kınalı koç kestirdi. Elinde taze çam pürüyle kalktı, Maraş Üçayağı oynadı. Seksenine doğru kollarından güç kuvvet kesildi. Elleri verimini yitirdi. Demirciliği boşadı. Örs başına ocak başına uğramaz oldu. Artık yaşlılık belası iyiden iyi yolunu keser olmuş, sırtı yuvarlaklaşmıştı. Çamalası iri boyu gevreyip ufalmış, avuç kavuşmaz bilekleri incelmışti. Bir serçenin kanatları kadar kalkık ve gür kaşları ise yaşama saygı örneği ağarmıştı.

Seksen beşinde karısı Burcu Kadın’ı yitirdi. Zor geldi bu ona. Ağladı. Karısının gömütünden toprak alıp yastığına kattı. Dertlendi, baston taşır oldu. Ağzında diş kalmadı köreldi. Dudakları ıslık çalmaya büzüşmez, damağı lokmayı tutmaz itmez oldu.

Doksanında iyiden iyi halden düştü. Öyle ki kendi evinin kapısını bile bulamaz oldu. Sırtında yüzyıla varan ağır yaşam yüküyle evinin önüne el yordamı çıkar oturur, güneşlenirdi. Gelen geçenden hatırlar hatırlar sorardı. Çoğu zaman da torunlarını bastonunun ucuna toplar, onlar savaş öyküleri anlatır, öğütler verirdi.

Okumasız yazmasızdı. Ama yaşamı eksiksiz bilirdi, kocadıkça akli yeniye pek basmaz, ama eskiye iyi giderdi. Ayağına köşker dikmesi mestli yemeni, bacağına Maraş işi dokuma şalvar giyerdi. Maraş’ın ulu çınarlarını, konaklarını, yaşamöyküsünü bilirdi. Sessiz bir insan, sessiz bir “gazi”ydi. Maraş’ın simgesi idi. Göğsünde çifte madalya taşırdı.

Bin dokuz yüz yetmiş sekiz yılının yirmi dört Aralığı’nda güneşlenmek üzere torunları onu kolundan tutup da evinin önüne çıkardıklarında, bu onun son oturuşu, son güneşlenişi oldu. Torunları, gelini ve ortanca oğluyla birlikte Maraş’ın Yörük Selim’inde faşistlerce öldürüldü.

Yaşasaydı doksan üçüne basacaktı.

ACI DUMAN

Ocağına Düşmek

*Karnı çocuk yorgunu Anam,
Dokuz oğlanla dört kızın kaynağı,
Sayısız torunun pınarbaşı, soyağacı...
O boylarımız, yüzümüz, renk renk
gözlerimiz senin rahminin bağışydı
bize, kanının yorumuydu dünyaya...
Bu kitabım Senin için...*

Güneş eğilmiş batıdaki sınırına yakındı. Yakıcıydı gene de. O sıcakta kav örneği kurumuş otların, tozlu örümcek ağlarıyla kaplanmış çalıların arasındaydı bütün güçleriyle koşuyorlardı. Aslında koşmak da denemezdi buna. Can alıcı bir kovalamacaydı bu. Kaçan hayli açmıştı arayı. Yün örme başlığını kulaklarına kadar çekip indirmiş, üstünü başını çalılara kaptıra kaptıra kaçıyordu. Ölüm arkasındaydı, ölüm ayaklanmış peşinden geliyordu çünkü. Bir değil iki değildi peşindekiler; gözlerini kan ve öfke bürümüş üç kişiydiler. Birinin elinde tek kırma bir tüfek, öbür ikisinin elindeyse cennah denilen ucu yumru, kalın, küt meşeden sopalar vardı.

Kinle, öfkeyle bağırıyorlardı kaçan avlarının peşinden:

“Ula duuur!.. Erkeksen yiğitsen dur!.. Taşdığın

bıyık sakal hatırı için dur da, kemiğinin ölçüsünü alak bir. Kanına işediğimin herifi!..”

Eli sopalılardan uzak ak donlu olanı topallıyordu. Kaçanı kovalarken burkmuş olmalıydı ayağını. Her adımda yüzü acıdan acıya karışıyor, sinir oluyordu. Gene de o haliyle yiğitliğini kanıtlamak istercesine bağıırıyordu arkadaşına.

“Ula sıksana be! Sıksana!.. Eline kira mı isten? Çöksene tetiğin ensesine! Devirsene köpeği yüzünün üstüne!..”

Arkadaşının bu kaçınıcı tetiğe basışıydı oysa. O uzaklıkta canını dişine takmış kaçan düşmanlarının ardından sıkılan mermi değil de bir avuç saçmaysa sıkın ne yapsın, saçma ne yapsındı.

Otlarla çalılıarın seyrelmeye başladığı yerde taşlık alanı hızla geçtiler. Orada önünü dik bir yokuşa doğru sardırıldı kaçan. Eski yağmur sellerinin yer yer yırttığı, boz topraklı yokuşu tırmandı. Kökleri açığa çıkmış çalılara tutuna tutuna, gerisine tozu toprağı döke döke çıktı yokuşu. Tepeye ulaştığında az kalsın soluksuz kalıp ölecekti. Ama önünde kaçabileceğı tarlalar düzdü şimdi. Bir uçtan öte uca ekin tarlalarıyla kaplıydı. Bir de kerpiç bir ev vardı uzakta, bir köy... Umutlandı. Var gücüyle koşmaya başladı ekinlerin içinden eve doğru...

Evin ufacık gölgesine oturmuş duvara sırtını vermişti Seyfo. Bir yandan kucağına yatırdığı tırpanını bileğiliyor, bir yandan da az sonra biçmeye başlayacağı ekinlere bakıyordu. Ekin tarlalarının ufunda beliren karaltıyı gördü o an: Görür görmez de anladı bu gelişin iyi bir geliş olmadığını. Hiç kimse gevremiş, orak vakti gelmiş ekinin içine bile bile girmez, tavı gelmiş ekini çiğnemezdi, dolaştırmazdı öyle.

Yün sermekte olan karısına seslendi.

“Gir hele!” dedi. “Gir hele içeri!.. Gelen var!..”

Başı kofili burnu hizmalı Gülberden, o sarı sıcakta kat kat giyinmişti. Açıkta kalan yanakları çürümüş elma kabuğı gibi yanmıştı güneşte. Kocasının sesini alır almaz serdiği yünü hasıra sarıp girdi içeri.

Ekin tarlasının ucuna az önce düşen gölge hızla yaklaştı. Ekinleri yüzercesine geliyordu. Eğri uzun bacakları böylesi kaçma günleri için yaratılmıştı sanki. O hızla ekinlerin içinden çıktı. Evin önüne geldi. Sağına soluna bakma gereğı bile duymadı hiç. Tam kapıdan içeri girmeye hazırlanıyordu ki, duvarın dibinde oturan Seyfo’yu gördü. Gördü değil de, bilinmez bir duvara çarptı sanki. Donup kaldı bir an. Şaşırdı. Ne yapacağını ne diyeceğini bilemedi. Ağzı soluktan açılmış, gözleri yuvasında büyümüşü iri iri. Aynı şaşkınlık Seyfo’da da vardı. Onun da gözleri fincan fincan büyümüş, açılmıştı iyice.

İkisi kısa bir an bakıştılar. Adam, Seyfo’nun evine girmeyecek, öbür evlerden birine doğru kaçacaktı belki de, eğer peşinden gelen üç Azrail gerilerden, ekin tarlalarının içinden görünmeselerdi. Ölümü ensesinde duydu bir an. İliklerine kadar irkildi. Son bir çabayla yalvardı.

“Ocağına düşmüşem kurban!” dedi. “Hanene düşmüşem!..” Ve Seyfo’nun karşılık vermesini beklemeden daldı içeri.

Seyfo’nun yüzü soğuktu adama karşı. Buzdan farksızdı. Ama sesini çıkarmadı. Hasır kürsüsünü alarak yerinden kalktı. Kapının eşğine oturup yerleştii iyice. Tırpanıyla bileğitaşı elindeydi.

Üç adam fırtına gibi yetiştiler o ara. Üçünün de ağızları büyümüşü, körükten farksızdılar. Soluyorlardı. Tere suya batmışlardı. Bir de öfkeliydiler ki, kime değseler keseceklerdi keskin kılıç örneğı.

Silah ve sopalarını hınçla sallayarak bağırdılar:

“Gördük oniii, gördük!.. O deyyüsün hanene girdiğini gördük! Ne hakla o adamı hanene alırsın be adam? Çabuk ver onu bize! Çabuuuk!..”

Bağırıp çağırmaalarına karşın yanıt vermedi Seyfo. Ağıra aldı kendini. Bileği taşını ileri geri sürtmeye başladı tırpanının ağzına. Onun bu hali, üç adamı iyice çileden çıkardı.

“Ula sözümüz sanadır! Kulağın almaz, duymaz mısın yoksa? Ya çabuk ver onu bize, ya da çekil yolumuzun üstünden? Düşmanımızdır o bizim, düşmanımız!”

Seyfo'nun yüzü bulutlandı. Bileği taşını sürten eli birden durdu. Yüksek bir noktadaymış gibi havallı, korkusuzca baktı üç adama.

“Siz ne yolundan söz ediyşiz babam?” diye çıkıştı korkusuzca. Kalın, tok bir tadı vardı sesinin. “Hanemin kapısı ne zamandır gelene geçene yol olmuş da çekil deşiz bana? Gedin hadi işinize! Öte dursun belanız!..”

Onun bu çıkışı hızlarını keseceğine daha da azdırdı adamları. Ayağı topallayan kalın küt meşeden sopasını kaldırdı.

“Ya sen ne hakla düşmanımızı alırsın hanene be adam?” diye bağırdı. “Görmisen mi ki peşindeyiz deyyüsün? Hadi söze söz katıp da lafa boğma önümüzü!.. Ver onu bize çabuk! Ver onu!..”

Seyfo'nun kırçıl bıyıkları gerildi. Bileği taşı tutan eli tırpanının ağzında hızla gelip gitmeye başladı.

“Size mi danışacaktım haneme kimi alıp almayacağımı? Hane benim değil mi? Düşmanı da alıram, köpeği de...”

“Hane senindir biliyoruz. Amma velakin içeri giren de kanlıımızdır bizim!..”

“Tamam, anladık. Kanlıınızdır, ama görmiyşiz mi adam ocağıma düşmüş benim? Ocağa düşenin geri verildiği nerde görülmüş?”

“İyi ya, biz de senin ocağına düşmüşük işte. Hem o bir kişi düşmüşse, biz üç kişi düşmüşük!”

“Yoo! Düşülen ocağı bir daha düşülmez arkadaş!”

Topal olanı, yanıt veremeyince hırsından tükürdü yere, içerde saklanan düşmanına ağız dolusu küfürler etti, bağırdı.

“Çık ulan dışarı, de çık! Öte başı bir can için karılar gibi saklanma! Puştun oğlu! Yiğitsen, ersen hadi çık da kozumuzu paylaşak seninle!”

İçerden yanıt gelmeyince Seyfo'ya yöneldi. Her ağızdan bir ses çıkıyor, kimin ne dediği belirsizleşiyordu.

“Yahu bak, inada bindirme şunu! Kanlı yüreğimizi bir de sen kanatma! Billah düşmanımızdır o bizim, kanlıımızdır. Ne zamandır peşindeyiz deyyüsün... Bu işin ucunda sana bir kötülük gelsin istemiyoruz. Reca ediyoruz. Çabuk ver onu bize! Yoksa hayfımız sana dönecek!..”

“Yahu öfkeden soluktan bitmişik zaten. Dar zamanımızda bir sebebimiz de sen olma! Üstelik de ne sen bizi tanırsaan, ne de biz seni. Yani nedir kötülüğün bize dönmüş de, iyiliğin ondan yana?”

“Bak, durduk yerde keskin yanımıza taş olma! Bir ağız kolaylığı göster. Ver onu bize çabuk!..”

Bütün bu sözlere, alttan almalara karşın Seyfo'nun yüzünde en ufak gerilme ve yumuşama olmadı. Bu kez ellerindeki sopayla silahlarını başlarının üstünde sallayarak delice bir gösteriye başladılar.

“O zaman günah bizden gitti arkadaş. Biz bu adamı alacağız!”

Seyfo da aynı sertlikle yanıt verdi:

“Kolaysa buyurun alın!..”

“Biz bu adamın kanından geçeceğiz!”

“Kolaysa hadi geçin!”

“Ula kılıcına kılıcına konuşup durma! Yoksa tepende ateşi yakmasını biliriz.”

“Zaten ciğerimize kancayı takmışsan!”

“Benim kimseye kanca manca taktığım yok arkadaş.”

“Hayır! Ciğerimize kancayı taktın sen.”

“Ula ne söz anlamaz adamlarsız siz? Adam ocağıma düşmüş diyorum, lakin gözünüzü kan bürümüş sizin.”

“Ocağına da düşse biz bu adamı almadarı şuradan şuraya adım atmayacağız. Çabuk ver onu bize, çabuk!..”

Çatışma çıktı çıkacaktı. Seyfo, vuruşmaya hazır, yerine iyice yerleşirken, sağ elini, bel kuşağında sokulu duran iri Alman çıplağı tabancasının üstüne indirdi. Korkutucuydu gözleri de.

“Veren namerttir ula!” diye bağırdı. “Ne laf anlamaz sakar adamlarsız siz. Madem öyledir, dövüştür kavgadır işiniz. O zaman hadi buyurun, alın, hadi hadi!.. Durmayın alın!.. Dışarısı sizinse içerisi de benimdir. Canım kimi çekerse alıram içeri. Dostunuzu da alıram, düşmanınızı da. Amaaa, ben bana güvenip de sığınanı alayınız gelse vermem arkadaş. Değil içinüzle!.. Ölürem, aha şu canı şu eşikte çiğnetirem gene vermem ocağıma düşeni geri. Kulağınız aliy mi? Duyuyor mu? Vermem... Sözüme sözlüyüm ben...”

Tırpanının keskin, ürkütücü ağzını da iyice gerdi önüne, Seyfo.

Üç adamın sesleri bir an kesildi. Seyfo’nun bu kararlı, sert çıkışı üçüne de yetmişti sanki.

Sessizliği topallayan bozdu gene. Elini alnına vurdu.

“Ulan şu işe bak!” diye kendi kendine hayıflandı. “Sen gel aylarca kan düşmanının izini sür, bul, kovala. Tam yakalayacağın sırada tanımadığın hirponun biri alsın, saklasın evine. Ve de vermesin geri. Bu düşmanlık değil de nedir şimdilik?”

Öbür ikisi ise soğumaya yüz tutmuş bir öfkede suskundular, bağırp çağırmanın bir işe yaramadığını anlamışçasına... Doğrusu o ki, düşmanlarına hâzır bu denli yaklaşmışken, düşmanlarıyla aralarında tek bir duvarla şu kapının eşiğini tutmuş oturan adamdan başka kimse yokken, ellerinden bir şey gelmiyordu. Üç kişi olmalarına karşın bir çatışmaya girmeyi gözleri tutmuyordu. Ola ki köylüler gelir, arka çıkarlardı Seyfo’ya.

Kendi aralarında bir karara varmak için evin açıklığına kadar çekildiler. Konuşmaya başladılar. Ayağı topallayanın sesi orada da yüksek, hızlı çıkıyordu. İçlerinde biraz yaşlıca olanı oydu çünkü... Aslında Seyfo’dan hiç olmayacak bir şey istediklerinin kendileri de farkındaydılar. Hem adamın evinin üstüne gelmişler, bağırp çağırılmışlar, hem de onu adam bilip evine sığınanı geri istemişlerdi. Bu durumda kim olursa olsun onurunu çiğnetmezdi. Hatta aynı durum kendilerinin başına gelse, Seyfo gibi davranacakları kesindi. Bu nedenle orada üç kişi de olsalar, güçlü olan kendileri değil töre gereği Seyfo’ydu.

Evin açıklığında kafa kafaya verip bir süre daha konuştu. Sonra tekrar Seyfo’nun üstüne yürüdüler. Bu kez öfkeli değillerdi pek. Silahla sopalarını da indirmişlerdi yere.

“Yahu bak! Sana son kez reca ediyoruz. Sana bin

minnetle reca diyoruz ki, ver onu bize. Ver de kanımızın sevabı senin ola. Şuracıkta canını âlak deyyüsün. Kalmasın kanımızın ahı yerde, kalmasın, ver onu!..”

Seyfo’nun halinde en ufak yumuşama yoktu. Yüzü simsiyah kararmıştı öfkeden. Elini korkusuzca salladı.

“Bu işin ömrü tamamdır babam,” dedi. “Size kaç kez söylemişem, bu kapıdan bana sığınanı töbeler olsun vermem geri. Beni namus bilip ocağıma sığınanı vermem... Benim kitabımda yazmaz bu. Boğdurmam sığınanı. O zaman canımı alın daha iyi...”

Kısa bir sessizlik oldu. Üç adam söyleyebileceklerini söylemiş, tüketmişlerdi. Geri geri çekilerek, kararan, parlayan öfkeli gözlerle kötü kötü baktılar Seyfo’ya.

“Ulan alacağın olsun!” dedi topallayan. “Alacağın olsun! Sevdik seni! Mert, yiğit adammışsan ama unutma ki biz de öyleyiz. Ve bunun karşılığı gelecek sana. Durduk yerde bizi düşman ettin kendine. Gelecek, hiç kuşkun olmasın. Yedi ahret ötede de olsan karşılığı gelecek... Aha şu üç taş şahittir.” Yerden aldığı üç taşı üst üste koyup doğruldu. Sonra üçü de ağır ağır, geniş soluklu adımlarla arada bir arkalarına bakarak, evden yana tüküre tüküre yürüdüler gittiler.

Seyfo, arkalarından baktı. Uzun süre izledi onları. Ta ki üç adam, ekin tarlalarının ufkunda kayboluncaya kadar. Yerinden kalktı sonra. Tırpanını duvara dayadı. Hasır kürsüsünü kapının ağzından aldı. Adam gelmeden önceki eski yerine, duvarın dibine çöküp oturdu.

Gölgeler uzamış, güneş de gitmek üzereydi o ara.

Seyfo başını kapıdan yana çevirerek sertçe bağırdı içeriye.

“Ula gettiler, haydi, gettiler!.. De çık dışarı! De çık!.. Defol git hanemden!..”

Kısa bir sessizlik oldu. Sonra kapıda göründü adam. Göründü ya, ölümün ucundan dönmüş, canı kurtulmuş bir insanın sevincinden eser yoktu yüzünde. O kalıpta adamlık hali kalmamış, erimiş dağılmıştı. Omuzları çökmüş, yarım saatin içinde kocamış, kamburu çıkmıştı. İri kakma burnunun ucundan yemyeşil utanç terleri damlıyor, yere basmaktan bile korkuyordu.

O durumda birkaç adım atabildi gene de. Seyfo’nun önüne kadar geldi. Ancak şöyle başını kaldırıp da gözünün ucuyla bile olsun bakamadı kurtarıcısı Seyfo’nun yüzüne. Aksine derin, kızarmış bir utançta ezilmiş, tere suya batmıştı.

Ağır, altından kalkılmaz bir yükün altında tıslarmış gibi çıktı sesi.

“Hanen yeşil olsun kurban!” dedi. “Evin yeşil olsun!.. Allah gücünü yüceltsin! Suretini güzel kılsın!.. Allah daha ne muradın varsa versin!..”

Seyfo sırtını döndü. Hayatını kurtardığı adama bir kez olsun başını çevirip bakmadı. Bakmaya değer görmedi onu. Aksine, kalın bir kinde, öfkede elinin tersiyle kovdu onu. Sildi.

“Herree! Herree!.. (git! git...)” dedi. “Defool!”

Adam, elleri önde, o sıcakta üşürmüş gibi titrek, büzüşmüş, gövdesi öne katlanmış iki büklüm bir halde yürüdü gitti.

Seyfo’nun karısı Gülbeden, adamın gitmesini beklemişti sanki. Hemen çıktı dışarı. Telaşlıydı çok. Yüzü soru doluydu. Olanı biteni izlemiş, görmüştü o.

“Kim bunlar ağam?” diye sordu. “Kim bu adamlar Allah aşkına? Şu evimizin önüne gelip de sana karşı horozlananlar kiiim? Hanemize alıp da canını

kurtardığın, sonra da kovduğun şu adam kim?”

Seyfo, üstüne çöken ağırlıktan kurtulmak istermişçesine kocaman bir “off!” çekti. Çok acı çekiyor olmalıydı.

“Gözü kör olsun şu feleğin!” dedi. “Gözü kör!..” Bir şaplak indirdi iri Alman çıplağı tabancasının üstüne. “Kör olsun da yılanlar gibi ak göğsünün üstünde sürünsün!.. Bu üç adamı ben de tanımam. Ömrümde görmüş değilim. Dilleri aşiret diline çaldığına göre yukarı Piran taraflarından olmalılar. Amaaa, şu hanemize aldığım adam kim bili misen? Şu canını kurtardığım yezit yani?.. İki ay önce amucam Bayram’ı Devegeçiti’nde pusuya düşürüp de vurup öldüren İsako’dur ha!.. İşte bu pezevenktir kanımızın ucuna kurşun sıkan... Velakin bak sen şu işe ki, kanımıza kurşun sıkan bu deyyüs gelip ocağımıza düşmüş bizim. Bizden bir can dilemiştir yani. Oysa ben de şu kör olası tabancayı ne zamandır onu vurmak için taşırdım. Ama dedim ya, gözü kör olsun şu feleğin, kör!.. Çok kötü zamanda onu düşürdü elim. Çok kötü!.. Gördün işte, elim kolum bağlı kaldı böylece... Gözü kör olsun şu feleğin, kör!..”

Ustahmet Çeliği

İncirlik Üssü’nden kalkan tek kişilik F 84 tipi keşif uçağı, tepelerin sırtını yalayarak yukarı Toroslara doğru uçtu. Gülek ağzından batıya kayarak Silifke üstünde görüldü. Yer yer donuk mat yeşili, yer yer de çekirge kiri rengindeydi. Ürkünç karanlık ağzını açmış, havayı emen dev bir kayabalığından farksızdı.

Silifke üstünden kuzeye tırmanışa geçerek çok ilerde sivri bir dağın çevresine kolan vurdu. Issız karlarla kaplı bir başka dağın üstünden doğuya, apak bulut kümelerinin arasındaki mavi boşluğa daldı. Ve ufacık bir noktada kaybolup gitti. Daha kuzeyden, bir başka dağın üstünden büyüyerek çıktı sonra. Delice esen rüzgârların çevrimine kaptırmıştı kendini. Dağların yüzünde görünmez dalgalar halinde kat kat çıktı sesi. Zamanı, uzaklığı hiçe indiren bir hızda aşağıya, karanlıklarla dolu bir koyanın dibine doğru süzüldü. Sımsıkı ormanlarla kaplı dağların arasından geçti. Sert çıkıntılı dağlar, kayalıklar uçağa küçük eğriler çizdirerek onu kendinden kaçırttı. Uçak dağlardan ovaya boşandı sonra. Tarsus ormanlarının üstündeydi şimdi. Aşağıda yemyeşil narenciye bahçeleri, yol boyu dev okalıptüs kümele-

ri koyu yeşil dumanlardan farksızdı. Uzakta yeryüzünün silik, belirsiz renkleri, saniyeler içinde uçağın altından gerilere doğru kayıp gitti hızlı gölgeler örneği.

Uçak ovoidan güneye kayarak kış güneşinde pırıl pırıl tutuşan denizin üstünde görüldü. Oradan batıya, batıdan da kuzeye, sırtları mersin çalılılarıyla kaplı dağlara doğru sardırıldı. Mevsimden mevsime geçerek dağların sivri, keskin uçlarını yaladı. Az önce mavi denizin, yeşilliklerin üstündeyken karlarla kaplı Bolkarlar'ın üstündeydi şimdi. Aşağıda ormansız çıplak, yer yer buzullaşmış, kalın kar yükleriyle dolu tepeleri gördü. Karlar aşağıya dağların diplerine doğru akmıştı beyaz lavlar örneği. Dağların yüksekliğine inat güçlü motorlarını daha da tutuşturdu. Gerisine kara duman topları salarak gökyüzüne doğru ağıp gitti. Çıkabileceği en yüksek noktadan olanca hızıyla dikildi aşağıya. Dipsiz yarlara doğru dalışa geçti. Kanatlarını dürmüş yumulmuş bir doğandan farksızdı. Yeryüzüne yaklaştığı en yakın noktada burnunu birdenbire geri yukarı dikip yükselerek kulakları sağır eden patlamalar bırakıp gitti gerisine. Havayı yaran; kesen çelik kanatların ucunda bir hız fırtınasında ılık ılık öttü. Yer yer çılgın gök titreşimleri içinde sarstı havayı. Gökyüzüyle bir oynaşa tutuşmuştu sanki. Patlattığı arka boru sesleriyle yeryüzündeki seslerin tümünün arasına girdi. Dağların koyakların en ufak ayrıntısını görmek, yakalamak istercesine dalıp çıktı. O saf kış güneşinde cam gibi parlayan bulutsuz, yıkanmış Toros sonsuzuna kolan vurmanın, dağları inim inim inletmenin çocukça sevincindeydi şimdi. Uçağın bu sevincine karşın tekdüze, kıpırtısız, bir ağır yaşam vardı aşağıda. Çevresi kemirile kemirile kelleşmiş

ormanların ortasında ufacık yassı köy evleri yoksul, her biri acı bir çığırtdan farksız, terk edilmişçesine dağınıktı. Tarlalarla bahçeleri birbirine bağlayan daracık keçiolları bir derenin kıyısına dek iniyor, ya da ormanlarla kaplı bir koyağın koynunda yitiyordu. O ormanlar, ufacık köy evlerinin hiç değişmeyen yoksulluklarının birer örtüsüydü sanki. İlerde alıkarlı bir dağın bitiminde yer yer karartılmış tarlalar, bir koyun sürüsü, çift süren köylüler sessiz bir dinginlik içindeydiler. Uçak için bilinmeyen yukarısı değil, aşağısıydı şimdi.

Uçak daha kuzeyde birbirine degecek kadar yakın duran iki dağa doğru süzüldü. İki dağ, daracık bir gırtlığa benziyordu orada. Ve geniş, dipsiz uçurumları vardı. Uçak ok hızında o gırtlığa doğru süzüldü. Yeryüzüne en yakın noktadan tekrar burnunu havaya dikerek güçlü motorlarını sonuna kadar çalıştırdı. O tırmanışta uçağın kanat uçları kendi yükünün ağırlığında zangır zangır titredi. Az sonra sol yanına kanat kaptırarak dönüp alçalmaya başladı. Ve o bir çift çatal parmağa benzeyen kayalık dağın gerisinde dev bir patlama oldu. Patlamayla birlikte kayalık dağ setinin üstünde simsiyah duman sorguçları yükseldi. Dağ taş bu patlamayla sarsıldı. Titreşiminden ağaç başları kar yüklerini döktü. Sesleri dağdan dağa, koyaktan koyağa yankılandı. Sonra da her şey sustu. Her şey o ilk yaratılış gününden beriki doğal sessizliğine büründü.

* * *

Uçağın düştüğünü ilk gören köylüler oldu. Evlerinden fırlayarak uçağın çarptığı yöne, kara duman sorguçlarının çıktığı Kalegediği'ne baktılar. Ayakla-

rına kar hedikleri takarak Kalegediği'ne doğru yürüdüler sonra. Dağlar ulaşılmazdı yüksekti orada. Yazın bile çıkışı zordu, değil ki bu karda kışta... Dizine sağlam olanlar, kendine güvenenler yürüdü. Güvenemeyenler geri döndü. Hava açıldı güneşliydi, ama dondurucu ayazdı. Bin bir güçlkle ulaşabildiler Kalegediği'ne gene de... Poturlu, kara, kalın giysiliydiler. Kısa boylu, bodur, sakallı. Sayıca dokuz-on kadardılar.

Az sonra uzaktan bir helikopter göründü. Dağların arasından çıktı. Uzun geniş kanatlarıyla havayı döverek, ağır gürültüler çıkararak yaklaştı. Kalegediği'nin üstünde bir süre döndükten sonra harman büyüklüğünde taşsız, çalırsız bir düzlüğe doğru alçaldı. Kanatlarıyla havayı parparlayarak, konacağı yerin karlarını tozutarak usulca indi. Kapı açıldı. Beş kişi indi. Kalın kürklü parkalarının yakalarını kaldırdılar hemen. Hava ısırcıydı çünkü.

Esmer bulgur yüzlü olanı çevirmendi. Diğer dördü Amerikalıydı. Çimen yeşili giysileri, kalın kürklü parkaları, başlarında kavuniçi kepleri, ufacak kare biçiminde siyah optik camdan uçuş gözlükleri vardı Amerikalıların. Binbaşı olanı doktordu.

O ara bir kuytuluga ateş yakmış ısınmaya çalışan köylüler helikoptere doğru koştular. Keskin dağ soğuşunda büzüşmüş, ufalmışlardı iyice. Ve o görünümleleriyle asıl kurtarılmaları gereken "kazazede" ler onlardı sanki.

Çevirmen gelen köylülere düşen uçağın pilotunu sordu ilkin. Pilot ölü mü, sağ mı, yoksa yaralı mıydı? Yaralıysa neredeydi? Köylülerin yanıtı kısa ve olumsuzdu. Pilota, insana benzer bir şey görmemişlerdi çünkü. Çevirmen Amerikalılara durumu kısaca anlattı. Amerikalıların yüzünde üzüldükleri-

ne dair bir belirti olmadı. Uçaklarını, pilot arkadaşlarını yitirmiş olmalarına karşın hiç de üzgün ve ağlamaklı değillerdi. İriyari geniş ayaklydılar. Tabanları çivili, yüksek topuklu, iri dağ ayakkabıları giymişlerdi dördü de. Yanlarına bir dağcı için gerekli her türlü araç gereci almışlardı; yağmurluk, muşamba, çekme tırmanma halatları, çekiç, halka, çivi, tel, kazma kürek, pusula, ses, film aygıtları ve dürbün...

Yıllanmış seyrek çam ağaçlarıyla kaplı yamacı çıkınca yanmış, simsiyah olmuş uçaklarının enkazını gördüler. Kalegediği, başlarının hemen üstünde yükseliyordu. Ta Bizans'tan, İmparator Jüstinyen döneminden kalma tarihî bir kaleydi. Her biri en az bir buçuk iki metre eninde ve boyunda kesilmiş sağlam köşe taşlarından yapılmıştı. Binlerce yıl öncesi-nin koşullarında o taşları oraya, o kayalık dağın başına nasıl çıkarmışlar, o kaleyi oraya nasıl oturtmuşlardı bilinmezdi. Binlerce yıldan beri Toros'un her türlü soğuşuna karına sıcağına karşın direnebilmiş, sapasağlam kalabilmiş, taş aralarında yaban otlarının bittiği dev kale... Yapıldığından beri savunma koruma görevini unutmamış ve yaban uçağını çekip almıştı aşağıya sanki. En inçe aygıtlarla donatılmış uçak, milimetrik bir yanlışlığı kaldıramamış, o kayalığa çarpmış, yüzlerce ve binlerce parçalara bölünerek dağa taş saçılmış bir enkazdı şimdi.

Uçağın sağ ve sol iniş takımları ayrı ayrı yerlere savrulmuştu. Kara toparlak tekerleri dikilmişti havaya. O tekerler lekesiz camı parlayan karların üstünde şişkin kara urlara benziyordu. Uçağın diğer parçaları yüzlerce metre çevreye, uçurumlara saçılmış, yer yer karda derin oyuklar açmıştı. Sert alüminyum çelik alaşımı uçak kendi hızının kurbanı olmuş, kayalığa vurunca hamura dönmüş yumulmuş,

çekirge kiri rengindeki çelik zırhı kumaş örneği yırtılmıştı. Kalegediği'nin dibine rastgele atılmış, hurda bir metal yığınının ibaretti şimdi.

Amerikalılar bu tür düşmelere, görüntülere alışkın umarsız, uzmanca durup bir süre izlediler enkazı. Filme aldılar. Sonra şaşmaz bir görev anlayışıyla çalışmaya koyuldular. Uçak bakım subayıyla pilot olanı enkazı kendi yöntemleriyle incelerlerken, başları olan yarbay da yöreyi filme almaya, izlenimlerini elindeki ses aygıtına anlatmaya başladı.

Pilotun siyah içten fermuarlı uçuş botlarından birini köylüler bulup getirdiler. Pilotun yarı yarıya yanmış ayaklarından biri de içindeydi. Binbaşı doktor plastik eldivenlerini giyerek bulunan ayağı incelemeye aldı. Ve "cörm! cörm!.." (Mikrop! Mikrop!) diyerek biriken meraklı köylüleri başından uzaklaştırdı hemen. Pilotun gözlerinden biri de enkazı inceleyen arkadaşları tarafından bulundu. Yanmamış, içinin suyuyla duran yusuvarlak bir gözdü. Doktor onu da incelemeye aldı hemen. İlaçladı. Sonra da ağzı büzmeçli naylon kumaş alaşımı özel bir torbanın içine koyup ağzını kapadı. Pilotun uçuş ânında üssü ile yaptığı konuşmaları kaydeden karakutu bulunamadı. Hangi dağın oyuğuna fırlamış gitmişti kim bilir?

Amerikalılar açılmayan paraşüt üstüne konuştular bir süre de. Paraşütün açılmayışı önemliydi onlar için.

Beraberlerinde getirdikleri yağmurluk, muşamba, ip, tel, naylon, kazma, kürek ve çekiçleri köylülere bırakarak gitmeye hazırlandılar. Köylülerin ellerini tek tek sıktılar. Aşağıya, helikopterlerine doğru yürüdüler sonra.

Tonlarca ağırlıktaki savaş uçağını kullanan, dağ-

lardan dağlara, iklimlerden iklimlere koşturan pilot arkadaşlarının ölüsü, ufacık bir naylon torbanın içine sığmaya yetmişti. Yarı yarıya yanmış bir ayakla, tek bir gözden oluşan pilotun tabutu, binbaşı doktorun elinde taşınan ufacık bir torbaydı şimdi.

Kalegediği'ne beş kişiyle inen helikopter az sonra altı kişiyle havalandı.

Uçağın enkazı Kalegediği'nde aylarca kaldı. Fırına esti, karlar örttü üstüne. Koyu siyah nisan bulutları geldi sonra. Göküzü günlerce yağmur sağdı Toroslara. Karlar eridi. Sular birbiri üstüne boşandı. Her yer akan sularla doldu. Ufacık dereler bile çığ çığ ses verdi.

Düşen uçağın yardımına koşan köylülerden Ustahmet iyi bir demirciydi. Ustalığı adından önce söylenirdi. Demirciliği eski ocaklardan kalmaydı. Demire su verdiği kara ağaç teknesinin çevresinde bazen ak mantarlar biterdi. Yörede herkes tanırdı onu. Köylüler, bir malın sağlamlığını belirtmek için. "Ustahmet yapısı gibi," derlerdi. "Arkadaşını çerçiden kokucudan seçeceğine, Ustahmet gibilerinden seç!" derlerdi. İnsanın Ustahmet gibi demirciden arkadaşının olması demek, on develi sekiz yüklü tüccardan iyi olması demekti çünkü.

Kısa boylu, yeşil gözlü, dazlak kafalı bir adamdı Ustahmet. Küçük yaştan beri çekiç altına girmekten boyu kısalmıştı. Başında saç yoktu. Yaz kış harlayan ocağın, kızan demirin karşısında tozdan terden saç mı kalırdı?

Çıraklar çalışırdı yanında Ustahmet'in. Çıraklarını kendisi arayıp bulmaz, gönüllü köylüler getirir kaptıverirlerdi yanına. Ustahmet, oğullarını çıraklığa kabul edince de iyi bir eve kız vermişçesine sevinirlerdi. Oğulları onun yanında deri önlük giyecek, örsü çeki-

ci tanıyacak, kömürün cinsini, harlayan ateşi, kızan demirin dilini öğrenip anlayacaktı çünkü. Körük çekmesini öğreneceklerdi. Herkes körük çekemezdi. Körüğü kendi ağzıyla üflermiş gibi üfleyecek, ürkütme-yecekti ateşi. Körüğü yerine göre az, yerine göre hızlı çekecek, böylece demiri tavına getirecekti. Ustah met'in körüğü çifte kanatlı, çifte ağızlıydı. Birinin soluğu bitmeden öbürünü basacaktın ateşe ki ocakta yanan ateşten, kızaran korun ayarından belli olurdu usta körükçünün çekişi. Böylece Ustahmet'in yanında on üç-on dört yıl çalıştıktan sonra adı demirciye çıkardı oğullarının. Artık ondan sonrası kolaydı. On-dan sonra bir demircinin çalışıp çalışıp da kazanmak-tan başka işi neydi? Demircilik ölmez meslekti çün-kü. Demircilik, çobanlık kadar eskiydi. Bir ucu Haz-reti Davut'a dayanırdı. Tüm yeryüzü demircilerinin piri Davut'a. Bir eli kısaç, yumruğu çekiç, dizi örs, soluğu da körükmüş Davut'un. Bir gün akkor haline gelmiş demiri eliyle alıp dizinde yumruğuyla döver-ken, karısı: "Ey Davut! Bu keramet senden mi, ben-den mi?" demiş. "Bunu bilmeyecek ne var. Tabii ki benden," demiş Davut. Karısı: "Hayır benden!.." de-miş. Sendendi bendendi derken, "Şimdi görürsün Ey Davut!" demiş karısı. Yenini dirseğine kadar çemre-yip sıvamış, geçmiş ocağın başına. Kıpırmızı akkor haline gelmiş demiri tutar tutmaz yanmış eli. Bağır-mış. Davut, üzülmüş karısının bu haline. Onun da de-mir dövmesini istemiş. Düşünmüş çaresini. Sonra ocağın önünde yatıp uyumakta olan köpeğinin üst üste çaprazlama uzattığı ön ayaklarına bakarak kıs-kacı, kendi dizine bakarak örsü, yumruğuna bakarak da çekici yapmış koyvermiş karısının önüne.

“Al! Senin de gönlün olsun. Bundan böyle sen de demir döv!”

Ustahmet kömüre basmaz. Kömürü yerden alır, ekmek gibi öpüp başına kor. “Sofram!” dediği örsün üstüne kimseyi oturtmaz. Ocağında yüksek sesle konuşmaz, konuşturmaz. Küfür ettirmez. Bir çiftçi buğdayını nasıl çığnetmezse, çoban önündeki sürüsünü ürkütmezse, Ustahmet de kömürünü öylece korur. Ocağının başına geçince örsünün üstünü eliyle siler, ağzıyla öper, sonra da çekicini eline alarak, “Ya Allah! Ya Davut!..” diyerek başlar demiri dövmeye.

Bahar gelip de yollar iyice açılınca Ustahmet çıraklarıyla birlikte Kalegediği'nin yolunu tuttu. Elllerinde kışkaçlar, çekiçler, balyozlar, kazma ve küreklerle. İlk çevreye saçılmış işe yarayabilecek ne kadar demir parçası varsa toplamaya çalıştılar. Parçalar öyle bilinen demirler gibi ağır değil, hafiftiler, sağlamdılar. Ustahmet çekiciyle ana gövdenin sırtına tak tak vurup yokladı. “Çok ateş gerek!” dedi. “Çok ateş!..”

Çıra odunlarıyla ünlüydü Kalegediği. Çıraklar yörede ne kadar çıralı kütük, odun ve kök varsa toplayıp getirdiler. Tepeleme yığdılar enkazın üstüne. Ardından bir deli ateş koyverdiler. Kalın çıralı kütükler tutuştu. Tam bir gün, bir gece yandı. Kıpırmızı kora kesen ateşte uçağın kimi yerleri eridi döküldü. Kablolar, teller bir bir ortaya çıktı. Somunlar, civatarlar puturak örneği döküldü. Ancak ana gövde, motor aksamı onca ateşe bana mısın demedi. Her yan simsiyah ise, kömüre, hurdaya kesti.

Ustahmet'le çırakları ellerinde demir kısıkaç ve çekiçlerle, keskinlerle sökebilecekleri yerleri söktüler. Kestiler. Topladılar. Orta yere yığdılar. Sonra da katır ve eşek sırtında köylerine taşıdılar. İki-üç gün sürdü bu. Tıpkı yağmur sularının azar azar bir yerden bir yere akıp gitmesi ya da bir yılan ölüsünü ka-

rıncaların ağız ağız, diş diş kopararak taşıyıp yok etmeleri gibi.

Ustahmet örsünün üstünü öpüp çekici eline aldı sonra. Ateşini yaktı.

“Ya Allah! Ya Davut!..”

Çifte kanatlı körük çalışmaya, hava basmaya başladı ateşe. Tepeleme kömür yığı. Çok ateş yandı, çok kömür gitti. Gece-gündüz yandı ocak, tüttü baca. Gece gündüz harlayan körüğün sesiyle inledi köy. Uçak parçalarının her biri basit, kullanışlı kara demir kısıkaçların ağzında kıpkırmızı bir korda, ocaktan örse, örsten ocağa taşındı. Evrile çevrile dövdü örsün üstünde...

Ustahmet, karşısında balyoz sallayan çıraklarına parça üstünde vuracakları yerleri, ufacık çekiciyle, “tik tak! tik tak!” vuruşlarla gösterdi. İyi bir demirci ustası demir döverken konuşmazdı pek. Ağzı dili elindeki çekiciydi çünkü. Ne söyleyecekse çekiciyle söyler gösterirdi çıraklarına, vuracakları yerleri.

İnceli kalınlı hoş bir tempoda örs ve çekiç sesleriyle inledi köy. Dev preslerin altında sıkıştırılmış alüminyum çelik alaşımı parçaların dövüle dövüle şeklini bozmak, bir başka şekle sokmak bir sorun oldu. Zorun zoru oldu. Her çekiç vuruşta kısı kacın ucundaki parça pürüzsüz yalın bir seste “çınn!” diye öttü. Kayatuzu derler ipince mermer tozunu Ustahmet pençe pençe alıp attı harlayan demirin üstüne. Atılan her toz, demirin dışında bir kat yaptı. Ateşi ıştırtahtandırırken demiri de ateşken korudu, besledi. Kayatuzsuz kızan demiri ateş yer bitirirdi yoksa. Sonunda değişmeye başladı demir. Parçaların boyu kısa iken uzadı, kalın iken inceldi. Yediği çekice göre genişledi yamyassı oldu. Örsün üstünde evrile çevrile, sindirile sindirile şekilden şekile girdi. Saban

demiri oldu, keser oldu, orak oldu. Tırpan, dahra, balta, satır... hatta kav yakmaya çakmak bile oldu. “Ustahmet çeliği gibi,” dediler görenler. “Bir çakışta kavı ateşten harlatıverir...”

Ustahmet kimi parçaları döve döve kâğıt gibi incelterek karnının üstüne dürüp bükerek içinden perçinledi. Tuttu göbeğine bir de dil taktı. Çan oldu. İrili ufaklı deve çanları, sürü çanları, oğlak çanları... O çanlar aşiret sürülerinin boynunda ses dövdü, çın çın öttü. O sesleri Toros’un yalın havasına karıştı. Hâlâ da karışır.

Ve demirin maden ocaklarından kalkan, oradan ağır demir çelik fabrikalarına kadar uzanan, oradan da gökyüzüne geçen o sonsuz uzun yolu, sonunda Ustahmet’in elinde yepyeni bir yaşama döndü. Ve tüm bunların olabilmesi için öyle yüzlerce, binlerce yılın geçmesi gerekmedi. Birkaç ay yetti sadece. Yedi-sekiz ay öncesinin mavi Toros göklerini sarsan, inim inim inleyen, yıllar önce Vietnam’ı bombalayan o korsan yüzlü çelik yumağı uçak, Ustahmet’in elinde basit, üreten devrine döndü.

Yoksul Toros köylüsünün bir çift öküzünün çektiği karasabanların ucunda toprağı sürdü. Sürülen, kabartılan toprakta avuç avuç saçılan tohumun çimlenmesine katıldı.

Makam Taşları

*"Sedef gibi tırnağında
Kalem gibi parmağında
Bir tek oğlan büyütmedik
Şu Efrenk'in örneğinde..."*

Ortalığın iyice şaşırdığı, acının, kederin kimseyi dışarda bırakmadığı, iyilerin geride kalıp kötülerin öne geçtiği yılların adıydı; seferberlik... Zaptiyalar çıkar gelirdi o zamanlar Toroslara. İnce işlek deriden çizmeleri, kuzu postundan kara külah başlıkları olur, büyük bıyık bırakırlardı. Altlarında ise kalın nallı atları, bastıkları yerlerden ateş çıkartırdı.

Köy köy, oba oba dolaşarak öşür keser, asker salması salarlardı zaptiyalar. Halk sevmezdi onları. "Yasakçı" derlerdi onlara, "hükümetelli" derlerdi sevmeslerdi. Geriden onlar görünür görünmez eli kulağında herkes acı acı bağırdı:

"Yasakçılar geliyooor!.."

Artık obaların içi yaş; bağıranın çağırının hangi birini sorarsın? Malını toprağa gömüp saklayanı mı, alıp başını dağlara kaçanı mı? Yasakçılar gidinceye dek sürerdi bu. Sonra kaçan dönmeye, saklayan bulup çıkarmaya başlardı malını geriye. Durduk yerde herkes kendi yurdunun kaçağı, kendi malının hırsızı olur çıkardı yani.

Bu asker salmalarının birinde Efrenk Köyü'nden doksana yakın insan toplayıp götürdüler askere. Köy üç-dört günün içinde boşaldı. Çoğu evler ıssızladı. Hazırlığa koyulan koyulana... Ağızları çekme ipten büzmeçli bez torbalar dikmeye durdu kadınlar. İçlerine yünlü çoraplar, giysiler, yağlı ekmek, kavurma, pestil, kuru üzüm, dut kurusu konuldu. Parası olmayana birer ikişer mecidiye harçlıklar verildi. Köycek büyük bir yağlı çörek yapıldı ayrıca. O yağlı çörekten herkes dilim dilim kesip alarak askere giden oğluya oğluna, kocasıysa kocasına ısırtıp yedirdi. Geri kalan ağız artığı çörekleri de herkes kapısının üstündeki duvarın oyuklarına sokup sakladı. O çöreklerde herkesin ağız hakları, diş hakları vardı ya; hak çağırırdı sahibini, çağırırdı insanını...

Davullar vurdu sonra. Tokmağı ince, kasnağı geniş davullar. Ardından Efrenk uşağının asker göçü başladı. Kimi atlı, kimi eşekli, kimi de yayan. Ortalık beterin beteri karıştı. Her yan mahşere döndü. Kadınlar ağlaşarak katar katar giden asker uşaklarının arkalarından koştular. O koşuda kovalar dolusu su dökenler, arkalarından ayna tutanlar, rüzgâra karşı un atıp un serpenler, "yollarınız götürümlü olaa!" diye bağıranlar...

Sadık da askere alınanların içindeydi. Sadık, Kara Havva'nın oğluydu. Kara Havvalar ağıtçı bir soydandı. Tüm ailecek ağıt yakar, ağıt söylerlerdi. Sesleri güzeldi.

Kara Havva, oğlu Sadık'ı kendi elleriyle giydirip kuşattı. Ayağında kiremit rengi kundura, üstte nakışlı diz çorabı, ipekli gök çuhadan şalvarı, mavi cepken yelege, belinde de dokuma ipten kuşağı sallanırdı. Her zaman güzel giyinirdi Sadık. Efrenk'te giyinmenin, insan içine çıkmanın süsüydü o.

Kara Havva eline su dolu ibriği aldı. Suyunu döke döke giden oğlunun ardından koştu. İbriğin suyu biten kadar. Sonra oracıkta sarılıp bağrına bastı oğlunu. Ağıtçı ya, ilk ağıtını yaktı hemen.

*“Geleceğe yansımız oğul!
Saygıda arkamızdan geleni de,
Kanda önümüze düşeni oğul...”*

Davullar güm güm vurunca ortalık daha da karıştı. Öyle ki güneş söndü de, gökyüzü körelmiş gibi geldi herkese.

Sesler kesildi sonra. Ağlayışlar, çığlıklar kesildi. Asker göçünün önü ardı görünmez oldu. Onca insan yitti gitti Toros karanlıklarının içinde.

Efrenk uşağının seferberliğe götürülüşü işte aynen böyle oldu. Ama dönüşleri böyle olmadı.

Bir Osman vardı. “Yorgan döndüren” Osman. Üç kardeşin ortancası. Güleç, şen, bir durduğu yerde bir daha duramayan, tutuşan otun çalının çıtırtısına bile dayanamayıp da kalkıp oynayan, yaylaların merhemi Osman. İnce elleri, uzun boyu, koyu yeşil gözleri vardı Osman’ın. Düğünlerde çengi çalar, köçekçilik eder oynardı. Saçlarını yaz kış usturayla dibinden kazıtır, daz çıplak gezerdi. Oyuna çıkınca al bir mendil sarardı başına. Kül rengi ipekten daracık gömlek giyer, keçe üstünde yumuşak yemeniyle oynardı. Oynardı demek dile gelmiş bir çomak; bedeni tiril tiril titrer, her yanından çeşit çeşit oyun dökülürdü. Boğazı nakışlı mendilleri alır eline, yüzünü de yarım ağız yukarı verir, hem söyler, hem oynardı Osman.

*“Köçek elinde mendilin mi sallanır,
Ne gülersin a sevdiğim orada!...”*

Şal ipekten kuşağının arasına çepeçevre kınalı tahta kaşıklar sokulmuş olurdu. Türkülerini söyler, mendil oyununu da bitirdikten sonra sıra kaşık oyununa gelirdi. Parmaklarının arasında çiftler çiftler kınalı tahta kaşıklar havada takırdar, döner, sonra iyice coşunca, kaşık saplarını birbirlerine vura vura kırar, kırıklarını fırlatıp atıverirdi seyircinin üstüne. Her fırlatışta, her kaşık sapı kırışta büyük bir alkış olurdu seyircide. O Osman ki tek bir oyuna çıkışta dokuz-on çift tahta kaşığı kırıp attığı olurdu. Parmak aralarının kıpkırmızı kan çanağına döndüğü de... Osman: “Bana bir yorgan getirin!” diye bağırırdı sonra. Getirirlerdi gelinle güveyin yorganını. Osman, yorganı başının üstüne alır açar, ellerinin üstünde şemsiye örneği fır fır döndürdükten sonra da küreleyiverirdi seyircinin üstüne. Ondan, “yorgan döndüren” derlerdi adına Osman’ın.

İşte ilk künye, ilk ölüm kâğıdı onun geldi. Gazze’de Dürzü harbinde vurmuşlar Osman’ı. Ufacık el kadar bir sarı kâğıtta künyesi okundu. Herkes kâğıdın başına toplandı. Kadınlar ağlaşmaya durdular. Ağıtçı Kara Havva alına kara yas çaputları sararak Osman’ın evinin eşiğine oturdu. Osman’ın ağız artığı çöreğini önüne koyarak: “Hani hakkın?” dedi. “Hani niye çağırmazsın hakkını?” Kınalı kaşıklarını, Şam ipeğinden kuşağını, ince dal boyunu, oynadığı oyunları, katıldığı düğünleri bir bir ağıtlarıyla dünyaya anlatmaya başladı Osman’ın.

*“Uzun boyu çam alalı,
İnce boyu şal dolalı
Kaç gün olmuş öleli?
Okutun künyeyi de duyayım...”*

*Misis Devrendi yolunda
Çantasın takmış kolunda
Türküleri vardı dilinde
Söyleyip söyleyip de dönemeyen Osmanım..."*

Arap Halil'le, Hüseyin, baba-oğul aynı kurada askere gitmişlerdi. Musul'daki kavgada vurulup düşmüşler yere. Baba-oğul ikisinin künyeleri bir geldi.

Hümmet Ali ile Hümmet Mustafa, bir de Gökdede Süleyman, Yemen'de şehit düşmüşler. Künyeleri epey sonra geldi. Onların künyeleri vardı, öldükleri yer belliydi hiç olmazsa. Oysa Çerçilerin üç oğlunun üçünden de bir haber alınamadı. Tutsak mı düştüler? Bomba düştü de, havaya mı uçtular bilinemedi. Anaları Hatice kadın kahrından yedi bitirdi kendini. Saçları bir gecede ağardı. Acısına dayanamadı çıldırdı kadın. Kendi evinin kapısını güm güm taşlamaya başladı. Sonra da o taşlarla dizlerine, göğsüne vura vura öldürdü kendini kadın.

Bulduk Bekir'le Bulduk İsmail aynı aşiretten olurlardı. Biri Çanakkale siperlerinde gitmiş, öbürü Halep önlerinde. Künyeleri ayrı geldi.

Çuval Döken Helim vardı bir de. Doğma büyüme öksüzdü, yetimdi Helim. Tezek altında kalmış otlar olur. Kıvrışır kalır da boyu bir türlü yerine gelmez. İşte o otlar örneği, çelimsiz, kısa küt boyluydu Helimcik. Ensesinden tartıya tutup da kaldırırsan eline gelir. Gelir de bunun dünyaya verdiği ağırlıktan ne olacak dersin? Kimseye gücü yetmediği için itilir kakılırdı çok. O da hıncını almış olmak için gider karşısındakinin çuvalını döker devirirdi yere. Ondan Çuval Döken'e çıkmıştı adı. Bir kurşun da ona değmiş, gitmiş Helim. Savaş hali, alelacele toprağın yüzüne gömmüşler onu. Üstünü topraklamışlar. Öy-

le ki tavuk deşinse bulur ölüsünü Helim'in. Cebinde de birkaç baş kuru soğan varmış. Yoksul yetim artı-ğı kuru soğan. O soğanlar gövdesinin yaşına yeşerip çıkmış toprağın yüzüne. Kupkuru toprağın yüzünde yemyeşil soğanlar... Helim'in soğanları...

Ve Sarıkamış... Dağlarını karlar örtmüş Sarıkamış'ın. Her yan beyaz bir bereket gibi. Tepeler koyaklar kardan dümdüz olmuş. Her şeyin şekli, görünümü değişmiş. Toprak, ağaçlar, ormanlar her şey dokuz-on metre karın altında kalmış. Dondurucu soğukta çatır çatır direklenmiş buzlar. Ve o korkunç soğukta yan yana, koyun koyuna yatmış kalmış, donmuş ölümler binlerce. Asker ölümleri... Kimi kaputuna sarılmış, kimi birbirine. Donan insanın gözleri de boşluğa bir tuhaf bakar ki, gören onları canlı sanır. Yağan kara, donan üşüyen dünyaya bakarlar. Karlar yorgan olmuş üstlerine, kansız, bembeyaz, hiç ısıtmayan yorganlar.. Atlar da donmuş. Topa namluya koşulmuş atların kimi yedekte, kimi ipte, dört ayaklarının üstünde donmuş öylece dururlar. Öyle ki koşup üstlerine binesin gelir. Oysa dehlesen, mahmuzunla karınlarını oysan da gitmezler, donmuş kalmışlar.

Ağır ürkütücü yağmurlar boşanır aylar sonra. Şakır şakır kırbaç gibi inerler yeryüzüne. Buzlar çözüldür, karlar erir. Ortalık gürül gürül suya keser. Toprak sırtını gösterir ya, ölümlerin çoğu havada, çam dallarında asılı kalmış. Kiminin kolu sarkar, kiminin ayakları. Güneş vurdukça kokan, çürüyen, yağmur sularıyla birlikte azar azar dökülen ölümler... Top arabası çam ağacının başına çıkar mı hiç? O korkunç kışta kıyımında, dokuz-on metre karın üstünde devrilmiş, yan yatmış top arabalarından biri çam ağaçlarından birinin üstünde kalmış. Takılmış öyle-

ce durur. Yazın karlar eriyince top arabası çam ağacının tepesine tünemiş gibi...

O baharlarda, o sıcaklarda, yağmurlarda ölümler kokar. Akan sular ölü kokar. Hiçbir hayvan eğilip içmez, kokumsu bulurlar suları. O kokuda otlar azar. Otlar alır başını büyürler. Yatar kalırlar bir yanlarının üstüne. Dökülmüş ölü saçları toprakla akan suların ağzında birikir. Toplasan avucunda top olur. Kaya yüzlerinde, oyuklarda kuş yuvaları ve o yuvalarda yavrular, kuş anaları. Her yuvanın içi kuş gagalarıyla toplanmış getirilmiş ölü saçlarıyla dolu. Ve o saçların üstünde yüzlerce, binlerce sarı gagalı kuş yavruları ötüşürler. O yavrular o çığlıklarında neler söylerler de, kimlerin haberini dünyaya yayarlar bilinmez.

Kara Hasan, Halil Onbaşı, bir de Laz Ali işte o kıyıda gittiler.

Künyeler çoğaldıkça Efrenk'te kimse yerinde duramaz oldu. Herkes ölen oğlunun, kocasının renk renk giysilerini çıkararak evinin görenek yerine, duvarına astı. Gelen geçen o giysilerden anladı ki o evin yası var, şehiti var, acısı var. Herkes o giysilerin önünde toplandı. Giysileri koklayarak, bazen kol ve bacak yenlerinin uçlarından tutup havaya kaldırarak, acı ağıtlar söylediler. Kara Havva her giysinin önüne, her kadın kümesinin ortasına oturdu. Giysilerle konuştu tek tek. Birbirinden acı, dokunaklı yakımlar, övmeler düzdü. Şehit olan avcıysa yaptığı avları; duvarcıysa ördüğü duvarları; dam temellerine oturttuğu kalın köşe taşlarını; çobansa kıl abasını, dağlarda çan döven sürülerini; nalbantsa dövdüğü nalları; semerci ise semerciyi kaybedeli beri köyün atının eşeğinin sırtının palansız çıplak kaldığını; içkiciyse boş şişelerini... Köyün demircisi Laz

Ali'nin dağlara gidip gidip de ardıc ağacından kömür yakışını...

*"Üç yüz dirhem tayınları,
Alamandan oyunları
Künye künye adları yazık
Yazık hay Allahım yazık..."*

Kara Havva her yaktığı ağıtta ölenleri tek tek, isim isim andı saydı. Övmeyen övmeye, ağıttan ağıtta geçti sesi.

*"Birini söylesem biri kalır
Saysam döksem akşam olur
Kara askerimin hatırı kalır
Okutun künyeyi de duyayım..."*

Kara Havva ağıtlarını söylerken, kadınlar ellerinde mendilleri, ağlaşarak, birbirlerine sarılarak, ağızlarını yukarı gökyüzüne doğru vererek, çok acı, yürek sökücü, hazin çığlıklar attılar. Kara Havva, söylediği ağıtlarda dünyanın batışını anlattı hep. Ölüm getirdi, ölümler götürdü; hiç değişmeyen, kör doyumsuz ölümler... Eski kırımları, büyük dayanılmaz soğukları, savaşları, açlıktan ot yemekten zehirlenmiş, karınları şişmiş, dilleri bir karış dışarı çıkmış sarkmış, yemyeşil bir kustumukta zehirlenmiş bebeleri. Güneş doğarkenki sabahı; batarkenki ikindini, akşamı sonra, zifiri kör karanlıkları ve dünyanın artık hep o karanlıkta durduğunu... kimsenin göğsünde ak merhametin kalmadığını, yardım etmediğini, dağların kaçığa, eşkıyaya kestiğini, kıyamet gününün yaklaştığını, ecel yellerinin üstlerinde estiğini, iyiliğin göğe çekildiğini, feleğin kendileri-

ni, iyileri taşa tuttuğunu, yiğitleri katarıyla toprağın yuttuğunu ve daha da doymadığını, her şeyin acıyla ölüme kestiğini... Bahar gelince açan yaprağın, yaz gelince soluşunu, güz gelince kuruyuşunu ve dünyanın hep o kuruyuşta beklediğini şimdi... Artık baharın gelmeyeceğini, dünyanın bir daha bahara yüzünün kalmadığını, gelinlerin kısır çıktığını, çocuklu kadınların genç yaşlarda göğüslerinde taze sütün ağladığını... Kocasız kadınların yalnızlığını, üzüntüden düşük yapmış, zamansız doğan çocukları, yedi aylıkları, kör yetim, sahipsiz mezarları... Yoksulluklarını sonra. Ekinlerin biçilemediğini, biçilenin de harmanlarda kar altında kalıp çürüdüğünü, değirmenlerin dönmediğini, dönebilenin de buğdayı mısırsı unuttuğunu, sabah akşam yediklerinin arpayla nohut ekmeğine kestiğini... Köyde dulluğun, dul avratlığın çoğaldığını, kadınların gözlerinin erkeksizlikten göğerdüğünü, bıyığa sakala hasret kaldıklarını, erkeksindiklerini çok... İnsan soyu bir kez dengini yitirmeye görsün, beter şaşırıp azdığını, kimi genç kadınların erkeksizlikten çıra gibi yanıp tutuştuklarını, ormana gidip de evvelce erkeklerin balta ağzından düşmüş iri ağaç kamgalarını koklayarak, "Oooh! Erkek erkek kokuyor!" dediklerini... Seferberlikten dönebilenlerin çoğunun sağlam değil, kör, topal, eksik kusurlu geldiğini, erkek demeye bin şahit istediğini, üçünü dördünü toplasan bir erkek etmediğini, ama ona da razı olduklarını, hiç olmayanın yanında olanını da biraz eksik kusurlu bulmuşsun, bundan bir şeyin çıkmayacağını, hiç olmazsa konuşacak dillerinin olduğunu, savaşı anlattıklarını, anlatırken seslerinin erkek erkek öttüğünü ve bundan hoşlandıklarını...

* * *

Kara Havva'nın oğlu Sadık, Van'da dördüncü ordunun kavgasında vurulur. Kaldırıp atarlar hastaneye. Durumu umutsuz, yarası kanar, kan kaybeder durmadan. Artık ömrü bir gün mü çeker, iki gün mü bilinmez. Çünkü her solukta canı bu dünyadan çok öteki dünyaya gel gel diyor. Ağlar Sadık. Boyuna ağlar. Kendi canının acısına değil, anasına, yurduna, bir de karısı Şevka kıza ağlar. Şevka kız, çocukluk yangını onun. Ta çocukluklarından sever tanırılar birbirlerini, bir de oğlu olmuş, kaşı nasıl, gözü nasıl, göremedim der, ona ağlar.

Yanı başında yatmakta olan yaralıyla konuşur o ara:

"Kardaş be! Kardaş! Bir oğlum olmuş duydum. Adını ne koydular bilemem. Bu gidişle de bilemeyeceğim, bu kesin. İşte canım görünüyor, gidici. Senden bir dileğim var. Eğer canın sağ kalır da bir gün bizim oralara yolun düşerse, doğruca çık var yukarı Toroslara. Efrenk Köyü'ne. Orada Kara Havva dedin mi herkes tanır, herkes gösterir. Anam olur. Var ona, var karıma, var köylüme selamımı söyle. Oğlumun gözlerinden öp. Oğluma sakın ola ki yarım ekmek, bölük ekmek yedirmesinler. Bölük ekmek, yarım ekmek ne de olsa yetim ekmeği, öksüz ekmeği. Vereceklerse tam ekmek, bütün ekmek versinler de oğlum anlamasın ilerde öksüz yetim kaldığını, anlamasın..."

Kuşağında dört meci diye de altın varmış. Güçlkle çıkarır verir adama.

"Bunların ikisi şimdiden senin ayağının kirası kardaş," der. "Diğer ikisini de oğlumun avucuna koyver. Kalsın benden ona şehit babasından yadigar..."

Ağlamaya başlar Sadık. O da anası gibi ağıtçı ya, ağlarken kendi ağıtını kendisi yakar. Oğluna kendi sesinden gönderir acısını:

*“Oğlum babayın on iki yarası var.
Ölümden ölüme sağ kalmanın çaresi var...”*

Bulamazlar çaresini. Ağıtını bitiremeden ölür Sadık.

Sadık'ın künyesi geldiği zaman köyü bir sessizlik kapladı. Kimse konuşmadı. Herkes ne diyeceğini şaşırdı. Kara Havva, başına kocaman bir kara örtü bağlayarak odasına kapandı. Uzun süre yanına kimseyi almadı. Şafağa doğruydu boşandı. Çığ çığ enginli yüksekli çıktı sesi. Acı, keder ne varsa tümü diline vurdu. Kadınlar başına toplandılar: Ama Kara Havva öyle evine köyüne sığmadı. Çıktı aldı başını dağlara gitti. Önü uçurumlu kaya uçlarında, kör dipsiz kuyu başlarında yaktı ağıtını. Aradı, Sadık'ı sordu hep.

“Sadımk!.. Sadımk!..

“A, sonluğum! Yirmi yılda büyüttüğüm de, bir günde yitirdiğim!.. Ak bulutlara sardığım da kara bulutlara yedirdiğim!.. Ölürlen göremediğim. Hangi topraklara yakıştırdılar sizleri yavrular? Giysilerini kimler giydi de, düğmelerini kimler ilikledi? Ölüp ölüp de öte dünyaya, ebeye dedeye hizmete koşan yavrular!.. A, sırtını kara topraklara belediğim dökş eniğim benim!.. Ilık ılık kanların akar mı? Kanlarına karıncalar çokar mı? Düşmanların sevinir de kenardan bakar mı? A, künyesine sarılıp sarılıp da doyamadığım yavrum!..

“Sadımk!.. Sadımk!..”

Ormanlara, yağmurda fırtınada kaçılan sığınılan

mağaralara, kalın ağaç diplerine sordu Sadık'ı hep. Onu aradı, onun adına ateşler yaktı. Boy boy büyük dumanlı ateşler... O ateşler kimi geceler çok uzaklardan göründü. Bir büyüdü bir küçüldü. Sonunda da görünmez oldu.

Köylüler dört koldan Kara Havva'yı aramaya çıktılar. Çok aradılar. Sonunda Yaylacık'ın kayada buldular onu. İçinin yangınına dayanamamış, yüreği dışarı uğramış ölmüştü. Kesme yeşil dallarla örtüler üstünü köylüler. Sardılar tabutladılar. Sonra da omuzlarına alarak, kayalıklardan aşağı indirdiler. Köye yakın dört yol ağzına gelince durdular. Kara Havva'nın tabutunu yere indirerek ölüyü orada bir süre dinlendirdiler. O dinlendirilişe anı olsun diyerek yolun kenarına, çevrede, yolda ne kadar taş varsa toplayıp yığdılar. O yığın Kara Havva'nın makamı oldu böylece. Ondan sonra Kara Havva'nın ölüsünü oradan alarak köy gömütlüğünde toprağa verdiler.

Yol boylarında ölü indirip ölü dinlendirmek, ardından onun adına makam taşları dizip yığmak alışılmış eski bir töreydi. Çok eski bir Türkmen töresiydi. Makam taşları her ölüye yığılmazdı. Evinde, dökş eğinde, köyünde rahat ölmüşlerin makamı olmazdı. Makam taşları, dağda bayırda, tarlada, kırdan işinin başında çalışırken ölenlere olurdu. Ve ölü köylülerce köy gömütlüğüne getirilirken, herkesin rahatlıkla görebileceği, insanların en çok gelip geçtiği yol boylarında, çokluk da yol ayrımlarında dinlendirilir, o dinlendirilişe anı olsun diyerek hemen oraya, yolun kenarına makam taşları toplanır yığılırdı. O günden sonra da o yoldan gelip geçenler o yığını gördükçe ölüyü anarlar, saygılarını, yoldan bir taş alıp yığına atarak gösterirlerdi. Bugün bile Toroslarda eski ıssız yol boylarında hâlâ makam taşları görü-

nür. Kimin adına yığılmış, hangi ölünün anısını taşıdığı bilinmeyen makamlar. Bilmeyen, o taş yığınlarının altında birer gömü var sanabilir. Değildir. Gömüsüz, bir tür üst anı yığınlarıdır onlar.

Yoldan gelen geçen hemen herkes o makama yoldan irice bir taş alıp atmadan geçmez, geçmek istemez. Zorunlu değildir, ama o makama taş atmanın, o makamın anısına verilmiş bir saygı, bir selam olduğunu bilir. Ondan, Efrenkliler bağa bahçeye, kıra ormana, yaylaya her gidiş gelişte Kara Havva'nın makamına taş atmadan geçmediler. Kara Havva'nın kişiliğinde, onun yaktığı ağıtlarında tek tek saydığı kendi şehitlerini, geçmişlerini simgeleştirdiler. Anıldılar, selamladılar. Her geliş geçişte, attıkları her taşta ona olan saygılarını gösterdiler: Her taş atış, her selam veriş, Kara Havva'ya, şehitlere bir tür seslenişti, yâd edişti. Bir tür merhaba demektir. "Merhaba Havva Ana! Merhaba Sadık! Merhaba Arap Halil! Merhaba Yorgan Döndüren! Kara Hasan! Çuval Döken! Bulduk Bekir! Laz Ali! Merhaba!.."

Makamın yanından geçerken yüksek sesle konuşulmaz, koşarak geçilmezdi. Makamın anısı çiğnenmiş olurdu yoksa. Çevresinde kavga dövüş edilmezdi. Makam taşlarına konan kuşlar -karga bile olsa- taş atılıp ürkütülmezdi. Makamın otları yolunmaz, üstüne sığır sürü sürülmezdi. Yağmurlarda makama yakın ağaç diplerinde durulurdu. Ayrıca makama atılan taşın yoldan alınıp atılması en geçerli olanıydı. Yol, taşından ayıklanmış olurdu böylece.

Seferberlik bitti... Yıllar sonra yol boylarında makamlara taş atma geleneği sürüp gitti Efrenk'te. Kara Havva'nın makamına atılan taşlar çoğaldı. Makamı yıl yıl büyüdü. Dev bir yığına, bir tepe yüksekliğine ulaştı. Yağmurda karda sıcakta yer yer yosun

tutmuş taşlar simsiyah karardı. Köyün girişinde binlerce, on binlerce taştan oluşan doğal bir anıta dönüştü.

Yılların üstünden yıllar geçti. Belki elli, belki altmış, belki daha fazla... Efrenk Köyü'nde yaşam değişti. O büyük savaşıardan, kıyımlardan, kışkıklardan artakalan insanların çoğu göçüp gitti. Onlarla birlikte anıları da... O eski ağıtçılardan anlatıcılarından kimse kalmadı. Köye yollar açıldı. Eskiden aşağı kentlere yılda bir-iki kez gidilip gelinirken, yollar açılınca herkes her gün işe, ırgatlığa pamuğa gider gelir oldu.

Kara Havva unutuldu. Anılmaz oldu. O doğal taştan dev anıt da öylece kaldı. Çevresi zamanla otlandı, çalılındı, örümceklendi...

Köye bir gün iki yabancı geldi. Köye konuk oldu. Gazeteci değillerdi. Bir araştırmacı, bir arkeolog, bir tarihçi de değillerdi. Bir folklorcu, bir politikacı hiç değillerdi. Müteahhittiler...

Kara Havva'nın makamını gezdiler. Köyün başıyla konuşup anlaştıktan sonra kente geri döndüler. Birkaç gün sonra arkalarında dozerler, ağır damperli kamyonlarla geri geldiler. Dozerler geniş ağızlı, kalın dişli kepçelerini açarak dev yengeçler örneği bir indirip bir kaldırarak dört koldan dev taş yığınının giriştiler. Korkusuzca dalıp dalıp kalktı kepçeler. Her kalkışlarında ağır taştan yüklerini büyük bir gürültüyle boşalttılar kamyonların içine. Karnı oyulan, altı boşalan Kara Havva'nın makamı tepeden aşağı büyük bir gürültüyle göçtü. Dozerler geri geri çekilerek daha alttan, en dipten tabanının toprağıyla kazıyıp aldılar makamı. Ve bir daha boşalttılar ağır taştan yüklerini kamyonlara...

Günlerce sürdü bu taşıma... Her kepçede, her

daldırışta, binlerce geçmiş, anıyı, gelişleri, gidişleri, hatırlanışları alıp söktüler yerinden. O binlerce selamın, merhabanın, yâd edişin simgeleri olan taşlar, duygusuz sağır makinelerin gürültülü hırında kepçe kepçe alınarak, demir damperli kamyonlara yüklendi. Kara Havvalar, Sadıklar, Çuval Dökenler, Arap Haliller, Hümmet Mustafalar, Kara Hasanlar, Gökdede Süleymanlar, Yorgan Döndürenler, baba-oğul birlikte aynı kurada askere gidenler, üç kardeşler, dönmeyenler... adları sesleri kayıp örenine karışmışlar, gitmişler, şehitler... bir bir daha götürüldüler..

.....
Aşağı kentlerden birinde dev bir holding kuruluşunun inşaatının temeline bolca taş gerekliydi, beton dökümü için... Taş boldu, binlerce, yüz binlerce, milyonlarca makam taşları... Efrenk'te, Toros'ta, her yanda...

Acı Duman

Kapıya yakın yerde incecik sacdan soba yanıyor. Paslanmış, yer yer çürümüş sobanın deliklerinden çıtır çıtır yanan alevler görünüyor. Üç çocuğun üçü de babalarına olan korkularından soba ile duvar arasına sokulup sığınmışlar iyice. Üçü de soba kadar küçükler orada. Anaları Gevri Kadın'ın onlardan kalır yanı yok gibi. Bir köşeye çekilmiş pusmuş iyice. Mor püsküllü kofisini eğmiş alnına; yüzünü kocası Hido'nun bakışlarından saklıyor.

Hido durmadan dolanıyor. Sinirli, huysuz... Bir türlü sığmıyor, yerleşemiyor evin içine sanki. Haya-tından bıkmış usanmış, sakallı yüzünde göz altları morarmış. Öfkesinin değip uzanmadığı yer kalmamış evde. Durmadan söyleniyor. Kendisini tütünsüz, yolsuz bırakan karakışa, tütüne, feleğe veryansın ediyor. Veryansın ediyor ya, koca kışın hesabını kimden, nasıl sorarsın?

Kaç gündür hali böyle Hido'nun. Kaç gündür tütünsüzlükten kavga var, huzursuzluk var içinde. Oysa denedi kendi kendine, söz verdi, "Şu tütün illetini bir daha aklımın ucundan bile geçirmeyeceğim," dedi. Olmadı. Tütüne olan hasreti eskisinden fazla gelip yüklendi içine. Kolay değil, kaç yılın tiryakisi o.

Geceleri uykusu arasında bile tütün içmeden uyuyamayan, gündüzleri yüzünün önünde duman görmezse yerinde duramayan Hido, şimdi bir sarımlık tütüne hasret kıvranıyor içerde.

"Buralar durulacak yurt değil! Buralar yüzüne bakılacak yer hiç değil! Ama ne yaparsın? Kökleşip kalmışsınız bir kere!.."

Bunu içinden söylüyor Hido.

Bir an evde her şey fazla gereksiz geldi ona. Yürüdü. Çarptı kapıyı, çıktı dışarı. Kalın asker bozması kaputu sırtındaydı. Bata çıka karlardan dam üstüne atladı. Kendi kendine dolandı bir süre. Tuhaf bir boşluktaydı sanki. Tütünsüzlükten yürümek, adım almak bile zor geldi ona. Durdu, çevresine bakındı. Ne vardı ki bakınacak? Her yan kardı, her yan el değmemiş mühür kar... Hava da soğuk, dondurucu. Yukarda güneş vardı ya, başını uzatıp da azıcık olsun ısıtabilmiş değildi dünyayı. Bir bulut tarlasının arkasına sığınmış, ağır üşütücü kışın bir parçası olmuş... Tek bir canlı da görünmüyordu çevrede. Ne bir insan, ne de deşinen birkaç tavuk... Kar, soğuk herkesi halsiz hareketsiz yapmış, ocağın başına çekmişti. Kış odunları da yaş olur, ağır yanar. Bacadan çıkan dumanlardan anlamak olasıydı bunu. Üşümüş, sancılı, kıvrana kıvrana bir hoş ağıyorlardı yukarı. Evlerdeki yavaş geçen yaşamın, uyuşukluğun dışı vuran soluklarıydı o dumanlar sanki.

Hido o soğukta dışarıya niçin çıktı? Bu soğukta dam üstünde böyle yapayalnız ne arar? Buna kendisi de şaşıtı, kızdı ilkin. Öksürdü. Ağzını balgamladı. Tükürdü yere. "Tütün diye ceddini dumanını, kışını..." bastı içinden küfrü.

Yürüye yürüye damın ucuna kadar varınca gördüklerine, ilkin kendisi de inanamadı. Dondu kaldı.

"Vay anasını!" dedi içinden. Bir daha baktı. Ve bakışları o açıklıkta öylece kalakaldı. Kaç gündür aradığı, uğruna ölüp ölüp dirildiği tütün oradaydı. Komşusu Neşo'nun önünde. Komşu Neşo, önüne kocaman bir bohça almış, bir yandan parmak parmak cigaralar sarıyor, bir yandan da fosur fosur içiyordu. Şaşırdı Hido. "Ulan bu karda kışta nerden buldu bunca tütünü?" diye sordu içinden. Yutkundu. Sonra da yıldırım çarpmış gibi aldı yönünü kaçırdı Neşo'dan. Neşo'ya o haliyle görünmeyi istemedi. Çünkü düşmanıydı Neşo onun. Yıllar var ki değil konuşmak, tavuklarını bile bastırmazlardı birbirlerinin yakınına. Şimdi o düşmanlıklarının üstüne bir de o tütünsüzlüğünde görünüp yakalanmak; hayır, ölsün bundan daha iyiydi.

Neşo'yu görmemezlikten gelerek bir süre damın üstünde gezindi. Gezindi ya, akli Neşo'nun içtiği tütünlerde kaldı. Dayanamadı, gözücuyla sezdirmeden bir daha baktı Neşo'ya. O bakışında Neşo'nun önündeki iri tütün bohçasını tekrar gördü. Akli gitti. Neşo bir yandan fosur fosur cigara içiyor, keyifle havaya dumanlar üflüyor, bir yandan da sarı defter yapraklarını kopararak, avucunda iyice ovup yumuşatıp açarak, içine bolca tütün koyup sararak içiyordu. Hem de her cigarası parmak kalınlığında...

"Vay başı kesilesice!.. Ulan bu kışta kıyamette nerde buldu bunca tütünü?"

Öfkesinden damın üstünde basacak yer bulamadı. Kendi kendine döndü durdu bir süre. Kaç gündür kendisinde olmayanı düşmanın elinde görmek, hem de fazlasıyla görmek deli etti onu. Yıktı, kışkandırdı. O kıskançlığı, içindeki tütüne olan isteğini daha da kamçılardı. Hele hele o tütün dolu bohça yok mu, direnç diye bir şey komadı içinde.

“Vay sol parmağının üstünde namaza durasınca! Ulan tam da tütünsüzlükten kuruduğum zamanda şu hırponun yediği poka bak!..”

Yürüye yürüye damın Neşo’dan yandaki ucuna varıp yerleşti iyice. Ama düşmanlıkları aklına gelirl gelmez de yönünü kaçırdı hemen. Neşo’yu görmezlikten geldi. Oysa ne mümkün! Elinde değildi, dayanamadı. Neşo’dan yana döndü tekrar. Gizlice yaptı bunu. Yaparken de, “Aman görmeye!” dedi içinden. “Aman görmeye! Görürse anlar pezevenk tütünsüz olduğumu! Anlar dumanımın başımdan çıktığını da, keyfine bir keyf daha katar itoğlii...”

On beş-yirmi adım ötede Neşo, dünyasından hoşnut, sırtını yumuşacık yün çuvallarına vermiş, şapkasını alnına yıkmış, ağzı burnu bir bacadan farksız, birini yakıp birini söndürüyordu cigaraların. O iri burnu da savrulan dumanlar için yaratılmış gibi...

Bu can alıcı görüntü Hido’yu bir daha yedi bitirdi. İçini, düşmanına görünme korkusu sarınca da bir kez daha çevirdi yönünü. Kendine moral vermiş olmak için başını dimdik kaldırdı. Soğuktan büzüşüp çökmüş omuzlarını gerdi. Görüntüsüyle bari olsun yenik düşmeyi istemedi düşmanına. Çevreye bakındı. Bakındı ya ne vardı ki çevrede? Her yan kardı. Dam saçaklarından kalın, kirli buzlar sarkmış direklenmişti yere; baltayla kırsan kırılır. Başı düştü, omuzları büzüldü çöktü Hido’nun. Sonra da sinire yasa boğulmuş olarak kendisini şu darlığında düşmanının ağzına baktıran tütüne, feleğe, karakışa veryansın etti.

“Vay tütün diye ceddini senin! Vay orospu dinli! Kaç yılın tiryakisini bırakıp gidip de düşmanımın ağzında tüten ceddini senin!..”

Ardından dayanılmaz bir istekte, tekrar Neşo’yu

izlemeye koyuldu gizlice. Gören de Neşo’yu tütün harmanının ortasına düşmüş sanırdı. Ama ara sıra bir de öksürmese! İçi dışına çıkarcasına hem... O öksürdükçe Hido seviniyordu içinden.

“Geber eşeğin oğlii geber! Geber de çektiğin dumanlar içinde kala!.. Ula sen kiim, böyle parmak parmak cigaraların hakkından gelmek kim? Hiç o çekişe ciğer mi dayanır itin oğli?”

Bir yandan da olanca tedirginliği içinde sürüyor Hido’nun. “Acep beni gördü mü?” diye. “Ya gördüyse? Eğer gördüyse yer yarıla da içine girem ben. Ölem... Yok yok, beni gördü herhal!.. Gördü gördü de, anladı benim tütünsüz olduğumu pezevenk!.. Anladı da mahsustan öyle içiyor. Aklınca düşmanını çatlatacak ortadan, düşmanını...” Kendi kendine moral veriyor sonra. “Yok canım! Görmemiştir! Nereden görecekt? İçi dışı dumana kesmiş pezevengin. O dumanda kimseyi görecekt hali mi var?”

Buna inandırıyor kendini. İnandırıyor da bir kez daha görünmekten çekinerek bakışlarını kaçırıyor Neşo’dan. Artık bu kaçınıcı kaçırışı, bu kaçınıcı yön alıp verişi, sayısını kendisi de bilmiyor. Ama Neşo’ya görünmediğinden emin çok. Hiç değilse öyle sanıyor. Bir de düşmanına ne denli gizlice bakmaya çalışırsa çalışsın, artık bunu beceremiyor. Bunu kendisi de biliyor. Anlıyor bakışlarında gizlilik denilen bir şeyin kalmadığını. Oraya, tam da damın ucuna, düşmanı Neşo başını azıcık kaldırıverse tam da kendisini görmesi gereken yere dikilmiş heykel örneği. Çocuk olsa anlar bu bakışlarda gizlilik denilen bir şeyin kalmadığını, değil Neşo...

...Bakışları giderek yumuşuyor Hido’nun. Süzülüyor. Bir boyun eğiş, bir kabulleniş, bir tütüne yeniliştir başlıyor içinde. Tütüne olan hasreti, isteği düş-

manlığını, gururunu, her şeyini geride bırakıyor. Bir kayış, bir çözülme içinde ki, sorma gitsin... Adını ko-yamadığı, bir türlü söze çekemediği bir istek gelip gelip vurmaya başlıyor dilinin ucuna. Neşo'ya olan bakışları da değişmiş gibi. Yumuşak, dostça... Der-ken iyiden iyi koyveriyor kendini. "Gördüyse gördü anasını satayım! Gördüyse gördü!.. Ne var, ne olmuş yani? Ucunda ölüm mü var?" Deminden beri bir ör-tü altından ya da bir kapı aralığından bakıyordu da, şimdi ilk kez açığa çıkmış gibi başını dimdik kaldır-dı. Sırtından ağır bir yük kalkmışçasına hilesiz, sak-lısız, dosdoğru bakmaya başladı Neşo'ya. Bu baki-şında küslük yoktu. Tütün vardı sadece. Tütüneydi asıl yenilgisi Hido'nun.

Damının üstünde kendi kendine dolanmaya baş-ladı. Dilinin ucuna kadar gelen bir kararı, kendin-den bile saklayan bir utançta, bir duyguda, "Acaba iyi mi ediyorum, kötü mü?" diye düşündü. Ölçtü, biçti, tarttı, düşündü. Sonra da Neşo'dan yana döne-rek, sanki Neşo'yla kırk yıllık ahabmış gibi, "Ülan kâfir!" dedi içinden. "Eğer ki meramın çatlatmaksa beni içimden, oldu ha? Meramına erdin itin oğli!.."

Hızla damdan aşağı atladı. Kapıya gelince dü-şündü biraz. İçindeki hazırlığa yeterince inandırma-ya çalıştı kendini. Boynunu büktü. "Ne yapam?" de-di içinden. "Ne yapam? İstemek bir ayıpsa, verme-mek iki ayıp..."

Hızla kapıyı açıp girdi içeri. Tütün istemeye çok-tan kararını vermiş bir yüzdeydi şimdi.

"Gevri! Hele gelesin, hele!.."

İçindeki yenilgiyi örtmek saklamak istemiş gi-bi de ilk kez yönünü kaçırdı karısından.

"Daraldım yahu! Daraldım!" dedi Gevri'ye. "Val-lahi bu lanet ciğer komamış içimde. Daraldım!.."

Dertleşmeye hazır, isteyen, muhtaç bir sestî bu.

Gevri Kadın, kocasının o halini görünce şaşırdı. Ama nedenini bilemediği için yürekenemedi fazla.

Hido, tütün tabakasını karısına uzattı.

"Al hele!" dedi. "Al hele!.. Get de Neşolar tütün vereler biraz. Gördüm onlarda tütün boldur. Belkim çuvalla... Get durma!.."

Her şey olağandı. Neşolarla en ufak bir düşman-lıkları yokmuş gibi...

Gevri Kadın donakaldı. Şimdiye kadar değil ko-nuşmak, yönlerini bile dönüp bakmadıkları düşman-larından gidip tütün isteyecekti demek. Gitmedi Gev-ri. Yalnızca dosdoğru baktı kocasının yüzüne. Bu doğrudan bakışı da bir yanıttı, konuşmaydı aslında ya, Hido'nun o bakışı anlayacak hali yoktu. Ancak karısının içinden geçenleri sezmiş anlamış gibi ken-di kendine söylendi:

"Ne yapam yav? Daraldım ha, daraldım? Bu me-redin yokluğu eritti, yedi bitirdi beni. Hem bu tü-tünsüzlük sadece bize vergi değil ki! Bugün bizeyse, yarın onlara. Üstelik bu tütün darında düşmanlığın yeri mi olurmuş? Düşman olunacak sıra mıymış şimdi? Küs de olsak komşu sayılırık, değil mi?"

Gevri'nin hâlâ yüzüne baktığını, gitmediğini gö-rünce sinirlendi.

"De durma!" diye bağırdı. "Bir ucuma da sen geçme! Zaten tütün Azrail olmuş başımda. Bir de sen..."

Elinde tütün tabakasıyla Neşoların kapısına da-yandığı zaman bir süre durup düşündü Gevri. Kay-naşan içinin durulmasını bekledi. On beş-yirmi adımlık yol, çok uzun gelmişti ona sanki. Usulca ka-pıyı çaldı sonra. Kapı açıldı. Neşo'nun karısı Zeynar görüldü. Zeynar, etine dolgun, şişmanca, esmer yüz-

lü bir kadındı. Canlı oynak gözleri vardı. Ancak o gözleri birdenbire karşısında düşmanları Gevri'yi görünce değişti hemen."

Sertçe sordu:

"Ne istiyen?"

Gevri alındı bundan.

"Eğme yüzünü öyle baci," dedi. "Kadın aklımla gelmemişem kapına. Herifimdir ha? Herifimin vicdanıdır beni böyle yollamış kapına. Elçiyem yani."

Zeynar aynı sertlikle sordu:

"Ne istiyen?"

"Ne istiyem ki? Bir insaniyetlik borcu yani. Bir komşuluk!"

"Ne insaniyetliği? Ne komşuluğu?"

"Sesinle içime yol atıp durma bacil! Bir iyilik yanime. Herifim dardadır kaç gündür. İçi tiryaki olmuş acı dumana. Ne uykusu belli, ne yediği. Ölip ölip diriliy yani. Dedi, bu darlıkta komşu kısmına küslük yakışmaz. Tütün vereler biraz..."

Zeynar'ın bakışları yumuşadı. Bir Gevri'ye, bir de elindeki içi boş tütün tabakasına baktı. Sonra sevinçle, "Bekle," dedi, içerde gözden kayboldu. Hızla arka kapıdan çıktı. Olan bitenden habersiz keyifle tütün içmekte olan kocasının yanına, Neşo'ya koştu. Sevincinden etekleri uçuşuyor, bedeni fıkır fıkır kaynıyordu Zeynar'ın.

Karısının bu haline bir anlam veremeyen Neşo sordu:

"Nedir ula?" dedi. "Nedir öyle neşen vurmuş yüzüne? Sevincin kime?"

Zeynar zil takıp oynayacaktı sanki. Bir sır vermiş gibi elini ağzına götürdü.

"Sus hele!" dedi. "Sus hele!.. Yavaş ol! Hido'nun avradıdır kapımızda!"

Neşo, olan bitenlerden habersiz şaşırıldı. Sırtını

çuvallardan aldı.

"Vaaay! Ula Hido'nun avradı ne arasın kapımızda?"

Suluk soluğa anlatmaya başladı Zeynar.

"Hele dur ki diyem!" dedi. "Hido göndermiş, demiş ki, daraldım çok. Tütün versinler biraz. Tütün istiyler yani bizden."

"Nee? Tütün mü? Ne tütünü?" Yüzü değişiverdi Neşo'nun. Bakışları karardı.

Sevincinden durduğu yerde duramayan Zeynar, kocasının bu haline şaşırıldı.

"Ne tütünü olacak kurban? Basbayağı tütün işte!"

Neşo'nun bir an kanı çekildi sanki. Ağzındaki cigarayı alıp attı.

"Pok yeme ulan!" diye çıkıştı karısına. "Lafa bak! Basbayağı tütünmüş!.. Ardından ağır bir sancıdaymış gibi kendi kendine kıvranmaya başladı Neşo. "Demek tütün ha? Vay anasını!.. Demek tütün? Ulan avrat işte şimdi mahvolmuşum ben. Mahvolmuşum!.. Şapkasını alıp alıp yere çarpmaya başladı.

Zeynar kocasının haline iyice şaşırıldı. Kocasının sevineceğini ummuştu oysa. Sevinci yüzünde kaldı.

"Ne oldu kurban?" diye usulca sordu. "Allahaşkına ne oldu? Sevinmedin mi yoksa, düşmanımızın muhtaç muhtaca kapımıza geldiğine?"

Neşo şapkasını bir daha çarptı yere.

"Ula konuşup durma öyle karşımda?" diye bağırdı. "Sevinmez olmaz mıyam hiç? Tabii ki sevinmişem. Ama!.. Ah!.. Nasıl diyem!.."

"Neyin var? Neyi nasıl diyem ne demek kurban?"

Neşo birdenbire patladı:

“Ula, tamam ama hani tütün? Hani verecek tütün nerede?” diyerek önündeki kocaman bohçanın ağzını açıp gösterdi. Zeynar ne görsün, koca bohçanın içinde tek bir kıymık tütün yok. Olanı da tümüyle ipince kıyılmış ottu, yoncaydı, samandı. Neşo’yu sabahtan beri deli deli öksürten de o otlar olmalıydı.

Zeynar şaşırdı ya, kısa sürdü bu. Az sonra kocasının haline kıkır kıkır gülmeye başladı. Neşo sinirlendi.

“Ula karşıma geçip geçip de gülme öyle!” dedi. “Sırıtmı öyle ev yani kahpe tarani hesabı! Görmi-sen mi kocan zordadır, mahvolmuş? Hem öyle bir mahvolma ki keşke yer yarıla da içine gireydim...” Anlatmaya başladı sonra: “Vay benim budala başım!” dedi. “Vay aptal, mankafa başım!.. Boşuna dememişler ki gülme komşuna, gelir başına... Durduk yerde kendi kendimin oyununa gelmişim. Sonunda da kazdığım çukura düşen ben olmuşum!”

“Ne oyunu? Ne tuzağı kurban?”

“Ne oyunu olacak ulan? Anlamıştım Hido de-yüsünün tütünsüz olduğunu. Anlamıştım da, dur dedim kendi kendime. Şuna bir oyun edem. Bir düş-man çatlatam ortadan, Kıydım otu, kıydım yaprağı, verdim dumanı gözüne gözüne ki essahtan tütün sansın, dedim. Ama nereden bilebilirdim ki bu oy-um tutacak da, düşmanım oyunuma gelecek? Ve de gerçekten ortasından çatlayacak ikiye. Gelip ben-den tütün isteyecek? Vallahi bin yıl düşünsem aklı-ma gelmezdi bu. Ama şimdi asıl çatlayan ben oldum. Çünkü hani tütün? Hani verecek tütün şimdi? Şu molozu tütün diye gönderirsem polimim ortaya çı-kacak... Ah ben mahvolmuşum avrat, mahv!..”

Zeynar’ın tekrar kıkır kıkır güldüğünü görünce

Neşo bir daha kızdı. Bir şaplak çekti karısının etli kığına.

“Sana demişem! Karşımda gülme öyle kahpe gi-bi... Gülme! Sevinen düşmanımın hesabı!..”

Şaplağına karşın karısının hâlâ güldüğünü gö-rünce Neşo, durulur gibi oldu. Anladı ki, karısının gülüşünün altında bir şeyler var. Onu çözmeyi, ko-nuşturmayı denedi içinden. Acındırdı sesini.

“Ah! Ulan ah!” dedi. “Karı değil, ayran delisi! Ah şimdi karşımda senin Hatem Anan olacaktı ki? Bu işi çözmüştü çoktan. Hatem Ana senin gibi gülmez-di de, çaresini bulurdu hemen. Ama Hatem Ana ner-deee, sen nerde? Benim kaynanam zaten cihanda bir tane... Ah Hatem Ana olaydı?”

Zeynar, anasının adının kocasının ağzında ilk kez övüldüğünü duyunca nazlandı daha da.

“Hele hele!” dedi. “Hele hele!..”

Neşo, karısının etli buduna bir şaplak daha çekti.

“Ne helesi ulan?” dedi. “Gel hele, otur şöyle! Ko-nuş!.. Benim fikrim gelmiş ki senin dilinin altında bir şeyler var. Bu işin çaresi sendedir yani. Demek istiyem ki, Hatem Ana gibi akıllı cihan karısının kı-zı da senin gibi şahmeran olur ha? İstersen düşma-nımızı kapımızda daha fazla bekletmek ne der-sin? Eli boş kapımızdan göndermek yani. Ayıp olur. Durduk yerde kendi kapımızda mahçup peri-şan olmayak? Ne dersin?”

Zeynar’ın sevincinden etekleri uçuyordu.

“Hele bekle!” dedi koştı içeri. Hayatında bu denli mutlu olduğunu anımsamıyordu pek. O se-vinçle yüklüğe daldı. Sapsarı sac kaplamalı, içi dışı tavus kuşu desenleriyle süslü çeyiz sandığını açtı. En dipten ufacık ipek bir bohçayı aldığı gibi kocası-na koştı. Büyük bir utku kazanmışçasına attı koca-

sının önüne. Sesi de kocaman çıktı.

"Ahha tütün!" dedi. "Aha tütün!.. Hatem kızı oluram da erimi tütün darında koyar mıyam hiç?"

Neşo, küçük ipek mendilden bohçayı açınca az daha küçükdilini yutacaktı. Mendilin içi ipince kıyılmış altın gibi sapsarı tütünle doluydu. Tek bir telini çeksen gerisi yumağıyla gelirdi. Mis gibi de kokuyordu, halis Bitlis tütünü.

"Ulan bu nee?" Gözleri kocaman kocaman oldu Neşo'nun. "Yani Hatem kızı olduğunu bilirdim de bu kadar hünerli olduğunu bilmezdim ha? Vay anasını!.. Şu işe bak! Zaten boşuna dememişler karı milletin sırrı arı sırrına benzer diye. Nerde ne sakladıklarını Allah'tan başka kim bilebilir?"

Dayanamadı, Zeynar'ın kışına bir şaplak daha çekti.

"Ulan pekey, bunca tütünün vardı. Hazır bohçanda duruyordu. Ne diye içimi dışımı otun saman dumanına boğarsın ha? Niye çatlatırsın beni böyle ortamdan?"

Zeynar yıllardır sakladığı bir ana emanetinin yerini iyice bulduğundan hoşnut, fıkır fıkır güldü.

"Çıkarır mıyam ya?" dedi. "Vaktiyle Hatem Anam vermişti bunu bana. Sana vardığımda, beni bir kenara çekmiş, 'Unutma! Avrat kısmının iyisi kocasının tütün darında belli olur. Bu emaneti kocan iyice dara düşmeden çıkarmayasın,' demişti. İşte o dar zaman şimdiki zaman. Bunu kendin söyledin az önce," diyerek kocasının henüz koklamaya bile kıyamadığı tütün bohçasını kaptığı gibi bir koşuda gitti. Yan kapıda olan bitenden habersiz bekleyen Gevri Kadın'ın eline tutuşturdu.

"Ahha tütün!" dedi sevinçle. "Aha tütün bacım! Herifin bayram etsin. Aha tütün!.."

Yörük Ana

"Giden ömrüm geçti geyik postunda"

En güzel renkleri sen açardın Ana. En güzel renkleri... Obamıza ne zaman bir basmacının, çerçinin yolu düşse seni çağırırlardı kadınlar. Sen basmaları yan yana açarak, güneşe karşı tutarak, güneşten gölgeye, gölgeden güneşe tekrar tekrar tutarak, o renkleri birbirine kırdıra kırdıra nasıl da yarıştırırdın Ana? Karşındaki kadının boyuna bosuna, inceliğine kalınlığına, rengine göre basma açar renk seçerdin.

O ince uzun parmakların ısdarda, çulhada nasıl da oya gibi işlerdi? Ah o dokuduğun çuvallar, kilimler, heybeler! Ah o namazlağılar! Onların tümü de bir ayrı renk, bir ayrı desendi Ana. O renklerde Toros'un toprağından, suyundan, havasından geçme yeşilliklerin tümü vardı. Tümünü görmek olasıydı; çayır yeşili, söğüt yeşili, kaya yosunu, çağala, kuzukulağı, güvercin göğsü... Nakış aralarında ise ufacık boz çiçekli yarpız uçları. Ortada lahana göbeği ya da kayagülü desenleri. Bunların tümü nasıl da birbirleri ile anlaşmış barış içinde olurlardı Ana? Bakan, içinden geçen sevdayı, hasreti apaçık görebilirdi orada.

Babam öldüğü zaman bir kilime oturdun. Hiç kalkmadın ısdarın başından. Ağır ısdar tarakları elinde, günlerce ip gerdin, nakış attın, renk dövdün. İp aralarına girip çıkmaktan parmak uçların lif lif kalktı, kanadı. Kalkmadın. Okunan sabah ezanları seni o ısdarın başında yakaladı hep. Babama duyduğun saygıyı renk renk dokuduğun kilime döktün. Kilim bittiği zaman gözlerin sulanmış, kan çanağına dönmüştü. Ama kilimi bükse bükülmezdi. Karpuz kabuğu gibi sertti, karpuz kabuğu gibi yeşilli, alacalı. Babamsa o kilimin içinde... Sanki toprağından kalkmış gelmiş de o kilimin içine oturmuş. Karşısına geçsem de, "Baba nasılsın?" desem, babam, "İyi-yim," diyecek. "Baba gel otur!" desem, babam kilimin içinden çıkıp gelecek. O denli canlı, o denli babama kesmiş bir kilim...

Şimdi sen yoksun Ana. Babam da yok, o kilim de... Yok hiçbiri.

Ah o nakışlar, kilimler, heybeler, çuvalar, namazlağılar. Ah o kükürt rengi deve yününden keçe üstüne işlenen renkler sütleşen sarıları, saman sarıları. Onları hangi yurt yerinin ağacına gerdiğin çulhalarda dokurdun Ana? O nakışlar,ilmekler hangi yumak ellerinden çıkmaydı da, hangi ince parmak uçlarından sağlamaydı? Ah o renkler, kilimler... O binlerce geçmiş bir arada yaşayan, soluyan... Kaç bin usta parmağın ucunda yoğurula yoğurula, gözden göze devredile devredile, dünden bugüne koşup gelen renk hamurları, duygu selleri... O toprak olmuş, o binlerce Yörüğün atasından günümüze sapasağlam kalabilmeyi başarmış tek nakış, tek soluktu onlar. Hepsi de parmaklarının ucundan çıkmaydı. Bir tür büyüydü, sırdı onlar. Artık o parmakların yok şimdi. O nakışlar seninle birlikte gitti. O renkler, il-

mekler, ipler, ısdarlar, taraklar yok. Yok hiçbiri. Görenekler, yarenlikler sustu. Ulu kervan çanlarının dilleri paslandı. Zamanını, baharını yaşayan her şeyin sonu gibi biz Yörüklüğün de sonu geldi. O göçebe çuvalarının, o her biri apayrı renk yükü heybelelerin, mavi çuhadan yapılmış iri deve havutlarının sahipleri, ustaları da yok. Rahvan atlar örneği her şey soldu. Her şey çiğnenmiş, yolunmuş bir otun solgun devresinde şimdi. Vicdanlar köreldi. Dağlar Yörüklüğü kaldırmaz oldu. Çan sesleri çoktan yitirdi tadını. Yörüklük bin ölümü bir arada yaşıyor şimdi.

Ey yağız atların gençliği! Ey terk edilmiş yurtların sessizliği! Ey Toros yollarına gömülen çocukluğum! Yürüyüşüm! Damarıma akış olan yıllar!.. Ey ormanda kaybolmayayım diye boynuma takılan oğlak çanı! Nerede kaldı dört bin bacak koyunun sağılıp ağıllandığı, o ulu göçlerin konuşulduğu, ulu büyük Türkmen çadırları? Hani o diller, yarenlikler? İri kıvrımlı dağ yolları?

Kuzu postlarına sarınır taşınırdık sırtlarda. Kıl keçeler üstünde uyurduk ilk çocukluk uykumuzu. Yün eğirir, yün yolar, gece gündüz yünden yüne girerdik. Tepme keçeden değirmi çadırlarda oturur, ince kayın, mumlu kamıştan geniş yaymalı direği-miz olurdu bizim. İnmezdik hiç atla devenin sırtından. İnmezdik de aşiretin umudunu o at ve develerle çekerdik. Onların sırtından görür tanırdık dünyayı. En eski kervan yolları bizimdi. Derin kar yataklarından geçerdik de buzlu soğuk sulardan doyasıya içerdik. Çok soğuktu o sular Ana; ateşe vursan hiç ısınmayacakmış gibi...

Baharları kırlangıçların ağzından duyar öğrenirdik. Kırlangıçlar da görünür, biz Yörüklerde telaş başlardı. Kırlangıçların görünmesi demek sineğin

görünmesi demekti çünkü. Hava uçanı, sineği üşütme-yecek kadar sıcak demekti. Artık Yörük kaçtıran sıcaklarının eli kulağında... Çadır sökümü başlardı bizde. Yayla yolları görünürdü. Çukurova'da yollar Toros'a gider, Toros'tan gelirdi biraz da. Göç başlar, yol başlardı. O yollar ki ilk hamlığını bizden alırdı. Yörüklük yol demekti, göç demekti. Yörük dediğin yolda görür, yolda öğrenirdi her şeyi.

Bir Sürek Fakı'mız vardı bizim. Bakımcımızdı. Hava yol bakımcımız. Toros'un yağmuru nereden tutar, rüzgârı nereden eser o bilirdi. Yağmurun yağacağını, toprağın değişen kokusundan, ağacın kabuğundan, karıncaların telaşından, sineğin ısırmasından, sarkan bulutların renginden, tıksıran keçinin sesinden anlardı Sürek Fakı. Yaşlıydı çok. Öldüğünde seksen iki yaşındaydı. Seksen ikisinde vermiştik onu toprağa. Ağzında bir tek diş yoktu. Bir tek diş götürememişti toprağa.

Tekmil akıldı Sürek Fakı. Düşünceydi. Yürüyüşü akıldı, duruşu akıldı. Bacağında kıllı dokumadan şalvarı, ayaklarında uçları kıvrık, tozlu Yörük çizimleri, boz topraktan yapılmış gibi... En eski Yörük bilgeliğinin, göçlerin, havanın, suyun, bulutun bil-gesiydi o.

Sürek Fakı önümüze düşer, biz arkada ağır ağır çıkar giderdik Toros karanlıklarına. Dizimiz yelli-ydi, gençtik o zamanlar. Yokuşları severdi soluğumuz. Konak yerine varır varmaz ateşimizi yakardık hemen. Kibritle gazlı çakmakla değil, ilk ateşimizi çakmaktaşı kavla yakardık uğuru bol olsun diye. Eski Yörük ocaklarından kalmış sönmüş kömür közlerini katardık ilk yanan ateşimize. Eski ocakların, uğuru bol olsun bize karışsın diye.

Kardan örtüsünü atan toprak ilk nevruzlarını

açardı. Toprak doğurgan hamlığını o nevruzlarla alırdı sanki. Dal uçlarından ince ince buğular tüter, taze, topraktan geçme bir soluk duyardık kanımızda. Geceleri harman boylarında ateşler yakar, sinsin oyununa çıkardık bir de. Yemeklik otlar toplardık, ekşikulak, yelmik, kuzukulağı, çiğdem... O ekşikulaklarla yemlikler semiz ve gür olurdu. Avucunda toplayıp ovup ye, tekmi suydı. Ekşiydi de, limonu içinde. Onca otun kekiğin içinde beslenen, yayılan malın eti de lezzetli olurdu. Kesilen bir kuzuyu tırnağının ucuna kadar sıyrıp yemek çabasıydı. Malın ağzı yeşillik ota tutulunca mal canlanır, mal kendini koyverirdi iyice. Zaten bahar ayı koyverme ayıydı biraz da. Kanadı olan çırpınır, tırnağı olan deşinirdi. Malın altı kuzusuyla, kuş yuvaları ötüşüyle şenlenirdi. Sular akar, tepeler çalkalanır gibi olurdu akan koyun denizinden. Geceleri hava serin olurdu ama. Bazen poyrazlar kırbaç gibi şaklardı insanı yüzünde. Koyunumuz keçimiz o poyrazı severdi. Poyrazı önüne alır kovalardı onu. Kıl abalarımızı çıkarmazdık hiç sırtımızdan. Büyük dayanılmaz sıcaklar, o iri dağ rüzgârları, o kara kıl abalarımızı sırtımızda görürdü hep. Çukurova sıcağı yaşarken, biz ulu kar duvarlarıyla komşu olurduk da kesilen eti çadırımızın çatmasına asar, günlerce kokmadan saklardık.

Ah o ormanlar! Yüzlerce koyunu içine çekince bir tekini bile göstermeyen kara gür ormanlar!.. Rüzgâr vurunca nasıl da uğuldar, öterdi? Nasıl da ormanca büyüğü gür sesler çıkarırdı? Yağmurlar yağardı bir de. Bir solukta suyu göl eden yağmurlar... İlk düşen yağmurun suyuna süt kazanlarımızın ağzını açardık. Yerden biten yeşilliğin bol olması için ilk sütü, yağın yağmurun suyuna katardık da, "Yağ yağmur, yağ!.." diye bağırırdık. "Yağ da bereketini

bize de ver!..” Yağmurların önü sıra karlar erir, suların akışı değişirdi. Sular büyük bir gürültüyle akardı. Ah o sümbül çiçek ayları! O toplanan menekşeler, sümbüller, o hoş kokulu boy otları... Boy otları ufacıktı ya, kokusuyla büyüktü. Kokusu ta uzaklardan çağırırdı insanı.

Hani şimdi o sümbül çiçek ayları? Hani o boy otları şimdi nerde?

O zamanlar Toros’un her yaylağı bir aşiret oymağıydı. Otlaktı, sulaktı her yan. Malın ağzı ufacık olsun daralmazdı oralarda. Güzün otlar sararıp da dağlara ilk kar düşünce, Bolkar Dağı biz Yöröklere, “Soğuğu saldım salacağım!” deyince, Çukurova’ya koza bozmasına inerdik. Oğlağımız, kuzumuz büyümüş sürüye katılmış olurdu. O zamanlar Çukurova toprağının yarısı ekilir, yarısı nadasa bırakılırdı. Otlakiye bol olunca korkusuzca salardık malın önünü. Sonra sonra motor çıktı, motorları gördük biz. Oysa bizde teker sevilmezdi. Tekerden, dönenen ürkerdik. Durduğu yerde duramayanı, döneni, hareket edeni uğursuz yaman sayardık. Hayırdualarımızda bile vardı bu. “Allah kimseyi şaşırtmasın! Teker üstüne düşürmesin!” diye. Ama beddualarımız sonunda döndü bizi vurdu. Tekerler çoğaldı. Yollar, geçitler dönenin altında kaldı. Elimizin altındaki koyunun, keçinin gübresiyle şaşırtıp azdırdılar toprağı. Tarlalar iyice verime durunca, herkesin aklı kesti, anladı ki toprakçılıkta çok iş var. Toprağa bakarsan toprak vermekten bıkmıyor. Bu yüzden tamamını sürüp ekmeye başladılar toprağın. O zaman da olan bize oldu. Biz malcılara Yöröklere değil otlatmak, çadır kuracak yer kalmadı. Nere gittiysek dönen tekerlerin, harlayan motorların hışmına uğradık. Bin yıllık göçerliğimiz sarsıldı. Aşağı, hor görülürdü. Ne

kızımıza dünüre gelen, ne oğlumuz kız veren... “Toprağı sürüp ekmeyene, suyu işe koşmayana kız da verilmez oğlan da!” denildi. “Ömrünü dört keçinin göğsüne bağlayan bir töre yaşamaz,” denildi. Ve bildiklerimizin tümü eskiye, geçersiz sayıldı. Bilmediklerimizse başkalarının ağzında kaldı.

Yöröklük öldü Ana. Yöröklük koyaklarda üç-beş çadır artığı şimdi. O kara kıl çadırlarımız alınyazımız oldu. Yıllarca taşıyıp durmadayız şimdi kara kıldan tabut misali.

... Sonra sonra toprak tuttu bizleri. Göçer insanırken yatak insanı olup çıktık. Atın devenin sırtını unuttuk. Alıştık oturak yaşayışlara. Develer, atlar gitti. Yolların yatakları değişti. Dönen tekerin, yel gibi giden motorun yanında nal ne yapsın, deve ne yapsın... Yıl be yıl hepsine yol verdik, sattık Ana. Koyunlara, kilimlere sıra geldi. Onları da sattık. Duygularımızı, türkülerimizi, onurumuzu, kızlarımızı, insanlığımızı, aşkımızı, sevgimizi de sattık. Her şey alınıp, satılan mal oldu. Çoğumuz demiri tanımadan araba sahibi oldu. Şimdi ne zamandır ömürlerimiz o dönen tekerlerin üstünde. Bir durduğumuz yerde bir daha duramaz olduk. Bugün burada, yarın oradayız. Ne yapalım; kıcımıza benzin değdi bir kere...

Kanın Masalı

Pencereden gece görünüyor dışarda. Üstüne basılıp yürünse insanı tutacak denli ağır sık dokunmuş bir gece. Kâzo, bu geceden korkuyor. Bedeni bu gecede baştan aşağı süngere kesiyor da, süngerin gözeleri su yerine korku çekiyor sanki. Korkusu dışarıdaki kardan, tipiden, fırtınadan değil, insandan. İnsandan korkuyor Kâzo. Düşmanından korkuyor.

Besra bir köşeye çekilmiş duruyor. Her şeyi ka-bullenmiş, sessiz... O denli sessiz ki oturduğu köşe sessizliğini ondan alıyor gibi. Ellerini kuşağının üstüne koymuş. İçinden acıyarak bakıyor kocasına. Bakışıyla bir tür çare olmaya çalışıyor ona. Çokça da düşünüyor Besra. Kim bilir neler düşünüyor, neler geçiriyor aklından? Sonu gelmez bir kan davasının ucunda kocası. Onu vuracaklar biliyor. Acaba kocasının vurulacağı anı mı? Kocası vurulduktan sonra ona karşı yapacağı o son görev anını mı? Kocasından sonra geçireceği o dulluk yazgılarını mı? Hangisini?..

Kâzo dolanıyor içerde.

“Keşke gelmeseydim buralara,” diyor içinden.

“Bu ıssıza, bu bağevine gelmeseydim!.. Bu yalnızlık çekilmez. Bu yalnızlık fena, yaban. Azaltacağına besliyor insanın korkusunu, besliyor... Ama nereden bilebilirdim ki düşmanımın burada da izimi bulacağını, nereden? Kader işte kötü kader...”

Kâzo içinden bunları diyor ya, belki de iyi etmişti bu ıssıza, bağevine gelmekle. Gelmemiş olsaydı çoktan öldürülmüş olacaktı belki de. İyi ettiyse o zaman bu korkusu niye? Niye bu denli duyuyor korkuyu? İşte evi vardı kalın taş duvarlı. Silahları tabancaları verilecek bir görev anını beklerler gibi sessizce elinin altında duruyordu. Önlemine almıştı yani. Ama olsun. Tedbirli de olsa tümü korkudandı bunların. Tümü de var olan bir şeye karşı vardı çünkü. Onun da adı korkuydu işte. Ne alınıp ne satılabilen korku.

Bu ıssıza, bağevine geldiği zaman evinin çevresi dut ağaçlarıyla kaplıydı. Şimdi o ağaçların bir tek dalı bile yoktu. Kâzo tümünü kestirmişti. Uzaktan evine yaklaşanı görmesi gerekti çünkü. Düşmanları izini bulmuşlardı. Hem de aradan bir ay bile geçmeden bulmuşlardı. Dış kapının önüne bir kalıp sabunla, dürülüp bükülmüş bir kefen bezi koyup gitmişlerdi. Belli ki düşmanı Battal'ın işiydi bu. Tanırdı Battal'ı; kurnaz, soğukkanlı, kan içici Battal'ı.

Düşmanının korktuğunu anladığı zaman çekip vurmazdı Battal. Bilirdi can taşıyanın ölmekten çok korkudan acı çekeceğini, bilirdi korku denilen zehrin tadını... O bilmesin de kim bilsindi ki? Daha önce Kâzo'nun korkusundan saklanıp da fellik fellik kaçan oydu. Ama Kâzo yanlışlıkla Battal'ı değil de kardeşini vurunca sıra Battal'a geçmişti şimdi. İşte o gün bugündür de Battal Kâzo'nun peşindeydi.

Can acısını en iyi kardeşi vurulan bilirdi. Karde-

şini ölüme yollayan kurşunu kendi canında duyardı insan. Kardeşi vurulan insan bir ölüm artığı olur çıkardı ki gözü artık hiçbir şeyi görmezdi. Ne yemek, ne kadın, ne de gezmek tozmak, hiçbir. İnsanlıktan çıkar, her şeye veda ederdi de düşerdi düşmanının peşine.

Bunu biliyor Kâzo. Bu yüzden korkusu onun. Kapısında o bir kalıp sabunla dürülü kefen bezini bulduğu günden beri hali böyle. O günden beri bir kez olsun adımını atmış değil dışarıya. Vurulacağından korkuyor Kâzo. Dışarıda her yerin, canına kurşun taşıyacak yerler olduğundan korkuyor.

Kendisinden sonra, sıra kime gelecekti acaba? Battal'a mı, Taco'ya mı? Belki de Beşir'e? Bilinmez ki, sıkılacak kurşunun niyetine bağlı bu. Orta yerde sırasını bekleyen o kadar insan varken ölüm ne diye gıcunsun, yorulundu... Koskoca Devecellerle Seydoların ömrü yıllardır bu ölümün üstünde döner. Ölü bekler ölümü solurlar. Korkunç, dayanılmaz, önu alınmaz bir bekleme. Öyle aylarca hasta yatağında öleceğini bilen, bekleyen kanserli hastaların ya da seksenine merdiven dayamış bir yaşlının ölümü beklemesine hiç benzemez bu. Ağır hastalıklarda, yaşlılıklarda insan ne de olsa ölüme alışır. Sona yaklaşmışlardır çünkü, ölüme yaklaşmışlardır. Oysa Kâzo ile Battal öyle mi? Battal'la Kâzo'nun yaşlarını toplasan bir ihtiyar yaşı etmez. Ama bunların ikisi de gece gündüz yaşamayı değil ölümü solurlar hep. Yarına olan beklentilerinin tümünün adı ölüm. Oysa gençlik ateşleri, gençlik hırsları çıra gibi yanar içlerinde. O karşılığı verilemeyen o bitmez tükenmez güç, enerji her gün biraz daha yer bitirir onları. Ezer, sıkar, boğar. En ufak bir umut da yok ki dursun bu kan, dinsin. Yok. Bu kan durmaz, bu kan susmaz.

Susarsa iki yönlü susar ki, onun da çaresi ölümdür. İki ağızlı iki başlı ölüm. Orta yerde yanacak bir şey kalmayınca yangının kendi kendine sönüp bitmesi gibi...

İlk olayın nasıl olduğu Kâzo'nun bugün gibi aklında.

Üç kıl tekin olmaz, derler. Üç kıla dikkat etmek gerek. Üç kılla oyun olmaz. Üç kıla dokunulmaz. Dokunulursa kötülük azar, kan çıkar. Ve acısı yıllar sürer bazen.

Kâzo'nun babası Seydo'yu anımsayınca durup düşünmek gerek biraz. Seydo bela şer adamı, huysuz, sinirli... Aklına eseni yapabilir, her an parlayıverirdi pamuğa düşmüş kıvılcım örneği. Canı sıkılınca dövmek için gider kahveden adam seçerdi. Yolda ayağına takılan taşa kurşun sıkardı. O denli garip huysuz, ne yapacağını kendisinin bile bilemeyeceği deli bir adamdı Seydo. Bazen marabalarından ikisini üçünü bir-iki gün aç susuz ahırda beklettikten sonra önlerine bir tas çorbayla tek bir kaşık bırakarak izlemeye koyulurdu. Kuralı, kaşığı eline geçiren çorbayı içecektir. Açlıktan gözleri dönmüş marabalar arasında kıyasıya kavga başlardı. İtiş kakış başlardı. Aç insanların o haline gülebilmek için insanın ancak Seydo olması gerekti...

O zamanlar Seydolarla Devecellerin araları iyiydi. Bir gün Devecellerin sünnet düğünleri oldu. Kurbanlar esildi, yenildi içildi. Dam üstlerinde durulacak yer, kurulacak sofraya yer kalmadı. Her yan gelip giden konuklarla taşı. Havaya silahlar sıkıldı. Cirit oyununa geldi sıra. Seydo'suz cirit oyunu mu olur? "Getirin atımı!.." dedi Seydo, ceketini çıkardı. Atını getirdiler. Getirdiler ya, Seydo'nun atının kuyruğunun kılları ta dibinden kesilmişti. O düğün telaşın-

da hangi örtük niyetlinin yaptığı bilinmez.

Çılgına döndü Seydo. Atının dizginlerini fırlatıp attı hemen.

“Bu at benim değil!” diye bağırdı. “Ben bu kuyrukla gelmedim buraya! Bu at benim değil!” Silahını çekti sonra, “Ulan bir atın kuyruğuna sahip olmayan ağalığa ağalık mı derim ben!..” Bastı kurşunu Devecel Ağa’nın yüzüne. Bastı. Bir kurşun da atına sıktı. Kürüleyiverdi ölüsünü aşağıya. Çekip gitti sonra. Seydo’nun gözü dönmüş halinden, deliliğinden herkes korktu. Kimse üstüne varamadı.

At erkeğin süsüydü. At binmenin, gururun, zenginliğin süsüydü çünkü. At hayvanlar içinde süslenmeye en yakışan hayvandı ki deve ondan sonra gelirdi. Allah atı erkekler kadar aş eren kadınlar için de yaratmış derler. Aş eren kadınların canları çok şey ister ya, canları bazen en olmadık zamanda en olmadık yiyecekleri ister ki, hemen gidip getirilmesi gerek. Yoksa aş eren kadın umar, karnı şişer. Bunu da o zaman attan hızlı, attan çabuk hangi hayvan gidip getirebilirdi? Bu yüzden at, insanın erkeğine de kadınına da dost hayvan, uğur hayvandı... Böyle bir hayvanın kuyruğunun kesilmesi demek binicisinin onurunun kırılması demektir. Kuyruğu kesilmiş atın üstünde gülünç olması, gür sesinin kısılması, süngüsünün eğilmesi demektir.

Devecel Ağa’nın vurulmasının ardından aşireti silahlanarak, Seydo’nun peşine düştüler. Sayısız hile, tuzak birbirini izledi. Ama Seydo önlemi seven adamdı. Kendi evinin içinde bile sırtı pencereye dönük oturmazdı. Bu yüzden pusu ve tuzaklardan kurtulmasını bildi. Ölüm ondan korktu, ölümün kalıbı Seydo’nun gövdesine dar geldi sanki. Ancak bir gün o kalıp bozuldu. Atıyla Zengaçür Çayı’nı geçerken

vurdular Seydo’yu. O ele avuca sığmayan Seydo’nun ölümü birkaç gün, birkaç saat bile sürmedi. Ağzını bir-iki açıp yumdu. O kadar...

Kural başlamıştı artık. Kanın kuralıydı bu. Cana kıyanın sen de kıyacaktın canına ki, içinin yükü dinsin, acın dengelensin biraz. Karşılığı verilmeyen kan davası boşa giderdi yoksa... Boşa giden kan ise akamaz, donar kalırdı insanın içinde. Yediği ekmek, içtiği su çürürdü. İnsan içine çıkamamanın, aşağılanmanın, utanmanın verdiği bir çürümeydi ki, ölmenin bir başka türlüsüydü bu da. Yaşarken ölmeydi. İyisi mi kan akmalıydı. Akmalıydı da kendi kendini sürmeliydi.

Bu olayın hemen ardından Seydolar, Devecellere bir gece bir baskın verdiler. Köyü kuşatarak kurşun yağmuruna tuttular. O baskında Devecellerden biri kadın, ikisi çocuk beş kişi öldü. Sayısız da yaralı...

Seydolara bir gün candarma kılığında dört kişi geldi. “Hakkınızda ihbar var!.. İfade için karakola gideceğiz!..” denilerek Seydolardan üç kişi alınıp götürüldü. Sonra bir derenin sazlığında o üç kişinin kurşuna dizilmiş ölüleri bulundu.

Bir de Hasan çocuk olayı oldu. Bağ bozumuydu. Hasan çocuk altında eşiğiyle bağlardan küfelerle üzüm çekerek köyüne. Yedi-sekiz yaşlarında, kornuşkan, tatlı dilliydi Hasan. Üzüm bağlarıyla köy arasında gider gelirken çalışan marabalara salkım salkım üzüm verir, söyleşirdi. Yarenlikliydi.

Üzüm bağlarıyla köy arasındaki yol söğütlük bir dereden geçer. Söğütlüğe giren bir yolcu bir süre gözden yiter, görünmez olur. Birkaç dakika sonra düzlüğe çıkınca görünür. İkinci günü eşiğinin üstünde söğütlüğe giren Hasan, eşiği düze çıktığı halde görünmedi. Marabalar meraklanmadılar fazla,

“Herhal su dökmek için söğütlükte eşeğinden inmiştir Hasan!” dediler. Ama eşeği köye vardığı halde Hasan çocuk söğütlükten çıkmayınca marabalar telaşlandılar.

“Ula Hasaaan! Hasan!..”

Hasan çocuk ses vermeyince eşeğin üzüm yükünü boşaltmak için köye doğru biri koştu. Koskoca kamış sepeti kucaklayıp da kaldırıncı marabanın avuçları kıpkırmızı kan içinde kaldı. Maraba şaşırды. Üzüm suyu olamazdı. Taşınan üzümün cinsi kara üzüm değil, çavuş üzümüydü. Küfenin ağzını açar bakar ki Hasan çocuğun körpe bedeni boğazlanmış içinde...

Kan davasında kaza kurşunlarının dışında iki şeye kurşun sıkılmazdı: kadına ve çocuğa... Hasan çocuğun bile bile öldürölüşü işi iyice çığrından çıkardı. Hasan çocuğun babası Raşit, Kâzo’nun amcası Müslim’i ot biçerken vurdu. Vurduğıuyla da kalmadı. Müslim’in ölüsünü bir eşeğin sırtına yükledi götürdü kendi aşiretinin dağına. Öluden bile hınç almaya kalktı. “Ölülerini bile nasip etmeyeceğim! Kokutacak, kokusunu dağa taşaya yayacağım!..” dedi. Müslim’in ölüsünü ayaklarından bir iple dağdağan ağacına astı. “Doğduğunda nasıl kırk çıkmışsa, öldüğünde de kırk çıkacak!..” dedi. Her rüzgârda ölü, dağdağan ağacının dalında sallandı. Raşit tuttu bir de oğlak çanı astı ölünün ayağına. Rüzgâr vurdukça çanın uz uz ötüşü duyuldu, öten çan değil de ölünün sesiymiş gibi... O rüzgârda, güneşte ölünün ayağı eli mosmor şişti. Kokusu dağa taşaya yayıldı. Raşit yeşil yaprak dörüp burnuna çaput yerine bastı da, gene ayrılmadı ölünün başından. Ölü kurtlandı. Her yanı kıvıllı kurda sineğe kesti. Derken leşin kokusuna yukarda kargalar, kartallar, akbabalar belirdi. Dönüp

durdular gün boyu leşin üstünde. Sonunda ölüye değil de kuşlara acıdı Raşit. Gitti ölünün ipini kesiverdi. Uzaklaştı gitti oradan. Gökyüzünde ne kadar kartal, akbaba, karga varsa ölünün üstüne çullandılar. Kıymık kıymık, didik didik yiyip bitirdiler Müslim’in ölüsünü. Öyle ki her parçası bir kuşun kursağında gökyüzüne taşındı. Kemikleri kaldı yadigâr...

İşte o Raşit’i de Kâzo vurdu. Kâzo o takipte Battal sandığı bir kişiyi daha vurdu, Battal’ın kardeşini... Sonra da sıranın kendisine geldiğini bilerek karısı Besra’yı da yanına aldı, adının sesinin duyulmayacağı ıssızlara, kimsenin bilmediğı dağın başındaki bağevine çekildi. İşte o gün bugündür Battal, Kâzo’nun peşindeydi. Kâzo bu nedenle korkuyordu.

* * *

Dışarda buzlu kar fırtınası almış başını gidiyor. Bağevinin bacası, oyukları kedi çığlığından farksız ötüyor. İçerde ise güröl güröl soba yanıyor. Yanışıyla dışarıdaki fırtınaya karşı bir tür direniyor gibi.

Kâzo üstünün silahıyla yer yatağına uzanmış, kollarını başının gerisine uzatmış düşünüyor. Yatakta o haliyle kollarını havaya kaldırmış bir tutsaktan farksız Kâzo.

Besra dış kapıyı yoklamış gelmiş, içerde dolanıyor. Uykusu yüzünden akıyor.

Kâzo:

“Kapıyı iyice yoklamış mısın?”

“He kurban!”

“Demir sürgüyü çekip ağaç dayacı da dayamış mısın?”

“Sürgüyü sürmüş, dayacı da dayamışam kurban.”

“Eyi.. Lov taşını ne yapmışsan? Dayamış mısın onu da iyice?”

Besra yanıt vermedi. Belli ki lov taşını dayamamıştı. Ağrıyan belini tuttu.

“İşte onu dayamamışam kurban!” dedi.

“Yahu niye? Unutmuş musan yoksa?”

“Unutur muyam hiç? Her zamanki yaptığım iştir.”

“O halde?”

“Belim ağrıy kurban. Lov taşı ağırdır biliysen. Hem dedim bu gece lov taşını dayamaya ne lüzum? Bunca tedbire ne lüzum?”

Kâzo yatağından doğrularak karısının gözlerinin içine dik dik baktı.

“Bu gece lov taşına ne lüzum da ne demek oluy? Ecelimi mi istiyen yoksa?”

Kadın alındı.

“Niye istiyem kurban? Tövbe, düşman başına.”

“Öyleysem nedir bu gece bunca tedbire ne lüzum? Bu gecenin diğer gecelerden farkı nedir ki?”

“Yani demek istiyem ki, bu tipili boranlı gecede dışarda düşmanın işi ne? Hangi insan şu boranın ağzına canını atar da iz sürer?”

“Ohooo!..” dedi, söylene söylene yerinden kalktı Kâzo. Lov taşını dayamak için dış kapıya doğru yürüdü. “Boşa konişişsan, boşa... Kadın aklınla cahillik ediyen... Su uyur düşman uyumaz yahu. Ortalık kör cehennem de olsa tedbiri elden bırakmamak gerek. Değil ki fırtına boran... Davasında kan olanın usulü erkânı budur...”

Besra da kocasının ardından gitti. Karı koca dış kapının arkasındaydılar şimdi. Kâzo, lov taşını yuvarlaya yuvarlaya kapının ardına dikip dayarken konuşmasını sürdürdü:

“Düşmanımızın adı Battal’dır; unutma bunu! Deve inatlı Devecel soylu Battal. Has düşman, kavi düşmandır... İşin ucunda Battal varsa durup düşünmek gerek. Öyle değıil? Battal deyip geçmemeli...”

“Boynu kopa da yediği içtiği gözünden aka...”

“Ula tamam, ama gene de tedbirli olmalı derim. Düşmanı küçük görmemeli, yabana atmamalı Battal’ı. Şu cihanda Battal’ı benden iyi kim tanır? Battal yamandır yahu... Gözü karadır, akıllıdır. Yerdeki yılanın gevşediğini bilir. Zaten öyle olmasa onun düşmanlığını almazdım üstüme. Yani benim bildiğim Battal bu tipiye boranı dinlemez, düşer düşmanın ardına. Tedbirli olalım deyişim bu yüzden...”

Kâzo kapının kilidini, demir sürgüyü, meşe ağacından dayığı sıkıca yokladıktan sonra karısıyla birlikte odaya döndüler. Kâzo ceketini çıkardı. Besra da sobaya birkaç odun attı. Karıştırdı içini. Karı koca yatmaya hazırlanıyorlardı ki, bir ses duydu kulakları ikisinin de. Fırtına tepmesine benzer bir ses. Karı koca sesin kaynağını anlamak istercesine göz göze gelerek havayı dinlediler. Az sonra aynı sesi bir, bir daha duydular. Rüzgâr fırtına tepmesi değil, basbayağı kapı dövmesiydi bu.

“Tak tak tak!..”

Kâzo telaşla ceketini giydi. Yüzündeki korku çizgileri karardı. Gecenin bu saatinde kim olabilir, kim dövebilirdi kapılarını? Hem de ıssız dağın başında, karlı fırtınalı bir gecede?

Besra, kocasının arkasına sokuldu, kapana kısıtılmışların telaşıyla.

Kâzo, tabancasını eline aldı, ayağının ucuna bas-basa dış kapıya doğru yürüdü. Kulağını kapıya dayayarak dışarıyı dinledi. O haliyle pusu kuran dışarıdaki değil içerde kendisiydi sanki.

Kapı üçüncü kez dövülünce Kâzo iki adım sıçradı. Eli tabancasının tetiğinde ağır, temkinli bekledi. Acaba bir yolcu muydu kapıyı döven? Gece kar fırtınasında yolunu izini şaşırmış bir yolcu? Düşman ol-
sa böyle kapı döverek gelmezdi. Dikkatli olması gerekti gene de. İşin ucunda düşmanlık olduktan sora her şey olabilir. Düşman dediğin yolcu kılığında da gelebilirdi, kadın kılığında da, Devecellerin yaptığı gibi candarma kılığında da... Hileyle kurnazlık düşmanlığın öbür adıydı çünkü.

O ara kapı bir kez daha dövülünce Kâzo elinde tabancası, her an ateşe hazır, sertçe sordu:

“Ula kimdir?”

“Aaaç!”

Üşümüş, takırdak bir sestir bu... Ve hemen kapının dibinden geliyordu.

“Ula kimsen? İsmi cismine nedir?”

“?..”

“Kimsen dedim?”

“Ben düşmanın Battal!..”

Kâzo’nun kanı dondu sanki. Şakakları korkusundan seğriyip titredi. Besra ise az geride düşmek için, buz gibi duvara tutundu. Kâzo, “Evi mi sardılar acaba?” diye düşündü. Sarmışlardı da, kendisini diri diri yakalamaya mı gelmişlerdi acaba? Amcası Müslim’in başına gelenleri anımsadı birden Kâzo.

“Ne istiyen?”

“Hele aaaç!..”

“Niye ki?”

“Aç ki diyem.”

“Ula gece vakti düşmana kapı açıldığı nerede görülmüş?”

“Ama düşmanlığa gelmedim ben. Kötülüğe gel-

medim. İyiliğe geldim. Hele aç da konuşak seninle.”

“Ne konuşak? Neyimiz kalmıştır konuşacak?”

“Vardır Kâzo. Benim sana diyeceklerim vardır.”

“Benim yoktur. Benim düşmanıma diyecek bir tek sözüm yoktur.”

“Benim vardır Kâzo. Sana diyeceklerim vardır. Aç ki konuşak seninle.”

Kâzo bir an düşündü. Battal ne konuşacaktı acaba? Ne diyebilirdi? Kuşkuyla sordu.

“Yalnız mısın?”

“He babam. Yalnızam.”

Kâzo tekrar düşündü. Kapıyı açmasa, “Kâzo korktu,” diyecekti Battal. Oysa teke tektiller şimdi. Ve Battal’da olan kendisinde de vardı. “Olan olduğu gibi olsun anasını satayım,” dedi içinden. Kapıyı açmaya davrandı. Önce kapının arkasına dayadığı ağır lov taşını sessizce bir kenara çekip yuvarladı. Ardından kalın ağaçtan dayağı, kara demirden sürgüyü... Dışarıdaki düşmanına en ufak duyurmadan, içinden utanarak sessizce yaptı bunu. Eli kapının kilidine gitti. Az sonra her şey bitmiş olacaktı belki de. Ya kendisi gidecekti ya da Battal. Hangisi giderse gitsin bu dünyadan bir soluk daha eksilecekti. Bu arada kazanan, her zaman kârlı çıkan da gene ölüm olacaktı. Dünyanın oburu ölüm...

Kâzo, eli tabancasının tetiğinde, her an temkinli, öbür eliyle kapıyı birdenbire sonuna kadar çekip açtı. Açtı ya içeriye ölüm, kurşun ve düşmanı değil, rüzgârla birlikte uçuşan karlar girdi.

Battal, savurtan kar tozlarının hafif ağaran loşluğunda gocuğuna sarınmış, kapıda kapkara göründü. O görünüşüyle gecenin, dışarının sahibiydi sanki o. Tam ortadaydı. Ne bir adım yandaydı, ne bir adım arka; tam ortada. Saatlerdir orada durmaktan donmuş

kalmış gibi... Hemen girmede içeriye. Belli ki onun da korkusu içeridendi. İçeriden korkuyordu.

Az sonra dizinden aşağısı kıpırdandı Battal'ın. İki adım attı, içeri girdi. Ortadan az yüksekti boyu. Sağlam, geniş omuzluydu. Omuzları, ensesi, boynu, başlığı, çizmeleri bembeyaz kar ununa batmıştı. Üstünde silaha benzer bir şey görünmüyordu, elleri cebindeydi ama. Kalın gocuğunun ceplerinde neler tuttuğu, neler sakladığı bilinmezdi. Kalın yün örme bir başlık geçirmişti başına. Açıkta görünen tek gözleriydi. İri, kabuklu kocaman gözleri.

İki adım daha attıktan sonra Kâzo'ya dimdik baktı. Kâzo kapıyı kapadı. Uçuşan karların, dolan rüzgârın uğultusu kesildi. Battal ellerini ceplerinden ağır ağır çıkardı. Boştu elleri. Sağ eliyle yün örme başlığını soyup çıkardı başından. Bakıştılar. Kâzo ile yüz yüze, göz gözeydiler şimdi. Ancak öyle can alıcı, kıyıcı bir anlatım yoktu bakışlarında Battal'ın. Sıcaktı, diriye. Pırıl pırıl yanan canlı, parlak gözleri vardı.

Battal, Kâzo'nun elindeki tabancaya uzun uzun baktı:

"At o silahı elinden Kâzo!" dedi birden. "At o silahı elinden! Kötülüğe gelmedim ben. Düşmanlığa gelmedim."

Kâzo, azıcık utanır gibi oldu. Ama fazla belli etmedi bunu. Kendinden emin, güvenli, silahını ağır ağır beline soktu.

"Ne söyleyeceksen çabuk söyle!" dedi Battal'a. "Kapı ardında boş sözlere karnım toktur benim. Ne söyleyeceksen söyle çabuk!.."

Hemen karşılık vermedi Battal. Ne söyleyeceğini tartarmış gibi bir-iki adım aldı. Sonra başını kaldırdı.

"Sen var ya?" dedi. "Sen? Bu gece sen yoktun arkadaş!.. Bu gece var ya, bu gece? Gördüğün göreceğin son geceydi senin! Bir daha yarını göremeyecektin. Yarının yoktu senin. Bu gece ömrünü bitirmiştim senin. Bu gece kesin vuracaktım seni Kâzo. Bu gece var ya bu gece..."

Kâzo, içinden sarsılır gibi olduysa da belli etmedi bunu. O da adım aldı, yer değiştirdi ve Battal'ın sözünü kesti:

"Niye vurmadın öyleyse? Niye vurmadın?" diye çıktı. "Elini arkana bükün mi vardı? Boş ver sen böyle lafları şimdi, boş ver! Benim yerine getirilmemiş lafları dinlemeye zamanım yoktur."

Battal, hiç ara vermeden konuşmasına devam etti:

"Aslında sen fazladansın şimdi!" dedi. "Aslında ta on beş gün öncesinden yoktun sen! Hani bir kalıp sabunla, dürülü kefen bezini kapına koyduğum geceden beri yani... O gece rahat seni vurabilirdim Kâzo. Yani şu an fazladansın karşımda sen. On beş gün sana başışımıdır benim!"

Kâzo sinirlendi. Vuruşmaya hazırlanmış gibi sağ ayağını sertçe yere vurdu.

"Yapsaydın ya!" diye bağırды. "Vursaydın ya! Benim bildiğim düşman fırsat bulduğu an yapıştırır kurşunu."

"Vurmadım işte!"

"Niye vurmadın?"

"Vurmadım çünkü korktuğunu anladım Kâzo. Duymuş musan, korktuğunu?.. Korkan adam her gün ölür. Bırak ölsün dedim kendi kendime. Ölsün... Ta buralara, bu ıssıza, bağevine gelip saklanışının adı korkudur Kâzo? Şu evin çevresindeki ağaçları kestirenin adıdır korku? Ne yapmış, ne etmişsen as-

linda tümü de korkudandı bunların, korkudan. Korkudan dedimse korku lafını sen üstüne alma babam. Korku dediğimin yarısı da benimdir. Benim üstümedir. Korkuyu seninle benden daha iyi kim bilebilir hey Kâzo? Hey korku yoldaşım? Yıllardır korku değil midir tırnağımızı uzatan bizim? Kocatan, yiyip bitiren?.. Neyse ne de... Dedim kendi kendime, nasıl olsa şu Kâzo'nun canı benden gidecek. Hazır kendini kapatmış kafese. Kafes onunsa dışarı da benimdir. Kafes dediğin küçük olur ve her zaman dışarıya muhtaçtır. Dedim kendi kendime, nasıl olsa vuracağım. İyisi mi biraz daha korksun da, hiç beklemediği, hatta azıcık rahatlayıp gevşediği zamanda yapıştıram kurşunu alına...

"İşte o gece bu geceydi Kâzo. Şu karlı fırtınalı gece. Bu gece vaktindi senin. Bu gece bir tamam bitirecektim işini ki şu fırtına kopmuşken tam kopsun!.."

İçeride çıt yoktu. Battal hızını aldıktan, birazcık soluklandıktan sonra konuşmasına devam etti.

"Ama vurmadım Kâzo!" dedi. "Daha doğrusu sana nasıl anlatam, vurmadım işte. Elim silahıma kalkmadı. Çünkü az önce kapının arkasında karınla konuştuklarınızı duydum. Beni öğdün arkadaş sen. Beni açıkça öğdün! Bunca yıl kan düşmanı olduğumuz halde beni öğdün! Benim düşmanım yiğittir, dedin. Benim düşmanım akıllıdır... Hem de gecenin bir yarısında, hem de ıpıssız dağın başında, bir kapının ardında, ikinizden başka kimse yokken beni öğdün. Bir kez olsun adımı kötü çağırmadın. Beni aşılamadın. Hem de öz karının, namusunun yanında ona karşı öğdün beni. Benim bildiğim Battal yiğittir, akıllıdır, kurnazdır. Yerdeki yılanın gevşediğini bilir dedin. Öğdün, adımı göklere çıkardın Kâzo.

"E, o zaman beni kötölemeyen düşmanıma karşı ben de kanımın davasını sürdüremem arkadaş! Sürdürmem! Elim varmaz buna! Bundan böyle sana karşı kin, husumetlik gütmem! Göstermem!.. Gitsin artık şu ateş kapımızdan. Bitsin şu iki dişin birbirini yemesi Kâzo. Bitsin!.. Şimdik ver elini sıkışak, barış edek seninle. Kan kana düşman iken, can cana yoldaş olak!.. Bitsin kanlarımızın masalı, bitsin!.. Ver elini!.."

Kör Gülüşan

*"kara gözler,
kararmış kara gözler
yelken deryaya inmiş
deryası kara gözler..."*

Su içmeye pınar başına inmiş bir yaban geyiği gibi ürkek, bir yaban geyiği gibi sessiz bir dinleyişe vermiş yüzünü Gülüşan. O çocuksu saf duruşu, o kendisinin olan kara kaşı, kara gözleri, o simsiyah yağlı, parlak, uzun saçlarıyla göreni büyüler. Gören gözlerle geçit vermez. Ama iyice yaklaş, var bak yüzüne, o gözler görmeyi bilmez. O bakışları ışığı bilmez. Dünyası sürekli bir karanlık uykuda Gülüşan. Doğan güneşler gücünü kesmiş ondan. O önüne son olmayan güneşle aralarında ince uzun sınırlar var. Evrene yeten güneş, ona gelen yolda yorulmuş bitmiş sanki. Güneş onda ak sakallı bir yorgun ihtiyaç.

Işık dünyadan değil has anasından doğmamış ona. Daha rahim çocuğuyken kararmış gözleri Gülüşan'ın. Daha o zamandan kör geçitler dizilmiş önüne. O gün bugündür de gözleri kara perdeler içinde. Ayakta yürür, dilde söyler, kulakta duyar da görme-yi bilmez. Işık dünyasını bilmez. Tanımayı hele hiç. Ama dokunmayı, ellemeyi bilir Gülüşan. Ses dünya-

sını da... Duyduğu her ses aklına bir delil olur, uçan kuşlardan çarpan kanatların farkını bilir Gülüşan.

Binlerce yıldan beri hep önüne, yere, hep ayaklarının ucuna bakmaya alıştırılmış, zorlanmış kadınların ortamında, o en kısıtlanamayan insan gözlerinin bile denetim altında tutulduğu, ağır baskı altına alındığı, kısıtlandığı kadınların ortamında Gülüşan, yere, ayağının ucuna değil, karşısına dosdoğru bakar. Uzun sır dolu bakar, ışığı görmek yakalamak istermişçesine. Hilesiz, açık, saf...

Ve evinin önünden geçmekte olan bir atlı görür onu bir gün. Görür de Gülüşan'ın doğrudan kendisine baktığını sanar. Şaşırır. Onun o kara kömür gözlerine vurulur. Büyülenir de bakakalır. Etkilenir, aklı başından gider atlının. Atıyla damın önünde bir o yana gider, bir bu yana gider. Dolanır durur. Gülüşan'sa izlendiğinden habersiz, nal seslerinden anlamaya çalışır önündeki ısrarlı geliş gidişleri. Apak, upuzun giysilerinin içinde, gözleri doğuştan mahmur bir yarı uykuda Gülüşan. Lekesiz saf saf süzülür. Teni de ince, teni körpe... O görmenin yerini alan kıpırtısızca bir dinleyişe verir yüzünü Gülüşan. O duruşuyla, o yüzüyle havada sürekli ses arar kulakları. Sestir onun dünyası çünkü. Sestir onda yıllardan beri görmenin yerini alan.

"Hiçbir kadın bana böyle bakmadı!" der atlı içinden. "Hiçbir kadın!.." Bir azgınlık duyar kanında, önü alınmaz, tutulmaz bir azgınlık. "Sevdim bana bakanı!" der kendi kendine. "Sevdim!.. Sevince de sevdiğime yönelir elim!.." Dehleyiverir atını. Sürer yaklaşır da, belinden kaptığı gibi alır oturtur kucağına. Verir atına kamçıyı, verir dizgini. Kurşun hızında çıkarlar köyü. Gülüşan neye uğradığını şaşırmış, kuzu teslimi kucağında atlının. Çırpınır, bağırır, se-

sini bozkırda duyan olmaz. Her çırpınışında güçlü kollar sarar kuşatır onu. Adam dağlara dağlara sürer atını. Gittiği yönü kız görmesin, bilmesin, bilirse ilerde geri kaçır evine diyerek pusuyla sıkıca sarar gözlerini Gülüşan'ın. Karanlık dünyası böylece bir daha kararır.

Gülüşan çırpınmayı bırakır. Çaresiz, uslanır, sığınır yaslar başını kendini kaçırın atının göğsüne. Atlı hoşlanır bundan. "Belli, beni kabullendi!" der içinden. "Kabullenmeseydi zaten bana bakmazdı..." İştahla kamçılar atını. At uzaklara uzaklara gider. Yollar tepeler gerilerde kalır. Yolları nalların değişen sesinden, soluyan atın terinden anlar Gülüşan.

Gün eğilmeye yakın önü bahçeli genişçe bir evin önünde dururlar. Gülüşan kendisini kaçırın atının gür, direten sesini duyar ilk kez orada.

"Kız Cennet! Kız Zekiye!.. Neredesiniz? Beri gelin tez!.."

Ânında koşan, telaşlı sesleri alır kulakları Gülüşan'ın.

"Geldim efendim!"

"Yettim efendim!.."

Gelen kadınları atının kardeşleri ya da kızları sanır Gülüşan. Yanılır. Karılarıdır oysa.

Adam, Gülüşan'ı belinden tutarak usulca atından aşağıya sarkıtıp indirir. Gülüşan'ın gözlerine sardığı pusuyu de soyar çıkarır atlı. Böylece tanımadığı bir atının kucağından, bilmediği bir evin önünde gene bilmediği bir toprağa ayak basar Gülüşan.

Gülüşan kurtulunca, kolları önde tutunacak bir dal ararmış gibi yürümeye çalışır. Kadınlar yetişirler o ara. "Dur anam! Yavaş anam!" diyerek yardım etmek isterlerse de, gözlerinden, halinde anlarlar Gülüşan'ın kör olduğunu hemen.

"Aman Allahım! Körbaşı biri bu! Bu kızcağızın eli daha eteğinin ucunu bulamaz. Kör sabının teki bu!.."

Adam, hışımla atından inerek: "Ne körü be? Ne körü?" diye çıkışır avratlarına. "Daha kapımdan içeri adımını bile atmadan kulp takmayın hemen. Üstünüze taze gelin geldi diye önünü laflamayın kızın. Ne körü? Sabahtan beri bağlı gözlerle yolda şaşır-mış, sersemleşmiştir biraz. Koyverin kızcağızın başını. Koyverin de yürüsün açılsın, kendine gelsin biraz!.."

"Koyverdik aham!.."

Kör bir ayak nereye basar da, kör bir el nereyi tutar? Çevresi uçurumlarla kaplıymış gibi dümdüz çimende şaşkın şaşkın yön arar kendine, Gülüşan. Adam da şaşırır. "Acaba mahsus mu öyle yürüyor bu? Mahsus mu özürlü göstermeye çalışıyor kendini?.." Yanına giderek omuzlarından tutar, kendine çevirir Gülüşan'ı. Dosdoğru bakar kara gözlerinin içine. Bir ışıltı, bir hareket arar. Eliyle Gülüşan'ın gözlerini perdeler. Anlar ki o gözlerde kıpırtı yok. Şaşırır. Daha da emin olmak için cebinden aynasını çıkararak güneşe doğru kaldırır. Güneşin aynadan yansıyan ışığını Gülüşan'ın gözlerinin içine tutar. O zaman bir kez daha görür anlar ki, o gözlerde yaşam yok. O gözlerin önüne değil aynanın ışığını, güneşi getirsen göremez. Kahrolur adam. Aynalı eli yana düşer. Kahrolur, büyük bir vicdan azabı, büyük bir pişmanlık duyar. Kızı ayağının tozuyla geri götürüp evine bırakmayı düşünür hemen. Ama yüreği el vermez buna. "Zaten felek vurduğu kadar vurmuş kızcağıza. Kaçtırdıktan sonra geri götürürsem üstüne bir de adı çıkar. Yazık olur. Erkekliğim almaz bunu... Vicdanım almaz!.. Kaderimdir bu benim!.." Öte yan-

da karılarına karşı da küçük düşmeyi istemez. Gülüşan'a bir daha bakar. Gülüşan güzel kız. Boyu bosu da yerinde. Teni ince, yaşı körpe...

Karılarına dönerek, "Varsın kör olsun!" diye bağıır. "Kör olsun!.. Bana baktı ya. Tez gelinimizi götürün yukarıya da dinlensin, kendine gelsin biraz. O benim mahremimdir bundan böyle..."

Cennet'le, Zekiye verilen buyruğu yerine getirirler. Şaşırılmazlar da pek. Bekliyorlardı kocalarının üstlerine bir kuma daha getireceğini çünkü. Koluna girerler Gülüşan'ın. "Gel anam! Gel sabım!.." diye diye tahta merdivenlerden yukarıya çıkarırlar.

Adı Mestan'dır adamın. Sağlıklı, çakır gözlü, iri bıyıklı Mestan. Atını bahçede ceviz ağacına bağlayıp çıkar yukarıya. Kahvesini içer, dinlenir. Ama o gece varmaz Gülüşan'ın üstüne. Ertesi günü iki arkadaşıyla bir imam çağırır. Kurban kestirir. Yemek yer, şurup içerler. İmam Kuran okur. "Kör bir kızı karılığa almakla büyük bir sevap işlediğini, bunun kızın gözlerini açtırmak kadar Tanrı katında hayıra geçtiğini" söyleyerek nikâhlarını kıyar Mestan'la Gülüşan'ın. Gülüşan Mestan'ın karısı olur. İki kadının önüne kuma gelir. Yeri iki kadından önde olur böylece Gülüşan'ın.

Mestan, Gülüşan'ı o gece koynuna alır. Sever onu, okşar. Acıma ile bütünleşmiş büyük bir sevgi duyar ona. Gülüşan'ın o bir kez olsun göremediği körpe teni, Mestan'ın olur. O dokunulmayan göğüsleri, o yüzü, koynu gerdanı Mestan'ın olur. Gülüşan da dokunarak elleriyle görmeye, tanımaya çalışır Mestan'ı. Kocasının bütün koku sert bıyıklarını göğsünde yüzünde duyar hep. Cennet'le Zekiye ise alt kattan üst kata yemek taşırlar gün boyu... Onlar hazırlayan, Mestan'la Gülüşan'sa yiyen olur. Mestan

elmalar soyar, kendi elleriyle yedirir. Koruyucu, yumuşak, sevecen davranır Gülüşan'a hep.

Evliliklerinin kırkinci günü Mestan atlanır gider Gülüşan'ın köyüne. Armağanlar vererek gönüllerini alır Gülüşan'ın anasıyla babasının. Ana ile baba sevinirler çok. Sunulan armağanlara değil, evde kalacağından korktukları kızlarının iyi bir eve gittiğinden; iki kumanın üstüne varsa da...

Değirmeni vardır Mestan'ın, döner gün boyu. Normal hayat başlar. Mestan sabahları çıkar, akşamları döner evine. Gülüşan'a ise kumaları bakarlar. Evde yalnız bırakmaya gelmez. Kimsesiz bir çocuk gibi bakım ister, sevgi ister, özen ister Gülüşan. Günler, haftalar, aylar geçer. Cennet'le Zekiye içten içe söylenmeye başlarlar Mestan'a. Kızarlar, bir kör kızı üstlerine kuma getirdi diye. Mestan bizi bir kör kıza tutma tuttu diye... İlk günler dillerine vurmaz bu. İçlerinde saklı tutarlar. Mestan'dan korkarlar çünkü. Bilirler Mestan'ın acımasızlığını...

İki kadının ikisi de yıllarca çocuksuz, karınsız bir dünyada Mestan'ın ekmeğini yerler, karılığını yaparlar. Mestan değirmende çalışırken onlar bahçeye bakarlar. Çapa yapar, ağaç budar, ot biçer, burma eder, ineklere bakarlar. Eve konuk gelince ağır-larlar. İkisi de yıllanmış, eskimiş bir dünyada çocuksuz, tekdüze yaşamlarını sürdürürler.

Mestan, Cennet'i almış ilkin. Yedi yıl sonra da Zekiye'yi... Zekiye kınalı saçlı, konuşkan, ağzı lafazan bir kadın. Gülüşan gelmezden önce Mestan'ın çevresi onundu. Fır fır döner, "Efendim, efendim!.." diye diye sırtını omuzlarını ovardı. Gülüşan geleli, o çevreden uzaklaştı. Yeri üst kattan alt kata indi. Cennet'le aynı odada kalır oldu.

Cennet'le Zekiye giysilerini kendileri dokur,

kendileri biçer giyerlerken, Mestan, Gülüşan için paralar harcar. Dükkân işi renkli çiçekli basmalar alır. Onlara diktirir, Gülüşan'ın üstüne titrer Mestan. Bazen elinden tutarak bahçesinde gezdirmeye çıkarır Gülüşan'ı. O ağaçtan o ağaca götürür. Bazen de aralı giderek, "Sesime gel!.." diye alıştırır, sesiyle yeder bahçesinde Gülüşan'ı. Üzümlere, armutlara, elmalara, eriklere götürür onu. Gülüşan'sa kimi ağaçları gövdesinden, kimi ağaçları kokusundan, yapraklarının sesinden anlar. Mestan değirmene gidince, odasında yalnız kalır Gülüşan. Acıkınca eli sofranın yerini bilmez. Susayınca testinin, tasın, sıkışınca su dökme gereksinimi için tuvaletin... Cennet'le, Zekiye ise gün boyu bahçede işte çalışırlar. Zorunlu kalmadıkça ilgilenmezler Gülüşan'la. Bakmazlar. İçin için kıskanırlar onu. "Mestan'ın koynuna girmeyi bilen, ekmeğin suyun yerini niye bilmez?" derler. İçin için öçsünürler Gülüşan'ı. Mestan sezinler karılarının Gülüşan'a kıskançlık yaptıklarını ya ilk günler sesini çıkarmaz. Öfkesine vurmaz bu. Vurmaz da, Gülüşan'ı diğer iki karısına muhtaç etmemenin çarelerini düşünür. Bir gün tutar Gülüşan'ın kapısından bir ip bağlar, çıkarır götürür ucunu evin açıklığındaki tahta tuvaletin kapısına bağlar. Gülüşan yalnız kalınca su dökmeye tuvalete gitmek için öbür karılarına muhtaç olmasın, onları çağırmasın diye. Gülüşan o iplere tutuna tutuna, uz uz gider gelir gideceği yere.

Bu ip deneyinden Gülüşan hoşnut olunca, ipleri çoğaltır Mestan. Bahçeye inen merdivenin parmakçığına ipler bağlar. Kimi kalın kimi ince. Geriden gören de o ipleri çamaşır ipleri sanır. İplerin ucunu Mestan götürür, ta ilerdeki üzümlere bağlar, kimini elmalara, kimini eriklere, armutlara, güllere... çi-

menliğe, tesliken otlarının oraya... Gülüşan evde yalnız kalınca bunalmasın, sıkılmasın. Sıkılırsa kimseye muhtaç olmadan bahçeye çıksın, gönlünce gezsin. Canı hangi meyveye ağaca gitmeyi istiyorsa o iplere tutuna tutuna gitsin, yürüsün... Elinin sevdiği meyveyi koparıp yesin sonra. İplerin geçtiği yerlerin taşlarını dikenini de ayıklatır, Mestan. Böylece gerilen her ipin altı Gülüşan'a bir tür yol olur. Hangi ipin hangi meyveye, bağa üzüme gittiğini Gülüşan şaşırmasın diye de her ipin merdiven ucuna düğümler atar Mestan. Bir düğüm, iki düğüm, üç düğüm ve daha birçok... Bazen de çatal ağaçlar, halkalar bağlar. Tek düğümlü olanı eriklere gider, çift düğümlü olanı elmalara, üç düğümlüsü üzümlere, armutlara... Gülüşan iplere tutuna tutuna canının istediği ağaca meyveye gider gelir. O iplere dokunarak görmeye alışır. Her ipte, her dokunuşta bir tür duygu zengini olur çıkar Gülüşan. Görme anlama merakıyla dolu dolu elleri, iri bir böceğin duyargaçları gibi önüne doğru uzanmış, yapraklı dal aralarında uz uz meyve bulur arar Gülüşan.

Mestan'ın bu tutkusu, ayrıcalığı Cennet'le, Zekiye'nin güçlerine gider. İçin için çileden çıkarır onları. İçlerinin bu öfkesi yavaş yavaş dillerine vurur. Ne de olsa üçü de er ortağı, koca ortağı. Ortaklar arasında bir kıskançlık başlar, söylentiler çoğalır. En çok da Zekiye içsinir bunu. Üstüne alınır, Gülüşan'ı çekemez. Çünkü Gülüşan gelmeden önce Mestan onundu; yuvarı kat, Mestan'ın odası, koynu onundu. Şimdiyse... Yerini bir kör kıza kaptırdığı için, için için öçsünür Gülüşan'a. Çünkü kadınlığı var, kadınlığı istekli daha. Henüz umudunu yitirmiş değil Mestan' dan.

Mestan olmadığı zaman söylenir, açığa vurur içini. "Eli eteğinin ucunu bulamayandan, su dökmeye

bile iple gelen gidenden avrat mı olur?" der. "Olursa ne kadar olur da, Mestan bu avradın nesine heves eter, tutulur böyle? Ten körpe genç diye böylesi körbaş biri getirilir de maya gibi iki tane yerli avradın üstüne kuma getirilir mi?"

Gülüshan'ın gözleri mahmur, görmez ya, kulakları aldığı seslerin tonunu iyi tanır. Anlar Cennet'le Zekiye'nin seslerine vuran tonunu. Anlar kıskanıldığını, iki kadının içlerinin kendisine karşı dolu dolu olduğunu. Üzülür Gülüshan. Ne desin? Elinden bir şey gelmez ki. Kendisinin gözü mahkûm, eli mahkûm, ayağı mahkûm. Nere gitse dört daldan eli kesik. O mu çağırmişti ki Mestan'ı, gelsin de kendisini kaçırsın diye? Bunları içine akıtır Gülüshan. Mestan'a bir şeyler diyemez. İstemez çünkü durduk yerde bir nizam çıkmasını.

Yunaklarda, çamaşırlarda Gülüshan'ı Cennet'le Zekiye yıkarlar. Kör bir kızın sabun bilmez elleri, tası bilmez. Ateş yakmasını hele hiç. Aksine ateşten ocaktan uzak durur. Giysilerinin yırtığını dikemez. Ondan, Gülüshan'ın el ayak işlerini Cennet'le Zekiye'ye yaptırır Mestan. Cennet'le Zekiye nöbetleşe yaparlar bunu. Yaparlar ya, hayli zorlarına gider. Mestan'sız kaldıklarında dillerine daha bir vurur bu. Öfkelerine vurur.

"Mestan Ağa bizleri karı değil, kör bir başa tutma tutmuş da haberimiz yokmuş!" derler. Gülüshan'ı yıkarken saçlarını çekerler, canını acıtırılar. Banyoda üstüne dökülecek suyun ayarını iyice ılıştırmazlar. Bazen kızgın sular dökerler üstüne. Gülüshan'ın canı yanıp da azıcık bağıınca, azarlarlar. "Sus kız!" derler. "Kör şey! Sus!.. Hizmetçin miyiz biz? Kör başına sana hizmet bu kadar olur. Sus!.. Kocanla sevişirken yanmayan canın şimdi mi aklına gelir oldu?"

Şimdi mi naza bindi? Sus!.. Her gün körlüğünü başına kakarlar. "Sen de er ortağısın, biz de," derler. "Senin bizlerden farkın ne? Gocunman niye?.. Ah o kör bakışına nasıl kandı da durup duran karlılığımızı o görmeyen iki göze mundar etti Mestan bizi? Nasıl da iki karının yamacına bula bula tuttu da seni getirdi? Haydi elin yüzün düzgün olsa neyseydi? Neyin var senin şimdi? Paran yok, pulun yok. Bir uzun saçlı gövden var. O gövdede de göz yok, gez yok. İnsanda göz olmayınca eli de olmaz, ayağı da. El uzandığını, ayak bastığını bilmez, görmezse ne yapsın? Cenabı Allah bir damla ışık düşürmemiş ki önüne.."

"Hiç karşısındakinin şeklini şemalini görmeyen biri karı diye getirilir de, yamacımıza dikilir mi? O kıyılan nikâha yazık, okunan Kuran'a yazık, bir de o yaptığımız hizmetlere... Hiç mi ömründe kadın görmemiş Mestan? Hiç mi tanımamış da, hiç mi eli avrat tenine değmemiş? Hiç mi hevesliği, tadı olmadık onun? Şimdik bu bize küfür değil mi? Kadınlığımıza küfür değil mi? Bile bile kadınlığımızı çiğneyip geçmek değil mi? Kan yerine mi geldik biz? Esir miyiz?.."

Bir gün böyle, üç gün böyle... Bir gün Mestan duyar bunları. Zekiye ile Cennet'i evinin önündeki ceviz ağacına, Gülüshan'ın iplerinden biriyle iyice sarar. Alır eline küreğin sapını, vur Allah vur!.. Alır mısın almaz mısın?

"Demek beni bilmez görmez sanırsınız ha? Demek bir Mestan'ın keyfine karışır ortak olursunuz ha? Demek bir kör kıza karım oldu diye dilinizi sürersiniz ha?.. Bir kör kızla geçinemez, sabah akşam onu çekiştirirsiniz ha? Onun soframda yediği iki lokma ekmeği kursağınız almaz ha? Demek Allah'ın verdiği bir körlüğü başına kakarsınız ha?.."

Cennet'le Zekiye her sopada bağırsır ağlaşırlar.
"Vurma ağam! Yapma ağam!.. Canımıza kasıt
vurma ağam!.."

Dayaktan sonra Cennet'le Zekiye birbirlerine sarılarak ağlaşa ağlaşa odalarına çekilirler. Gülüşan ağıtlarını duyar onların.

*"Karnımda çocuk oynamadı,
İçime kalbim kaynamadı!.."*

Yıllardır çocuk özlemi çektikleri halde, Mestan' dan çocukları olmamıştı çünkü.

.....
Bahçenin ilerisinde, güneşte kehribar gibi kızarmış yanmış güz üzümleri salkım salkım sarkar. Arılar çokar o salkımlara bazen. Gülüşan her zamanki gibi bahçeye gezmeye çıkar bir gün. Ayağı toprağa, çimene değsin ister. İner merdivenlerden aşağıya. Canı üzüm yemek ister, üzümlere gitmek ister bir de. Üzümlere giden ipin ucunu bulur. Tutuna tutuna, uz uz yürümeye başlar Gülüşan.

Üzümlere yakın yerde bir kuyu vardır. Mestan yıllar önce bir kuyu ustasına kazdırıp deldirmiştir onu. Su çıkmayınca da üstünü tahta bir kapakla örttürmüştür kuyunun. Kuyunun çürümeye yüz tutmuş nemli ıslak tahtadan kapağı alınmıştır o gün. Her kim almışsa almış, orada kuyunun ağzı kötülüğün ağzı gibi açılmış yukarıya bakar.

Gülüşan'ı üzümlere götürecektir olan ipin ucu da üzümlerden çözülmüş az yukarıya, o kuyunun ağzına yakın bir ağaca sıkıca bağlanmıştı.

Tuttuğu ipin, her zamanki gidip geldiği ipin kendisini üzümlere değil, o kör kuyunun ağzına doğru götürdüğünden habersiz, uz uz yürür gider Gülüşan...

Kanlı Garo

Alev alev koşan sıcakın altında kararmış birer gölgeden farksızlar. Durmadan çalışıyorlar. Durmadan taş toplayıp taş yüklüyorlar traktör römorklarının içine. Atılan her taş ağır bir gürültü olup düşüyor römorkların içine.

Tarlaların yüzü boy boy taşlarla dolu; düz, yuvarlak, yassı, keskin, pütürlü... Binlerce yıldan beri dura dura yatak yapıp yerleşmişler toprağın yüzüne. Şimdi rahat değiller ama. Yerlerinden bir bir sökülüp alınıyorlar. Tarlalar yaş yükünden kurtarılıyor iyice. Köy işleriyle ilgili yönetim, Kamışlı'yı deneme köyü seçmiş kendine. Tarlaları taşından kurtararak ekime açılabileceğini yöre köylülerine göstermeyi istiyor. Yöre köylülerinin yeterince toprakları varmış da, ayıklanmadık bir taşları kalmış gibi. Taşları ayıklanan tarlaların tümü ağa malı çünkü. Yalnız tarlalar mı? Taş çeken traktörler, römorklar da öyle. İlgililer, traktörlerle römorkları da ağalardan kiralamışlar: Ağaların hem taşları ayıklanıyor, hem de tarlaları verime açılıyor. Aldıkları traktör kirası da cabası. Durduk yerde kazançları ayıklanan taşlardan çok.

Traktörlerin sayısı ondan fazla. Biri giderken

öbürü geliyor. Irgatlar üçer beşer binip tutunmuşlar taş yüklü römorkların sırtına. Taşı toplayan, yükleyen canları orada taştan daha kıt bir noktada. Terli yanmış yüzlerini motorun gidiş hızına vermişler. Gömlekleri hafif yelde uçuşuyor. Boyunbağı mendilleri tere doymuş iyice. Burulup sıkılsa ıslak giysi örneği, terden sakızlanmış, açılmaz.

Kamışlı Köyü ilerde, Ergani-Diyarbakır yolunun üstünde. Ağaçlık. Köyün açıklığında görünen badanalı, kiremitli beyaz yapı şantiye binası. Şefle yakınları kalıyorlar orada. Sağda, taşı alınmış düzlükte ise ırgat çadırları görünüyor. Sayıları ondan fazla. Şantiye binasıyla ırgat çadırlarının arasından beton sulama kanalı geçiyor. Kanal, Devegeçidi Barajı'ndan aldığı suyu Aşağı Pirinçlik Ovası'na taşıyor. Binlerce yıldan beri susuzluktan kurumuş, kınaya dönmüş toprak, kanal suyuyla azıcık tanışınca şaşırmış, sarhoş olmuş sanki. Kendini koyvermiş iyice. Kanal boyu bir uçtan bir uca bataklık, yosun, çamur ve yarpız kokuyor; Koyunla gübre kokusu da karışmış ayrıca. Yukarı kanal suyunda yün ve koyun yıkayan aşiretlerin kokusu...

Hava sıcak. Ortalık çatır çatır... Taşlar yanıyor. Her taş güneşten kopmuş bir parça sanki. O sıcakta taşlara el sürülmez oluyor. Buna karşın elleri taştan yanmasın diyerek şantiyece dağıtılan deri eldivenleri çoğu ırgatlar giymemekte direniyorlar. "Elim kelepçelenmiş gibi oliy oğul!" diyor kimi. Kimi de, "Bu mereti giyince elim maharetten kesiliy!" deyip eldivenleri bir kenara atıyorlar. Haksız da sayılmazlar pek. Yıllarca yalınayak gezmiş dolaşmış birine çizme giydirmekten farksız bu.

Ağır sıcak, bunaltı kaldırılıp atılan taşın ağırlığını geçiyor gibi. Irgatlar, kısacık ara vermelerde, din-

lenmelerde, "Yorgunluk en iyi yataktır," deyip uzanıyorlar kızgın toprağın yüzüne. Kimileri tespih çekiyor. Ancak taşların pütürleştirdiği, parmak aralarından tespih tanelerinin eskisi kadar akmadığı da bir gerçek.

Elinde balyozuyla durmadan çalışan, taş kıran ırgatın adı Garo. Kanlı Garo diyorlar ona. Kimi öldürdüğü, nerede kan döktüğü belirsiz. Ama adı Kanlı Garo. İriyarı dev boyuyla hemen ilk bakışta göze batıyor. O dayanılmaz sıcakta kirden asıl renginin ne olduğu belirsiz yün bir kazak geçirmiş sırtına. Şalvarının önünü lime lime taşlar gevmiş. Kolları çıplak. Kemikli dirsekleri eğri birer kazıktan farksız. Kalın kıllı kollarının üstünde uçları sivri mavi dövmeden bir kama var. O haliyle getirmişler, yarı boyunda, çelimsiz bir çavuşun buyruğuna vermişler. Çavuş bağıra bağıra çalıştırıyor onu. Kimseye göz açtırmıyor. Başında hasır şapkası, ağzında düdüğü, kümeden kümeye koşuyor. Traktörlerle ırgatlar arasında gidiyor geliyor boyuna. Çalışanlardan biri terini silmeye ya da ağrıyan belini azıcık ovmaya dursun, hemen yanında bitiyor.

"Heey! Dalganı geçme! Dikilme öyle dikme dibek sapı gibi!.."

"Heeyy! Sen! Bakın durma öyle! Bu yığınların bitmesi gerek! Hadi, dön işinin başına!.."

Bundan az sonra bir başka yerde öten düdüğünün sesini duyuyor ırgatlar.

"Vay ocağın bata!" diye söyleniyorlar çavuşa. "Tam da kulağımızın ağzında! Vay düdüğün bata! Çavuşluğun bata!.."

Kendi aralarında diyorlar bunu. Açıktan yüzüne karşı söyleyemiyorlar. Çavuş, şantiye şefinin yeğeni çünkü. Korkuyorlar. Kimse en ufak sevmiyor onu. Ça-

vuş'un da umurundaydı sanki. Çavuş, öğlen, akşam dinlenmelerinde, yemeklerde bile bir kez olsun aralarına karışmıyor. İrgatlarla oturmuyor, sohbet etmiyor, çay içmiyor onlarla. Akşam olunca ya şantiye binasına gidiyor, ya da Kamışlı ağalarının evine. Ağa evinde buzdolabı, soğuk su, televizyon var çünkü...

En çok da Garo'ya titizleniyor Çavuş. En çok ona bağıyor. Garo'nun iriyarı dev boyunun yanında kendi çelimsizliğini görüyor da, biraz da ondan kızıyor Garo'ya. Oysa Garo, dev yapılı görünümüne karşın ürkünç biri değil. Aksine iyi huylu, sessiz, sabırlı biri. Ezilmiş, gariban... Yıllarca hapis yatmış çıkmış biri. Sessizliği ondan belki de. Dışarının kıymetini bildiğinden... Çavuş da biliyor bunu, biliyor da üstüne üstüne gidiyor Garo'nun.

"Heey! Sana derim Garo musun, nesin? Dikilme öyle, çalış! Durma Allah devesi gibi!"

Garo ise önündeki taşlardan farksız. Taşlar gibi sessiz. Yıllarca hapis damında kalmaktan konuşmıyor unutmuş biri sanki. Ağzını açıp da bir şey diyemiyor. Konuşacağı zaman yüzü zorlanıyor, kızarıyor. Ne diyeceğini bilemiyor. Bunu da en çok Çavuş'un, "Allah devesi" gibi, "geyik oğlu geyik" gibi kötü yakıştırmalarını duyunca yapıyor. Kötü söze, küfre karşı hayli duyarlı. Dikleşiyor. O anlamsız bulanık gibi duran gözleri parlayıveriyor hemen. Kısa, delici bakışlar atıyor Çavuş'a. Balyozunu kaldırıp da Çavuş'un tepesine indirecek sanırsın. Ama hapis damını düşününce eli ayağı kesiliveriyor Garo'nun.

"Çavuşum!" diyor. "Deme geyik! Deme deve! Etme küfür! Etme zulüm!.. Dilin eti yumuşaktır lakin bazen suçu büyük olur. Deme küfür! Deme geyik! Deme, gönderme beni oraya!.."

Sesi de yalvarır gibi Garo'nun. Çavuşsa aldırımı-

yor. Katı, direten sesiyle üstüne üstüne gidiyor.

"Bırak konuşmayı!" diye bağıyor. "Ne demek gönderme beni oraya? Önüne geçen mi var?" dedikten sonra öbür ırgatlara bağıyor.

"Hadi hadi! Bakınıp durmayın siz de öyle! Bu yığınların bitmesi gerek. Durmayın!.."

Çavuş'un bağıp çağırmaclarına, hele hele Garo'yu azarlamasına ırgatlar kızıyor.

"Vay Çavuş diye senin ceddini! Vay ocağın bata!" diye söyleniyorlar. "Durduk yerde başını belaya sokacak adamın."

"Sokacak ki, ne sokacak hem! Bulmuş Garo gibi dilsizi. Bulmuş sırtsızı. Vardıkça varıyor üstüne adamın. Eziyor fukarayı, eziyor günahsız. Düşenle bu kadar da uğraşılmaz yahu!.."

"Günah, günah... Çok günah!.."

"Yahu şuna gitsek de lisanı halilen anlatsak. Desek ki, bize dedin bağırdın, tamam! Ama varma şu Garo'nun üstüne fazla, varma!.. Yazıktır, ezme mahkûmu!.."

Tümü de sözde kalıyor bunların. Belli çekiniyorlar Çavuş'tan. İki gün önce işten çıkarılan arkadaşları, gözlerinin önünde hâlâ. Kaderleri o ufacık Çavuş'un dudaklarının arasında çünkü. İş alan, çıkaran, izin veren, yevmiyelerini tutan o. Şantiye şefinin yüzünü gören cennetlik. Görünmüyor ortada. Ya Diyarbakır'a çekip gidiyor, ya da Kamışlı ağalarının evine.

Ondan, ırgatların homurtusu Çavuş'un umurunda değil. Sayıları altmışa varan her yaştan ırgata buyruk verip onları denetlemek, onlara bağıp çağırarak, Çavuş'taki hükmetme duygusunun, kendini gösterme duygusunun bir tür aracı olmuş hep. Her bağırs çağırışta bunun tadına varıyor gibi.

Gar0 sıcakta iyice yanmış, kalın damarlı, tozlu, çıplak akbaba boynunu uzatmış. Yönünü de ötelere vermiş, ya içinden ağlıyor ya da tüten sıcakta yanan Diyarbakır Ovası'nın ötesindeki sonsuz dağ duvarlarına bakıyor. Ta Lice taraflarına, Karmasor Dağı'na... Hep bir korkusu, hasreti var gibi yüzünde Garo'nun. Hapis yattığı yılların dışında hakkında kimse en ufak bir şey bilmiyor. O da ağzını açıp da kimseye bir şey söylemiyor. İrgatların kimi, onun bir küfür yüzünden hapislere düştüğünü, gene bir küfür yüzünden hapishane müdürünün gırtlığına sarıldığını söylüyorlar. Kimi ırgatlarsa onun, Lice depreminde karısıyla dört çocuğunu birden yitirdiğini... Ancak bunların hangisi doğru, hangisi yanlış bilmiyor. Bilinen, Garo'nun başından bilinmez büyük acıların geçtiği.

Gar0, bir süre daha uzaklara baktıktan, kızgın havayı iyice içine çektikten sonra avuçlarına tükürerek, kerpiç gibi sert pütürlü nasırlarını sulandırıyor. Alıyor balyozunu eline. Taş kırmaya başlıyor hemen. Bütün gün ömrü o balyozun üstünde dönüyor. Nerde ele gelmez, kıpırdamaz ağır taşlar varsa kırıyor. Kimi taşlar sıcakta çürümüş, vuruşu karşılayamadan dağılıveriyor. Ama ak damarlı sarı benizli taşlar yok mu? Çok çetin. Gar0 balyozu önce taşın damar boyuna, sonra da damarı ortalayan yerlerine indiriyor. Taşı sarsıp yokluyor. Her vuruşunda en az iki yüz elli-üç yüz kiloluk bir basınçla iniyor balyoz. O basınçla taş sarsılıyor. Tok tok sesler çıkartıyor, direniyor bir tür. Huylanıp sinirleniyor taş. Hatta o kadar ki bazen tepesine inen balyozu geri ittiği bile oluyor. O itişte balyozun sapı Garo'nun avuçlarını çırpmıyor ya, avuçları o acıyı duymuyor fazla. Avuçları kerpiçten, köseleden farksız Garo'nun. Avuçları-

nın içine topluigneyi soksan batmaz, eğilir.

Üç, beş, sekiz, on vuruştan sonra sesi değişmeye başlar taşın. Artık öyle karşı koyan, iten, sinirlenen, tok tok sesler çıkaran bir taş değil, çatlamaya hazır, gevrek, takırdak bir sestir bu. Gar0 tanır bu sesi. Tanır da taşın vaktinin geldiğini anlayan bir hızda bacaklarını daha da açarak, hızla indirmeye başlar balyozunu. Bacaklarının üstünde gövdesi büyür. Kolları bir ayrı kalkar, ayakları bir ayrı basar. O haliyle çok kollu bir ejderhaya benzer Gar0. Her vuruşunda balyozun ağzı kızar, ısınır. O ısıya cigaranı sür, yakarsın. Gene o ısıda taşın tozu yanar, una yakın kireç kireç bir hoş kokar. Gar0 o kokuyu içine çeker. Balyozun ağzı günlerdir taş dövmekten eğilmiş, hafif hafif geriye doğru yığılma yapmıştır. Demiri bu denli yoran taş, Garo'yu da yorar. Balyoz soluk almaz, taşlar soluk almaz ama Gar0 alır. Garo'nun göğsü var şişer, ciğerleri var ağzında büyür. Damarları mosmor kan kokar. Parmakları o yorgunlukta kilitlenir. Kolları bazen sözünü dinlemez olur. O yorgunlukta Gar0 azıcık belini doğrulturse Çavuş hemen başucunda bitiverir.

"Heey! Dalganı geçme! Gar0 musun nesen? Dikilip durma öyle! Çalış!.."

Gar0 sesini çıkarmaz. Gar0 sahipsiz çünkü. Gar0 bir mahkûm artığı çünkü. Bu taş kırma, balyoz işi onun bulduğu bulabileceği son işi, son şansı gibi. Kimseler iş vermez yoksa. Verince de işte böyle katlanması gerekir Garo'nun.

Tükürür tekrar tekrar eline Gar0. Alır balyozu eline. Kalın iri avuçları balyozun sapını tutmaya alışmış, hafifçe içine doğru kıvrılmıştır. Yüzü dersin tozla terden karılmış. O tozdan göğsü hırlar, soluğu alçılaşır. Küt küt öksürdüğü olur bazen. Aldırmaz

Gar0. Birbiri ardına indirir balyozunu. O vuruşlarda balyozun sıçrattığı sert çinko taş çentikleri değdiği yerleri jilet gibi keser ısırır, kan çıkarır. Garo o çentiklerden korunmak için dizlerine kalın bezden çaputlar sarar. Üstünde bir zırhıyla, bir çelik başlığı yoktur o haliyle Garo'nun. Gene o haliyle eski zaman savaşçılarında günümüze kılık değiştirip kalmış canlı bir simgeden farksızdır. Eskiden olsaydı, balyoz yerine gürz salları, demir levye yerine kargı taşır, gürzüyle en sağlam kale kapılarını döve döve parçalar, kargısıyla en kalın göğüs zırhlarını bir vuruşta delebilirdi.

Şimdiyse soğan zırhı gibi kat kat dokunmuş bir yanlış uygulamanın, düzenin içinde, yarı boyunda çelimsiz bir çavuşun buyruğuna verilmiş, azarlana azarlana çalıştırılan basit bir ırgattır o. Taş ırgatı...

Zaman Suçlusu

Senin o yurdunda, o karlı dağların gerisindeki yurdunda yağmura yağmur denirdi hep. Buza buz, güneş güneş denilirdi. Gene senin o ormanların gerisindeki yurdunda zifte asfalta değil, taşla toprağa basılırdı hep. Ziftler merhem yerine sürülürdü soğuktan çatlayan tabanların yarığına. Şimdi katranı bol, şeriti bol bir yolun ortasına sermişler seni. Düz yolun ortasına daracık bir çukura sıkıştırılmış çasına dizlerin karnına çekilmiş. Gözlerin açıkta, dünyayı görmüyor. Kulakların duymuyor. O ninniler için açılan ağzına hava uğramıyor. Artık doğan güneşler senin için gece şimdi.

Alın düzlüğünün ortasında isli siyah teker izleri. Bol resimli gazeteden bir örtü sermişler üstüne. Yanı başından vızır vızır arabalar geçiyor. Zaman önlerinde önemsiz. Her hızda, her geçişte rüzgârları gazeteden örtüyü bir indirip bir kaldırıyor. Her iniş kalkışta ürperen, kınalı yosun kurusu saçlarını görüyorum. Bir de yüzünü, o çok eski, uzun yolculuklardan kalma yüzünü... Sol kulağından alakanlı beynin almış, usul usul kızgın asfalt çatlaklarını sulamada. Dişsiz ağzın kovalmış, yarı açık, hayrette. Can verirken dünyaya dair bıraktığın tek duygu bu kalmış yü-

zünde. Yıllardır eğri gövdeni destek yapıp yürüdü-
ğün değneğince artık seni taşımak yükünden kurtul-
muş, az ötede duruyor. Ölüm denilen şaşmaz yasa
değneğine uzanırken yakalamış ellerinden birini.
Avuçların dürülmüş, parmakların boşlukta çaresiz.

Şu kanlar az öncesine kadar gövdendeydi senin.
Yürütendi, duyurandı seni Ana. Az öncesine kadar
senin de gözlerin görür, seslerin karıştırdı dünyaya.
Elinde eğri değneğin, göğsünde ise eski soğuklar-
dan kalma bir öksürükle uz uz yürür, adım sayardı
yollara ayakların. Keşke yolu karşıya geçmeseydin
be Ana! Yürümeseydin keşke şu duygusuz sağır yo-
lu karşıya. Senin olmayana adım atmasaydın da, şu
sahipsiz fukara canını bu denli vermeseydin ele. Se-
nin o yavaş geçmiş ömrüne göre hazırlanmış bir
ölüm değildi bu çünkü.

Bilmem ki, sen yeni genç kızken, memelerin ge-
leşmiş, taze süte durmuşken şu yollar açılmış, şu di-
reklere uzayıp giden teller gerilmiş miydi? Ve o tel-
ler sağlığında acaba bir haber taşımış mıydı sana
dair? Doğumunda, sancında, hastalığında şu hızlar-
dan hangisi koşmuştu yardımına? Yoktu belki de
hiçbiri. Ne yol, ne asfalt, ne de şu kurşun hızında ge-
lip geçen arabaların hiçbiri yoktu. Bir ıssız maden
ocağında, binlerce yıllık saf uykusunda, demir fili-
zindeydiler henüz. Çekik karınlı, geniş göğüslü atlar
koşardı o zamanlar. Dağlara çıkardık, büyük türkü-
lere boşanırdı ağızımız. Artık o türküler yok şimdi. O
kızgın nal izleri, soluklar da yok... Her şey duygusuz
bir hıza, bir dilsiz kesmiş şimdi. Asfalt dilsiz, yol
dilsiz, gerili teller, uzayıp giden kilometre taşları bir
de... Gelip geçen araçlar asfalt yolla delice bir oyna-
şa tutuşmuşlar. Gerilerine pis, kirli soluklar bıraka-
rak yolun ufkunu kovalıyorlar. Uzayıp giden gürül-

tüleri, yalnızlığını daha da sarıyor gibi. Hava terli,
hava kızgın temmuz sıcağı. Her yan erimiş, bunaltı-
cı yakıt kokuyor. Bol katranlı yol, hırslı tekerlerin al-
tında kaynamış sakıza dönmüş, cızırdıyor.

Ah şu acıyla buruşmuş yüzün Ana!.. Ah şu kuru-
muş toprak rengi giysilerin hep bir uzak türküyü ça-
ğırıştırır bana. Bir uzak duyguyu, ağıtı çağırıştırır...
Şu şalvarın ceviz kabuğundan almış rengini, belli.
Saçlarınsa pişmiş toprak kinasından... Pabuçların-
dan biri ayağından fırlamış, az ötede duruyor. Şu
üstü ham deri, tabanı eskimiş kamyon tekerinden
kesme karalastik pabuçların. Kimbilir o ayakların
kaç yıl beklemişti bir araba tekerleğinin eskiyip de
ayağına taban olmasını, kaç yıl?

Yol gürültülerle dolu. Yol yeryüzünün hiç dinme-
yen bir ırmağı olmuş akıyor. Saatte yüz, yüz yirmi
kilometre hızla giden motorlar... motorların buyru-
ğuna koşulmuş şişkin, kara besili tekerler, uyumlu
bir dengede döne döne yolun sonsuzluğunu sarıyor-
lar. Hiçbiri durup bakmıyor, ilgilenmiyorlar seninle.
Ölümünle bari olsun dikkatlerini çekebilmiş değil-
sin onların. Ölüm denilen tükenmez boşluğa itmiş,
düşürmüşler seni. Ölüm artık sende çoktan önemi-
ni yitirmiş Ana.

Taşıt polisleri çevrende şimdi. Meşin ceketleri,
beyaz kasklı çelik başlıklarıyla sana uzaklar, senin
dünyana uzaklar. Ellerinde şerit metre, tebeşir ve
santim santim ölçüme vurulmaya başlanan yanmış
fren izleri. Asfalt üstüne tebeşirle çizilen ölüm bölge-
sinin haritası. Ve kedi gözü... Sanırım suçlunun kim
olduğunu o santimler belirleyecek. Suçlu mu? Kim
mi? Suçlu elbette ki sensin Ana. Kendi kendine gelip
gelip de bir hızlı dünyanın tuzağına düşen sen.

Doktorla savcı, bol resimli gazeteden örtünü alı-

yorlar. O son vuruş ânının korkusuyla büyümüş gözlerin açıkta. O gözlerin şimdi görmeyi bilseydi, bilmem ki tanır mıydı o üstüne örtülen gazetede ki parmak parmak harfleri? Bilir miydi beş bin yıllık harflerin ne işe yaradığını?

Doktorla savcı, kol ve bacaklarından tutarak bir yanının üstüne devirdiler seni şimdi. Giysilerini soyup yırtarak kırılan bedenini görmeleri gerek çünkü. Beline sarılı renkli Türkmen kuşağının katlarından düğmelerle yüksükler düşüyor yere. Yazı makinesine takılan kâğıt sonra. Kâğıt üstüne senin için düşen harfler, tutanaklar, çizimler. Yolların, kilometrelerin, motorların, şu yol boyunca uzayıp giden direklerin bile sayıya, numaraya vurulduğu bir çağda senin nüfusta kaydın bile bulunmayacak belki de. Ama ölümünle bari olsun hak ettin bunları Ana. Bundan böyle senin de bir kimliğin olacak, dosyalara girecek. Senin de bir sayın, numaran olacak. Altlarına tarihler düşülecek. Mühürlü imzalı çizimler, savcı, doktor, polis raporlarının tümünü tek bir iğne taşıyacak. Sonra fotoğrafını çekecekler, sağdan soldan fotoğrafını. Görüntün ilk kez karartma odalarından, ilaçlı sulardan geçecek. Ve senden söz edecek yarınki gazetelerin çoğu. O sırtüstü düşmüş halini, ölüm haberinle birlikte yarın başkaları da görecek. Ve ölüm haberini veren gazete yarın bir başka yol boyunda, bir başka sahipsiz ölünün üstünü örtecek belki de. Sonra duruşmalar olacak Ana. Sayfalar, ekler, maddeler okunacak. Taşıt yasalarına niçin uymadığından, düz yollarda seyir hakkının taşıtlarda olduğundan söz edilecek. Ve bütün bunları bilmediğin için bir delice hızdan sorumlu tutacaklar seni. Gömü izni verecekler sonra. Bir belediye aracına atacaklar. Karalastik pabuçların banket taşlarından

birinin dibinde unutulup gidecek. Arabalar boşanacak sonra, arabalar.. Aç, görgüsüz arabalar. Her gölgede, her gürültüde hızları kat kat artacak. Kurşun hızında yol verecekler birbirlerine. Kükreyen motorlar benzin yiyip soluyacak. Namlular gibi gaz kismaktan kararmış arka borularıyla geçip gidecekler üstünden. Ve henüz kurumaya yüz tutmuş kanların, delicesine dönen tekerlerin altında kıpkırmızı bir ıslaklıkta bir o yana, bir bu yana yol boyunca dağılıp gidecek Ana, dağılıp gidecek...

Kaç bin yıllık bir gecikmenin altında kalmaydı bu Ana? Hangi yıllardı böyle hakkını veremediğimiz de, gönlünü alamadığımız?

Keşke dağlarda kalsaydın Ana. Bir kayadan uçsaydın. Yılan soksa şişseydin. Olmadı bari bir öküz süsseydi seni. At, katır tepseydi de dağlarda kalsaydı ölümün, dağlarda...

Sarı Sessizlik¹

Şafakçağıydı silah sesleri duyuldu. Uzaktan gelmedi. Şettatlı Köyü'nün kulağının dibinden, hemen sınırdan geldi. Silah sesleri yansımada pek. Dağlar tepeler yoktu, göz alabildiğine düzlüktü her yan. Sesler yansımada. Çocuk ağlamaları duyuldu yalnızca. Ağlamaktan yaşlanıp aşınmış çocuk ağlamaları. Sonra onlar da kesildi. Ne bir kapı açıldı, ne de evlerden çıkan oldu. Her şey silindi, her şey eski Sümer sessizliğine büründü.

Güneş doğdu sora. Öyle yavaş yavaş değil, birdenbire bastıran bir yağmur, bir ışık sağanağı gibi doğdu. Dünya dirildi. Gecenin gölgeleri gitti, güneşin gölgeleri geldi; koyu, kalın, ağır gölgeler..

Şettatlı Köyü için doğan güneş olmadı ama. Sessizlik oldu; şafakçağında duyulan silah seslerinden bu yana doğan sessizlik. Ne kuyu başında su çeken bir kadın göründü, ne oynayan birkaç çocuk. En ufak gölge yürümedi, görünmedi sabaha dair. Damlar boşalmış, soluk almazmış gibi.. Korkunç ağustos güneşi ilk sabahta havayı emmiş bitirmiş gibi..

Karıncalar da yuvalarına çekildi. Yuva ağızları suyu çekilmiş pınar gözleri gibi ıssızdı.

¹ Bu öyküdeki olaylar ve kişiler gerçek değil, kurmacadır.

Sığırlar göründü sonra. Sabahın önünde bozarmış sığırlar. Eğri büğrü dam aralarından çıktılar. Yirmi, otuz, kırk, daha da fazlaydılar. Zayıf, pasaklı, kuruydular hepsi de. Tozlu yolda tırnakları "şıkırt şıkırt" sesler çıkardı. Sırtları çıplak, tüyleri dökülmüş bir sürü eşek karıştı aralarına. Tümü de sessiz bir uyumda salına salına terk edip gittiler köyü. Çobana benzer bir insan da yoktu başlarında. Sabah akşam aynı yöne gide gele alışmışlardı yollarına. Köyü ortadan ikiye bölen geniş meydanımsı yol tozlandı. Kalkan tozlar sabah güneşinde oyun olup uçuştı bir süre.

En ufak soluk esmedi sonra. Köyde her şey sessizledi. Kulak verilse duyulabilirdi uçan tozların sesi havada.

Damların tümü topraktı, altı toprak, üstü toprak, yanı topraktı. Alçacıktılar; yanlarından geçerken elini uzatsan rahat üstünün toprağını alabilirdin. Dam üstlerinde baharağızı çıkmış sonra da hemen kuruyuvermiş serçe otları sarı sarıydı.

Bir kedi göründü. Rengiyle bozkıra uyum sağlamış bozçapar bir kedi. Daracık tozlu yolu can alıcı bir hızla geçti karşıya. Gözden kayboldu. Dışarısı tehlikeydi çünkü, açıklık tehlikeydi. Bir karga uçtu sonra. Köyün sessizliğinden ürkmüş de bu sessizliği bozmaya kararlıymış gibi "gaak"ladı bir süre. Kara kuzgun gölgesi keskin güneşte iri parlak göründü. Ancak uçuşu, görüntüsü kadar canlı olmadı. Tüten havada kanatları erir gibiydi. Bir dizi uçuşlar yapabildi gene de. Hızlanmış olmak için önce yukarıya dikildi, sonra da güneye, mayın tarlalarına doğru süzüldü. Damların arasından, görünmezden bir horozun kanat çırpışı duyuldu. Kart, erkeksi sesiyle uzun bir "guuuk!" çekti. Tavuklarına haber verdi yaban kuşunun geçişini.

Sonra sessizledi her şey. Köy bir bekleme içine girdi. Onca sessizliğine karşın köy boş değildi, evler boş değildi. Soluk alıp veriş, yaşadığı sezinlenebilirdi gene de.

Sıcak arttıkça hava çatırdadı. En ufak bir yel bir soluk esmedi. Mezopotamya düzündü gündüz demek güneş demekti biraz da, yangın demekti. Tek bir kıpırtı, ağaç, yaprak da görünmüyordu çevrede. Her yan cırlıçıplaktı, soyunmuş, cırlıçıplak... Gökten boşanan sarı ırmağın çağlayan gizli sesini duy-mak olasıydı havada. Her yan dumansız bir yanış içindeydi. Havanın titrediğini, toprağın ağır ağır kaynadığını görebilirdi insan. Böylesi sessizliklerde, sessizliğin sesi artardı daha da. Gevreyen otun, çatlayan toprakta kopan kökün sesini, böceklerin kanat çırpışlarını... Başı dönerdi insanın. Ağzında dili şişer, lapalaşırdı. Kafası uğuldar, kulakları çın-lar, yüreğinin çarpışı hızlanır, yürek göğüste değil de, gelir kulağının ağzında öterdi. Sarı sessizliğin sesi-ydi bu.

Öğlen oldu. Güneş ışıklarıyla yeni biçimler, yeni gölgeler getirmeye başladı dünyaya. Uzaktan bir karaltı belirdi o ara. Güneyden, sınıra yakın mayın tar-lalarının oradan. Gelişi köye doğruydı. Yaklaştıkça ön camında kızgın güneş bir parlayıp bir söndü. Çadırsız, üstü açık bir cipti bu. Ağır ağır geliyordu. Yolun eğri büğrü oluşundan mı? Değildi. Köyün oturduğu alan, sonsuz ova dümdüzdü orada. Kim bilir, belki de dolu dolu bir su tankını çekip getiriyor-du köye. O da değildi.

Cip yaklaştı. Sabahki sığır sürülerinin geçip git-tiği tozlu yola girince köyün bu uğursuz sessizliğini bozmak istermişçesine gürledi. Köyde bir kıpırtı oldu, bir devinim, bir çıtırtı, bir telaş... Damlar kendi

kendine soluk alıp vermeye, kuşkulu bakışlar dam oyuklarında görünüp kaybolmaya başladı.

Cipin arkasında ağır ağır çekip getirdiği bir su tankı değil, bir ölüydü; ayaklarından iple bağlanmış bir insan ölüsü...

Açık cipte üç kişiydiler. Üçünün de yeşil keten-den giysileri vardı. Ve o giysileri çokça yıkanıp gi-yinmekten yer yer ağarıp solmuştu güneşte. Koltuk altları terlemiş ağır gölgeler içindeydi. Önde, sürü-cünün yanı başında oturan kara güneş gözlüklüsü buyruk vericiydi. Katı, dimdik duruyordu. Omuzla-rında üstünlük işaretleri vardı.

Cipin sürüye sürüye getirdiği ölü, tozdan tanın-maz bir haldeydi. Bezden bir örtü falan da atılmıştı ölünün üstüne.

Cip köyün içine girince, arkada oturan er elini ağzına götürerek donuk bir sesle bağırdı:

“Mevta vaaar!..”

Bir satıcıydı o sanki.

Damlar tekrar kıpırdandı. Kapılar açılıp kapan-dı. Dam oyuklarından kuşkulu, daracık bakışlar ço-ğaldı. Kadın, erkek, çocuk başları bir göründü bir kayboldu; o sıcakta göze gelen birer serapmışçası-na...

Cip, ölüyü ağır ağır çekmeye devam etti.

“Mevta vaaar!..”

İnsanın cansızı canlısından ağır çeker. Ayakla-rından çekilen ölü, tozlu yolda derince bir çizgi açı-yordu gerisine. Yüzü toz toprak içindeydi. Ağzından akan kanlar kurumuştu. Sol kulağının altında ufa-cık bir kızartı vardı. Kurşunu oradan almış olmalıydı içine, bir çuval kaçak ipekli uğruna. Kaçakçıydı o. Doğuştan kaçakçıydı. Babası, amcası, dayısı da ka-çakçıydı: Şettatlı Köyü'nün geçimi tümüyle kaçak

alınıp satılan mal üstüneydi. Toprakları yoktu. Olanına da mayın ekilmişti. Sınırdaki mayın tarlalarında kalanın, vurulup ölenin yakınları olmazdı pek. Vardı da o gibi durumlarda olmazlar, görünmek istemezlerdi pek. Sahip çıkamazlardı ölülerine. Fişlenme, sorgu, dayak, mahkeme korkusu, bir de geride kalanları ele verme korkusu... Gidemezlerdi. Onlar gidemeyince ölülerini böyle sürüye sürüye getirerek köylülere bir ders vermeyi düşünmüştü buyruk verici.

Ölü, çocukluğunun geçtiği, o çocukluk tozlarının bir inip bir kalktığı köyünün meydanında ayaklarından iple cipe bağlı sürüne sürüne getiriliyordu şimdi.

"Mevta vaaar!"

Bir kadın fırladı geriden. Sabahtan beri köyde görünen, ortaya çıkan ilk insandı o. Sıcığa rağmen üşümüş gibi kara çarşafına sarınmıştı iyice. Ağır ağır çekilen ölüye doğru yıldırım hızıyla koştu. Sonra da dayanılmaz bir hızla, çekimde ölünün üstüne attı kendini. Gövdesini kara bir örtü gibi kapadı ölünün üstüne. Cip hemen durdu. Durmayan uçuşan tozlarla sinekler oldu yalnızca. Ağızlarında birer damla kan tadı, durmadan uçuşan, vızıldayan kara yeşil sinekler...

Kadının en ufak sesi çıkmadı. Öyle kahredici, uzun çığlıklar atmadı. Derin ağıtlarıyla yeri göğü sarsmadı. Yüreği nasıl da yangındı oysa. Yukardaki güneş değil de yanan onun yüreğiymiş sanki. Ama güneşten bile sabırlıydı o. En ufak vurmadı ateşini dışarıya. Vurmazdı çünkü öylece göstermek istiyordu, ölüsünü değersiz bir eşya gibi sürüye sürüye getirenlere karşı olan hıncını.

Buyruk verici, cipten inerek kadına doğru yürü-

dü. Yüzünde, kadına, yerde yatan ölüye, çevreye, köye karşı bir acıma, bir duygu yoktu. Kayıtsızdı. Göğüs cebinden kâğıdıyla kalemini çıkararak kadına doğru eğildi.

"Neyin olurdu?"

Kadından ses çıkmadı.

"Kocan mıydı?"

Yanıt vermedi kadın.

"Peki kardeşin?"

"?.."

"Oğlun?"

"?.."

"Adı neydi?"

Kadından en ufak ses çıkmayınca buyruk verici doğruldu. "Fark etmez!" dedi. Kalemiyle kâğıdına bir şeyler çiziktirdi, imzaladı, göğüs cebine koydu. Tam gidecekti ki kadının doğrulduğunu gördü. Kadının kalkar kalkmaz başındaki çarşafı hızla soyup aldı. Başını önüne eğerek kapkara gür saçlarını bir eliyle sıkıca tuttu. Bıçağıyla hart hart hart kesip aldığı saçlarını büyük bir hınçla buyruk vericinin suratına çarptı. Buyruk verici şaşırıp, donup kaldı. Ağzını açtı, bir şeyler diyecek oldu. Belki de sövecek sayacaktı ama onu da diyemedi. Çenesi gerildi, şakakları titredi. O ara saçlar yüzünden, alnından, burnundan çenesinden ağır ağır, tel tel aktı aşağıya yere, tel tel... Buyruk verici kara parlak botlarının üstünde hızla döndü. İri adımlarla yürüdü. Cipe bindi. Arkadaki yeşil giysililerden birine:

"Çözün çabuk mevtanın ipini!" dedi. "Köylülere de söyleyin, bir daha ölülerine adam gibi sahip çıksınlar... Çıkmazlarsa sonu böyle olur..."

Yeşil giysililer verilen buyruğu yerine getirdikten sonra ciplerine bindiler gene.

Buyruk vericinin eli gidiş yönüne doğru kalktı. Cip çalıştı gazlandı. Ölü yükünden kurtulan cip, hızla ileri doğru atıldı. Tekerler tozlu yolda deşinerek gerisine kara duman topları savurta savurta gitti.

Toz yükünden ortalık bir süre görünmez oldu. Tozlar yavaş yavaş açılınca ölünün üstüne kapanmış olan kadın görüldü. Belki de kalkmak istiyordu da, yatan ölüydü onu tutan, kaldırmayan... Kollarını kocaman açmıştı kadın. Kollarıyla oğlunun ölüsünü içine alan, kucaklayan genişçe bir yuva yapmıştı. Delikanlı biriydi ölü. Yenice çimlenmeye durmuştu bıyıkları. Anasının göğsünde uyur gibiydi. Küçükken de o kucakta öyle uyurdu herhalde. Ölmüş olmasına karşın o çocukluktan kalma alışkanlığını bozmak istemezmiş gibiydi. Ağzı yarı açıktı. Öğlen sıcaklığında uykusu gelmiş de esnemeye çalışır gibiydi. Gözleri de açıktı. Çarpan güneşe karşı korkusuzca bakıyordu. Sıcaktan, tozdan da yakınmıyordu hiç. Ölüydü ya, ölüler yakınmazlardı pek...

Beyaz Öküz

Nereye gitse o adamı görüyor Zeli, o kıvrıcık kara saçlı adamı. Nereye gitse, hangi yöne dönse çevresi onun. Adam geriden geriye durarak, bıyıklarını burarak, enine boyuna süzerek bakışlarıyla kuşatıyor Zeli'yi. Her gün böyle bu. Her gün bakışlarıyla peşinde Zeli'nin. Bir erkek bir kadına nasıl istekle hevesle bakarsa, o da öyle bakıyor. Yönüne, rüzgârına karşı duruyor ki, Zeli azıcık başını kaldırırverirse kendisini görsün diye, gölgesi Zeli'nin içine düşsün diye. Zeli farkında her şeyin. Sezinliyor bu bakışların altında yatan gerçeği.

Boyu genç, yeşil adamın. Giyimi kuşamı da yerinde. Zeli için için hoşlanıyor bu adamın bakışlarından. Kadınlık gururunu okşuyor, ayağa kaldırıyor. Ama dışına vurmuyor bunu. Tedirgin Zeli. Görünmekten korkuyor. Adının çıkmasından, duyulmasından korkuyor. Çünkü Zeli evli. Zeli henüz üç aylık bir körpe gelin daha. Maraba Keto'nun karısı o. Keto, ta Hurig Köyü'nden kaçırıp getirmiş onu. Zeli güzel, alımlı üstelik. Sessiz, yumuşak yüzlü. Gözleri siyah irisi. Göğüsleri selli. Saçları parlak, budanmış bağ suyuyla yıkanmış sanırsın.

Zeli Zeli olsun da ne desin, bu adama şimdi?

Karşısındaki öyle sıradan biri değil. Bir ırgat, bir maraba değil. Cercis Ağa'nın küçük kardeşi Küçük Ağa. Oturdukları yerdami onların. Çift öküzleri, tarlalar, tohum tümü onların. Hayvan bağlamaya çakacakları kazığın yerini bile onlar gösterir. Zeli Zeli olsun da ne desin bu adama şimdi?

"Biz fakiriz ağam! Bizim yükümüzün kahrı zengin. İkiide bir karşıma çıkıp çıkıp da namus eziyeti çekirtme bana! Yüreğimi ateşe sürme! Zayıf zebun etme beni!.."

Bir yararı olmadı.

Bir keresinde bir ıssızda yoluna çıktı Küçük Ağa. Bakışlarıyla kuşattı sardı Zeli'yi. Zeli ne yapacağını, ne diyeceğini şaşırdı. Eli ayağı tutuldu. Küçük Ağa yanına yaklaşınca utandı, yüzünü eğdi. Sırtını döndü. Olduğu yere çömeldi. Aldırmadı Küçük Ağa. Yürüdü Zeli'nin arkasında durdu. Gölgesi Zeli'nin üstüne düştü. Zeli'nin yüreği gürp gürp attı göğsünde. Heyecanından soluğu ağzında büyüdü, "Acaba Küçük Ağa ne yapacak?" diye. O tenhada koldan mı tutup sürüyecek, yoksa karaltı bir yere çekip üstüne mi çökecekti?.. Çünkü bir ağaydı o. Korkusuzdu. Ama Zeli'nin bu kuşkularının hiçbirisi olmadı. Küçük Ağa'nın yaklaşımında, davranışlarında hovardaca bir anlatım yoktu.

Küçük Ağa eğildi. Zeli'nin yanı başına usulca bir şeyler koyup gitti. Zeli korkudan büyümüş gözleriyle konulana baktı. Bir paraydı bu. Mosmor bir kâğıt para. Rüzgârda uçmasın diye üstüne bir taş koymuştu Küçük Ağa. Zeli paraya elini sürmeden hışımla kalktı yerinden. Bir beladan, zordan kaçarcasına uzaklaştı gitti.

Bir başka gün, Zeli elinde kovasıyla Murat'tan sudan dönerken, karaltı, çalılık bir yerde gene Küçük

Ağa'nın gölgesini gördü. Şaşırان, utanan Zeli sırtını döndü. Su kabını önüne alarak çömeldi. Küçük Ağa gene usulca yaklaştı. Zeli'yi azıcık olsun ürkütüp gıcındurmadan su kabının içine birkaç saç tokasıyla, bir tutam çiçek atıp gitti. Zeli kovanın suyunu içinin tokasıyla, çiçeğiyle devirip döktü yere. Sonra da utanmış kıpkırmızı bir yüzle evine doğru koştu. Kapıdan içeri girdiğinde ağzı soluk doluydu. Keto işten dönmüş, evde onu bekliyordu. Karısını soluk soluğa görünce şaşırdı. Bir anlam veremedi Keto.

"Zeli ne oldu?" dedi. "Nedir telaşın yüzünde?"

Soluğunu tutmaya çalışan Zeli kızaran yüzünü kocasından kaçırdı.

"Hiiç!" dedi.

"Nasıl hiçtir Zeli? Soluğun ağzında hâlâ? Yüzünse korkmuş, bir şeyden kaçır gibi?"

Zeli ikirciklendi. Söylese miydi, söylemese miydi? Ya olanları bir gün kocası başkasının ağzından duyarsa? Zeli başını eğdi. Dilinin ucuna seslenir gibi usulca,

"Küçük Ağa," dedi.

"Ne olmuştur Küçük Ağa'ya?"

"Bana bakıy."

Şaşırdı Keto.

"Vaay? Ne demek sana bakıy? Nasıl yani?"

Zeli'yi titreme aldı.

"Bakıy işte! Basbayağı, senin benim gibi..."

Keto sinirlendi.

"Ula o nasıl sözdür? Ne demek basbayağı bakıy? Ne demek senin benim gibi? Ben erinem, Küçük Ağa ise?..."

Zeli bir sırrını açığa vurmuş olmaktan tedirgin, omzunu bir indirip bir kaldırdı.

"Ne bilem ha? Ne bilem?" dedi. "Küçük Ağa'nın

huyuna ortak mıyam ben? Bakiy işte! Nere gitsem gölgesi üstümdedir..”

“Vaaay? Ula pekeey, Küçük Ağa onca maraba karı-kancığının içinde durup dururken sana niye göz taksın?”

Zeli’nin omuzları bir inip bir kalktı gene.

“Ne bilem? Adamın keyfi miyem ben?”

“Pekeey, sonra?”

“Sonrası önüne para koymuştur.”

Keto’nun gözleri kocaman açıldı.

“Vaay? Ne parası?”

“Kagıt para.”

“Kagıt?”

“He ya!”

“Pekey ne yaptın parayı? Yoksa almış mısın?”

Zeli çalımlandı.

“Niye alam kurban? Sen beni ne sanıysan? Niye alam? Benim olmayana elimi niye sürem?”

Keto sesini çıkarmadı. Varmadı fazla Zeli’nin üstüne. Başını eğerek bir süre düşündü. Anlatılanlara bir türlü inanası gelmedi. Küçük Ağa’nın maraba karılarına göz koyduğuna dair şimdiye dek en ufak bir şey duymamıştı. Yoksa yanılan Zeli miydi?

“Yahu emin misen? Gözün sakın bir yanlışlığa basmaya? Yani ki bu işin sonunda başımızı duvara vurmamak ha?”

Zeli bir daha çalımlandı.

“Ne yanlış kurban? Emin olmasam yoluna namus olur da söyler miydim sana hiç?”

Keto, Zeli’den emin, başını usulca salladı. “Tamam!” dedi. “Haklısan!..” Sonra da, “Vay anasını!” dedi kendi kendine. “Demek Küçük Ağa ha! Şu bildiğimiz, şu sabah akşam cansiper işine koştığımız Küçük Ağa? Ula bu nasıl yanlış hevestir? Bu nasıl

edep haya düşkünü bir heriftir ki kendi marabasının öz namusuna rağbet ediy?..”

Eli ayağı uyuştu Keto’nun. Canı çekildi sanki. Çöküp kaldı duvarın dibine. Kısa boylu kara gözlüydü Keto. Canına çevikti. Uzun gelişmiş kolları vardı ve o kollarının ucundaki elleri kemikli, yumru yumru büyüktü.

Karısının köşede usulca ağladığını görünce yanına vardı.

“Sen heç dert etme Zeli!” dedi. “Üzme kendini! Bunda senin kabahatin ne ola? Demek ki Küçük Ağa yoluna yol olmuş seni düşünür... Eğer ki Küçük Ağa gene yoluna çıkar da önüne para pul koyarsa sen hiç dinleme al o parayı Zeli. Al!..”

Zeli alındı.

“Niye alam?” dedi. “Bana ne elin parasından pulundan? Almam! Almam, elimi bilem sürmem!..”

Keto directti. Bir düşündüğü vardı.

“Alacaksın!” dedi. “Bak yine diyorum, al sen o parayı! İkram ikramdır de al!.. Bakalım hele Küçük Ağa’nın niyeti nedir? Anlayak ha, ne yapmak istiyor?..”

* * *

Ertesi sabah Keto evinden çıkıp erkenden işine gitti. Yüzü kararmıştı, düşünceliydi. Yukarı kayalıklarda çalışıyordu Keto. Dev bir mağaranın ağzına maraba arkadaşlarıyla duvar örüyordu. Mağara, Cercis Ağa’nın sürülerine ağıl olacaktı.

Keto gittikten sonra Zeli evinden öğlene dek çıkmadı. Tedirgindi. Olanı biteni kocasına söylemekle iyi mi etmişti, kötü mü, bilemiyordu.

Öğleden sonra su kabını aldı. Öküzleri ipinden boşandırdı. Öküzler önde, o arkada ağır ağır köyün

aşağısına Murat'a doğru sürdü. Biraz yürümüştü ki çalılıkların orada Küçük Ağa'yı atından inmiş, yolunu gözlerken gördü. Su kabı elinde, öküzler önünde ne yapacağını bilmez, şaşkın gene sırtını döndü Zeli. Öküzler başlarını alıp gittiler o ara. Zeli korkulu garip bir heyecanla çömeldi. Büzüldü, küçücük kaldı. Üstünde kartal dolanan yavru bir tavşandı o şimdi. Küçük Ağa atını çalılardan birinin dalına bağlayarak ağır ağır Zeli'ye doğru yaklaştı. Zeli, büyülmüş garip bir çekimle, titreyişle sarsıldı. O ara sağ omzundan önüne doğru uzanan Küçük Ağa'nın kıllı ak elini gördü. El, tuttuğu parayı Zeli'nin eteğine koyup çekildi. Küçük Ağa'nın gölgesi Zeli'nin üstündeydi daha. Aynı el tekrar uzandı. Bu kez ayna vardı Küçük Ağa'nın avucunda. Ufacık, düz, yuvarlak bir cep aynası. El kalktı, aynayı ağır ağır Zeli'nin yüzüne doğru tuttu. Garip, telaşlı, bocalayan yüzünü aynada gördü Zeli. Küçük Ağa'yla kendini aynada gördü. Terledi, gözlerini yumdu bir an. Açtığında Küçük Ağa aynanın içinde yoktu. Aynayı da paranın yanına koyup çekip gitmişti Küçük Ağa.

Zeli derin bir soluk aldı. Çok ağır bir yükün altından kalkmıştı sanki. Doğruldu. Eteğine konulan parayla aynayı alarak hızla uzaklaştı oradan, gözden yitip gitmiş öküzlere doğru... Küçük Ağa gitmiş değildi oysa. Bir çalı kümesinin arkasına çömelmiş, koyduklarının alınıp alınmadığını izliyordu. Zeli'nin aynayla parayı aldığını görünce sevindi.

"Sonunda içi bana boşandı Zeli'nin," dedi. "Artık benden ona bir şey geçti. Az önce benim olan, şimdi onun oldu. Artık bundan böyle gölgesinin dönmesi yakındır bana!.."

Zeli aldığı parayı aynı akşam kocasına verdi. Ancak aynadan söz etmedi. Ayna, Küçük Ağa ile kendisi arasında incecik bir sır olarak kaldı.

Keto, parayı alınca uzun uzun düşündü. Şu dünyada Zeli'den başka nesi vardı ki? Tarlası mı, öküzleri mi, mülkü mü, parası mı? Hiçbiri... Bir Zeli'si vardı. Ölümü göze alarak Hurig'den kaçırıp getirmişti onu da. Şimdi o helaline de Küçük Ağa göz dikmişti. Küçük Ağa ile açıktan bir tartışmaya giremezdi. Küçük Ağa dengine almazdı onu. Bir-iki laf ettikten sonra, "hastır"ı yapıştırır, kovardı köyünden. O zaman yeni evli başlarıyla nereye gidebilir, kime sığınabilirlerdi. Zaman güzdü, önleri kıştı. Yaz olsaydı, bahar olsaydı çeker giderlerdi buralardan. Ama bahara da, yaza da çok vardı...

Gün geldi, bu kuşkuyla yatıp kalkamaz oldu Keto. Bir umar, bir çare aradı. "Emin olmam gerek bu işten," dedi. Aklınca ölçüp biçti. Kafasında planlar düzdü.

Bir gün akşamüstü kalkıp giyindi Keto. Kıllı kara çorabını dizleme çekti. Boz abasını giydi. Elinde kalın meşeden sopasıyla Cercis Ağa'nın evine doğru yürüdü.

Lüks lambasının ışığında Cercis Ağa ile Küçük Ağa yemek yiyorlardı.

Keto:

"Ağam," dedi. "Eğer gönlünüz razı geliyse bana sizden bir gün izin. Palu'ya gidem gelem bir. Bu gece çıkarsam, yarın akşama kalmaz dönerim."

Cercis Ağa, ağzındaki lokmasını uzun uzun çiğnedi.

"Ula akşam akşam Palu'ya gitmek de aklına nereden geldi? Palu gözüne mi gerildi?"

"Yoldan geçecek zamanı gecemden verem dedimdi ağam. Biliysen sayende ocağımız yeni yeni tütmede. Başıma şapka, sırtıma sırtlık, evime biraz ihtiyaç görem dedimdi..."

Cercis Ağa, bir süre sesini çıkarmadı. Onun yerine Küçük Ağa yanıtladı Keto'yu.

"Ayağın eyi denk geldi," dedi. "Madem yolun Palu'yadır, gitmişken Seydali Efendi'nin dükkânına uğra. Bana bir çift kundura hazır edecekti. Emanetini al, getir. Hadi yolun açık ola!..."

Keto:

"Sağ olun ağam!" deyip çıktı. Çıktı ya, canı daha da karardı. Bir çift kundura için Palu'ya gidip gelmesi gerekti şimdi. Hınçlandı. Küçük Ağa'ya. "Binamus oğlu binamus!..." dedi. "Benim Palu'ya gitmemi gözlermiş meğer!..." Durup dururken niye böyle bir oyuna kalktım, diye kendine kızdı Keto.

Hava iyice kararmıştı. On adım karşıdan yaklaşan yüzünü seçemezdin. Karanlığa karşın içini saran kuşkların hızıyla yürüdü Keto. Köyü ortadan geçerek ta ilerdeki çalılıklara kadar gitti. Ters yoldan gizlice geri dönerek evine girdi. Evi köyün dışına yakındı. Eski koyun ağılından bozma, alçacık tavanlı, uzunca tek göz bir yer damıydı.

"Küçük Ağa gelecek olursa korkmayasın," dedi Zeli'ye. "Renk verip belli etmeyesin benim içerde olduğumu... Sorarsa da Palu'ya gittiğimi söylersin. Görelim adamın niyeti ne?..." Ve yüklüğün arkasına girip saklandı Keto.

Zeli, duvarın dibine sessizce çömeldi. Her zamanki güllü basmadan fıstanı üstündeydi. Lambanın loş karanlığında yüzü pembeleşmişti iyice. Tedirgindi. Bu işin sonunun nereye varacağını kestiremediği bir korku sarmıştı içini.

Lambanın isi, kartal teleği gibi duvarı yukarıya doğru karartmıştı. Duvarların yüzü yer yer çatlamış sıvalarla kaplıydı. Gübre, saman ve ot kokuyordu içerisi. Koyun ağılından bozma upuzun, tek göz yer

damın bir ucunda Cercis Ağa'nın iki öküzü bağlıydı: biri beyaz, biri siyah öküzler...

Zaman geçtikçe Keto yüklüğün ardında huylanmaya başladı. Palu'ya gidip gelmesi gerekliydi bu gece. Küçük Ağa'nın geleceğinden emindi. Ama ne zaman gelecekti? Küçük Ağa'nın zamanı boldu, bol olmayanı kendisinininkiydi. En fazla iki saat, bilemedin üç saat bekleyebilirdi Küçük Ağa'yı. Peki ya Küçük Ağa şimdi gelmez de, kendisi Palu'ya gittikten sonra, sabaha karşı gelirse? Kim bilir neler olurdu o zaman. Keto bir an karısıyla Küçük Ağa'nın arasında olabilecekleri düşününce, öfkesinden kanı doğranmış gibi oldu. Kızdı köpürdü içinden. O kıskançlıkla başını yüklüğün ardından çıkararak Zeli'ye bağırdı.

"Sen de nedir öyle yani?" dedi. "Nedir öyle süzülüp duriysan?"

Zeli sıçradı. Ne yapacağını bilmez, şaşkın bir yüzle kocasına baktı.

"Nedem kurban?"

"Ne demek nedem? Nedir öyle süslenmiş duriysan? Kapı ardında güvey bekler gibi? Kalk, dolaş! Bir şeyler et!.. Saçını boz, yüzünü kara et! Adam hoşlanmaya senden. Anlasın istenmediğini..."

Zeli sesini çıkarmadı. Uşulca kalktı yerinden. Saçını başını bozdu, dağıttı. Üstündeki güllü fıstanını soydu çıkardı. Her zamanki giysileriydi oysa. Yerine eski bir fıstan giydi. Elini ocağın isine sürerek yüzünü gözünü boyadı Ora kadınlarınca bilinen bir âdetti bu. Kadın peşine düşen erkekten hoşlanmazsa onunla karşılaştığı zaman ya çamur sürerdi yüzüne ya da ocağın isini, karasını...

Aradan hayli zaman geçti. Lamba ipil ipil yanıbnı sürdürdü. Öküzlerin ağır ağır geviş getirişleri duyuldu.

Neden sonraydı, dışardan ayak sesleri geldi. Kapı vuruldu. Zeli yerinden fırladı. Dövülen kapı değil de yüreğiymiş gürp gürp vuran sanki. Nasıl davranacağını bilemez bir halde kapıya vardı. Sesi de ürkek, yavaştı.

“Kimdir?”

“Aç! Ben Küçük Ağa!”

Zeli korkulu gözlerle yüklüğün gerisine sinmiş, kendisini izleyen Keto’ya baktı. Kapıyı açması için eliyle Zeli’ye işaretini verdi Keto. Yüklüğün arkasına iyice saklandı.

Zeli kapıyı açtı. Küçük Ağa elinde bir çıkınla içeri girdi. Rahattı, kendinden emindi. Yüzü dinlenmiş, dinçti. İçinde pestil, ceviz içi, kuru üzüm ve dut kurusu olan çıkını Zeli’ye verdi.

“Senindir!” dedi. “Dişine eğlence edersin!”

Zeli yüzünü Küçük Ağa’dan kaçırarak, çıkını alıp bir kenara koydu. Ama Küçük Ağa’ya ne bir “hoş geldin” dedi, ne de “buyur otur,” dedi. Titreyen sesinin kendisini ele vereceğinden korktu. Küçük Ağa’dan uzak, aralı tuttu kendini.

Küçük Ağa bir süre Zeli’ye baktı. Bakışı duygulu, yumuşaktı.

“Hani buyur demek yok mu? Minder döşek yok mu? Sana konuk gelmişem?..”

Zeli neçeginin ucuyla yüzünü örterek kıpırdamadı yerinden. Küçük Ağa aldırmadı. İçerde biraz daha dolandıktan sonra:

“Ziyanı yok. Mindersiz döşeksiz de otururam senin evine!” dedi. “Yeter ki seni görem, sana yakın olam biraz!..”

Okşayıcı, içten, sıcak bir sesi vardı. Zeli’nin boyanmış yüzünü fark etti o ara. Şaşırmadı.

“Sen değil yüzünü kara, zift etsen mümkünü

yoktur. Hoşlanmışam, gönül düşürmüşem sana... Gel hele, bana yakın ol biraz!..”

Zeli yerinden kıpırdamayınca ona doğru birkaç adım attı Küçük Ağa. Zeli utangaç, ürkek, yalvaran bakışlarıyla geri geri çekilerek lambalı duvara sırtını dayadı. Elleriyle yüzünü kapadı. Küçük Ağa’nın hâlâ üstüne doğru geldiğini görünce yalvardı.

“Dur hele!” dedi. “Dur hele!.. Acelen nedir? Nasıl olsa gece önümüzde. Dur hele!..” Ve sonra “püf” deyip söndürdü lambayı.

Lambanın sönmesiyle birlikte Keto yüklüğün ardından fırladı. Elindeki keskin, tırtıklı bağ bıçağıyla Küçük Ağa’ya arkadan saldırdı. Bir eliyle de sıkıca sarıp örttü Küçük Ağa’nın ağzını. Vurdu, vurdu, vurdu... Belki on, belki yirmi... Karanlıkta az sonra öfkeli, soluyan sesi duyuldu Keto’nun.

“Yak lambayı Zeli!..”

Zeli lambanın yanından ayrılmış değildi zaten. Lamba yandı. Ve lambanın ölgün ışığında Küçük Ağa’yı yerde can çekişirken gördü. Simsiyah pekmez gibi akan kanını da... Boğuk bir çığlık attı Zeli. Korkusundan yüzünü duvara gömdü.

Keto, elinde kanlı keskin bıçağıyla içerde bir-iki döndü. Ağzı soluktan taşmış, göğsü bir inip bir kalkıyordu. Zeli’nin korktuğunu görünce söylendi.

“Bir namus kirini öldürdüm diye korkun niye dir? Marabayız, yoksuluz diye bizim namusumuz elma değil ki elden ele verile. Korkma Zeli...”

Zeli yönünü dönmeden:

“Ne bilem kurban!” dedi. “Kan tutmuştur herhal beni...”

Keto bağ bıçağını bir kenara koyarak düşünmeye başladı. Zaman gelmiş geçiyordu. Acelesi vardı. Yoksa yarının gününde beklenmedik durumlar çı-

kabilir, kuşkular çekebilirdi üstüne. Ölüyü de böyle ortada bırakıp gidemezdi Palu'ya. Bir an ölüyü ne yapacağına dair en ufak düşünce gelmedi aklına. Beş-on dakika öncesine kadar Küçük Ağa'yı öldüreceğini düşünmemişti ki hiç. Düşünseydi nereye gömeceğini de bilirdi.

Acaba ölüyü bir çuvala koysa da dışarda uygun bir yere gömse miydi? Gece karanlığında kanı damlar, izi kalabilirdi. Kazmanın ucu karanlıkta taş a değeri, ses olur ve sese gelen olurdu. Murat'a atsa iki gün sonra ölü şişer davul gibi vururdu suyun yüzüne.

Keto bunları düşünürken gözü birden öküzlere ilişti. Hızlandı. Beyaz Öküz'ü ipinden çözüp çekerek diğer öküzün yanına bağladı.

"Ver kazmayı Zeli!" dedi. "Çabuk ver kazmayla küreği!.."

Zeli yüzünü duvardan aldı. Kapının arkasına dayalı duran kazmayla küreği kocasına uzattı. Hâlâ ölüden korkuyor, gözünün ucuyla bile olsun ona bakamıyordu Zeli.

Keto'nun acelesi vardı. Kazmayı alır almaz toprağı kazmaya başladı. Ancak bir-iki vurmada sonra bıraktı. Sol avucunda dayanılmaz, derin bir sızı duydu. Bir kaygan ıslaklık... Sol elini lambanın ışığına tuttuğundan avuç içinin bir ciğerden farksız, parçalanmış olduğunu gördü. Sert nasırlı avuç içi etleri diş diş, kabuk kabuk kalkmış kanıyordu. Anımsadı hemen, ağzını kapatırken Küçük Ağa'nın elini ısırıldığını. Donunun bağını çözdü. Avucuna çöydürüp işedi. İşemek, kanayan taze yaraya iyi gelirdi. Mendilini çıkararak sıkıca sardı yarayı. Kazmayı eline aldı tekrar. Beyaz Öküz'ün yatağını kazmaya devam etti. Bir ırgattı, bir toprak insanıydı o. Alışkın ellerinde kazma oyuncak gibi bir indi bir kalktı. Toprak,

sığırtaltı olunca gübreli, yaş ve yumuşaktı. İn en kazmayı derinine derinine alıyordu. Keto çabuk çabuk kürekledi sonra. Acelesi vardı çünkü. Bir an önce Palu'ya gitmeli, Küçük Ağa'nın kundurasını alıp yanına getirmeliydi.

Keto çalışırken, Zeli bir köşeye çekilmiş, sinmişti iyice. Öküzler de gariptiler biraz. Yem yemeyi, geviş getirmeyi unutmuşlar, burunları odayı dolduran kan kokusunu almış, tedirgin ürkek gözlerle gecede olanlara bakıyorlardı.

Keto yeterince derinliğe ulaşınca kazmayla küreği bıraktı. Çukurun içinden fırladı. Küçük Ağa'yı bacaklarından tutarak sürüye sürüye çukurun içine yüzükoyun devirdi. Topraklamaya başladı üstünü sonra. Yerdeki kan izlerini demir küreğin keskin yanıyla kazdı. Küçük Ağa'nın Zeli'ye getirdiği yiyecek çıkını da alıp attı toprağın içine. Kürekledi çiğnedi. Kabargın duran toprağın üstünde bir süre tepindi. Tabanıyla iyice dövüp bastırdı toprağı. Beyaz Öküz'ün dışkılarıyla ot ve saman artıklarını da üstüne yaydı. Artık eskisinden farksızdı Beyaz Öküz'ün yatağı şimdi.

Beyaz Öküz'ü ipinden çözerek eski yerine bağladı. Hayvan bir şeyler sezinlemiş gibi yatağının toprağını yadırgadı ilkin. Toprağı kokladı. Ön ayaklarıyla bir-iki değindi. Gövdesini de yana alarak bir süre basmak istemedi eski yatağının üstüne. Keto, Beyaz Öküz'ün sağrısını, sırtını okşadı, deviyiverdi. Önünü bolca yemledi. Beyaz Öküz önüne atılanları yemeye başlayınca Keto rahatladı.

Üstünün başının tozunu toprağını silkti. Kanayan elinin mendilini alıp attı ocağı. Eline bir başka çaput sardı. Kıpırmızı kan içinde kalan kazma ile küreğin sapını sıvazlaya sıvazlaya suyla yıkadı.

Keto gitmeye hazırdı şimdi. Zeli'nin yanına vardı.

"Artık Palu'ya gitmem gerek benim Zeli," dedi.

"Hemen yola çıkam ki kuşkuyu çekmek üstümüze. Yarına dönerim. Senin ölü cihetine hiç korkun olma... Çek yorganını başına, uyumana bak. Gece dediğin ömrü kısadır ve de çabuk geçer. Korkma!.."

Dışarda zaman gecenin bir tam yarısıydı. Gece ağzı hafif bir de rüzgâr çıkmıştı. Çok aşağılarda karanlığa gömülmüş Murat suyunun uğultusu duyuluyordu. Rüzgâr, terleyen alına iyi geldi Keto'nun. Onu kendine getirdi. Sonra da bilinmez karanlıklara doğru kaçarcasına yürüdü.

* * *

Ertesi gün Palu'dan köyüne dönerken Keto'nun adımları isteksizdi. Yorgunluktan değil, korkusundandı. Bir gecede olan olmuş, Küçük Ağa'yı öldürmüş, sonra da evinin içine, Beyaz Öküz'ün karnının altına gömmüştü. Cercis Ağa, kardeşinin başına gelenleri öğrenmiş miydi acaba? Öğrenmişse ne yapmıştı? Ya Zeli ne haldeydi? Geceyi bir ölüyle tek başına nasıl geçirmişti? Korkusundan bağırıp da olanı biteni tüm kulaklara yayın etmişse? Belki de köylüler elleri sopalı Keto'nun yolunu gözlüyorlardı şimdi. Damının altı üstü hıncahınç insan doluydu belki de. Köye gitmese miydi yoksa? Gitmese de başka dağlara mı vursaydı yönünü? Bu düşüncesinden ürktü. Olmazdı ki. Zeli vardı orada. Ne yapmışsa onun için yapmıştı. Zeli dünyasıydı onun. Malıydı, her şeyiydi.

Günbatımıydı. Keto bu düşünceler, korkular içinde köye ulaştı. Tepeden baktı. Ne eli sopalı köylüler gördü, ne de çığlık çığlığa ağlaşan kadınlar. Her şey bir gün öncesi gibiydi. Dam bacalarından tek tük

dumanlar çıkıyordu. Rahatladı Keto. Tepeden koşarcasına inerek damına uğradı ilkin.

Kapıyı açtığında Zeli'nin ağlaya ağlaya boynuna sarılacağını umdu. İçerisi karanlıktı oysa. Ev terk edilmişçesine bomboştı. Korkuya kapıldı birden. Acaba bir tuzak mı hazırlamışlardı kendine?

Kısık bir sesle:

"Zelii?" diye seslendi.

Yanıt gelmeyince paniğe kapıldı birden. Ve sessizce gidip lambayı yaktı. Zeli'yi yüklüğün dibinde sessizce oturur görünce, koşup onun boynuna sarıldı.

"Zeli kurban!" dedi. "Nedir karanlıkta oturiysan böyle?"

Zeli'nin yüzünde can kalmamıştı, yorgundu. Lambanın ışığına elini siper etti.

"Korkiyam!" dedi. "Şavktan, ışıktan korkiyam! Beyaz Öküz'den korkiyam!.."

"Korkma! Bir öküzden bir insana ne gelir?" diyerek Beyaz Öküz'ün altının toprağını Keto şöyle bir yokladı. Yoktu bir şey. Tekrar Zeli'ye döndü. "Korkma Zeli!" dedi. "Sabır gerek, sabır!.. Şimdilik senden istediğim tek budur... Bahar ucunu göster-sin, hemen gideceğiz buralardan. Sabır Zeli!.."

Sonra da koltuğunda Küçük Ağa'nın ısmarladığı kunduralarla Cercis Ağa'nın evine doğru yürüdü.

* * *

Küçük Ağa'nın kayboluşunu köyde ilkin kimse fark etmedi. Küçük Ağa sessiz, içine kapanık biriydi. Kim bilir aklına esmiş de hangi köyde, hangi arkadaşının yanına çekmiş gitmişti. İlk günler Cercis Ağa da sormadı. Kardeşinin ara sıra çevre köylere gitmesine alışkındı o.

Ancak aradan birkaç gün geçip de Küçük Ağa'dan bir ses çıkmayınca, Cercis Ağa'nın akli karışmaya başladı. Telaşlandı. Haberciler çıkarak çevre köylere sordurdu. Yoktu. Adımını bile atmamıştı çevre köylere.

Cercis Ağa'nın akli daha da karıştı. Söylenmeye başladı.

"Yahu, koskoca adam bir başına nereye gider de, orta yerde birdenbire kaybolur? Bir düğüne, bir nişana devetli olsa bundan benim de haberim olur. Üstelik kardeşimin atıyla bayramlık esvapları da burada. O zaman bu uyarakillim nerelere gider? Önü bir pusuya, bir kaza kurşununa denk düştü desem olmaz. Çünkü bir ısıranımız, dalaşımız yok bizim. Düşmanımız yok. O zaman bu nasıl yitıştır? Bu nasıl birdenbire ortadan kayboluştur, şaşırmışam..."

Küçük Ağa'nın gidebileceği en uzak yerlere de haberciler yolladıysa da bir sonuç alamadı. Koskoca adam bir lokma ekmek'olmuş, yenilmiş yutulmuştu sanki. Cercis Ağa, merakından içi içini yedi. Yemeden içmeden kesildi. Marabaların tümünü seferber ederek Küçük Ağa'yı aramaya çıkardı.

Böylece günler geçti aradan. Yirmi gün, yirmi beş gün ve daha da fazla... Küçük Ağa'dan bir haber çıkmayınca Cercis Ağa çaresizlikten şihlara, bakımcılara başvurdu. Şihlar, sofralarda ağır yemekler yiyerek, Küçük Ağa'yı düşlerinde görebilmek için derin uykulara yattılar. Kızgın tavada kurşun eriterek bazen suya, bazen de kuma döktüler. Çıkan şekillerle bakarak anlamlar uydurup söylediler. Köylülerse gece gündüz Küçük Ağa'yı aramayı sürdürdüler. Yoktu Küçük Ağa. Nasıl ki doğan sabahlar bir umudun başlangıcı olduysa batan akşamlar da o umudun çöküşü, sönüşü oldu Cercis Ağa için.

Bu arada yakın çevre köylerden dost, tanıdık ne kadar insan varsa başsağılığına gelmeye başladılar. Cercis Ağa onlara ne diyeceğini şaşırdı. Daha henüz ölü mü, sağ mı olduğu bile belirsiz birinin başsağılığı mı olurdu?

Uzun uzun içini döktü gelen konuklarına Cercis Ağa.

"Dirisinden vazgeçmişim, ölüsünü görem yeter kardaşlar. Ölüsünden de vazgeçmişim, bir parçasını görem gene yeter. Nasıl olsa sonumuz ölüm derim. On yıl, yirmi yıl sonra gelecek olan ölümün yolu düşmüş, şaşırmış da acele etmiş, şimdi gelmiş derim. Derim de kendi kendime teselli bulurum. Ama gel gör ki kardeşimin en ufak bir izi, bir parçası yoktur. Parçasını bulsam şuraya gömer de soranlara, 'İşte kardeşimin mezarı,' derim. Yeri belli olur hiç olmazsa. Ama gel gör ki onu bile demeye dilim varmıyor. Ona bile şansım yoktur. Ey şimdi ölü mü, sağ mı olduğu bile belirsiz birinin mezarı da olmaz, mevlüdü de. Vallahi şaşırmışam çok, şaşırmışam kardaşlar..."

Haftalar geçtikçe aramalarda bir sıra, bir düzen de kalmadı. Herkes bildiğine arar oldu. Kimi marabalar ağalarının acısını hafifletebilmek, biraz da gözüne girebilmek için en olmadık öyküler uydurmaya başladılar.

"Dün gece Küçük Ağa'yı rüyam almış içine... Suyu bol, yeşili bol bir bahçede oturmuş eğleniyordu. Beni görünce sevindi. Dedi ki, yakında aranızdayım. Döneceğim."

"Ya sen onu deyisen. Ben öte gün essahını görmüşem Küçük Ağa'nın. Baktım, atlanmış salına salına gelip. 'Ağam! Ağam!..' dedim, bir koşuda yoluna vardım. Vardım ama bir de baktım ki Küçük Ağama benzeyen bir kara yabancı..."

Aramalar sürerken Küçük Ağa'nın köyün içinde olduğu, bir maraba tarafından öldürülmüş olabileceği kuşkusu kimsenin en ufak aklından geçmedi. Çünkü Küçük Ağa'ya köyde kim düşmanlık besleyebilirdi. Bu yüzden uzaklarda, çok uzaklarda arandı Küçük Ağa. Daha da aranacağı benzerdi. Ve bu hamur daha çok su kaldırırdı...

* * *

O geceden sonra Zeli değişti. Davranışlarıyla, bakışlarıyla tuhaflaştı. Bir garip oldu. Dalgın, düşünceli... Keto, sabah akşam Küçük Ağa'yı aramaya çıkan marabalara katılırken Zeli hep evde yalnız kaldı. Ağır kuşkular, korkular içindeydi. Zorunlu olmadıkça çıkmadı evinden dışarı. Kulağı en ufak bir seste, bir duyguda çın çın öttü. Dışarda dağın taşın Küçük Ağa'ya kestiği, herkesin gece gündüz arayıp da bulamadığı ağır sır ondaydı. Herkesin adından söz ettiği, adına ağıtlar yaktığı Küçük Ağa ondaydı. Hem de kendi evinin içinde, Beyaz Öküz'ün karnının altında... Herkesin öğrenmek istediği bir gizi, bir insanın içinde tutması, bilip de söyleyememesi, taşıması ne zor bir yükü... Zeli evinden korkuyordu. Ev dediğin bir mezardı şimdi. O mezarla sabah akşam yan yanaydı Zeli.

Keto, dıştan emin görünse de içi altüst olmuştu, tedirgindi çok. Ama içinin alası dışına vurmuş değildi henüz. Onun korkusu Zeli'deydi. Zeli'nin Beyaz Öküz'den korktuğunu, ona elini bile süremediğini biliyordu. Zeli'nin hali hal değildi. Evini değiştirmek istese hem zamanı değildi, hem nereye çıkacaktı? Köyde boş ev olsa böyle koyun ağılında mı oturturdu onu Cercis Ağa. Bir de evi kime bıraksındı? Ya kendi

yerine girip yerleşecek olan marabalardan biri ökü-zün altının toprağını kürürken, o yumuşaklıktan kuşkulanırsa? Toprağı kazmaya kalkarsa?..

Alıp başlarını gitseler, herkesin harıl harıl Küçük Ağa'yı aradığı bir zamanda ortadan kaybolmaları fazla kuşku çekerdi. Ortalığın durulmasını bekleyeceklerdi çaresiz. Keto'nun bu durumda yapabileceği tek şey Zeli'ydi. Zeli'yi evinde yalnız bırakmamalıydı. Bir de sabırlı olmalıydılar.

O geceden beri yönünü Beyaz Öküz'e dönemez oldu Zeli. O geceden beri elini ona süremez oldu. Beyaz Öküz'ün sabah akşam bakımını Keto yapmaya başladı. Beyaz Öküz'den korkuyordu Zeli. Ödü patlıyordu. Beyaz Öküz'ün bakışları ona ürkünç, bir tuhaf geliyor. Kuşkulu, canlı, parlak bakışlarıyla acı çeken, yalvaran, soru dolu bir insanın bakışlarından farksızdı. Yönünü ne zaman dönse Beyaz Öküz oradaydı. Bir Beyaz Öküz mü? Evinde ne varsa canlanmış, kıpır kıpır ona bakıyordu. Zeli'ye bir şeyler diyorlardı. Zeli'nin içi o söylenen seslerle doluydu şimdi.

"Ah korkiyem korkiyem!.. Herhal vicdanımdır kalkmış önüme durur. Gama kesmiş vicdanım... Keşke dilim lal olaydı. Keşke dilim gevşemeyeydi, erime demeyeydim. Ah vicdanım vicdanım!.."

Kimi geceler Küçük Ağa'yı rüyasında görüyor Zeli. Evinden kurtulmak istese, çıksa dışarıya, dışarda herkesin ağzı yayında, avazda. Her yan ağıt yakan kadınlarla dolu. Tüm ağızlar Küçük Ağa'ya kesmiş, onu söyler. Suya, çalıya gitse bu kez de Küçük Ağa'nın gölgesi, hayali karşısında ayaklanmış onu seyreder. Ağlaşan kadınların arasına karışamıyor. Onlarla oturup birlikte ağlayamıyor, konuşamıyor. Sesinin, bakışlarının kendisini ele vereceğinden korkuyor. Zaten birisi soru sorsa, bağırırse her şey

dilinin ucunda, gövdesi tepeden tırnağa Küçük Ağa ile dolu dolu. Yüküne dayanamayıp boşaltacak hemen...

Evinden çıkmasa, hep evin içinde kalsa bu kez de dışarıda toplanmış ağıt yakan kadınların dikkatlerini çekecek. Köyün ağası kaybolmuş ya da ölmüşken, herkesin ağzı ağıttayken, Zeli neden gider de evinde oturur? "Karnım yüklüdür. Aş eriyem!.." dese, evinde kalsa, bu kez de evinde canlı cansız ne varsa ayaklanmış ona bakar. Zeli'den hesap sorar. Zeli günlerdir bu geliş gidişlerin içinde bir darlıyor bir çıkıyor, bir dalıyor bir çıkıyor. Bazen gerçeği düşmüş gibi, bazen de düşü gerçekmiş gibi görüyor.

Ah o Beyaz Öküz yok mu? O her gece yataklarının az ötesinde soluğuyla inleyen, cam gibi parlayan gözleriyle insana acı acı bakan Beyaz Öküz... Hele arada bir toprağını burnuyla koklayıp tırnağıyla deşinmesi yok mu? Can ciğer komuyor Zeli'de. Derin korkulara salıyor onu. Küçük Ağa, Beyaz Öküz'ün donuna girmiş de gece gündüz Zeli'ye bakar gibi.

"Ah içim bakıra kesmiş, gün gün kararır. Acılar işler içime acılar... Ne zaman baksam Beyaz Öküz karşımda. Yerdamında soluyan, bakan yalnız o. O bakışları perran perran yüreğime saplanır. Öküz öküzken bile bakışlarıyla içime laf atar. Her bakışı içime konan bir baykuş. Yegan yegan bağırırım. Kafamın burçlarından öten o. Ah vicdanım vicdanım..."

Bir gün bohçasının içinde Küçük Ağa'nın ufacak aynasını buldu. Aynayı avucuna alıp baktı baktı da kendini gördü Zeli. Kıvrıkcık kara saçlı Küçük Ağa'yı gördü. Dayanamadı, aynayı kasığının üstüne bastırarak yüzükoyun kapandı kaldı Zeli. Gözlerini yumdu. Bu kez de aynı hayali gözkapaklarının içinde gördü. Gözlerini açsa da, yumsa da Küçük Ağa'

nın hayali onu bırakıp da ötelere gitmedi. Yüreği cayır cayır yanan bir alaftı Zeli'nin.

"O duvarlar yer bitirir beni. O duvarlar yer bitirir. Nere baksam bakışlarım hayaletler, gölgeler ürettir. Hayaletler atacağım adımlardan çok. Beni onlar alırlar. Beni ona söylerler. O zaman adımımı atamam. Çakılır kalıram. Ayaktaysam oturamam, oturuyorsam kalkamam. Gözüm ne görmüşse senden. Kulağım ne duymuşsa senden. Parmaklarım yetim yetim oynamaz. Ah belamın sahibi, ah canım... Beyaz Öküz'e baksam tüylerim parmak parmak kabarıyor. Kalbim pare pare doğranır. Hayallerin okunmuş ayetler gibi içimde. Durduğum yer tutar beni. Beyaz Öküz tutar beni. Ağzımı açamam, kimselere bir şey diyemem. İçim mezar ahalisine dönmüş susar. Ah ahına yetemedim, ah ahına!.."

Keto, bütün gün Küçük Ağa'yı arayan marabaların içinde. Ama akli Zeli'den yana gidiyor. O geceden beri Zeli anlaşılmasız garip bir duyguda. Sabah akşam Küçük Ağa'nın mezarıyla baş başa Zeli. Zeli'nin eli bir işe varmıyor. Akşam olunca ocağı yakıp yemek pişirmiyor. İbrikle sular döküp Keto'nun ayaklarını yıkamıyor. Zeli karanlığa sığınmış, karanlıkta oturuyor. Zeli'den yana içinde kederler var, bilinmezler var Keto'nun. Zeli'ye güvenemiyor. Varanıyor üstüne. Varır da azıcık sıkıştırırsa dayanamayıp bağıracığından korkuyor karısının. Zaten bir konuyu iki kişi bilirse, eni konu o konunun duyulacağını biliyor. Köyde bir tanıdığı, güvendiği aile de yok ki Zeli'yi yanlarına bıraksın. Zeli'yi kollamak, evinde yalnız başına bırakmamak en iyisi. Bu yüzden zamanlı zamansız çıkıp geliyor evine Keto. Her gelişinde yiyecekler getiriyor. Dört koldan yalvarıyor Zeli'ye.

“Zelican! Sabır biraz!” diyor. “Her bir şeyin başı sabır!.. Bahar gelsin, inan uzak yollar bizim olacak. Gideceğiz. Sabır Zeli! Senden istediğim tek şey o: Sabır!..”

Zeli yanıt vermiyor. Zeli'nin içi türlü türlü seslerde.

“Gönlüm feryat dolu. İçim bağırrır. İçim toz olur savrulur. Başı sonu yok bir yoldayam. Kabiri üç adım ötemde. Ne zaman baksam Beyaz Öküz üstünde. İnsanlığım çekilir. İçim varır avaza. Ama dilim suskun. Dilim lal. Orta yerde yalnızam... Ah içim...”

Keto bir gün Murat'tan balık tuttu. Bir dalın çatalına asarak Zeli'ye getirdi.

“Al Zeli!” dedi. “Şunu akşama öyün et de, yiyek ağız tadıyla...”

Keto akşama evine döndüğünde balığı koyduğu yerde el sürülmemiş, çatalında buldu. İçinden Zeli'ye kızdı ya, üstüne varamadı fazla.

Bir başka gün Cercis Ağa, şıhların isteği üzerine tuttu bir kurban kestirdi. Kurban etini yoksula, marabaya dağıttırdı. Bir parça da Keto'ya verdi. Keto kurban etini Zeli'ye getirdi. Öğlen üstüydü. Damın pencereye benzeyen oyuğuna eti koyarak:

“Al Zelican!” dedi. “Al kurban!.. Sana et getirmişem. Bunu bari ziyan etme de akşama öyün edip yiyelim... Düşünme fazla kurbanca! Düşünmek akla fikre zarardır bazen. Sabret! Bahar bir gelsin...”

Akşam eve döndüğünde eti damın oyuğunda el sürülmemiş görünce Keto'nun aklı iyice karıştı. Yaklaşıp Zeli'nin elinden tuttu. Elleri yaşamıyordu. Büz gibiydi.

“Nedir bu hallerin kurban?” dedi. “Bu senin durumun inan canciğer komuyor bende. Yoksa hasta mısın? Hastaysan derman ilaç getirem sana...”

Zeli yanıt vermedi. Keto da üstelemedi fazla. Karnı açtı. Kalkıp ocağı yaktı. Bıçağıyla eti kesti tuzladı. Kızaran közün üstüne atıp pişirdi. Keto, sofrayı açıp yedi. Zeli'ye de bir şeyler yemesini söylediye de, Zeli sofraya bile yanaşmadı.

“Ruhumu sürmüşem ruhuna. Ruhumu... Ruhum geri gelmez. İçim tuhafları yaşar. Başım boşlukta sallanır. Dermanlar kâr etmez. Dışım sessiz. İçim avaz. Keşke dilim lal olaydı. Keşke o gece gelmeyeysin. Geldiğinde bağıraydım. Soluğum yetmeye de ciğerim kuruyaydı. Lambayı söndürmeye idim, ah ahüzarlar almış içimi, ahüzarlar... Gölgeleri sabah akşam içerimde göllenir... Her zaman içim tuhafları yaşar. Ruhumu sürmüşem ruhuna, ruhumu...”

Keto sofrayı dürüp бүktü, kaldırdı. Zeli'ye yanaştı.

“Zelican!” dedi. “De konuş! Yoksa Hurig'de anayı babayı mı özlemişsen? Her ne haldeysen konuş da duyam sesini kurban?”

Zeli bir yabancından farksızdı. Gene yanıtlamadı kocasını. Keto yalvarırcasına sordu.

“Bak bu hallerimiz hal değil. Bilirem. Ama konuşak! Neden böyle dilin susmuş da, yönün kesik bana? Nedir içini basan gölge kurban?”

“Hicabım bir öküzden utanır etmiş beni. Hicabım kement olmuş boynumu sıkarak. Köhne dilim cahallık etmiş ele vermiş seni. Keşke dilim lal olaydı. Keşke bağıraydım. Ah ne çare ki dönen değirmenler bir daha dönmez geri. Üğünen un tane olmaz. Ah bir ahına yeteydim, ah!..”

Keto, Zeli'den yanıt alamayınca içine düştüğü durumdan bin pişman:

“Ah ulan aaah!” diye söylendi. “Bir sevda uğruna başımıza ne haller geldi, bir sevda uğruna!..”

O gece Keto'nun gözüne uyku girmedi. Zeli'nin bu anlaşılmaz garip halini düşündü hep. Sabah erkenden evinden çıktı. Küçük Ağa'yı aramaya çıkan maraba kümesine katıldı gene.

Aramadan sonra akşam eve dönünce Zeli'yi gene aynı yerde, yüklüğün dibinde kara kara düşünürken buldu. Zeli'nin dizinin dibine oturdu. Yumuşak bir dille yalvardı:

"Zelican! İnan geceleri uykularım benden uzaklaşmış. Seni düşünmüşem hep. Nere baksam aklım fikrim sende. Şu hallerimize üzölmeyem mi sanıysan? Ne yapmışsam senin için yapmışam Zeli. Senin uğruna, senin yoluna ağayı feda etmişem. Öyleyse nedir yüzün eğri bana karşı? Nedir içinin riva yetleri? Konuş da anlayam ha, anlayam meramın nedir?"

Zeli bir çuvala konulup da suya atılmaya razı ses vermeyince. Keto, Zeli'nin elini tutup sarsmak istedi. Zeli kaçırıldı hemen.

"Yakın olma banaa!" diye bağırdı. "Sen sen ol, sakın yakın olma bana."

Tanınmazdı, yabandı sesi. Hurig'den kaçırıldığı zaman bile Zeli böyle bağırmamış, sinirlenmemişti Keto'ya.

"Ula niye ki? Sebebin nedir Zeli? Nedir benden istediğin? Ben ister miydım bu işin sonunun böyle olmasını ha? İster miydım sanıysan? Böyle olacağını bileydim, seninle gelip de sığınır mıydım buralara? Ağa dedik, ağalık dedik soktuk başımızı şu belanın çatalına. Gördün işte, sen kendin gözlerinle gördün. Ben Palu'ya gidince evime uğradı pezevenk. Gördün... Ne yapaydım yanı? De söyle, ne yapaydım? Çıkıp gitmeli miydım? Sabaha kadar üstünden mi geçeydi Küçük Ağa?.."

Zeli dinliyor muydu, belirsizdi. Çok değil, bir ay öncesine kadar kocasının dilinin dönüşüne göre konuşan Zeli'de şimdi en ufak ses yoktu.

Keto biraz soluklandıktan sonra tekrar sokuldu.

"Sana derim kurban Zeli? Elini dilini esirgeme benden! Konuş! Bir söz de! De ki, sebebim, rivayetim bu! Anlayam o zaman bu susuşundaki niyetler kime? Anlayam içini basan gölgenin aslı nedir? Nedir aramıza giren kara?"

Ufacık bir düşüncenin akışı yoktu Zeli'nin yüzünde. Arada bir kirpikleri de oynamasa yaşadığına bin tanık isterdi.

Keto kendini tutamadı. Sinirliydi.

"Zeliii!" diye bağırdı. "Ula bu susmayı sana kim koydu? Yoksa bana da mı taze gelinlik edip susıysan? De konuş ha? Konuş! Yoksa dayağın acısını bilmez misen?"

Zeli gene yanıt vermeyince bir tokat attı Zeli'ye. "Yoksa bu bedende bana muhtaç değil misen?"

Tokata rağmen ses yoktu Zeli'de. Yaşamıyordu sanki. Tokatın yeliyle savrulan saçları yüzüne yapışmış kalmıştı Zeli'nin.

Keto, Zeli'yi omuzlarından tutarak sarstı. Bir tokat, bir tokat daha attı.

"Konuş!" diye bağırdı. "Konuş! Yoksa yüreğinin yolunu bulan biri mi var?"

Zeli incecik bir seste ağlamaya başladı.

"Bana cebir yapma!" dedi. "Bana sorgu suval etme! Bu bedende benden bir şey umutlama!"

"Ula ne cebiri? Erinem ben senin erin? Düşmanın değilim?"

"Bana cebir yapma! Bu durumda senden bana tek iyilik, sorgu suval edip edip de korkuyu yüreğime sürme benim! Sürme!.."

"Ula ne korkusu? Neler deyisen sen?"

Zeli'den daha ses çıkmadı. Bakışları sertleşmişti. Kendi içine kapanmış, dışı sertçe bir karşı koyuştu Zeli'nin.

Keto bağırdı:

“Soruma cevap ver Zeli,” dedi. “Deminden beri bakiyem, gözün bana yabancı. Elini tutuyam, elin soğuk bana karşı. Gönlüne sesleniyem, gönlün bir garip olmuş. Nedir böyle gözlerin hep yere bakar? Yoksa kalbine inen ben değil miyim?”

Zeli kapanmıştı iyiden iyi içine. Ses vermedi. Ama yüzündeki tere, sıkıntıya bakarsan, deminden beri konuşanın Zeli olduğunu sanırdı insan.

Öfkeyle yerinden fırlayıp kalktı Keto. Sinirle-nince çok çevik hareket ediyordu. Her şeye belalanmış, her şeye ters bir yüzle sinirli sinirli içerde dola-ndı. Sonra dışarıya çıktı. Karanlıkta bir başına vurdu gitti. Göz açıp kapayıncaya kadar kendini çalı-lıklarda buldu. Hava da soğuktu. Üşüdü. Az sonra geri döndü. Evine girdi. Baktı, Zeli yer yatağının ucuna düşüvermiş, devrilmiş gibi yatmıştı. Uyuyor muydu, belirsizdi. Keto lambayı söndürdü. Soyun-du, girdi, upuzun yattı yatağının içine. Ellerini başı-nın altına aldı. Çok yorgun olmasına karşın gözleri uyku tutmuyordu. Uykusunu, yorgunluğunu aşan derin düşünceler vardı içinde. Olanı biteni aklında toplayarak bir daha en baştan düşünmeye başladı. Acaba Zeli, Küçük Ağa'nın ölümüne neden bu denli üzülmüştü? Zeli ile Küçük Ağa arasında fazladan bir şeyler mi olmuştu? Kendisinin bile bilemediği, farkına varamadığı, Zeli'nin de kendisine söyleye-medığı... İlk kez kuşkulananmaya başladı Zeli'den. Ni-ye olmasındı. Zaten bir işin ucunda kadın, kadınlık varsa her bir şey olurdu. Boşuna dememişlerdi şu dünyada üç şeye güven olmaz diye: Suyu, ateşe, ka-

dına... Bu üçlünün nerede ne yapacağını kimse bile-mezdi. Bakarsın su boğar, ateş yakardı. Kadın da...

Bu kuşku, tedirginliklerin içine bir batıp bir çıktı Keto. Bir uyandı, bir daldı. Her türlü düşünce, her türlü kuşku bu uykusuyla uyanıklığı arasında birbirine karıştı, akıp gitti. Hangisini rüyasında, hangisini uyanıkken gördü, bir türlü işin içinden çı-kamadı. Yorgundu çok. Daha bir gün öncesinden de uykusuzdu. Bir ara yüreği tuttu. Derin bir uykuya daldı.

Aradan ne kadar zaman geçti. Bir saat mi, iki saat mi, yoksa daha mı fazla, bilinmez. Keto'nun ku-lağına ninni sesleri geldi. Çok ince, ağıta benzeyen, içli içli söylenen, bir uzayan, bir kısalan ninni sesle-ri. Uykusunda, ağır bir düşün içindeymiş gibi, ya da uyanıkmiş da gerçekmiş gibi... Kulağı bir süre o ses-lelerle oyalandı Keto'nun. İçindeki kuşku, tedirginliklerin bir tür düşüne vurması, sese ağıta dönüşmesi miydi bilmi-yordu. Ya da gerçek olan bir sestir de, düşüne mi vur-muştu, hangisi?

Gözlerini birden açtı Keto. Uyandı, kendine gel-di. Uyandı ya sesler kesilmiş değildi. Rüyasına vu-ran sesler hâlâ yaşıyordu. Vardı, düş değildi kulağı-na gelenler. Ve sesler çok yakınından bir yerden ge-liyordu. İyice şaşırarak Keto iki yanına bakındı. Eliyle Zeli'nin yatağını yokladı. Yoktu Zeli. Yüklüğün di-binde de yoktu. Bu kez sesin geldiği yeri aradı. Ses-ler Beyaz Öküz'ün olduğu yerden geliyordu. Keto yatağının içinde usulca doğrulup oturdu. Gözlerini iyice ovuşturup bakınca, gecenin loş karanlığında Beyaz Öküz'ün ayna gibi parlayan gözlerini gördü ilkin. Sonra da karısı Zeli'yi... Bir aydan daha fazla bir zamandan beri Beyaz Öküz'e elini bile süreme-yen, bakımını yapamayan, korkusundan yaklaşama-

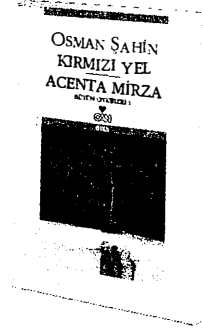
yan Zeli, şimdi Beyaz Öküz'ün boynuna sarılmış onu seviyor, öpüyor, elleriyle Beyaz Öküz'ün avlu gibi sarkmış geniş tavlı gerdanını, çene altını deviyiveriyor, o arada çok acı, çok ince, içe işleyen, ağıta benzeyen hazin bir ninni söylüyordu. Zeli, Beyaz Öküz'e ağıt yakıyordu. Ağlıyordu. Beyaz Öküz'se böylesi sessiz, duyarlı bir okşanışta göreviymiş gibi gözlerini derin bir hazda yummuş, ağzı yarı açık tatlı bir devinişte, geviş getiriyor, boynunu ileriye doğru uzatarak bu tatlı okşanışa katılıyordu.

"Ruhumu sürmüşem sana. Seni içime manzara yapmışam. İçimin seyri sana dönmüş. Yüreğimin ötüşü senden yana. Ah gök altında olaydık, el ele vereydik dağ bayır gezeydik. Başımıza ak bulutlar konaydı. Kuşlar kanat çırpıp çırpıp uçaydı. Ruhumu sürmüşem sana. Ruhumu..."

Keto gözlerine inanamadı. Şaşırmış, çılgın, dayanılmaz bir öfkede yerinden fırladı. Elindeki keskin, tırtıklı bağ bıçağıyla Beyaz Öküz'e saldırdı.

OSMAN ŞAHİN

Kırmızı Yel-Acenta Mirza

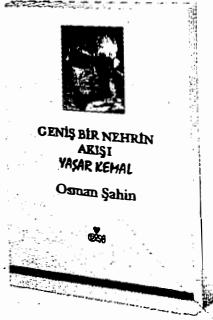

Türk öykücülüğünün usta isimlerinden Osman Şahin, ilk kitabı *Kırmızı Yel*'i bundan otuz beş yıl önce yayınlamıştı. Yayımlandığı yıllarda büyük ilgiyle karşılanan, içindeki bütün öyküler neredeyse tek tek filme alınan, yabancı dillere çevrilen bu öyküler edebiyatımızın klasikleri arasına çoktan girmiş durumda. *Kırmızı Yel*'i izleyen *Acenta Mirza* da öyle. Atıf Yılmaz, Yavuz Turgul gibi usta yönetmenlerin elinde *Adak*, *Kibar Feyzo*, *Züğürt Ağa* adlarıyla kült filmlere dönüşen öyküleri, öyküde otuz beş yılını dolduran usta yazarımızın bütün yapıtları çerçevesinde bir araya getiriyoruz. Anadolu'da yaşanan keskin, acımasız yaşam mücadelesini, bir yanıyla halk hikâyelerinin, bir yanıyla çağdaş öykünün zenginlikleriyle anlatan *Kırmızı Yel-Acenta Mirza*, Osman Şahin'i derli toplu okumaya başlamak için iyi bir fırsat.

25 Temmuz 09
Mehmetle-

OSMAN ŞAHİN

Geniş Bir Nehrin Akışı

"Yaşar Kemal romancılığının temel kaynağı, temel ülkesi Toroslarla Çukurova'dır. Söylencelere, destanlara, Karacaoğlan'a, Dadaloğlu'na, isyanlara, halk âşıklarına, türkücülere kan ve soluk veren Toroslarla Çukurova. Yaşar Kemal sanatının ana kökleri, bu yörelerin büyüleyici ruhundan alır gücünü. Ben bu yörelerin çocuğuyum, oralara aitim. Yaşar Kemal'in romanlarını besleyen Çukurova ile Toros köylülerinin konuştukları dili konuşarak büyüdüm. Bu nedenle yeryüzündeki bütün Yaşar Kemal okurlarının en şanslılarından biri sayıyorum kendimi. Ne zaman Yaşar Kemal'in bir yapıtını okusam sayfalar duygularıma seslenir, dili dilime çalar. Bir dil ağzı, bir dil sütü, bir çağla tadı bulur, bir sözcük tomurcuğunun coşkusunu yaşarım. Yapıtlarındaki doğayı, yöreleri, ır-gatları, köylüleri, yörükleri okudukça daha önce oraları görmüş, yaşamışım gibi, konuşmalar akrabalarımın ağzından çıkmış gibi taze bir solu-ğun, taze bir dilin ses izlerini bulur, yoğun duygular yaşarım."

OSMAN ŞAHİN

OSMAN ŞAHİN

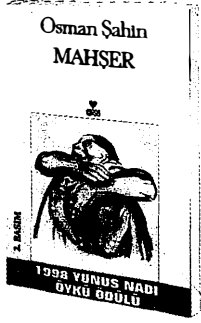
Ölüm Oyunları

Osman Şahin, son öykülerini bir araya getirdiği *Ölüm Oyunları*'nda yine çok iyi bildiği bir yöreyi, Toroslar'ı ve o bölgede yaşayan Yörükler'i anlatıyor. Törelerin, katı bir ahlak anlayışının egemen olduğu insan ilişkileri, bir türlü kontrol altına alınamayan şiddet güdüsü, baskı altındaki insanlarda vurucu bir güce dönüşen kapalı cinsellik, bu öykülerin omurgasını oluşturuyor. Söylencelerden de yararlanıyor Osman Şahin. Toros Yörükleri arasında yıllardır anlatılan *Çolak Osman Ağa Öyküleri*'nden yola çıkarak buradaki üç öyküyü kendi potasında yeniden üretiyor. Masalsi öğeler taşıyan bu üç öyküde mekân, kişiler ve olay örgüsü değişmiyor, ancak farklı bakış açıları ve değer yargılarıyla her birinin sonu başka oluyor. Osman Şahin, klasik öykü kalıpları içinde, çok farklı yaşamlardan kesitler sunarken, zengin doğa betimlemeleri, incelikli ayrıntılar ve kullandığı sinema tekniği ile değişik tatlar sunuyor okuruna.

OSMAN ŞAHİN

Mahşer

miş tükenmiş bir yaşamın kaynağına yapılan yolculuğu, *Dişler*'de, masalımsı, erotik bir aşk öyküsünü okuyacaksınız. Bugüne değin yazdığı en uzun öykü olan ve kendi içinde birbirine bağlı dehliz öykülerden oluşan; gerçeğe düşün, düşle karabasanın sınırlarını iyice ortadan kaldıran *Mahşer*'de ise okur, çağdaş bir "Şehrazat"la buluşmakta ve kadın-erkek ikilemi arasında kalmaktadır. Coşku ve şiir dolu yoğun bir anlatım, zengin bir görsellik...

OSMAN ŞAHİN

Sonuncu İz

Öykücülükte otuz altıncı yılını kutlayan Osman Şahin'in yeni öykü kitabı *Sonuncu İz*'de, yüzlerce yıl öncesinin Bolkarlarının gizemli göçebe yaşamlarına gidecek, büyüleyici Toros kışıyla baş başa kalacaksınız. İlkel kabile gelenekleri içinde, yaşamlarını silah, ölüm ve korku üstüne kuranların, henüz vatandaş bile olamamışların, kavurucu Güneydoğu ortamlarını nasıl bir kan bataklığına dönüştürdüklerini, kıskançlığın felç ettiği, umutsuz aşkıyla kurbanı arasında sıkışmış kalmış bir klarnet ustasının hazin öyküsünü, 1915'te, Doğu Anadolu'da Ermeni köyü Kuçu'da, Rusların kışkırttığı Taşnakçı Ermenilerle Padişaha bağlı yerli Ermeniler arasındaki bölünmeleri, Tenekeci Onnik'in kızı Lusik'in ağzından okuyacak ve asla unutamayacaksınız.